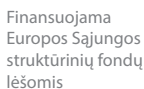

Pedagogo karjeros kelias: nuo studijų pasirinkimo ir tapsmo mokytoju iki išlikimo pedagogo profesijoje

A line drawing of a person walking a tightrope. The tightrope is held up by a giant hand with the index finger pointing up. The person is walking across the tightrope, which is a thin line. The hand is a large, stylized hand with the index finger pointing up. The person is walking across the tightrope, which is a thin line. The hand is a large, stylized hand with the index finger pointing up.

Nacionalinio tyrimo „Pedagogo karjeros kelias: nuo studijų pasirinkimo ir tapimo mokytoju iki išlikimo pedagogo profesijoje“ ataskaita parengta įgyvendinant projektą „Profesinio mokymo ir mokymosi visą gyvenimą informacinių sistemų ir registrų plėtra“ (Nr.09.4.1-ESFA-V-713-02-0001), Nacionalinė švietimo agentūra. Projektas finansuojamas Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis.

Projekto vadovė

Jūratė Drazdauskienė

Nacionalinio tyrimo ataskaitą rengė:

dr. Eugenijus Dunajevus

dr. Jurgita Subačiūtė

Kasparas Milerius

Laura Lapinskaitė

Jūratė Drazdauskienė

Pastabas teikė:

dr. Sandra Balevičienė

Pastebėjimus ir pastabas prašome siųsti projekto vadovei Jūratei Drazdauskienei, el. p. jurate.drazdauskiene@nsa.smm.lt.

Cituojant nurodyti šaltinį: „Nacionalinio tyrimo ataskaita. „Pedagogo karjeros kelias: nuo studijų pasirinkimo ir tapimo mokytoju iki išlikimo pedagogo profesijoje“

Projekto Nr. 09.4.1-ESFA-V-713-02-0001 „Profesinio mokymo ir mokymosi visą gyvenimą informacinių sistemų ir registrų plėtra“ (2023).

Kalbos redaktorės: Vilma Pavelčikaitė-Bialoglovienė, Kristina Rozenbergaitė, Kristina Sakalauskienė
Dizaineriai-maketuotojai: Valdas Daraškevičius, Vaiva Šatkutė-Marozienė

© Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija

© Nacionalinė švietimo agentūra

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt

ISBN 978-609-8275-82-7 (elektroninis)

Turiny

Santrauka	5
Santrumpos	7
Įvadas	8
I. Pedagogo karjeros kelio tyrimų apžvalga	10
1.1. Studijų pasirinkimas 2023 mokslo metais ir tarpdisciplininės studijos	13
1.2. Pedagogo karjeros kelias Lietuvoje – istoriniai rakursai	14
II. Tyrimo metodologija	17
1. Teorinė prieiga	17
2. Tyrimo strategija	20
2.1. Tyrimo metodas	20
2.2. Klausimynų struktūra	21
2.3. Tyrimo imtis	22
2.3.1. Pedagogikos studentai	22
2.3.2. Pedagogai	24
2.4. Analizės metodai	26
III. Pedagogikos studijų pasirinkimas	27
3.1. Pedagogo kelio pradžia	27
3.2. Pedagogikos studijos kaip vienintelė studijų galimybė	28
3.2.1. Socialinių santykių įtaka pedagogikos studijų pasirinkimui	29
3.2.2. Ekonominių galimybių įtaka pedagogikos studijų pasirinkimui	37
3.2.3. Sveikatos įtaka pedagogikos studijų pasirinkimui	40
3.3. Racionalus pedagogikos studijų pasirinkimas	42
3.3.1. Informuotumas	43
3.3.2. Žinau, ko noriu	45
3.4. Ribotai racionalus sprendimas studijuoti pedagogiką	46
3.5. Silpnavališkas sprendimas studijuoti pedagogiką	47
3.6. Apibendrinimas	49
IV. Tęsti ar nutraukti pedagogikos studijas?	51
4.1. Studijų nutraukimo galimybę svarstantys pedagogikos studentai	54
4.1.1. Studijų nutraukimas kaip vienintelė alternatyva	55
4.1.2. Sprendimas nutraukti studijas kaip racionalus pasirinkimas	63
4.2. Studentai, apsisprendę tęsti pedagogikos studijas	64
4.2.1. Sprendimas tęsti studijas kaip racionalus pasirinkimas	65
4.2.2. Sprendimas tęsti studijas kaip ribotai racionalus pasirinkimas	66
4.3. Apibendrinimas	67
V. Dirbti pedagogu?	68
5.1. Pedagogo darbas kaip vienintelė alternatyva	68
5.2. Pedagogo darbas kaip racionalus pasirinkimas	70

5.2.1. Karjeros galimybių žinojimas	72
5.2.2. Norų žinojimas.....	73
5.3. Silpnavališkai priimtas sprendimas dirbti pedagogu.....	74
5.4. Pedagogo darbas kaip ribotai racionalus pasirinkimas.....	76
5.5. Apibendrinimas	78
VI. Toliau dirbti pedagogu ar ieškoti laimės kitur?.....	80
6.1. Sprendimas tęsti pedagogo darbą	82
6.1.1. Sprendimas tęsti pedagogo darbą kaip racionalus pasirinkimas	82
6.1.2. Ribotai racionalus sprendimas tęsti pedagogo darbą	84
6.2. Abejonės dėl savo ateities pedagogo kelyje.....	86
6.2.1. Racionaliai pagrįstos abejonės dėl tolimesnio pedagoginio darbo.....	87
6.2.2. Silpnavališkumo nulemtos abejonės dėl pedagoginio darbo	89
6.2.3. Ribotai racionalios abejonės dėl pedagoginio darbo ateities.....	91
6.3. Apibendrinimas	93
Išvados.....	96
Rekomendacijos	98
Literatūra	99
Priedai.....	107
Priedas Nr. 1. Pedagogikos studentų apklausa.....	107
Priedas Nr. 2. Pedagogų apklausa	114
Summary	125

Santrauka

Nacionalinis tyrimas „Pedagogo karjeros kelias: nuo studijų pasirinkimo ir tapimo mokytoju iki išlikimo pedagogo profesijoje“ atliktas vykdant Nacionalinės švietimo agentūros (toliau – NŠA) įgyvendinamą projektą „Profesinio mokymo ir mokymosi visą gyvenimą informacinių sistemų ir registrų plėtra“ (Nr. 09.4.1-ESFA-V713-02-0001). Tyrimas finansuojamas ESF lėšomis.

Tyrimo objektas – pedagogo karjeros kelias.

Tyrimo tikslas – identifikuoti ir aprašyti pedagogo karjeros kelią nuo studijų pasirinkimo ir tapimo mokytoju iki išlikimo pedagogo profesijoje. Atitinkamai buvo iškelti šie tyrimo uždaviniai: 1. Nustatyti, kokiais būdais absolventai ateina į pedagogikos studijas ir kaip jie skiriasi pagal savo aspiracijas pedagoginiam darbui. 2. Nustatyti, kokiais būdais pedagogiką studijuojantys asmenys priima sprendimus tęsti pedagogikos studijas ir palyginti grupes pagal jų norus po studijų eiti dirbti į mokyklas. 3. Nustatyti, kokiais būdais pedagogikos absolventai ateina dirbti į mokyklas ir palyginti juos pagal paskatas dirbti pedagoginį darbą. 4. Nustatyti, kokiais būdais pedagogai priima sprendimą tęsti darbą mokykloje ir palyginti pagal paskatas dirbti pedagoginį darbą.

Siekiant įgyvendinti tyrimo tikslą ir uždavinius, buvo naudojama kiekybinė tyrimo strategija, apklausiant mokyklose dirbančius mokytojus ir pedagogikos studentus. Buvo sukonstruoti du klausimynai ir išplatinti naudojant internetinę apklausų platformą „Microsoft Forms“. Klausimyno nuorodos ir NŠA direktorės kvietimas dalyvauti tyrime išsiųstas visoms Lietuvos ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo mokykloms, taip pat uni-

versitetams ir kolegijoms, vykdančioms pedagogikos studijas, – tyrime dalyvavo pedagogiką studijuojantys universitetų ir kolegijų 1–4 bakalauro kurso studentai; tyrime nedalyvavo gretutines pedagogikos studijas pasirinkę studentai bei magistro studijų dalyviai. Klausimyną tinkamai užpildė 602 studentai ir 3 375 pedagogai.

Pirmoji pedagoginio kelio kryžkelė – sprendimas, ką studijuoti. Tyrimas atskleidė, kad didžioji dalis pedagogikos studentų studijas pasirinko gerai žinodami savo norus, studijų galimybes ir studijų programas. Vertinant studijų efektyvumą, svarbus yra ne tiek būdas, kaip asmuo patenka į konkrečią studijų programą, bet tai, ar įgytas žmogiškasis kapitalas bus panaudotas, t. y. kiek pedagogikos studijas baigusių studentų dirbs pedagoginį darbą. Intencijų po studijų dirbti pedagoginį darbą analizė parodė, kad labiausiai ateiti dirbti į mokyklą yra linkę tie pedagogikos studentai, kurie aiškiai nežinojo, ką nori studijuoti, taip pat nežinojo visų tuo metu jiems prieinamų studijų galimybių. Baigę studijas dirbti mokykloje mažiausiai planuoja tie studentai, kuriems pedagogikos studijos nėra tai, ką jie nori daryti.

Antroji pedagoginio kelio kryžkelė – pedagogikos studento sprendimas tęsti pedagogines studijas ar jas nutraukti, ir pradėti studijuoti kažką kita ar užsiimti kita veikla. Tyrimas parodė, kad sprendimas tęsti studijas yra daugiau ar mažiau pagrįstas, o abejones ir svarstymus dėl studijų tęsimo stipriai sąlygoja ekonominės ir socialinės aplinkybės. Tyrimo metu atskleista, kad jau nuo pirmo kurso ryškėja ir iki trečio kurso didėja studentų, abejojančiųjų pedagogikos studijų pasirinkimu, dalis.

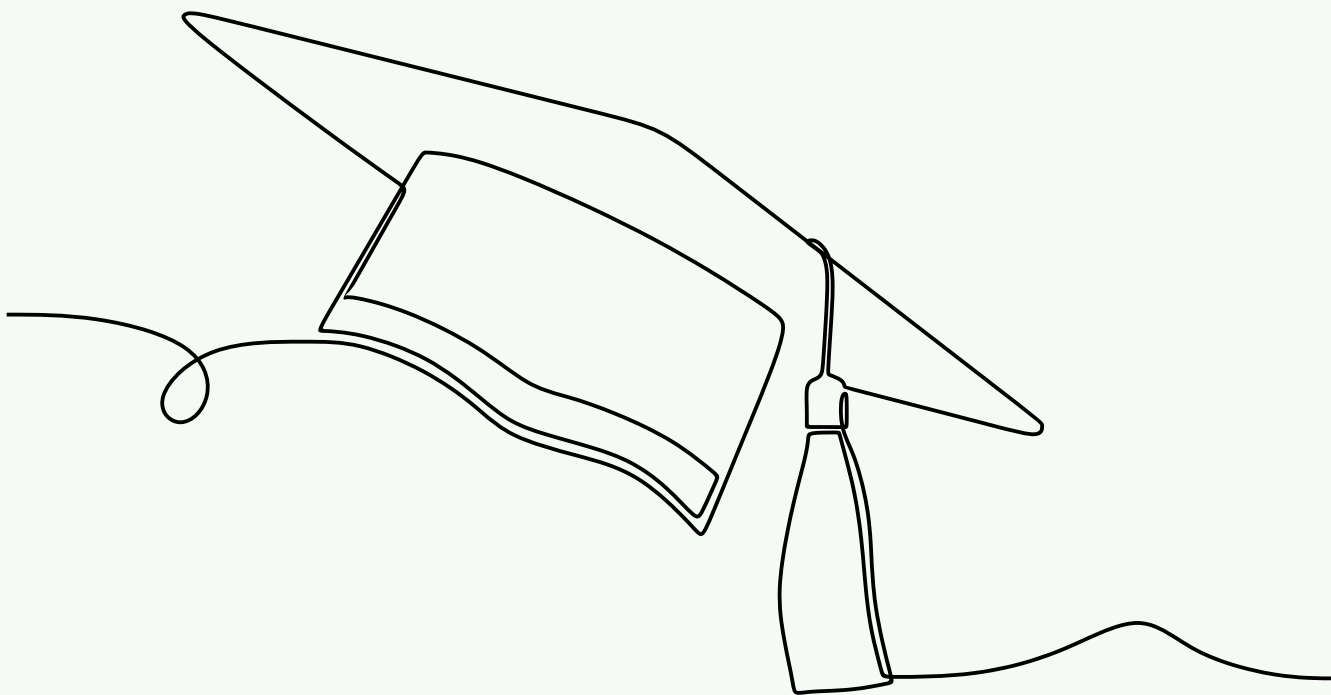
Trečioje kryžkelėje asmuo, baigęs pedagogikos studijas, renkasi tarp darbo mokykloje ir darbo kitur ar apskritai kitų veiklų.

Tyrimas rodo, kad pedagogai, kurie sprendimą dirbti pedagoginį darbą priėmė aiškiai nežinodami, ko nori gyvenime ir kokias galimybes turi, susiduria su didžiausiais motyvacijos dirbti su vaikais iššūkiais.

Ketvirtoji pedagoginio kelio kryžkelė – toliau dirbti pedagogu ar rinktis kitą darbą. Mažai tikėtina, kad galima išsklaidyti racionalių pedagogų abejones dėl savo, kaip pedagogo darbo ateities, tačiau, pasitelkus įvairias priemones, nesunkiai galima pakeisti silpnavališkumo nulemtas pedagogų abejones dėl tolimesnio darbo mokykloje į sprendimą likti pedagogo kelyje.

Reikia ieškoti sprendimų, kaip būtų galima spręsti studentų ekonomines ir socialines problemas, ribojančias galimybes tęsti studijas. Būtina plačiau komunikuoti ir informuoti studentus apie galimas finansinės paramos studijoms sąlygas (stipendijas, studijų paskolas, paramą netekusiems tėvų ir

pan.). Svarbu motyvuoti ir stiprinti 1–3 kurso pedagogikos studentus, kad jie tęstų studijas ir jas baigę dirbtų pedagoginį darbą, nes būtent šių kursų studentams kyla daugiausia abejonių, ar verta toliau tęsti studijas. Svarbu į pedagogikos studijų programą įtraukti profesinio orientavimo kursą, kad studentai būtų geriau supažindinti su karjeros galimybėmis. Vertėtų parengti pedagogo karjeros galimybių žemėlapi, kuriame atspindėtų galimos karjeros kryptys ir mokytojui ar pedagogikos studijų absolventui tinkančios veiklos, tiesiogiai nesusijusios su pedagoginiu darbu.

Santrumpos

Santrumpa	Santrumpos paaiškinimas
EBPO	Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (angl. <i>OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
ESF	Europos socialinis fondas
LIJOT	Lietuvos jaunimo organizacijų taryba
NŠA	Nacionalinė švietimo agentūra
RPT	Racionalaus pasirinkimo teorija (angl. <i>Rational choice theory</i>)
ŠMSM	Švietimo, mokslo ir sporto ministerija
ŠVIS	Švietimo valdymo informacinė sistema
UŽT	Užimtumo tarnyba

Išvadas

Šioje ataskaitoje pristatomas Nacionalinės švietimo agentūros (toliau NŠA) vykdomo projekto „Profesinio mokymo ir mokymosi visą gyvenimą informacinių sistemų ir registrų plėtra“ švietimo analitikos veiklos mokslo ir duomenų analitikų, tyrėjų ir statistikų atliktas nacionalinis tyrimas „Pedagogo karjeros kelias: nuo studijų pasirinkimo ir tapimo mokytoju iki išlikimo pedagogo profesijoje“. Ataskaitoje tyrinėjamas pedagogo karjeros kelias, apimantis šiuos karjeros sprendimus: pedagogikos studijų pasirinkimas; pedagogikos studijavimas; pedagoginio darbo pasirinkimas bei jo tęsą. Išskiriamos keturios pedagogo karjeros kelyje pasitaikančios „kryžkelės“: 1) pedagogikos ar kitų studijų pasirinkimas; 2) pedagogikos studijų tęsą ar kita veikla; 3) darbas mokykloje ar kita veikla; 4) darbo mokykloje tęsą ar kita veikla. Kiekvienoje iš šių „kryžkelių“ arba pasirinkimo situacijų asmuo priima vienokį ar kitokį sprendimą. Remiantis J. Elster teorine veiksmo prieiga, išskiriami 4 sprendimų priėmimo būdai: racionalaus pasirinkimo, ribotai racionalaus pasirinkimo, silpnavališko pasirinkimo ir vienintelės alternatyvos, kurie toliau bus aptariami detaliau.

Pedagogų trūkumo kontekste yra aktualu tobulinti pedagogų rengimo ir pedagoginio darbo politiką. Žinant skirtingais būdais į pedagogikos studijas atėjusių studentų aspiracijų (siekių, norų) dirbti pedagoginį darbą skirtumus, galima priimti politinius sprendimus, leidžiančius maksimizuoti studentų, turinčių didžiausias aspiracijas dirbti pedagoginį darbą, skaičių.

Vytauto Didžiojo universiteto mokslininkų prognozėmis, Lietuvoje iki 2025 m. trūks beveik 2 tūkstančių įvairių dalykų mokyto-

jų, todėl bus sudėtinga užtikrinti kokybišką ugdymą (Stanišauskienė, 2022). Kokybiškas ugdymas – tai tinkamas mokyklos misijos įgyvendinimas, t. y. geri (pageidaujami, priimtini) ugdymo(si) rezultatai ir turtingos, įsimenančios, prasmingos, malonios gyvenimo mokykloje patirtys (LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas V-1308 „Dėl Geros mokyklos koncepcijos patvirtinimo“, 2015). Oficialios statistikos portalo duomenimis, 2016–2017 mokslo metais valstybinėse ir privačiose mokymo įstaigose dirbo 45,4 tūkst. pedagogų, o 2019–2020 mokslo metais – jau tik 41,4 tūkst. (Oficialios statistikos portalas. Pranešimas spaudai 2021 07 21). Remiantis naujausiais ŠVIS duomenimis, 2022–2023 m. m. Lietuvoje dirbo 34 499 mokytojai – iš jų 7,8 proc. – pensinio amžiaus pedagogai (ŠVIS. Pedagoginių darbuotojų skaičius 2022–2023 m. m.).

Remiantis LAMA BPO duomenimis, 2023 metais į ugdymo studijų kryptių grupės studijų programas užsiregistravo per 2,4 tūkst. stojančiųjų. Nuo šių metų stojantiejiems į ugdymo mokslų studijų programas nėra vykdomas motyvacijos vertinimas. Šiemet prioritetinėms priskiriamos šios studijų kryptys: pradinio ugdymo pedagogai, specialieji pedagogai, mokomojo dalyko pedagogai pagal matematikos, lietuvių kalbos ir literatūros, fizikos, chemijos, biologijos, informacinių technologijų, istorijos, geografijos, vokiečių kalbos ir prancūzų kalbos dalyko specializacijas (LAMA BPO. Pranešimas spaudai). 2023 m. pedagogikos studijas rinkosi rekordinis skaičius jaunuolių. Kvietimus gavo net 1,5 tūkst. besirengiančiųjų tapti mokytojais ir mokytojais, o tai yra 39 proc. daugiau negu 2022 m. ir 67 proc. daugiau nei 2020 metais. Rudenį studentai galės rinktis pedagogikos gretutines studijas. Kolegijose į populiariausiųjų septintuką iškopė dvi ugdymo

programos: ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas bei vaikystės pedagogika (ŠMSM. Pranešimas spaudai 2023 08 02). Daugiausia būsimų pedagogikos studentų sulauks šios studijų programos: ikimokyklinė ir priešmokyklinė pedagogika Klaipėdos valstybinėje kolegijoje – 136, vaikystės pedagogika Vilniaus kolegijoje – 132, mokomojo dalyko pedagogika Vytauto Didžiojo universitete – 129. Įstojusieji į valstybės finansuojamas prioritetinių specializacijų pedagoginių studijų vietas turės galimybę gauti skatinamąsias 319 eurų stipendijas (LAMA BPO. Pranešimas spaudai).

Karjeros pasirinkimo kontūrai pradeda formuotis dar vaikystėje, per žaidybines partitės užimant tam tikras socialinio akatoriaus pozicijas, pavyzdžiui, „mokinys – mokytojas“, „gydytojas – pacientas“, „statybininkas“, „pardavėjas“, „siuvėjas“ ir pan. Toliau seka mokykla – itin svarbus karjeros formavimosi etapas, kuriame išryškėja, ar mokinys labiau linkęs į humanitarinius, ar į tiksluosius mokslus. Atsiskleidžia ir tai, kiek mokinį apskritai domina ugdymo(si) procesas. Gal jis jau mokyklos suole mielai pasikeistų vietomis su mokytoju? Kas apsprendžia, jog abiturientas pasirenka pedagogikos studijas, o ne kitą, o gal kaip tik – kitą profesiją? Egzaminų rezultatai? Šeimos ir artimųjų palaikymas, skatinimas rinktis vieną ar kitą profesiją? Siekis įgyvendinti savo svajonę ar tęsti šeimos tradicijas? Būsimos profesijos prestižas, o gal būsimos profesijos darbo užmokestis?

Nepaisant augančio ugdymo mokslų studijų pasirinkimo, darbo rinkoje pedagogų stokoja. Tai reiškia, jog baigus pedagogikos studijas, pasirenkama kita karjeros kryptis. Artėjant 2023–2024 mokslo metams, 2023 08 02 duomenimis, UŽT pateikė 315 pedagoginio darbo skelbimų, įskaitant darbo skelbimus profesijos mokytojams. Skelbimuose pedagoginio darbo ieškantiems as-

menims neretai siūloma dirbti tik 0,33 ar dar mažesne etato dalimi, nuo kurios priklauso ir nustatytas atlygio koeficientas (Užimtumo tarnyba. Darbo vietų paieška. Pedagogai. 2023 08 02).

Žinant, kaip asmuo priima sprendimą dirbti, tęsti ar nutraukti pedagoginį darbą, taip pat žinant, kokia yra paskatų (piniginių, psichologinių, socialinio palaikymo; plačiau – analizėje apie pedagogų profesijos prestižą) struktūra, galima numatyti priemones, padedančias didinti pedagogų skaičių.

Tyrimo tikslas – identifikuoti ir aprašyti pedagogo karjeros kelią: nuo studijų pasirinkimo ir tapimo mokytoju iki išlikimo pedagogo profesijoje.

Tyrimo uždaviniai

1. Nustatyti, kokiais būdais absolventai ateina į pedagogikos studijas ir kaip jie skiriasi pagal savo aspiracijas pedagoginiam darbui.

2. Nustatyti, kokiais būdais pedagogiką studijuojantys asmenys priima sprendimus dėl pedagogikos studijų tęsimą ir palyginti grupes pagal jų norus po studijų eiti dirbti į mokyklas.

3. Nustatyti, kokiais būdais pedagogikos absolventai ateina dirbti į mokyklas ir palyginti juos pagal paskatas dirbti pedagoginį darbą.

4. Nustatyti, kokiais būdais pedagogai priima sprendimą tęsti darbą mokykloje ir palyginti pagal paskatas dirbti pedagoginį darbą.

Tyrimo ataskaitą sudaro šios dalys: I) Pedagogų karjeros tyrimų apžvalga. II) Tyrimo metodologija. III) Duomenų analizės rezultatai. IV) Išvados.

Taip pat pateikiamos rekomendacijos ir naudotos literatūros sąrašas. Prieduose pateikiami naudoti, tyrėjų sudaryti klausimynai.

I. Pedagogo karjeros kelio tyrimų apžvalga

Mokslinių darbų pedagogo karjeros kelio tematika aptinkama tiek tarptautiniame, tiek Lietuvos kontekste. Lietuvos Respublikos Vyriausybės strateginės analizės centras 2021 m. parengtoje apžvalgoje „Pedagogų poreikio prognozavimas“ nurodo tokias pagrindinės pedagogų trūkumą lemiančias priežastis: maža studijas baigiančių absolventų pasiūla, didelė paklausa, susidaranti dėl pedagogų pasitraukimo į pensiją ar kitų priežasčių. Prognozuojama, kad per artimiausią laikotarpį bus susiduriama su beveik visų specializacijų pedagogų trūkumu (STRATA, 2021).

Tarptautinis mokymo ir mokymosi tyrimas TALIS rodo, kad mokytojo profesiją vėl pasirinktų 76 proc. Lietuvos mokytojų, iš jų mažiau nei 5 metus dirbantys mokykloje sudaro 71 proc., dirbantys ilgiau – 64 proc. (skirtumas statistiškai reikšmingas). Nors naujųjų mokytojų dalis yra labai maža (7 proc.), vis dėlto šie rezultatai galėtų reikšti, jog mokytojo profesijos pasirinkimas yra tikslingas, neatsitiktinis (TALIS, 2018). Panaši tendencija stebima ir daugelyje kitų Europos bei pasaulio šalių – Latvijoje, Rusijoje, Čekijoje ir kt. (Šinušienė, 2020). TALIS (2018) tyrime dalyvavusiose EBPO šalyse (tarp jų ir Lietuvoje) didžioji dauguma mokytojų nurodė, kad jų pagrindiniai motyvai rinktis mokytojo profesiją buvo galimybė daryti įtaką jaunajai kartai (plačiaja prasme – ugdyti vaikus) ir prisidėti prie visuomenės gerovės. Lietuvos mokytojai dažniau nei EBPO šalių vidurkis kaip svarbius nurodė finansinius ir darbo sąlygų veiksnius – Lietuvoje šie kriterijai buvo svarbūs 70–80 proc. mokytojų (EBPO

vidurkis – 60–70 proc.). Mūsų šalyje 80 proc. mokytojų nurodė, kad tapti mokytoju – pirmasis jų karjeros pasirinkimas (iš jų 70 proc. moterų ir 59 proc. vyrų; EBPO vidurkis – atitinkamai 82 proc. ir 66 proc.). Skirtumas tarp moterų ir vyrų pasirinkimų būdingas beveik visoms EBPO šalims, o didžiausi skirtumai yra Rytų Europos šalyse, ypač Estijoje (69 proc. moterų ir 41 proc. vyrų) ir Latvijoje (76 proc. ir 55 proc.) (TALIS, 2018).

Siekiant pažvelgti į profesijos pasirinkimą bendrąja prasme, Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras (MOSTA, 2019) atliko longitudinalinį tyrimą „Pedagogų poreikio prognozavimas“, kurio rezultatai atskleidė, jog du penktadaliai absolventų rinkęsi tas pačias studijas (tą pačią specialybę), t. y. nekeisčių nieko, dar penktadalis rinkęsi ne tą pačią, bet artimą specialybę, o penktadalis keisčių ir rinkęsi kitą specialybę (MOSTA, 2019). Taigi dėl augančio vidutinio mokykloje dirbančių pedagogų amžiaus bei vis mažėjančio norinčiųjų studijuoti ir baigti pedagogo (ar susijusią) kvalifikaciją teikiančias studijas skaičiaus Lietuvoje artimiausioje ateityje gali pradėti trūkti pedagogų. Kita vertus, demografiniai iššūkiai – auganti emigracija, mažas gimstamumas – sufleruoja, jog tuo pačiu metu pedagogų gali reikėti mažiau (STRATA. *Pedagogų poreikio planavimo sistemos tobulinimas*). Apžvelgiant ketverių metų (2018–2021/2022 m. m.) laikotarpį pastebimos mokytojų, ypač pagrindinio ugdymo pedagogų, trūkumo tendencijos. 2021–2022 m. m. trūko 728 pagrindinio ugdymo mokytojų (2018 m. trūko 177 šios ugdymo krypties mokytojų).

Jungtinės Karalystės mokslininkas Worth'as (2017) analizavo mokytojų pasiskirstymo dirbant tarp kelių tos pačios savivaldybės mokymo įstaigų mastą Anglijoje, siedamas jį su mokytojų trūkumu visoje šalyje. Tyrimas atskleidė, jog Anglijoje mo-

kytojai dirba keliose tos pačios savivaldybės mokyklose dešimt kartų daugiau nei skirtingose savivaldybėse. Taip formuojasi vietinė savivaldybių darbo rinka, kuomet mokytojų trūkumą stengiamasi eliminuoti įdarbinant artimesnės geografinės platumos pedagogus. JAV mokslininkai (Carver-Thomas, Darling-Hammond, 2019) nustatė pagrindinę priežastį, dėl kurios JAV mokytojai palieka mokyklą, – tai santykių su kolegomis problemos. Šiai nuomonei pritarė net 90 proc. JAV nacionalinėje apklausoje dalyvavusių pedagogų. JAV tyrėjai pateikia du karjerą nutraukti ketinančių mokytojų tipus: „paliekantys“ – išeinantys iš pedagoginio darbo dėl pensinio amžiaus, vaikų auginimo, sveikatos būklės arba sprendimo kardinaliai keisti savo profesinį kelią; ir „persikeliantys“ – išeinantys iš vienos mokyklos į kitą dirbti mokytojais arba dirbti kitur, ne mokykloje, tačiau nenuolstantys nuo švietimo srities (Milanowski ir Odden, 2007; Holme ir kt. (2017). „Persikeliantys“ mokytojai yra jautresni santykiams su mokiniais bei administracija, jiems nėra itin svarbus atlygio dydis. Taigi „paliekantys“ – visiškai nutraukia mokytojo karjeros kelią, o „persikeliantys“ ir toliau dirba mokykloje.

Žvelgiant į pedagogo karjeros kelio tyrimus Lietuvoje, naujų tyrimų pedagogo karjeros tematika nėra gausu. Aptinkamas naujausias tyrimas – 2023 m. Baležentienės magistro darbas, kuriame analizuojamas mokytojo profesinio tapatumo fenomenas: struktūra ir dimensijos. Mokytojo profesinio tapatumo formavimosi procesas atskleistas nustatytais grindžiamosios teorijos parametrais, kurių centrinis fenomenas – mokytojo profesinis pašaukimas. Profesinį apsisprendimą „būti mokytoju“ lemia vidinių (profesinis pašaukimas, asmeninės savybės, vertybės, savasis „Aš“ vaizdas ir t.t.) ir išorinių (šeima, draugai, mokyklos bendruomenė ir t.t.) veiks-

nių sąveikos rezultatas (Baležentienė 2023). Pastarasis darbas turi panašumų su šio tyrimo ataskaita, nes yra analizuojamas pedagogo kelias nuo pat pedagogikos studijų pasirinkimo iki mokytojo profesijos persvars-tymo. Šis darbas parodo, jog pastaraisiais metais pedagogų profesijos ir karjeros problemos ištis yra aktualios. Kitus pedagogo karjeros tyrimus randame daugiau kaip prieš dešimtmetį parašytuose magistro darbuose: Lazauskaitė tyrė pedagogo vaidmenis šiandienėje visuomenėje (ŠU, 2006), Juškytė magistro darbe „Pradedančio pedagogo karjeros tyrimas“ atskleidė, jog pedagoginį darbą dirbantys pradedantieji mokytojai šią profesiją pasirinko ne atsitiktinai. Pasirinkimas siejamas su pedagoginiu pašaukimu ir svajone dirbti mokytojais, o svarbiausia priežastis – meilė vaikams, noras ir gebėjimas dirbti pedagoginį darbą, būti reikalingam ir vertinamam (LŽU, 2010). Įdomu, ar per daugiau kaip dešimtmetį situacija pasikeitė? Kas labiausiai sąlygoja norą tapti pedagogu? Atsitiktinumas – nežinant, ką įrašyti pageidaujamo studijų sąrašo eilėje? O gal senos svajonės įgyvendinimas? Norvaišienė (2010) atliko ikimokyklinių įstaigų pedagogų karjerai įtaką darančių veiksnių vertinimą, kuris parodė, jog ikimokyklinio ugdymo pedagogai objektyvius karjerai įtaką darančius veiksnius vertina priklausomai nuo užimamų pareigų: mokytojai blogiau nei vadovai vertina savo turimas kompetencijas. Augienė, Malinauskienė (2006) tyrė pedagogų karjeros pokyčius socialinių transformacijų kontekste. Jei prieš beveik 15 metų Lietuvoje pedagogams planuojant karjerą svarbiausia buvo stiprinti savo informacinių technologijų (IT) žinias, skaitmeninę kompetenciją pagal Europos pedagogų skaitmeninės kompetencijos sistemą „DigCompEdu“, tobulinti užsienio kalbas, lavinti kūrybiškumą ir būti

nuolat pasirengus kaitai, tai šiuo metu minėti reikalavimai jau yra norma, neatsiejama nuo pedagogo profesijos.

Pažymėtina, kad šiandienėje Lietuvoje pedagogų trūkumui įtakos turi ir mokytojų bendruomenės senėjimas. Švietimo valdymo informacinės sistemos duomenys rodo, jog dirbančių pensinio amžiaus pedagogų Lietuvoje 2020–2021 m. m. skaičius siekė 7,25 proc. (ŠVIS, Pensinio amžiaus mokytojų dalis šalyje 2020–2021 m. m.). Didėja vidutinis pedagogų amžius ir neturinčiųjų kvalifikacinės kategorijos mokytojų dalis. Per 2018–2021 m. vidutinis pedagogų amžius padidėjo nuo 48,8 iki 49,2 metų. Beveik pusė ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo mokytojų, kiek daugiau nei pusė profesijos mokytojų, apie tris penktadalius bendrojo ugdymo dalykų mokytojų bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose – 50 metų ir vyresni. Lietuvoje pedagogų bendruomenė ne tik sparčiai sensta, bet ir mažėja. Statistikos departamento duomenimis, per ketverius (2018–2021) metus pedagogų šalyje sumažėjo 7 proc. (nuo 43 754 iki 40 679). Tiesa, vertinant skirtingus švietimo lygmenis, skaičiaus kitimas nevienodas, nes nevienodai kinta ir mokinių skaičius (Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2022. Įtraukusis ugdymas).

Vis dažniau ir garsiau kalbama apie pedagogų trūkumą, motyvacijos studijuoti pedagogiką ar dirbti pedagoginį darbą šalies regionuose stoką. Svarbu paminėti, kad Lietuvoje mažėjant gimstamumui ir kartu didėjant žmonių koncentracijai didmiesčiuose, nuo pastarųjų nutolusiuose šalies regionuose uždamos bendrojo ugdymo mokyklos. Remiantis Oficialios statistikos portalo duomenimis, 2018–2019 m. m. Lietuvoje veikė 1 089 bendrojo ugdymo mokyklos, o 2022–2023 mokslo metų pradžioje šalyje –

910 bendrojo ugdymo mokyklų. Taigi per ketverius metus Lietuvoje veiklą sustabdė 179 bendrojo ugdymo mokyklos (Oficialios statistikos portalas, Bendrojo ugdymo mokyklos). Uždarius mokyklas, be darbo lieka mažuose miesteliuose ar kaimo vietovėse dirbantys mokytojai. Žinoma, iš kaimų galima migruoti į didmiesčius, keisti profesijos kryptį ar tiesiog ieškoti laimės svetur. Visgi regionuose jau kurtas gyvenimas, aukšta konkurencija didmiesčių darbo rinkoje ar nežinojimas, kur dar be mokyklos būtų galima dirbti, pritaikant savo turimas kompetencijas, kelia mokytojų ilgalaikio nedarbo rizikos lygį. Daugelis pedagogų yra vyresnio amžiaus, todėl kyla diskriminacijos dėl amžiaus rizika, o vyresnio amžiaus asmenų sveikatos problemos, IT kompetencijų trūkumas dar labiau apsunkina įsitraukimą į darbo rinką.

Tyrimo naujumas. Apžvelgus atliktus tyrimus pedagogo karjeros tematika galima konstatuoti, kad juose neatsakoma į klausimą, kas lemia pedagogikos studijų pasirinkimą? Kas skatina tęsti pasirinktas pedagogikos studijas? Kas turi įtakos sprendimui jas nutraukti? Kiek įtakos studijų nutraukimui turi santykiai su šeimos nariais, draugais? Net ir baigus pedagogikos studijas ne visuomet toliau einama studijų metu įgytos profesijos keliu, t. y. nusprendžiama nedirbti mokykloje ir pasirinkamos kitos, su pedagogika nesusijusios profesijos. Dirbantieji pedagoginį darbą taip pat dažnai vien tik juo neapsiriboja. Kas tai lemia? Ar vien tik noras uždirbti daugiau, o gal siekis save realizuoti? Kiek mokytojo darbe yra svarbi darbo su mokiniais prasmė ir kiek ji lemia pedagogo karjeros tąsą? Šie ir kiti atsakymai į iškeltus probleminius klausimus aptariami šioje ataskaitoje.

1.1. Studijų pasirinkimas 2023 mokslo metais ir tarpdisciplininės studijos

Studijų aukštojoje mokykloje pasirinkimas yra bene svarbiausias žingsnis jauno asmens gyvenime. Tapdamas studentu abiturientas nustato savo ateities karjeros kryptį. Kuo aukštesnis gyventojų išsilavinimas, tuo mažesnis nedarbas (Vyriausybės strateginės analizės centras, 2020, cit. Griliauskaitė, 2020: 53). Karjeros kelio, susijusio su pedagogika, kaip ir bet kurios kitos karjeros krypties, pasirinkimą lemia įvairūs veiksniai. Katkonienė, Ustinavičiūtė ir Žemaitaitytė (2011), analizavusios su sėkmingu karjeros planavimu ir profesijos pasirinkimu paauglystėje susijusius veiksnius, apibrėžia karjeros sampratos asociacijas. Jos teigia, jog vieni karjerą tapatina su didele sėkme, dideliu atlyginimu, o kitiems karjera – tiesiog gerai apmokamas ir įdomus darbas. Karjera susideda iš išorinės (didelis atlyginimas, kvalifikacija) bei vidinės (pasitenkinimas, savirealizacija) naudos. Vienas pagrindinių žingsnių, siekiant nuolatinio pasitenkinimo savo darbu ir profesinės karjeros nuoseklumo, yra karjeros planavimas ir projektavimas. Tačiau tai nėra savaiminis reiškinys, o ilgalaikio susikaupimo, autorefleksijos, kūrybiškumo, gebėjimo numatyti ir įvertinti įvairias situacijas reikalaujanti veikla. Renkantis profesiją būtina atsižvelgti į skirtingoms profesijoms keliamus reikalavimus – įsivertinti sveikatos būklę, fizinį pasirengimą, gabumus, interesus ir pomėgius, temperamentą ir charakterio bruožus, taip pat – įsidarbinimo perspektyvas (Katkonienė ir kt., 2011: 170).

Remiantis LAMA BPO duomenimis, 2023 m. m. medicina, teisė, psichologija, teisė ir ikiteisminis procesas tapo labiausiai pageidaujamomis 2023 m. abiturientų specialybėmis.

2023 m. liepos 19 d. Bendrojo priėmimo informacinėje sistemoje (BPIS) jau buvo užsiregistravę per 24,5 tūkst. stojančiųjų. 19 tūkst. asmenų jau pasirinko ketinamas studijuoti studijų programas, daugiau negu pusė iš jų – 2023-ųjų abiturientai. Šiais metais studijų programas siūlo 16 universitetų ir 18 kolegijų. Stojantieji į aukštąsias mokyklas savo prašymuose aukščiausiu prioritetu dažniausiai rinkosi universitetines socialinių mokslų (16 proc.), sveikatos mokslų (14 proc.), verslo ir viešosios vadybos (12 proc.), informatikos mokslų (9,5 proc.), menų (9 proc.) studijų programas, kolegijų sektoriuje – verslo ir viešosios vadybos (23 proc.), sveikatos mokslų (23 proc.), inžinerijos mokslų (14 proc.), ugdymo mokslų (10 proc.) studijų kryptių grupių programas (LAMA BPO Pranešimas spaudai). Ir nors tradiciškai aukščiausiais įvertinimais mokyklas baigę abiturientai pirmu numeriu teikė prašymus būti priimtiems studijuoti medicinos, odontologijos, teisės, įvairių su kompiuterija susijusių studijų, kai kurios pagal pretendentų skaičių iki šiol lyderiavusios programos, pavyzdžiui, politologija ar vadyba, šiemet sulaukė mažiau dėmesio. Šiek tiek padaugėjo besirenkančiųjų inžinerinius mokslus. Šias studijų programas iš lyderių stumia su komunikacija susijusios studijos. Kalbant apie profesinį mokymąsi, kaip ir kasmet, stojantieji dažniausiai renkasi paslaugų asmenims (20 proc.), inžinerijos ir inžinerinių profesijų (19 proc.), sveikatos priežiūros (11 proc.), architektūros ir statybos (9 proc.), verslo ir administravimo (9 proc.) švietimo sričių programas (LAMA BPO. Pranešimas spaudai).

LRT radijo laidoje, diskutuojant Klaipėdos universiteto studijų prorektorei, Lietuvos universitetų rektorių konferencijos Studijų komiteto narei S. Mičiulskienei ir Lietuvos mokslo tarybos valdybos pirminin-

kui E. Butkui, buvo aptartas 2023 m. studijų pasirinkimas. Ekspertų teigimu, lyginant 2023 m. ir praėjusių metų rezultatus, stebina tai, jog 2023 m. ypač išaugo norinčiųjų studijuoti programų sistemas KTU – ši programa atsidūrė pirmajame KTU studijų dešimtuke. Vertinant procentais, studijų pasirinkimo atžvilgiu Lietuva nesiskiria nuo viso Europos Sąjungos konteksto. **Tai, jog 2023 m. padidėjo pasirinkusiųjų studijuoti pedagogiką ir informacines technologijas skaičius, rodo, kad valstybės, švietimo politikų dedamos pastangos, tokios kaip skatinamosios stipendijos ar valstybinis studijų finansavimas, nors ir lėtai, tačiau duoda teigiamų poslinkių renkantis pedagogikos studijas.** Brandos atestatas turėtų rodyti brandą, kurią būtų galima pritaikyti studijose, o studijų diplomą turi padėti laviruoti nuolat kintančiame pasaulyje tarp įvairių karjeros sričių (LRT. 2023 08 03).

Vykstant sparčiam mokslo ir technologijų vystymuisi, plėtojantis dirbtiniam intelektui, vis dažniau kyla poreikis spręsti sudėtingas multidisciplines problemas, todėl kai kurios profesijos praranda paklausą, ir auga tarpdisciplininių studijų populiarumas. LRT radijo laidoje (LRT. 2023 07 21), kurioje dalyvavo Vilniaus Gedimino technikos universiteto studijų prorektorė doc. dr. Ž. Pačiauskienė ir Lietuvos sveikatos mokslų universiteto studijų prorektorius prof. K. Petrikonis, buvo aptarta tarpdisciplininių studijų reikšmė. Manoma, jog ateityje tarpdisciplininių studijų, leidžiančių savo kompetencijas pritaikyti platesniais rakursais, tik daugės. Lietuvoje tarpdisciplinines studijas siūlo daugelis aukštųjų mokyklų, pavyzdžiui, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas ir Vilniaus dailės akademija kartu vykdo dailės terapijos programą, kurią gali rinktis antros pakopos studijų studentai. Baigusieji šią programą įgyja ne tik dailės, psichologijos,

bet ir pedagogikos žinių, kurias galima pritaikyti ir dirbant mokykloje. Kiti tarpdisciplininių studijų kryptių pavyzdžiai: mechatronika, kuri apjungia mechaniką, matematiką, ar elektroniką; avionika – aviaciją ir elektroniką, biomechanika – sveikatos ir mechanikos mokslus. Studijuojant tiek technikos, tiek socialinius mokslus, visos studijos apima ne tik specialybės, bet ir komunikacijos, psichologijos bei vadybos aspektus, leidžiančius rinktis dar dinamiškesnes studijų kryptis (LRT. 2023 07 27).

Gyvename technologijų, nuolatinio mokymosi ir tobulėjimo amžiuje, todėl mažai ką stebina naujos specialybės, tačiau svarbu apžvelgti ir istorinius karjeros rakursus. Kitaime skyriuje aptariama atėjimo į pedagoginį darbą priešistorė.

1.2. Pedagogo karjeros kelias Lietuvoje – istoriniai rakursai

Mokytojo profesija yra viena iš atsakingiausių ir seniausių žmonijos istorijoje. Jau giminingoje bendruomenėje vaikų auklėjimas buvo pavedamas labiausiai patyrusiems bendruomenės nariams (Klizaitė, 2006). Pedagogo karjera – gana platus reiškinys, tai patvirtina ir ankstesniame poskyryje apžvelgti tyrimai. Tijūnėlienė (2000), analizuodama sovietiniu laikotarpiu keltų reikalavimų mokytojo asmenybei problematiką, pabrėžia, kad dažnas šių dienų Lietuvos mokyklos mokytojas savo kvalifikacinį pasirengimą įgijo aukštojoje sovietmečio mokykloje, o profesinės veiklos įgūdžius susiformavo bendrojo lavinimo ar kito tipo mokykloje. Todėl, žvelgiant į Lietuvos mokytojų karjeros padėtį, verta prisiminti mūsų valstybės istorinį kontekstą.

Remiantis 1923 m. rugsėjo 17 d. Lietuvoje įvykusio pirmojo gyventojų surašymo duomenimis, 85,1 proc. gyventojų gyveno

kaime ir vertėsi žemdirbyste, 67,4 proc. vyresnių nei 10 metų gyventojų (be Klaipėdos krašto) buvo raštingi – didelė šių raštingųjų dalis mokėjo tik skaityti. 1918–1919 mokslo metų pabaigoje 1036 Lietuvos pradinėse mokyklose dirbo 1232, o 38 aukštesniosiose bendrojo lavinimo mokyklose (gimnazijose ir progimnazijose 1920 m. sausio 1 d. duomenimis) – 374 mokytojai. Tarpukariu mokyklų ir mokytojų skaičius stipriai išaugo – 1939 m. sausio 1 d. 2 334 Lietuvos (be Klaipėdos krašto) pradinėse mokyklose dirbo 5 384 mokytojai, o 91 gimnazijoje ir progimnazijoje – 1 564 mokytojai. Pradinių mokyklų mokytojų nuotaikas, politines simpatijas ir lojalumą valdžiai sekė pradinių mokyklų inspektoriai. Būtent šiam teritoriniu principu apskrityse veikiančiam Švietimo ministerijos institutui valdžia patikėjo ne tik mokytojo pedagoginės kompetencijos, bet ir jo lojalumo valdžiai priežiūrą. Kaip teigė vienas to meto švietimo vadovų, inspektoriai – tiesioginė švietimo sistemos priežiūros institucija, tikrinanti, kaip ugdymas kaip dera su vykdoma švietimo politika. Taigi lojalumas bei pedagoginė kompetencija kartu sudarė tai, ką turėjo įvertinti inspektorius, – profesinį mokytojo tinkamumą (Mačiulis, LMA, 2005).

1931 m. spalio 3 d. buvo įsteigta Lietuvos psichotechnikos ir profesinės orientacijos draugija. Šią datą galima laikyti formalia profesinio orientavimo veiklos pradžia Lietuvoje. Kaip teigia A. Gučas, draugijos tikslas buvo „padėti jaunuomenei surasti savo pašaukimą; atrinkti kandidatus įvairioms profesijoms, darbams ir mokykloms; <...> tirti įvairių veiksmų įtaką darbo našumui“ (Gučas, 1937, 72–73, cit. pgl. Lapė, 1999, cit. Pociūtė). Nors draugija daugiausiai dėmesio skyrė jaunuolių profesijos pasirinkimui, bet, J. Lapės (1999) nuomone, ji suaktyvino psichologų ir kitų profesijų specialistų veiklą.

Sovietinėje Lietuvoje mokytojų profesinės kvalifikacijos tobulinimas, buvo unifikuotas, centralizuotas ir ideologizuotas. 1950 m. įsteigtas Respublikinis mokytojų tobulinimosi institutas, kuris organizavo savišvietą, rūpinosi ideologiniu pedagogų auklėjimu, vadovavo kvalifikacijos tobulinimui, teikė metodinio darbo mokykloje nurodymus. Mokytojų profesinės kvalifikacijos reikalai buvo sprendžiami centralizuotai – iš Maskvos siunčiamos tipinės profesinės kvalifikacijos kėlimo programos, nustatomi metiniai ir penkmečio perspektyviniai planai, rengiami įvairios trukmės ir turinio kvalifikacijos kėlimo kursai, kurie buvo ideologizuoti, privalomi, o pedagogas beveik neturėjo pasirinkimo galimybių (Žvikevičienė, 2007).

Aptariant pedagoginę situaciją sovietinėje mokykloje XX a. 7–9 dešimtmečiais, reikėtų paminėti dar vieną reiškinį – itin didelį mokytojų moterų skaičių. 1960 m. moterys sudarė 73 proc., 1965 m. – 75,4 proc., o 1970 m. – 79,9 proc. Matyti, kad didesnis moterų pedagogių skaičius išliko ir turėjo tendenciją augti. Liudininkai, pasakoję apie savo laikų sovietinę mokyklą, patvirtino, kad tarp mokytojų tebuvo vienas kitas vyras, dažniausiai mokęs darbų, fizikos ar kūno kultūros. Mokiniai, ypač berniukai, juto vyriško pavyzdžio stygių, o dažna mokytoja, perdėm pasiduodama emocijoms, tapo aktyvia komunizmo „statytoja“ (Abraitytė, 2009).

Mokymosi visą gyvenimą idėja, 1965 metais deklaruota UNESCO, ir jos koncepcija (Schon, 1971), lėmė vieną iš didžiausių XX a. socialinio gyvenimo paradigminių virsmų. Ji iš esmės pakeitė požiūrį į švietimą, ugdymą, mokymąsi (Pociūtė, 2013). 1988 m. buvo pradėta Lietuvos švietimo pertvarka, o po 1990 m., atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, keitėsi švietimo sistemos struktūra, mokymo turinys ir visa mokyklų darbo organizacija, kuri buvo demo-

kratizuojama ir humanizuojama. Mokytojams sudarytos galimybės individualizuoti ugdymo turinį. Įdiegtas visuotinis mokytojų atestavimasis sudarė galimybes atnaujinti dirbančių mokytojų kvalifikaciją (Lazauskaitė, 2006).

Šiandien demokratinės valstybės kūrimo ir piliečio ugdymo uždaviniai reikalauja iš mokytojo naujo mąstymo, kitokio požiūrio į mokinį, kitokių veiklos būdų. Atkūrus Nepriklausomybę, mokytojams reikėjo įsigilinti į naują ugdymo turinį, todėl teko savarankiškai studijuoti istorijos, kraštotyros, etnografijos dalykus, gamtos apsaugos problemas, suvokti integruoto ugdymo pagrindus, mokytis vesti integruotas pamokas. Mokytojai sovietmečiu išsiugdė pareigos jausmą, poreikį laikytis drausmės ir tvarkos, tačiau vis dar gyvas baimės jausmas ką nors savarankiškai nuspręsti, nutarti, inicijuoti. Tebelieka neišspręsta sovietmečio laikų problema: už mokinio darbo rezultatus atsakingas tik mokytojas. Reikia tikėtis, kad kylant mokslo prestižui, visose gyvenimo srityse įsigalint rinkos dėsniams, ši problema taip pat spręsis (Tijūnėlienė, 2000: 64).

Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų šalių, XX a. devintajame dešimtmetyje pereinant iš planinės ekonomikos į rinkos ekonomiką, dėmesys pedagoginiam profesiniam orientavimui sumenko, o jaunas žmogus iš esmės buvo paliktas likimo valiai. Tačiau atsiradusi tuštuma netruko sukelti negatyvių reiškinių, kuriuos rodo ir tarptautinių tyrimų duomenys. 2010 m. buvo atliktas žmonių pasitenkinimo pasirinkta profesija tyrimas, kurio metu buvo lyginami dirbančiųjų Vakarų Europos, Rytų ir Vidurio Europos bei Rusijos dirbančiųjų apklausų duomenys. Tyrimas parodė, kad Vakarų Europoje žmonių nepatenkintų pasirinkta profesija, yra ne daugiau nei 15 proc., iš jų dauguma – gamyklų darbininkai. Rytų Europoje ir buvusiose SSRS respublikose tokių darbuotojų dalis sudaro

30 proc., o Rusijoje 45–50 metų asmenų, nepatenkintų savo profesija, yra net 50 procentų. Darbuotojai, nepatenkinti savo profesija, atvirai pripažino, jog jiems darbas tolygus katorgai, jie tik atlieka prievolę nuo 9 val. iki 18 val., yra pasirengę keisti profesiją pirmai progai pasitaikius ir t. t. Tokią padėtį tyrimo autoriai aiškina tuo, jog po 1991 m. gyvenimas keitėsi taip sparčiai, kad žmonės tiesiog nesugebėjo susigaudyti profesijų gausybėje ir negalėjo suprasti, kokios profesijos ateityje taps paklausios ir reikalingos darbo rinkoje (Зайцев, 2010, cit. Nazelskis, 2013).

Taigi, mokytojo karjeros kelio samprata smarkiai kito – nuo XX a. antroje pusėje vyravusio požiūrio, kad mokytojas per visą savo profesinę veiklą atlieka tas pačias pareigas ir prisiima tas pačias atsakomybes, iki XXI a. susiformavusios nuostatos mokytojo profesinę veiklą sieti su atskaitomybe ir veiksmingumu, o karjeros kelyje pasitaikiusias galimybes grįsti veiklos kokybės vertinimu, puikių rezultatų siekiu, sudėtingesnėmis užduotimis, didesne atsakomybe ir platesniu poveikiu visuomenėje. Mokytojo karjera skirtingu laikotarpiu ir skirtingose šalyse buvo suprantama ir apibrėžiama įvairiai. UNESCO ekspertai, analizuodami mokytojų karjeros raidą, išskyrė pirmąją ir antrąją kartas. Pirmosios kartos mokytojo karjeros struktūra susiformavo apytiksliai 1950–1990 metais. Mokytojo darbo vieta buvo socialiai saugi, svarbiausi kriterijai didinant darbo užmokestį buvo pedagoginio darbo stažas ir turimas išsilavinimas, o ne veiklos kokybė, todėl kaip vieną svarbiausių šio modelio trūkumų mokslininkai išskiria demotyvuojantį jo poveikį puikių veiklos rezultatų siekiantiems mokytojams (*Kokias karjeros galimybes turi mokytojai?* Švietimo problemos analizė 2020).

Tolesniuose ataskaitos skyriuose pateikiama nacionalinio tyrimo metodologija, pristatomi duomenų analizės rezultatai.

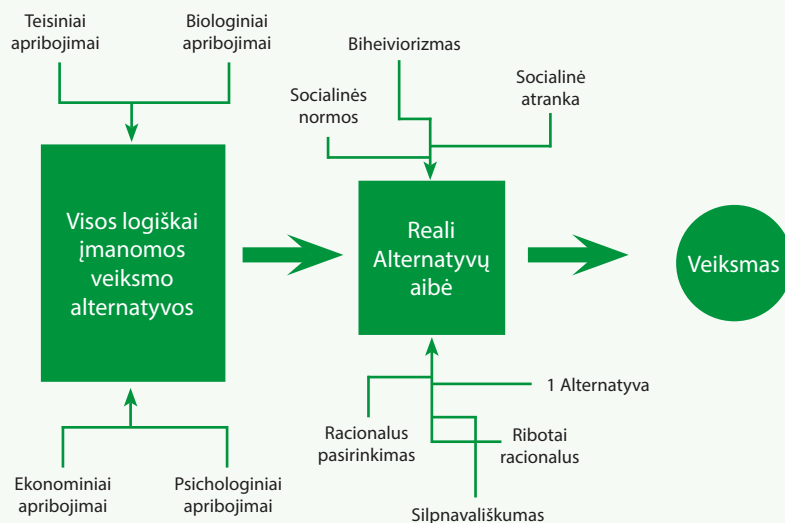
II. Tyrimo metodologija

1. Teorinė prieiga

Kaip jau minėta įvade, šis tyrimas yra paremtas J. Elster'io veiksmo teorija, kurios tikslas – paaiškinti individualių ir kolektyvinių veikėjų veiksmus. J. Elster'io (2000) siūlomoje teorijoje veikėjo veiksmas suprantamas kaip dviejų procesų rezultatas (1 pav.). Pirmojo proceso metu, įvertinus įvairius veiksnus (pavyzdžiui, ekonominius, socialinius, biologinius, kognityvinius, fizinius ir pan.), iš visų logiškai įmanomų veiksmo alternatyvų atrenkamos tos alternatyvos, kurias asmuo gali įgyvendinti, priklausomai nuo jo turimų ekonominių išteklių, fizinių ir kognityvinių pajėgumų, institucinės ir organiza-

cinės aplinkos, kurioje jis veikia, ir t. t. Reikia pažymėti, kad įvairūs veiksniai gali apriboti asmens veiksmo alternatyvas iki vienos alternatyvos. Jeigu pirmojo proceso rezultatas yra daugiau nei viena veiksmo alternatyva, įsijungia antrasis procesas. Antrojo proceso metu, priklausomai nuo esamų sąlygų, pradeda veikti vienas iš kelių sprendimo priėmimo mechanizmų, padedančių asmeniui iš prieinamų veiksmo alternatyvų atrinkti („išfiltruoti“) vieną veiksmo alternatyvą, kuri vėliau ir yra įgyvendinama. Išskiriami įvairūs sprendimo priėmimo mechanizmai: racionalaus pasirinkimo (angl. *rational choice*), ribotai racionalaus pasirinkimo (angl. *bounded rationality*), silpnavališkumo (angl. *weakness of will*), socialinių normų, socialinės atrankos, bausmės ir pastiprinimų (biheiviorizmas). Žemiau pateikta apibendrinta J.Elster veiksmo teorijos schema.

1 paveikslas. J. Elster'io veiksmo teorijos schema

Sudaryta autorių pagal J. Elster (2000).

Kadangi analizuojame tapimą pedagogu modernioje visuomenėje, kurioje sprendimus priima suaugę asmenys, todėl aktualūs yra racionalaus pasirinkimo, ribotai racionalaus pasirinkimo ir silpnavališko sprendimų priėmimo mechanizmai.

Racionalaus pasirinkimo mechanizmas yra analizuojamas tyrinėtojų, kurie save priskiria racionalaus pasirinkimo prieigai. Daugelis autorių sąvokas „racionalaus pasirinkimo teorija“ ir „racionalaus pasirinkimo prieiga“ (toliau RPP) (angl. *rational choice approach*) vartoja kaip sinonimus. Tačiau tikslinga jų reikšmes skirti: RPT yra tam tikra individualaus elgesio teorija, o RPP – metodologinė orientacija, siūlanti naudoti RPT kaip priemonę to elgesio kolektyviniams padariniams (socialiniams reiškiniams) aiškinti (Norkus, 2000: 18). Elster'is pateikia tokį RPT aiškinimą: „Žmonės, galėdami rinktis kelis veikimo būdus, paprastai daro tai, kas, jų manymu, duos geriausių bendrų rezultatų <...>, taigi RPT susijusi su numatomais veiklos rezultatais (Elster, 2000: 24; 68).

Ribotai racionalaus pasirinkimo mechanizmo krypties atstovai teigia, kad realybėje žmonės ir organizacijos veikia ne taip, kaip kad jų veiksmus modeliuoja racionalaus pasirinkimo mechanizmas (Simon, 2003). Pasak Simon (1990), „pats sprendimas yra kompromisinis. Alternatyva, kuri galiausiai pasirenkama, niekada neeis iki galo arba idealiai įvykdyti uždavinius, ji tik yra geriausias sprendimas, įmanomas tam tikromis aplinkybėmis. Aplinka neišvengiamai riboja galimas alternatyvas ir taip nustato maksimaliai įmanomą pasiekti tikslą <...>, tačiau tikslai savaime paprastai esą tik priemonės galutiniams uždaviniams įvykdyti“. Šios deviacijos nuo racionalaus pasirinkimo modelio identifikuojamos, aprašomos ir analizuojamos ribotai racionalaus pasirinkimo temai skirtuo-

se mokslininkų darbuose, kuriems geriausiai atstovauja Danie Kahneman ir Amos Tversky darbai. 2002 m. ekonomikos mokslų premija Alfredui Nobelui atminti buvo paskirta D. Kahneman ir A. Tversky už psichologijos tyrinėjimų įžvalgų, susijusių su žmogaus vertinimu ir sprendimų priėmimu neapibrėžties sąlygomis, integravimą į ekonomikos mokslą. Svarbiausios tyrimo išvados, susijusios su sprendimų priėmimu neapibrėžties sąlygomis parodė, kaip žmogaus sprendimai gali sistemingai nutolti nuo sprendimų, kuriuos numato standartinė ekonomikos teorija, daranti prielaidą, kad žmogus sprendimą priima racionaliai pasvėręs turimą informaciją, įvertinęs plusus ir minusus ir tobulai maksimizuoja naudą.

Iš kitos pusės, ieškoma atsakymo į klausimą, kaip autonomiškas individas priima sprendimus netikrumo ir rizikos situacijose. Kai racionalus pasirinkimas yra ribotas, turi įsijungti kiti mechanizmai, tarkime, „pasitenkinimo“, kai iš visų turimų galimybių pasirenkamas ganėtinais geras, tačiau ne pats geriausias variantas, nes galimybės yra ribotos (Elster, 2000: 37). Ribotai racionalaus pasirinkimo mechanizmas yra panašus į racionalaus pasirinkimo mechanizmą, tik čia veikėjų turima informacija yra ribota, t. y. neviseškai aiški (tai labai tikėtina), todėl veikėjai naudoja euristikas – įvairius būdus, kaip optimizuoti savo pasirinkimo rezultatus, neturint „tobulų žinių“ (per klaidas ir bandymus). Sprendimo priėmimo metu naudojant euristikas galima priimti pakankamai gerą sprendimą net ir neįvertinus visos prieinamos informacijos, nes sprendimo priėmėjas ieško pirmos tikslus atitinkančios galimybės ir ją pasirenka. Euristikos plačiai tyrinėtos R. Selten ir G. Gigerenzer (2001) darbuose.

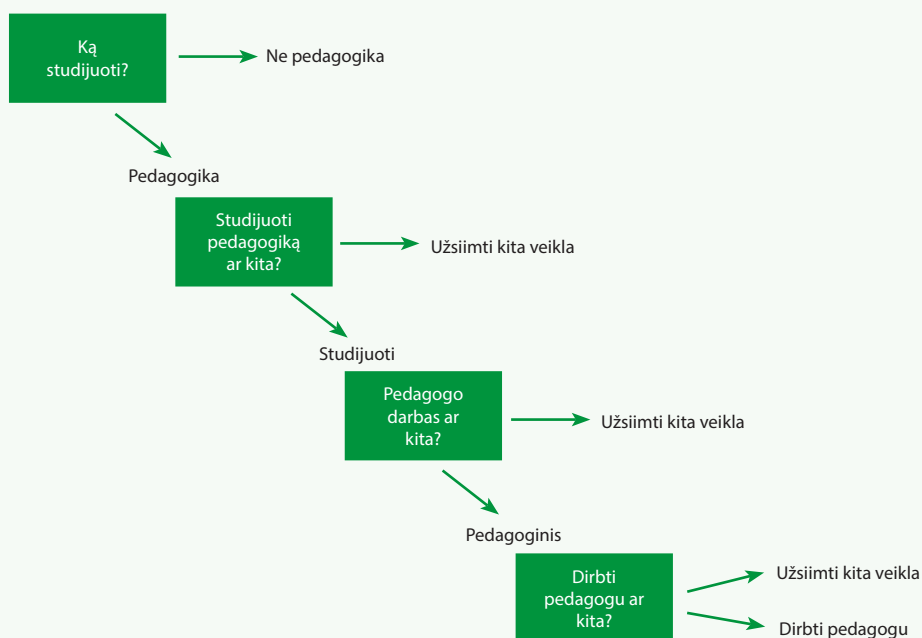
Teigiama, kad asmuo priima sprendimą remdamasis *silpnavališkumo mechanizmu*

tada, kai yra refleksyvus savo veiksmų atžvilgiu, tačiau susiduria su autonomijos problemomis (Davidson, 2001). Elster'is teigia, jog žalingas elgesys dar nėra silpnavališkumo ženklas. Žmogus, kuris nesirūpina ateitimi arba kuris nuolat rūpinasi ja mažiau nei dabartimi, nesigraūžia daręs tai, ko, į viską atsižvelgus, nederėjo daryti. Graūžatis prasidea tada, kai ateities nepaisymas įgauna ypatingą formą, trukdančią nuosekliai laikytis praeities sprendimų (Elster, 2000: 45). Silpnavališkumas, remiantis Elster'iu, gali būti sąlygotas paties asmens arba kitų asmenų.

„Vidinis“ silpnavališkumas pasireiškia tada, kai asmens sąmonėje „kovoja“ keli norai. „Išorinis“ silpnavališkumas pasireiškia tada, kai, susidūrus asmens ir kito asmens norams, laimi kitas asmuo.

Pedagogo karjeros kelią arba tai, kaip asmuo tampa pedagogu, galima suskaidyti į 4 etapus, kurių raiška priklauso nuo sprendimų, priimtų 4 pasirinkimo situacijose arba kryžkelėse. Kiekviena pasirinkimo situacija arba kryžkelė yra analizuojama remiantis Elster'io veiksmo teorija. Schematiškai pedagogo karjeros kelias vaizduojamas 2 paveiksle.

2 paveikslas. Pedagogo karjeros kelias ir kryžkelės

Šaltinis: parengta autorių.

Pirmoji kryžkelė arba pasirinkimo situacija, kurioje priimti sprendimai asmenį veda pedagogo, arba kitu keliu, yra studijų pasirinkimas. Baigęs bendrojo ugdymo pro-

gramą asmuo gali rinktis tarp įvairių gyvenimo kelių – studijos, darbas, šeima, kelionės, savanorystė ir t. t. Pasirinkęs studijas, asmuo susiduria su visa aibe studijų programų, iš

kurių pasirenkama konkreiti studijų programa. Tai, iš kokių studijų programų atskiras asmuo gali rinktis, priklauso nuo asmens socialinių santykių (draugų, artimųjų, bendruomenės), ekonominių galimybių, fizinio pajėgumo ir pan. Šie veiksniai gali taip apriboti asmens studijų galimybes, kad lieka tik vienintelė alternatyva ir ji gali būti pedagogikos studijos, o tai jau pedagoginio kelio pradžia. Visgi dažniausiai asmenys turi kelias studijų alternatyvas, todėl yra įdomu, kaip ir kodėl asmuo priima sprendimą studijuoti pedagogiką.

Antroji kryžkelė – sprendimas tęsti pedagogikos studijas ar jas nutraukti ir užsiimti kita veikla. Studijuodami asmenys susiduria su gyvenimo pokyčiais, kurie apima ekonomines galimybes, socialinius santykius, fizinę ir psichinę sveikatą. Šie gyvenimo pokyčiai gali „uždaryti“ pedagogikos studentą pedagogikos studijose arba „priversti išeiti“ iš pedagogikos studijų. Visgi jei gyvenimo pokyčiai nesusiaurina gyvenimo alternatyvų iki vienos, studentai gali rinktis studijuoti pedagogiką ar užsiimti kita veikla. Tiek vienas, tiek kitas veiksmas gali būti priimtas veikiant vienam iš aptartų sprendimo priėmimo mechanizmų. Jeigu asmuo priima sprendimą tęsti pedagogikos studijas, jis ir toliau žengia pedagogo keliu. Šiuo atveju yra įdomu, kokias paskatas ateityje dirbti pedagogu turi pedagogikos studentai, kurie priėmė sprendimą tęsti studijas, priklausomai nuo to, dėl ko jie taip nusprendė.

Trečioji kryžkelė arba sprendimo priėmimo būtinybė iškyla baigus studijas. Žmogus nuolat keičiasi, o kartu keičiasi ir jo norai bei poreikiai. Jei rinkdamasis studijas asmuo buvo visiškai užtikrintas, kad ateityje dirbs tik pedagoginį ir jokių kitokį darbą, tai pabaigęs studijas jau gali manyti kitaip. Veikiant ekonominiams, socialiniams, fiziniams ir

pan. apribojimams, asmuo gali būti priverstas rinktis pedagoginį darbą arba atvirkščiai – turės rinktis kitas veiklas (pavyzdžiui, šeimos kūrimą, emigraciją ir pan.). Vienas iš klausimų, į kuriuos siekiama atsakyti šiuo tyrimu – kaip ir kokie sprendimo priėmimo mechanizmai pedagogikos studijų absolventą toliau veda pedagogo karjeros keliu – į darbą mokykloje.

Ketvirtoji kryžkelė – šioje kryžkelėje atsiduria mokykloje dirbantis pedagogas, pradeda svarstyti, kad galbūt vertėtų mokytojo darbą keisti į kitą veiklą. Tokias mintis gali sukelti pasikeitusios gyvenimo aplinkybės žmogaus asmenybės ir norų pokyčiai. Prie gyvenimo aplinkybių priskirtini įvairūs socialiniai, ekonominiai, psichologiniai ir fiziniai veiksniai, kurie apsunkina asmens galimybes dirbti pedagogu, o kitas veiklos alternatyvas padaro patrauklesnes. Pavyzdžiui, jau sulaukęs pensinio amžiaus asmuo vis dar dirba pedagogu ir jaučia, kad sunku rasti bendrą kalbą su mokiniais arba sunku išlaikyti dėmesį, pakelti fizinį ir emocinį krūvį. Visa tai mažina pedagoginio darbo alternatyvos patrauklumą ir išėjimo į pensiją alternatyva tampa santykinai patrauklesne. Iš kitos pusės, gali pasikeisti asmens poreikiai ir požiūris į gyvenimą: jei pradžioje asmeniui pedagoginis darbas teikė didelį pasitenkinimą, tai po kurio laiko jis gali atsibosti ir, pavyzdžiui, patrauklesnis tampa administracinis darbas.

2. Tyrimo strategija

2.1. Tyrimo metodas

Kadangi tyrimo tikslas ir uždaviniai apima išvadų generalizavimą pedagogikos studentų ir pedagogų populiacijoms, buvo naudojama kiekybinė tyrimo strategija. Tyrimo tikslui

ir uždaviniams pasiekti nepakako jau surinktų duomenų (pavyzdžiui, duomenys ŠVIS, OECD atliekami tyrimai ir pan.), todėl buvo vykdomas naujas švietimo duomenų rinkimas.

Tyrimo tikslui ir uždaviniams pasiekti reikalingi duomenys turėjo leisti identifikuoti ir aprašyti anksčiau aptartas pasirinkimo situacijas (2 paveikslas) ir vieno ar kito mechanizmo raišką sąlygojančius veiksnius (1 paveikslas). Apklausiant pedagogikos studentus ir pedagogus buvo siekiama išsiaiškinti, kokių būdu atitinkamoje pasirinkimo situacijoje buvo priimtas konkretus sprendimas ir kokie veiksniai sąlygojo atitinkamo pasirinkimo mechanizmo raišką. Duomenys buvo renkami apklausos būdu pagal tyrimo autorių sukonstruotus klausimynus. Rengiant klausimynus buvo remiamasi Elster'io veiksmo teorija. Kadangi buvo analizuojamos dvi socialinės grupės: pedagogikos studentai ir pedagogai, todėl buvo sukonstruoti 2 klausimynai (žr. 1 priedą ir 2 priedą).

2.2. Klausimynų struktūra

Remiantis socialinių tyrimų etikos principais, tyrimo dalyviai pirmiausia buvo prašomi atsakyti į klausimą „Ar sutinkate dalyvauti apklausoje?“. Gavus teigiamą atsakymą, buvo pereinama prie kitų klausimų, o sušalukus neigiamo atsakymo – anketa nebuvo pildoma. Šiame tyrime pedagogų apklausai buvo pasirinktas pusiau uždaras (pusiau struktūrizuotas) klausimyno tipas, leidžianti analizuoti tiek statistinius, kiekybinius tyrimo duomenis, tokius kaip sociodemografinės charakteristikos ar ekonominis pajėgumas, tiek kokybinius duomenis, tokius kaip karjeros projektavimas po studijų ar konkrečių karjeros galimybių (be pedagoginio darbo) žinojimas. Pasak Dikčiaus (2011), pusiau uždaras klausimynas leidžia respondentui pa-

teikti bendrą nuomonę ar nuostatas, kurios gali padėti interpretuoti atsakymus į struktūrizuotus klausimus. Pedagogiką studijuojančių klausimynas buvo uždaro tipo. Abiejuose klausimynuose (ir pedagogų, ir pedagogikos studentų) buvo naudojama Likert'o skalė – respondentai buvo prašomi keturbalėje arba penkiabalėje skalėje nurodyti savo sutikimo ar nesutikimo su kiekvienu teiginiu laipsnį. Atsakymai yra vertinami taip, kad atitiktų kryptingumą – kiekvieno teiginio vertinimas gerėja, augant respondento sutikimo laipsniui (Dikčius 2011).

Pedagogiką studijuojančiųjų klausimyną (1 priedas) sudarė šie kintamųjų blokai:

1. Sociodemografinės charakteristikos;
2. Socialiniai santykiai;
3. Ekonominis pajėgumas;
4. Studijų preferencijos;
5. Informacijos apie studijas šaltiniai;
6. Informacijos apie studijas gavimo būdai;
7. Studijų rezultatai;
8. Ateities projektavimas po studijų;
9. Paskatos rinktis pedagogikos studijas;
10. Paskatos studijuoti pedagogiką.

Pedagogų klausimynas (2 priedas) buvo sudarytas iš šių kintamųjų blokų:

1. Sociodemografinės charakteristikos;
2. Socialiniai santykiai;
3. Ekonominis pajėgumas;
4. Darbo preferencijos;
5. Informacija apie darbo galimybes;
6. Veiksmai, nukreipti į darbo paiešką;
7. Paskatos rinktis pedagoginį darbą;
8. Paskatos dirbti pedagoginį darbą.

Klausimynai buvo platinami naudojantis internetinės apklausų platformos „Microsoft Forms“ įrankiu.

2.3. Tyrimo imtis

2.3.1. Pedagogikos studentai

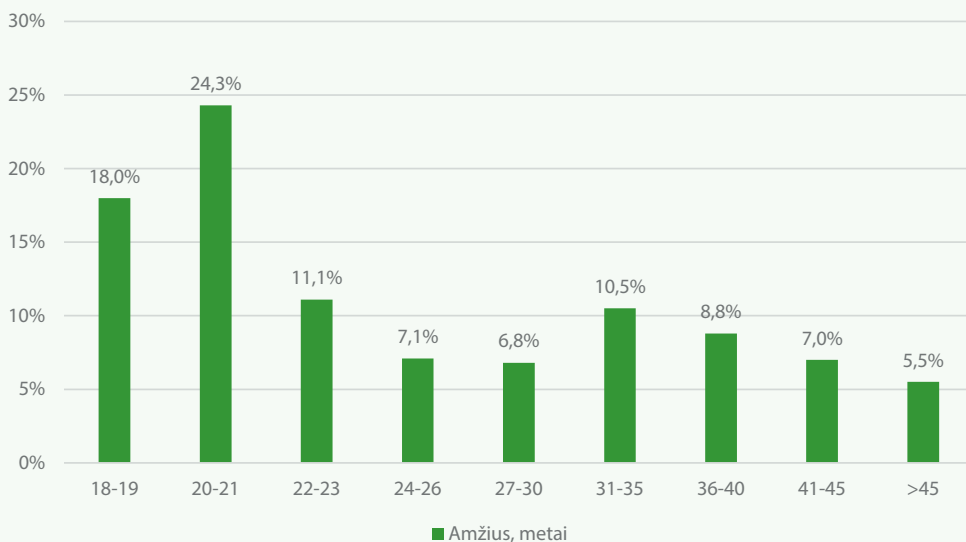
Elektroninės pedagogiką studijuojančiųjų klausimyno nuorodos buvo siunčiamos pedagogikos studijų programas vykdančių universitetų ir kolegijų administraciniais padaliniais, kartu siunčiant NŠA direkto-riaus kvietimą dalyvauti tyrime. Kitame eta-pe universitetų ir kolegijų administraciniai padaliniai platino elektroninę klausimyno nuorodą pedagogikos studentams.

Tyrimo dalyviai. Tyrimo imtis buvo su-daryta remiantis tiksline dviejų responden-tų grupių atranka, t. y. pirmoji respondentų grupė turėjo studijuoti pedagogiką; o an-troji – dirbti pedagoginį darbą. Kvietimai dalyvauti tyrime buvo išsiųsti VU, VU Šiaulių

akademijai, VDU, LSMU, KU, Vilniaus, Kauno, Panevėžio, Marijampolės kolegijoms ir Klai-pėdos valstybinei kolegijai. Tyrime nedaly-vavo gretutines pedagogikos studijas pasi-rinkę studentai bei magistro studijų dalyviai. Klausimyną tinkamai užpildė 602 studentai. Remiantis Oficialiosios statistikos portalu, bakalauro pakopoje švietimo studijų sri-tyje 2022–2023 mokslo metais studijavo 1779 studentai. Gauta tyrimo imtis su dau-giau nei 0,95 tikimybe atspindi visą pedago-gikos studentų populiaciją Lietuvoje ir ma-žesne nei 5 proc. tyrimo dalyvių atsakymų paklaidą, palyginti su populiacija.

Toliau aptariama, kiek tyrimo imtis at-spindi populiacijos charakteristikas. Pirmiau-sia pažvelkime į pedagogikos studentų am-žių (3 paveikslas).

3 paveikslas. Tyrime dalyvavusių pedagogikos studentų pasiskirstymas pagal amžių (proc.)

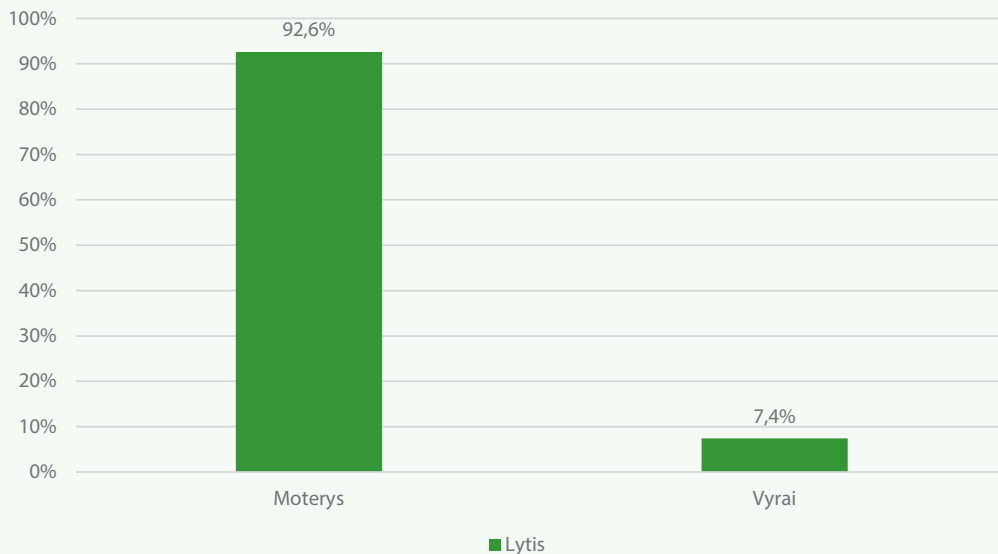

Didžiosios tyrimo dalyvių dalies (apie 60 proc.) amžius atitinka įprastą bakalauro pakopoje studijuojančiųjų asmenų amžiaus intervalą – nuo 18 iki 23 metų. Tyrimo dalyvių amžiaus vidurkis yra 27,3 m., o tai bakalauro pakopai yra neįprasta. Įdomu tai, jog peda-

gogiką studijuojančiųjų gretose esama ir 40–50 m. ir dar vyresnio amžiaus studentų. Tiesa, jų mažuma, bet tai svarbus mokymosi ir tobulėjimo visą gyvenimą akcentas.

Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal lytį vaizduojamas 4 paveiksle.

4 paveikslas. Tyrimo dalyvavusių pedagogikos studentų pasiskirstymas pagal lytį (proc.)

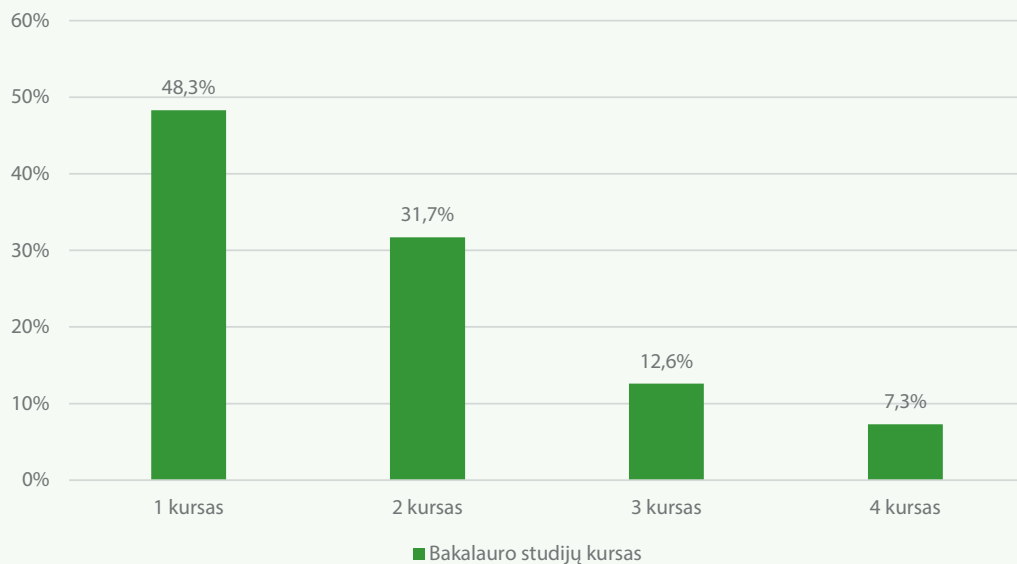

Didžioji dauguma respondentų – moterys. Remiantis Oficialiosios statistikos portalu, 2022–2023 mokslo metais 80 proc. švietimo studijų krypties studentų buvo moterys. Tai atspindi tendencijas, jog vyrai žymiai rečiau renkasi pedagogikos studijas, tad tolesniuose tyrimuose būtų pravartu giliau panauginėti pedagogikos studijų (ne)pasirinkimo priežastis lyties aspektu, kad būtų galima išsiaiškinti, kodėl tarp pedagogikos studentų

dominuoja moterys. Žinoma, tai galioja ne tik pedagogo, bet ir kitoms profesijoms, vadinamoms „moteriškoms“ (medicinos slaugytojų, pardavėjų, valytojų, šeimos gydytojų ir pan.) arba „vyriškomis“ (vairuotojai, statybininkai, įmonių vadovai ir pan.).

Žvelgiant į apklausoje dalyvavusių studentų pasiskirstymą pagal kursus matyti, jog didžiausia dalyvių dalis buvo 1 ir 2 kurso studentai (5 paveikslas).

5 paveikslas. Tyrime dalyvavusių pedagogikos studentų pasiskirstymas pagal bakalauro studijų kursą (proc.)

Kadangi pedagogikos studijose yra stebimas tam tikras skaičius studentų, kurie studijas nutraukia ar sustabdo, todėl tyrime dalyvavusių pedagogikos studentų pasiskirstymas pagal bakalauro studijų kursą iš dalies atspindi bendras studentų skaičiaus kaitos tendencijas. Įpusėjus studijoms, 3–4 kurse, studentai dažnai derina darbą ir studijas, todėl, tikėtina, turi mažiau laiko dalyvauti apklausose, lyginant su studijų dar neįpusėjusiais asmenimis.

2.3.2. Pedagogai

Elektroninės pedagogų klausimyno nuorodos buvo siunčiamos mokyklų administracijoms kartu su NŠA direktoriaus kvietimu dalyvauti tyrime. Kitame etape mokyklų administracijos platino elektroninę klausimyno nuorodą pedagogams.

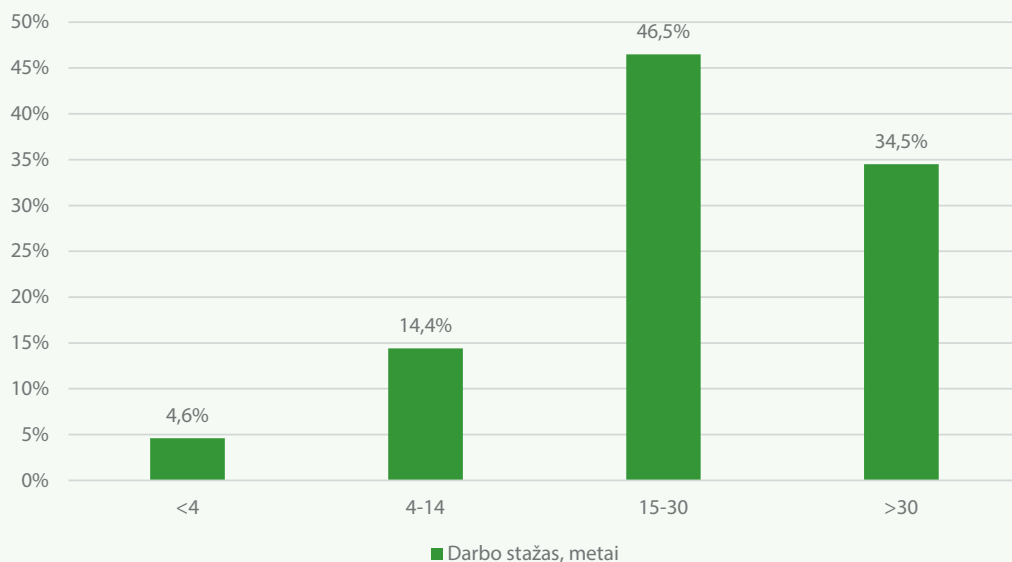
Klausimyną tinkamai užpildė 3375 pedagogai. Remiantis Oficialiosios statistikos

portalų, Lietuvoje 2022–2023 mokslo metais ikimokyklinio ugdymo įstaigose dirbo 15 578 pedagoginiai darbuotojai bei 25 078 pedagogai bendrojo ugdymo įstaigose. Taigi ikimokyklinio ugdymo ir bendrojo ugdymo pedagogų populiacija yra 40 656 pedagogai. Gauta tyrimo imtis su ne mažesne nei 0,99 tikimybe atspindi visą pedagogų populiaciją Lietuvoje ir tyrime dalyvaujančių pedagogų atsakymų paklaida yra mažesnė nei 5 proc., palyginti su populiacija.

Toliau aptariama, kiek tyrimo imtis atspindi populiacijos charakteristikas. Pirmiausia pažvelkime į pedagogų pasiskirstymą pagal turimą darbo stažą (6 paveikslas).

Oficialiosios statistikos portale yra skiriami trys pedagogų turimo darbo stažo intervalai: iki 4 metų; nuo 4 iki 14 metų; ilgesnis nei 14 metų. Žvelgiant į 6 paveikslą, matyti, kad tyrime didžia dalimi dalyvauja pedago-

6 paveikslas. Tyrime dalyvavusių pedagogų pasiskirstymas pagal darbo stažą (proc.)

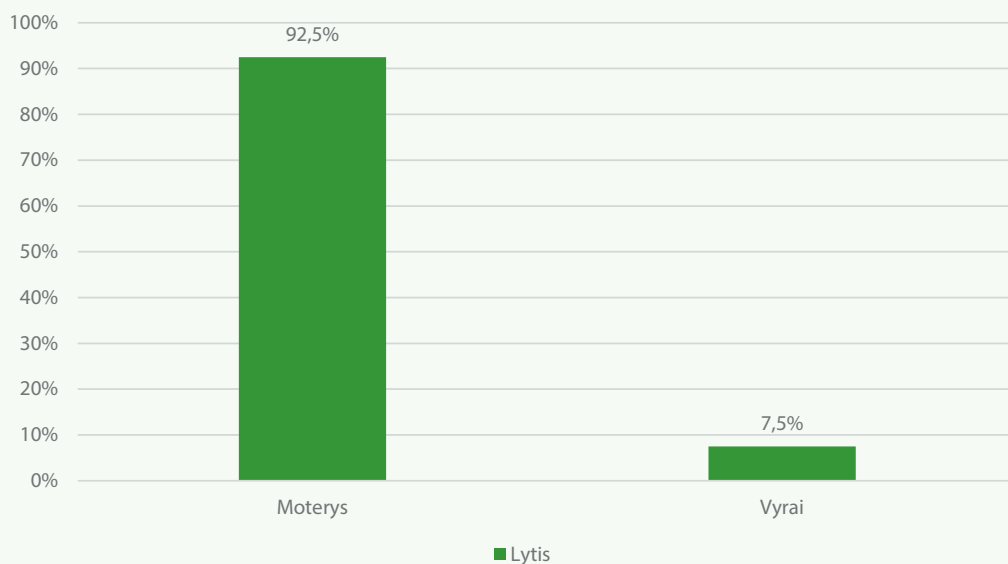

gai, kurių darbo stažas yra didesnis nei 14 metų. Tyrimo dalyvių turimo darbo stažo vidurkis yra 24,9 m. Svarbu pažymėti, kad toks pedagogų darbo stažo pasiskirstymas iš es-

mės atitinka Lietuvos pedagogų darbo stažo tendencijas.

Respondentų pasiskirstymas pagal lytį vaizduojamas 7 paveiksle.

7 paveikslas. Tyrime dalyvavusių pedagogų pasiskirstymas pagal lytį (proc.)

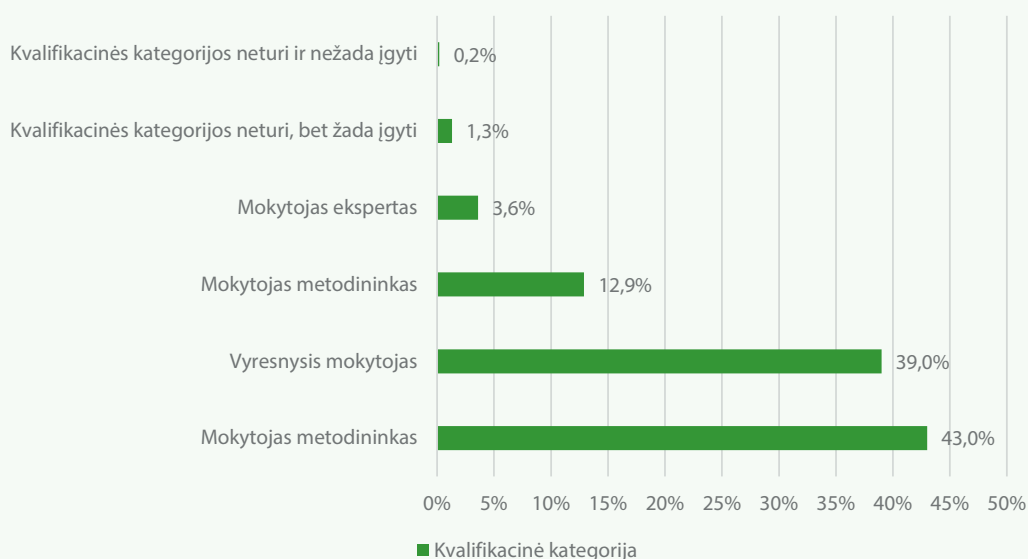
Dauguma respondentų (daugiau nei 90 proc. visų tyrimo dalyvių) – moterys. Remiantis Oficialiosios statistikos portalu, 2022–2023 mokslo metais bendrojo ugdymo mokyklose 90 proc. pedagogų buvo moterys, o ikimokyklinio ugdymo įstaigose dominuoja išimtinai moterys.

Kita pedagogus diferencijuojanti charakteristika – įgyta pedagoginė kvalifikacija.

Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal pedagoginę kvalifikaciją vaizduojamas 8 paveiksle.

Žvelgiant į pedagogų pasiskirstymą pagal kvalifikacinę kategoriją matyti, kad dominuoja mokytojai, turintys *metodininko* ir *vyresniojo mokytojo* kvalifikaciją. Tai atitinka bendras pedagogų kvalifikacijos tendencijas, susijusias su pedagoginio darbo stažu.

8 paveikslas. Tyrime dalyvavusių pedagogų pasiskirstymas pagal kvalifikacinę kategoriją (proc.)

2.4. Analizės metodai

Analizuojant duomenis, buvo taikyti loginės ir statistinės analizės metodai.

Loginės analizės būdu pagal teorinėje prieigoje įvardytus požymius buvo identifikuojamos atitinkamos tyrimo dalyvių grupės.

Esminiai tyrimo dalyvių pjūviai yra tai, koku būdu buvo pasirinkta eiti viena ar kita karjeros kelios atšaka, arba kaip buvo priimtas sprendimas atitinkamoje pasirinkimo situacijoje.

Statistinės analizės metodai buvo naudojami analizuojant ryšius tarp kintamųjų ir įvertinant stebimų skirtumų statistinį reikšmingumą.

Ryšių tarp kintamųjų analizei buvo naudojamas Spearmano koreliacijos koeficientas.

Stebimų skirtumų statistiniam reikšmingumui įvertinti buvo naudojamas Studento *t* statistinis kriterijus ir ANOVA.

III. Pedagogikos studijų pasirinkimas

3.1. Pedagogiko kelio pradžia

Šio tyrimo objektas yra pedagogo kelias, kuris formaliai prasideda nuo studijų pasirinkimo. Tam, kad asmuo galėtų dirbti pedagogu, jis turi turėti atitinkamą studijų diplomą. Remiantis pristatyta tyrimo metodologija ir teorine prieiga, galima išskirti 4 būdus, kuriais asmuo patenka į pedagogikos studijas.

1. *Racionalus sprendimas*, kai asmuo, įvertinęs visas jam prieinamas studijų alternatyvas, pasirenka pedagogiką kaip didžiausią naudą teikiančią studijų alternatyvą..

2. *Silpnavališkai priimtas sprendimas*, kai iš prieinamų studijų alternatyvų asmuo dėl vieno ar kitų priežasčių pasirenka ne labiausiai trokštamą studijų programą.

3. *Ribotai racionalus sprendimas*, kai asmuo priima sprendimą studijuoti pedagogiką aiškiai nežinodamas, kokiose studijų programose gali studijuoti, kuo jos skiriasi viena nuo kitos ir kurios studijų programos trokšta labiausiai.

4. Pedagogikos studijos gali būti *vienintelė studijų galimybė* asmeniui, nes dėl ekonominių, socialinių, sveikatos ir pan. apribojimų kitos studijų alternatyvos yra neprieinamos.

Švietimo politikos kontekste svarbu išsiaiškinti, kaip skiriasi skirtingais būdais į pedagogikos kelią atėjusių studentų aspiracijos po studijų dirbti pedagoginį darbą. Tai išsiaiškinus, galima priimti atitinkamus politinius sprendimus ir optimizuoti esamų išteklų pasiskirstymą taip, kad didėtų studentų, kurie ateityje nori dirbti pedagoginį darbą, skaičius.

Lietuvoje veikia du pagrindiniai pedagogų rengiantys universitetai – Vilniaus universitetas ir Vytauto Didžiojo universitetas. Pedagoginės krypties studijas taip pat siūlo Klaipėdos universitetas, Lietuvos sporto universitetas, Vilniaus, Kauno, Panevėžio, Marijampolės kolegijos ir Klaipėdos valstybinė kolegija. Šiuo metu norintieji studijuoti pedagogikos krypties studijų programas gali rinktis iš daugiau nei 60 studijų programų, apie kurias informacija skelbiama atviroje informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistemoje (AIKOS, internetinis tinklapis).

Lietuvoje mokytojai universitetuose ir kolegijose rengiami šiais studijų būdais: *nuosekliuoju* (baigus studijas įgyjamas aukštasis išsilavinimas ir (ar) suteikiama kvalifikacija), *lygiagrečiuoju* ir *gretutiniu* (pirmosios pakopos studijų programos dalis, kurią sudaro privalomieji ir (ar) studento pasirenkami kitos studijų krypties dalykai (moduliai) ir kuri atitinka minimalius šios studijų krypties reikalavimus) (ŠMSM, 2022). Kasmet nuo birželio 1 d. vyksta priėmimas į visas studijų programas, taip pat ir į vienerių metų trukmės profesines pedagogikos studijas. Į jas kviečiami jau turintys aukštąjį išsilavinimą ir norintys įgyti pedagogo kvalifikaciją asmenys (Švietimo naujienos. *Noriu tapti mokytoju – kokį kelią pasirinkti?* 2023-06-06). Verta paminėti projektą „Renkuosi mokyti“, kurio siekis – pritraukti motyvuotus, į pagalbą orientuotus žmones dvejus metus dirbti mokyklose. Baigus programą, apie 75 proc. dalyvių lieka švietimo sistemoje ir tęsia darbą kaip mokytojai, mokyklų vadovai, akademinės bendruomenės nariai ar švietimo politikai. Žinoma, programa „Renkuosi mokyti“ nėra tapati universitetiniam ar koleginiam pedagogų rengimui; šios programos dalyviai privalo baigti ar jau būti baigę profesines pedagogikos studijas (NŠA, 2023). Toliau

bus aptariama studentų grupė, kuriems pedagogikos studijos (iš visų kitų pageidaujamų) buvo vienintelės, į kurias asmuo galėjo patekti ir studijuoti.

3.2. Pedagogikos studijos kaip vienintelė studijų galimybė

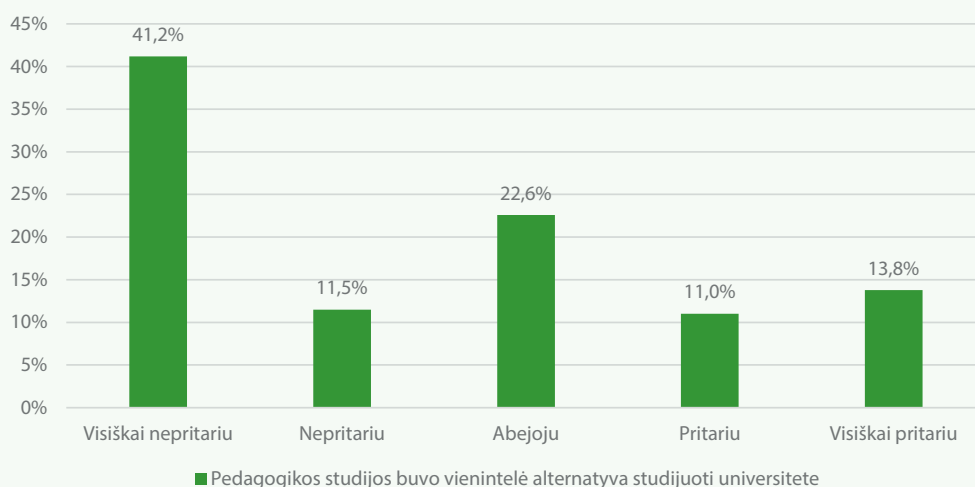
Abiturientai, sudarydami trokštamų studijų sąrašą, vadovojasi anksčiau priimtais ar egzaminų rezultatų nulemtais sprendimais. Dėl socialinių, ekonominių, sveikatos ir kitų veiksnių daliai abiturientų pedagogikos studijos gali tapti vienintele galimybe studijuoti.

Valstybė gali reikšmingai prisidėti prie studijų galimybes ribojančių ekonominių veiksnių neigiamo poveikio sumažinimo. 2018 m. „Eurydice“ ataskaitoje „Mokytojo karjera Europoje: galimybės tapti mokytoju, karjeros raida ir parama“ pateikiama lygina-

moji visų Europos šalių mokytojo karjeros politikos apžvalga, kuri atskleidė, jog daugelis šalių susiduria su įvairiais iššūkiais bei mokytojo profesijos patrauklumo problema. Vienas dažniausių iššūkių – kai kurių dalykų mokytojų trūkumas, būdingas daugiau nei pusei Europos šalių. Tačiau įvairios skatinamosios priemonės studentams pritraukti ir paskatinti rinktis mokytojo profesiją naudojamos retai. Kai kuriose šalyse egzistuoja mokytojų trūkumas ir perteklius dėl netolygaus mokytojų pasiskirstymo pagal dalykus ar geografines teritorijas (Vokietijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Italijoje, Lietuvoje, Lichtenšteine ir Juodkalnijoje) (Europos Komisija, 2018).

Norint identifikuoti studentus, kuriems pedagogikos studijos buvo vienintelė galimybė studijuoti, tyrimo dalyviai buvo prašomi įvertinti, ar pedagogikos studijos buvo vienintelė galimybė studijuoti universitete (9 paveikslas).

9 paveikslas. Pedagogikos studentų teiginio „Pedagogikos studijos buvo vienintelė alternatyva studijuoti universitete“ įvertinimai (proc.)

Kaip matyti iš 9 paveikslo, 13,8% respondentų nurodė, kad pedagogikos studijos buvo vienintelė alternatyva studijuoti universitete.

Pedagogų rengimo kontekste analizuojant esamų pedagogikos studentų norą baigus studijas dirbti pedagoginį darbą, galima įvertinti skirtumus tarp dviejų pedagogikos studentų grupių: 1) tų, kuriems pedagogikos studijos buvo vienintelė studijų galimybė; 2) ir tų, kuriems šios studijos nebuvo vienintelė studijų universitete galimybė.

Siekiant įvertinti išskirtų studentų grupių norą baigus studijas dirbti pedagoginį darbą, tyrimo dalyvių buvo prašoma 4 balų skalėje įvertinti tikimybę, kad po studijų dirbs pedagoginį darbą, kur 1 reiškia, kad asmuo nedirbs pedagoginio darbo ir 4, kad tikrai dirbs.

Įvertinimų, kad po studijų ketina dirbti pedagogu, vidurkis studentų grupėje, nurodžiusioje, kad pedagogikos studijos buvo vienintelė galimybė studijuoti – 3,86, o studentų grupėje, nurodžiusioje, kad pedagogikos studijos nebuvo vienintelė galimybė studijuoti – 3,56.

Įvertinimų skirtumų tarp grupių statistiniam reikšmingumui nustatyti buvo naudojamas Studento *t* kriterijus. Apskaičiuoto Studento *t* kriterijaus *p* reikšmė $< 0,05$ – tai reiškia, kad skirtumai tarp grupių yra statistiškai reikšmingi (kitais tariant, gali būti generalizuojami).

Reikia pažymėti, kad gauti rezultatai prieštarauja išsikeltai hipotezei – negalime teigti, kad studentai, kurie turėjo daugiau nei vieną studijų alternatyvą, yra labiau motyvuoti po studijų dirbti pedagoginį darbą nei tie studentai, kuriems pedagogikos studijos buvo vienintelė studijų galimybė. Šiuos rezultatus galima aiškinti netinkama klausimo formuluote – atsakyti galėjo ir tie studentai,

kurie norėjo studijuoti pedagogiką ir daugiau nieko, nors galimybių turėjo ir daugiau.

3.2.1. Socialinių santykių įtaka pedagogikos studijų pasirinkimui

Vienas veiksnių, sąlygojančių pasirinkimo galimybes, yra socialiniai santykiai, kuriuos galima apibrėžti kaip dviejų individų ar didesnės individų grupės socialinę tarpusavio sąveiką, paremtą bendravimu ir bendradarbiavimu. Kiti tyrėjai socialinius santykius skirsto į tarpasmeninius ir institucionalizuotus.

Tarpasmeniniai (arba – neformalūs) ryšiai formuojami tarp sutuoktinių, vaikų, šeimos narių, draugų, kaimynų, bendradarbių, giminių. Tai privataus gyvenimo sfera. Dažniausiai tokie ryšiai individams yra svarbūs kaip „draugystės, emocinės, socialinės ir materialinės paramos šaltinis“. Tarpasmeniniai žmonių ryšiai sudaro pagrindą formuotis žmogaus „aš“, padeda įsisavinti nusistovėjusias socialines normas ir vertybes. Tai skatina neproblemišką asmenybės raidą, žmogaus sugebėjimą visaverčiai įsiliesti į dinamišką socialinę pasaulį, apsaugo nuo viešojo gyvenimo įtampų (Maslauskaitė, 2004: 12).

Institucionalizuotiems (arba – formaliesiems) ryšiams priklauso santykiai su visuomenės institucijomis (socialinė apsauga, socialinė parama, darbas, politika, religija, švietimas). Tai viešojo erdvė – dalykiniai ryšiai, dalyvavimas visuomeninėje veikloje, pilietinis aktyvumas. Šie ryšiai paprastai yra reguliuojami įstatymų, taisyklių, papročių. Individo gyvenime institucionalizuoti ryšiai reikšmingi tuo, kad jie gali suteikti priėjimą prie įvairesnių materialinių, informacinių ir kitų išteklių. Žmogui sąveikaujant su įvairiomis institucijomis, socializacija vyksta jam kaupiant žinias ir išmokstant atitinkamų visuomenėje priimtinių elgesio normų (Balevičiūtė, 2012). Kalbant apie institucionali-

zuotus ryšius, galima paminėti studentų santykių su kolegomis ir dėstytojais svarbą bei įtaką studijų tęstinumui / nutraukimui. Norėdami integruotis į aukštųjų mokyklų socialinę sritį, studentai turi užmegzti ir puoselėti ryšius su dėstytojais ir kolegomis studentais (Tinto, 1975, 106–107 p.). Sąveika su dėstytojais ne tik teikia akademinę paramą, bet ir skatina studentų intelektualinį vystymąsi bei didina institucinį įsipareigojimą. Ir atvirkščiai, studentai, kurie jaučiasi, kad su jais elgiamasi nesąžiningai arba jų dėstytojai nepriima, yra mažiau linkę įsipareigoti studijuoti ir dažniau meta studijas (Tinto, 1987, 116–117 p.). Santykių su kolegomis studentais užmezgimas užtikrina draugystės palaikymą, o tai veda prie kolektyvinės priklausomybės ir sumažina tikimybę iškristi (Tinto, 1975, 107 p.: cit. Muler, Klein, 2023: 302).

Bet kurią grupę sudaro atskiri nariai – individai, tapdami tų grupių nariais: pavyzdžiui, vos gimęs kūdikis, kaip biologinė būtybė, tampa savo šeimos nariu (Jacikevičius, 1995: 51), o žmonės per socialinius santykius, jausmus veikia vieni kitų veiksmus. Kartais galvojame, kad jausmai priešiški protui (ir mąstymą traktuojame kaip priešišką jausmams), jei mumyse kyla jausmas, trukdantis atlikti užduotį – mūsų racionalumą jis nukreipia į kitus tikslus. Kad galėtume intensyviai apie ką nors galvoti, ypač gebėti pasipriešinti savo minčių trukdžiams, reikia, kad mūsų dėmesį sutelktų galingos motyvacinės jėgos <...>. Nepaisant to, kai jausmai yra stiprūs, dėmesys gali susiaurėti iki labai specifinio, galbūt laikino tikslo, ir mes galime atmesti tuos svarbius dalykus, į kuriuos kitu atveju prieš veikdami atsižvelgtume (Simon, 1990).

R. Putnamo veikale „Kad demokratija veiktų“ pateiktos pilietiškumo ir pilietinės visuomenės charakteristikos – tai tarpusavio pasitikėjimas, gerai išplėtotas pilietinės

pareigos jausmas, socialinis gebėjimas bendradarbiauti bendrų interesų labui. Savitarpiskumas kuria socialinį kapitalą ir palaiko bendradarbiavimą. Kuo tankesnis tarpusavio sąveikų tinklas, tuo labiau tikėtinas piliečių bendradarbiavimas bendram labui (Putnam, 2001). Tai pabrėžia ir moderniosios sociologijos klasikas M. Weber'is, socialinių santykių ryšį suvokdamas kaip racionaliai motyvuotus individų interesus, susitarimus, kylančius ne iš emocinės potekstės (Leonavičius, Norkus, Terėškinas, 2005: 76). Tam tikri socialiniai santykiai gali riboti asmens galimybes, pavyzdžiui, stiprus emocinis ryšys su tėvais gali apriboti asmens galimybes studijuoti universitete, esančiame kitame mieste, nes bus prarastas bendravimas su tėvais ir jo keliamos emocijos. Iš kitos pusės, socialiniai santykiai gali atverti asmens galimybes, pavyzdžiui, jei asmuo turi giminaičių kitame mieste, tai gali nulemti jo galimybes studijuoti to miesto universitete, nes giminės gali padėti susirasti darbą ar būstą. Socialiniai ryšiai gali ir visai neturėti įtakos arba turėti labai nedidelę įtaką renkantis profesiją ir iškart po studijų keliaujant į darbo rinką. Walker (2008) magistro darbe aptaria socialinių ryšių įtaką jaunuoliams, baigusiems profesines technikos studijas prancūzakalbėje Kanados provincijoje Kvebeke. Naudojant RPT, buvo išskirti trys socialinių ryšių tipai: *formalus*, *neformalus* ir *artimi-asmeniniai ryšiai*. Tyrimas parodė, kad nė vienas iš šių socialinių ryšių tipų neturėjo reikšmingos įtakos įsitvirtinimui profesiniame kelyje, išskyrus tai, kad tyrimo dalyviai, baigę profesines studijas, turėjo galimybę iškart eiti į mokyklos administracijos, bendradarbiaujant su Užimtumo tarnyba, organizuojamus darbo pokalbius. Darbo pasiūlymų gavimas buvo sąlygotas asmeninių jaunuolių įgytų profesinių kompetencijų, kurias jie įgijo dirbdami studijų metais (Walker, 2008).

Visus jauno asmens socialinius ryšius galima suskirstyti į tris grupes: *draugai*, *artimieji*, *bendruomenė*. Tolesniuose analizės poskyriuose bus aptariama šių grupių reikšmė renkantis pedagogikos studijas.

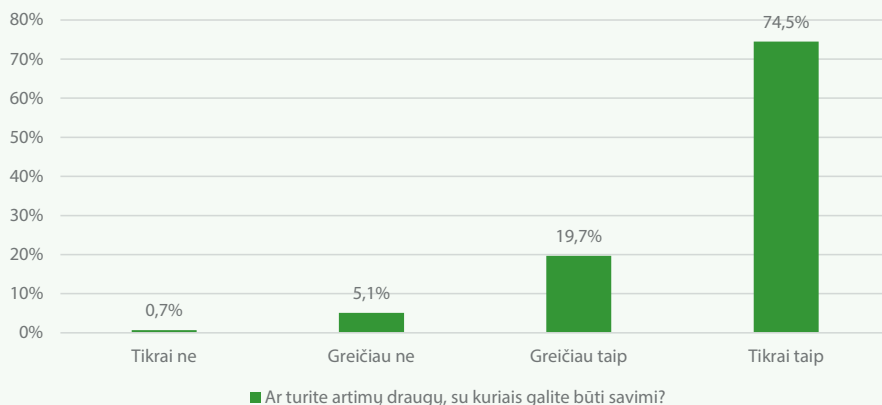
3.2.1.1. Draugai

Draugai – tai yra žmonės, kuriais mes pasitikime, su kuriais mums patinka bendrauti, leisti laiką, tačiau jie nėra šeimos nariai. Žvelgiant iš sociologijos perspektyvos ir remiantis prancūzų postmodernios sociologijos atstovo Pierre'o Bourdieu'o socialinio kapitalo sąvoka, draugai yra du ar daugiau socialiai sąveikaujantys individai, besidžiaugiantys šio abipusio veiksmo forma (Merckle, 2016: 37). Granovetter (1973) teigimu, kuo artimesni yra draugystės ryšiai tarp dviejų individų, tuo didesnę įtaką jie vienas kitam turi – tiek renkantis mobilumo galimybes, tiek bendruomenes. „Didelę reikšmę įvairių gebėjimų atsiradimui turi kiekvieno žmogaus santykis su artimiausiais žmonėmis, kurie ne tik kartu su juo išgyvena tam tikrus gyvenimo etapus, bet ir ugdo, turtina jo vidinį pasaulį“ (Kelpšaitė, 2019: 15).

Galima teigti, kad draugai gali apriboti galimybes studijuoti. Pirma, draugai paprastai būna iš tos pačios vietovės, todėl persikėlimas studijuoti į kitą miestą gali būti skausmingas. Antra, draugai gali kreipti studijų pasirinkimą – asmuo gali rinktis tas pačias studijas, kaip ir draugai. Elster teigia, kad „*Kai žmonės stengiasi apsispręsti <...>, jie dažnai žvalgosi, kaip daro kiti*“ (Elster, 2000: 14).

Siekiant įvertinti, ar ir kiek draugystės santykiai sąlygojo pedagogiką studijuojančiųjų asmenų studijų pasirinkimą, buvo analizuojamas ryšis tarp draugystės santykių ir to, kiek pedagogikos studijos atitinka asmens studijų norus. Jeigu draugystės santykiai riboja asmens norų realizaciją (šiuo atveju – norimos programos studijas), tada jie turi atvirkščiai koreliuoti su pedagogikos studijomis kaip asmens norų realizacija. Ir priešingai, draugystės santykiai neriboja asmens studijų pasirinkimo, jei koreliacijos nėra arba ji yra teigiama. Poveikį sprendimams daro ne bet kokie, o artimi draugai, todėl pedagogikos studentai buvo prašomi atsakyti į klausimą, ar turi artimų draugų – atsakymų pasiskirstymas vaizduojamas 10 paveiksle.

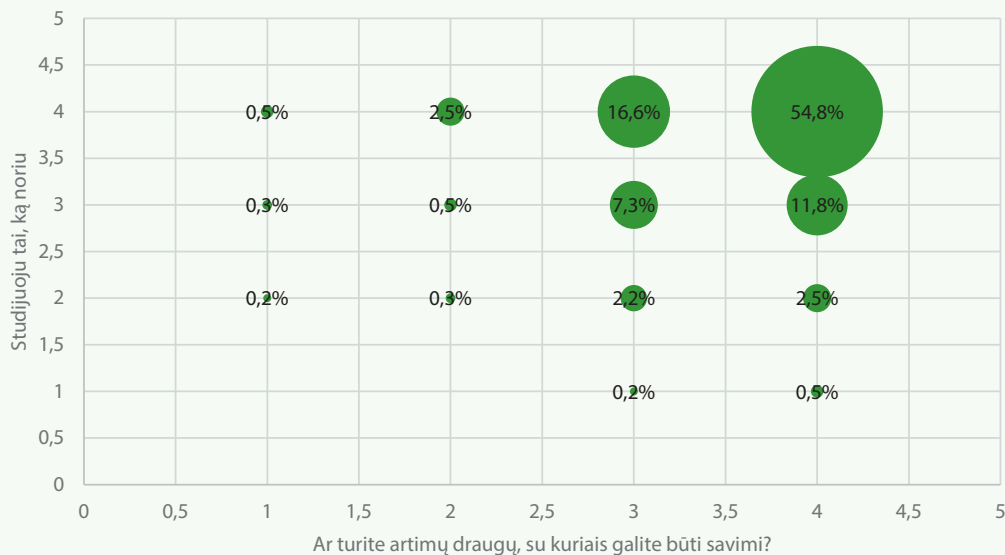
10 paveikslas. Pedagogikos studentų atsakymai į klausimą „Ar turite artimų draugų, su kuriais galite būti savimi?“ (proc.)

Iš grafiko matyti, kad didžioji dalis, t. y. 75 proc. visų respondentų nurodo, kad turi artimų draugų ir 20 proc. nurodo, kad draugų greičiau turi, nei neturi. Apie 5 proc. tyrimo dalyvių artimų draugų visiškai neturi.

Norint įvertinti, ar draugystės santykis sąlygojo pedagogikos studijų galimybes, buvo analizuojamas ryšys tarp draugystės santykio ir pedagogikos studijų, kaip labiausiai norėtos studijų programos (11 paveikslas).

11 paveikslas. Ryšys tarp draugystės santykio ir noro studijuoti pedagogiką

Pastaba: 1 atitinka įvertinimą „tikrai ne“, 4 – „tikrai taip“. Skritulio dydis ir skaičius atitinka pedagogikos studentų dalį, kurie atitinkamu balu įvertino teiginius: „turiu artimų draugų“ ir „studijuojau, ką noriu“.

Žvelgiant į paveikslą, matyti, kad kuo labiau asmuo linkęs sutikti su tuo, jog turi artimų draugų, tuo labiau pedagogikos studijos atitinka jo norus. Šį ryšį aprašančio koreliacijos koeficiento reikšmė – 0,15. Taigi, draugystės santykis nedaro poveikio pedagogikos studentų studijų galimybėms.

3.2.1.2. Artimieji

Šiuolaikinėje visuomenėje jaunoji karta savarankiškai priima sprendimus – tarp jų ir karjeros. Lileikienė (2009) tyrė veiksnius,

kurie mokinių požiūriu, turi įtakos sėkmingai profesinei karjerai. Pasitelkus faktorinės duomenų analizės metodą, buvo išskirti šeši mokinių požiūriu svarbūs karjeros veiksniai: 1) savikryptingumo veiksnys atspindi asmenybės gebėjimą valdyti asmeninę karjerą; 2) *artimųjų įtakos veiksnys* apima pasitikėjimą tėvų bei draugų požiūriu, vadovavimąsi patarimais; 3) *emocinės kompetencijos veiksnys* apima sėkmingos karjeros paslaugų srityje veiksnius, kurie psichologijos teorijose siejami su emociniu intelektu; 4) *asmenybės*

bruožų veiksnys apima savybes, vertybes ir gebėjimus. Jis svarbus tiems, kurie mano, kad karjera yra darbo reikalavimų ir turimų asmenybės bruožų atitiktis; 5) *asmenybės saviraiškos veiksnys* atspindi požiūrį į karjerą kaip pagrindinį saviraiškos variklį; 6) *aplinkos įtakos veiksnys* atspindi asmenybės siekį prisitaikyti prie aplinkos ir tikėtis, kad profesinė veikla ir karjera susiklostys savaime, be aktyvių asmens pastangų. Šis veiksnys svarbus tiems, kurie vengia imtis atsakomybės už savo karjerą (Lileikienė, 2009: 93). Taigi, vienas pagrindinių karjeros pasirinkimą lemiančių veiksnių – artimųjų įtaka, nuomonės ir norai.

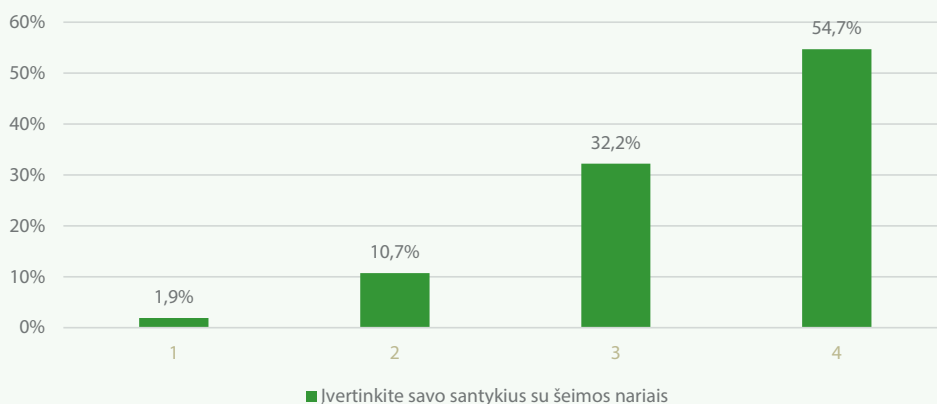
Katkonienė ir kt. (2011) išskiria pagrindinius veiksnius, skatinančius sėkmingą karjeros planavimą ir profesijos pasirinkimą paauglystėje: *savęs pažinimas, savo profesinio tapatumo suvokimas bei karjeros planavimo įgūdžių formavimas*. Ne mažiau svarbus yra ir laiku teikiamas profesinis konsultavimas bei intervencija, į procesą įtraukiant tėvus ir mokytojus (Katkonienė ir kt., 2011:107). Baležentienė (2023) tyrimo metu atskleidžia mokytojo įvaizdžio suvokimo reiškinį kaip sąsają tarp vaikystės patirties ir tapimo mokytoju. Tyrimo dalyviai išskyrė šeimos vaidmenį profesinės orientacijos procese. Išryškino teigiamą šeimos santykių svarbą, kuri lemia vaikų psichologinį ir socialinį brandumą. Pabrėžė, kad kuo artimesni tarpusavio santykiai sieja tėvus ir vaikus, tuo didesnė ir stipresnė tėvų įtaka vaikų sprendimams. – Šeima, kaip savita socialinė institucija, turi didelės įtakos ankstyvajam profesinio tapatumo formavimuisi (Maslauskaitė, 2004: 12). Artimieji taip pat reikšmingai prisideda prie paauglio profesinio tapatumo formavimosi.

Vienas iš veiksnių, apribojančių studijų alternatyvas, yra tėvų įtaka. Prancūzų psi-

chologas Cornel'is, 2014 m. išleidęs praktinį karjeros formavimo vadovą, teigia, jog renkantis karjeros kelią tėvų įtaka kartais gali būti neigiama, jei tėvai akcentuoja, kad jų vaikas turi rinktis profesiją pagal lytį („vyrišką“ ar labiau „moterišką“); atsižvelgia į vaiko vietą šeimoje (vyriausias / jauniausias), verčia paisyti šeimos profesinių tradicijų ar netgi trokšta, kad vaikas įgyvendintų neišsipildžiusias tėvų profesines svajones (Cornel, 2014). Jeigu būsimam studentui tėvų nuomonė priimtina, tuomet viskas gerai, tačiau jeigu jis turi kitokių norų, gali pradėti maištauti ir priešintis tėvų norams; o jeigu jis yra linkęs į silpnavališkus sprendimus, tuomet tėvų pasiūlymas gali tapti vienintele studijų alternatyva. Studijų pasirinkimui, nutraukimui ir tęstinumui įtakos turi ir tėvų įgytas aukščiausias išsilavinimas. Tyrimai rodo, jog studentai iš aukštesnės socialinės klasės siekia aukštesnio profesinio statuso nei jų bendraamžiai iš darbininkų šeimų (Barone ir kt., 2018; Tutić, 2017: cit. Muler, Klein, 2023: 304). Net ir esant vienodiems akademiniais gebėjimams, studentams iš mažiau išsilavinusių šeimų gali trūkti žinių apie mokslo sistemą ar studijų pasirinkimą, priešingai nei jų bendraamžiams, kilusiems iš labiau išsilavinusių šeimų (Erikson ir Jonsson, 1996: 22; Schindler ir Reimer, 2011: 265, cit. Muler, Klein, 2023: 304).

Taigi šeimos santykiai daro poveikį mūsų sprendimams. Prieš analizuojant, kaip pedagogikos studentų šeimos santykiai veikė asmens studijų alternatyvų aibę, galima pažvelgti, kokie yra pedagogikos studentų šeimos santykiai. Tyrimo dalyvių buvo prašoma įvertinti savo santykius su šeimos nariais skalėje nuo 1 iki 4 (kai 4 – geri, 1 – blogi). Respondentų atsakymų pasiskirstymas vaizduojamas 12 paveiksle.

12 paveikslas. Pedagogikos studentų santykių su šeimos nariais (tėvais, broliais, seserimis ir pan.) įvertinimas (proc.)

Pastaba: 1 atitinka įvertinimą „blogi“, 4 – „geri“.

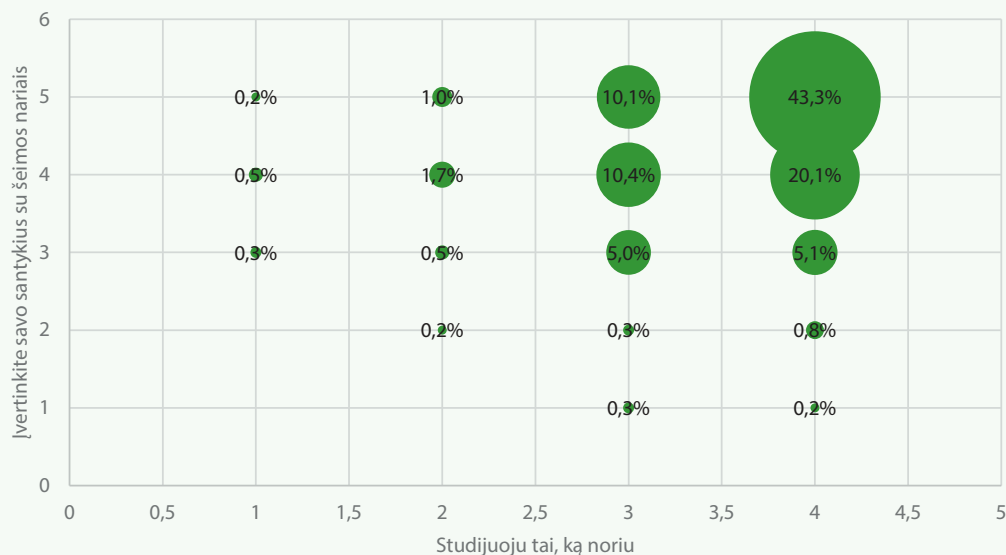
Žvelgiant į 12 paveikslą matyti, kad tyrimo dalyviai didžia dalimi gerai ir labai gerai vertina savo santykius su artimaisiais. Galima teigti, kad artimieji galėjo daryti ir daro poveikį pedagogiką studijuojančio asmens sprendimams, tačiau tas poveikis gali būti dvejopas. Iš vienos pusės ribojantis – asmuo, veikiamas šeimos santykių, atsisako studijuoti tai, ką jis nori, ir studijuoja tą studijų programą, kurią studijuojant išlaikomi esami šeimos santykiai. Iš kitos pusės, šeimos santykiai gali formuoti asmens norus – jei pedagogikos studijos šeimoje yra laikomos vertybe, jos gali būti „vienintelė pageidaujama studijų alternatyva“, nes apie kitas studijų programas asmuo net negalvoja.

Siekiant įvertinti, ar santykiai su šeimos nariais galėjo daryti poveikį studijų pasirinkimo alternatyvų aibeį, buvo analizuojamas ryšis tarp santykių su šeimos nariais vertinimo ir to, kiek esamos studijos atitinka asmens norus. Jeigu šeimos santykiai neigiamai koreliuoja su asmens vertinimu, kiek studijos

atitinka jo norus, tai šeimos santykiai atlieka ribojančią funkciją asmens norų realizacijos galimybei. Jei šeimos santykiai nekoreliuoja arba koreliuoja teigiamai su pedagogikos studijų, kaip asmens norų realizacijos, vertinimu, tuomet šeimos santykiai neatlieka ribojančios funkcijos. Tyrimo dalyvių santykių su artimaisiais vertinimo ir studijų, kaip atitinkančių norus, vertinimo priklausomybė vaizduojama 13 paveiksle.

Žvelgiant į paveikslą matyti, kad kuo pozityviau vertinami santykiai su šeimos nariais, tuo labiau asmuo įvardija pedagogikos studijas kaip atitinkančias jo norus. Apskaičiuota koreliacijos koeficiento reikšmė 0,23 rodo teigiamą silpną koreliaciją – tai reiškia, kad artimi santykiai su šeimos nariais neriboja absolvento studijų norų realizacijos. Žvelgiant į tolimesnes tyrimų perspektyvas, būtų svarbu išsiaiškinti, kiek šeimos narių pavyzdys (šeimos narys – pedagogas) turėjo įtakos asmens apsisprendimui pasirinkti pedagogines studijas.

13 paveikslas. Ryšys tarp santykių su šeimos nariais vertinimo ir noro studijuoti pedagogiką

Pastaba: 1 atitinka įvertinimą „tikrai ne“, 4 – „tikrai taip“. Skritulio dydis ir skaičius atitinka pedagogikos studentų dalį, kurie atitinkamu balu įvertino teiginius: „turiu artimų draugų“ ir „studijuojau, ką noriu“.

3.2.1.3. Bendruomenė

Bendruomenę, kaip analizės vienetą, sociologai apibrėžia panašiai, tačiau kiekvienas jų bendruomenės sampratą papildo naujais aspektais. Pasak JAV sociologo R. A. Nisbet'o (2000), bendruomenės atsiradimas – išskirtinis XIX a. socialinės minties reiškinys. Bendruomene laikomos valstybės, Bažnyčios, revoliuciniai judėjimai, profesijos ir susivienijimai. Weberio teigimu, ryšys yra bendruomeninis tuomet, kai jis pagrįstas šalių tarpusavio priklausomybe, pavyzdžiui, karinė grupuotė, profsąjunga, religinė brolija. Durkheimas bendruomenės sąvoką vartoja metodologiškai, jo sampratoje bendruomenė tampa analizės schema, kurioje įstatymai, moralė, prigimtis įgyja naujų formų, t. y. visuomenė veikia tik individų bendruomenės dėka. Žmogaus elgesys turi būti kildinamas

iš visuomenės, t. y. grupių, normų ir institucijų visumos, kurioje egzistuoja individuali žmogaus būtybė. Visgi, pasak Simel'io, bendruomenės griūtis individą verčia susimąstyti apie savo paties individualumą (Leona- vičius, Norkus, Tereškinas, 2005). Istorikas, politologas Anderson'as bendruomenę suvokia kaip naciją, kuri suprantama kaip įsivaizduojama politinė bendruomenė. Pasak Anderson'o, „netgi pačios mažiausios tautelės atstovai niekada nepažins daugumos savo tautiečių, nesutiks ir netgi neišgirs apie juos, tačiau jų sąmonėje gyvuoja įvaizdis, kad jie visi susiję“ (Anderson, 1999:21).

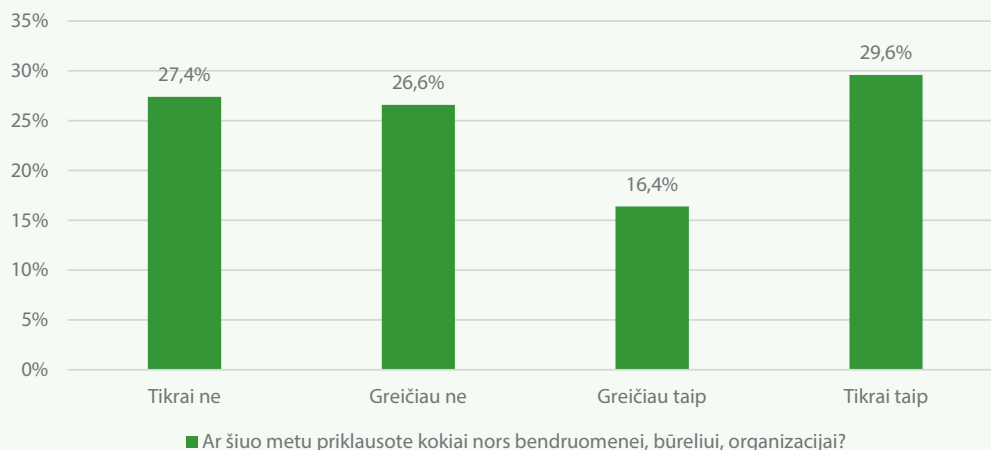
Priklausymas bendruomenei gali reikšmingai paveikti asmens studijų pasirinkimo alternatyvų aibę. Bendruomenė, kaip ir draugai ar šeima, gali dvejopai veikti asmens studijų pasirinkimus: iš vienos pusės, perduoda-

ma vertybes, informaciją ir kt. ji gali formuoti asmens norus, o iš kitos pusės, gali riboti studijų pasirinkimus.

Pažvelkime, kokia studentų dalis priklauso kokiai nors bendruomenei. Tyrimo daly-

vių buvo prašoma atsakyti į klausimą, ar jie priklauso kokiai nors bendruomenei, būreliui ar organizacijai. Respondentų atsakymų pasiskirstymas vaizduojamas 14 paveiksle.

14 paveikslas. Pedagogikos studentų atsakymai į klausimą „Ar šiuo metu priklausote kokiai nors bendruomenei, būreliui, organizacijai?“ (proc.)

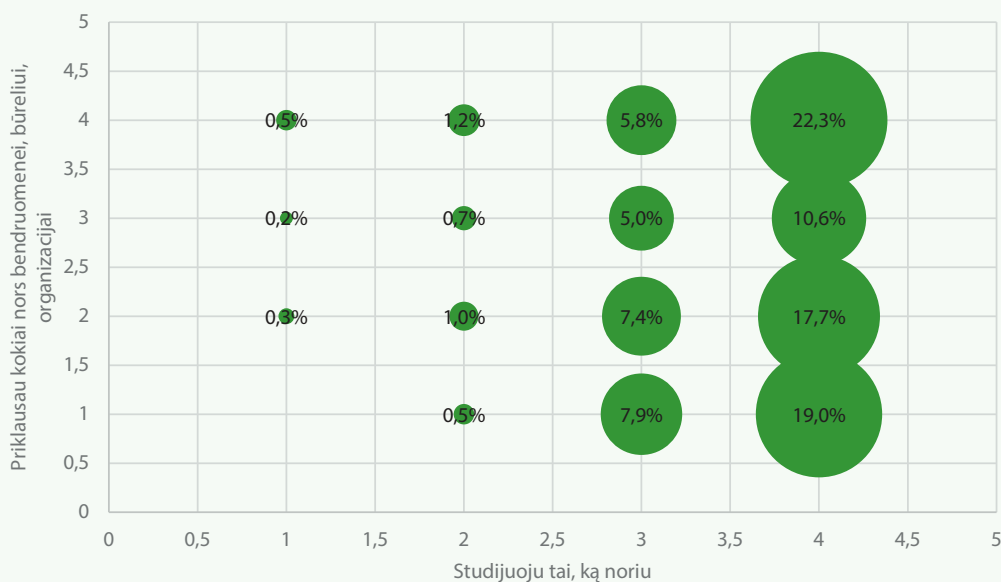

Kaip matyti iš 14 paveikslo, respondentų atsakymai pasiskirstė tolygiai – panaši tyrimo dalyvių dalis yra bendruomenių, organizacijų nariais ir panaši dalis nepriklauso jokiai bendruomenei ar organizacijai. Siekiant įvertinti, kiek buvimas bendruomenės nariu veikė būsimo pedagogikos studento studijų pasirinkimus, buvo analizuojamas ryšis tarp buvimo bendruomenės nariu ir to, kiek pedagogikos studijos atitinka asmens norus.. Jeigu bendruomenė riboja asmens norų realizaciją renkantis konkrečią studijų programą, tada turėtume stebėti atvirkštinę koreliaciją tarp bendruomeninių santykių ir pedagogikos, kaip asmens norų realizacijos, vertinimo. Ir atvirkščiai, jei pedagogikos studijų, kaip asmens studijų noro realizavimo,

vertinimas teigiamai koreliuoja ar nekoreliuoja su bendruomeniniais santykiais, tada bendruomeniniai santykiai neriboja asmens studijų norų realizacijos. Tyrimo dalyvių priklausymo bendruomenei ir studijų, kaip atitinkančių norus, vertinimo priklausomybė pateikiama 15 paveiksle.

Nestebima priklausomybė tarp asmens bendruomeninių santykių ir to, kiek pedagogikos studijos atitinka asmens studijų norus. Siekiant kiekybiškai įvertinti analizuojamą ryšį, buvo skaičiuojamas koreliacijos koeficientas. Apskaičiuoto koreliacijos koeficiento reikšmė $r = 0,02$. Galima teigti, kad bendruomeniniai santykiai neribojo asmens studijų pasirinkimo.

15 paveikslas. Ryšys tarp priklausymo bendruomenei ir noro studijuoti pedagogiką

Pastaba: 1 atitinka įvertinimą „tikrai ne“, 4 – „tikrai taip“. Skritulio dydis ir skaičius atitinka pedagogikos studentų dalį, kurie atitinkamu balu įvertino teiginius: „priklausau, kokiai nors bendruomenei, būreliui, organizacijai“ ir „studijuoju, ką noriu“.

3.2.2. Ekonominių galimybių įtaka pedagogikos studijų pasirinkimui

Ekonominiai apribojimai labiausiai diferencijuoja asmenis pagal jų galimybes studijuoti. Studijos – tai paslauga, kurią teikia viešosios ir privačios organizacijos. Lietuvoje valstybė finansuoja tam tikrą studijų vietų skaičių universitetuose. Stojantieji konkuruoja tarpusavyje atskirose studijų kryptyse ir šakose. Rezultatai priklauso nuo stojančiųjų balų ir pasirinkimų. Lygiagrečiai universitetai autonomiškai priima sprendimą, kiek priimti studentų, kurie mokės už studijas. Taigi stojančiųjų galimybės studijuoti diferencijuojamos pagal turimus balus, galimybes mokėti ir universitetų priimamų studentų skaičių (Dunajevs, Buzaitytė-Kašalynienė, 2020). Lietuvoje studijos gali būti apmokamos iš asmeninių lėšų, finansuojamos iš valstybės

biudžeto, taip pat gali būti iš dalies remiamos valstybės biudžeto (papildomai mokama stipendija). Be to, studijas finansuoti gali ir savivaldybės. Esant darbuotojų (dažniausiai pedagogų ar švietimo pagalbos specialistų) trūkumui, savivaldybės finansuoja pedagogo kvalifikacijos įgijimą su sąlyga, kad baigę studijas asmenys dirbs tos savivaldybės mokyklose ar kitose savivaldybei pavaldžiose švietimo įstaigose. Būtina pabrėžti, kad mokamų studijų vietų skaičius universitetuose ir kolegijose ribotas. Bendrą studijų vietų skaičių pagal studijų kryptis ir (arba) studijų kryptių grupes ir studijų pakopas nustato aukštoji mokykla, atsižvelgdama į galimybes užtikrinti studijų kokybę (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009).

Nacionalinė švietimo agentūra vykdo projektą „Ateik, tobulėk, prisidėk“ (2023 m.)

pagal 2021–2030 m. plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos švietimo plėtros programos pažangos priemonę Nr. 12-003-03-06-01 „Pirmiausia – mokytojas“. Projekto dalyvių atrankoje kviečiami dalyvauti mokytojai, norintys studijuoti nemokamose 1,5 metų trukmės specialiosios pedagogikos ar logopedijos studijose. Vilniaus universitete galima įgyti papildomą matematikos, biologijos, chemijos, fizikos, vokiečių kalbos, prancūzų kalbos ar lenkų kalbos ir literatūros kompetenciją. Vilniaus universiteto Šiaulių akademijoje siūloma įgyti papildomą matematikos, specialiojo pedagogo ar logopedo kompetenciją. Vytauto Didžiojo universitetas taip pat siūlo įgyti papildomą matematikos, biologijos, chemijos, fizikos, vokiečių kalbos, prancūzų kalbos, lenkų kalbos ir literatūros, specialiojo pedagogo, logopedo, tiflopedago arba surdopedagogo kompetenciją (Studentams. VU. FF. Gamtos mokslų modulių studijos mokytojams).

Taigi, pedagogikos studijose nemokamai gali studijuoti tiek sėkmingai brandos egzaminus išlaikę abiturientai, tiek savo kvalifikaciją keliantys pedagogai. Esant ribotam vietų skaičiui, kandidatai priimami atsižvelgiant į jų konkursinį balą. Ar asmuo turės mokėti už studijas iš asmeninių lėšų, priklauso nuo jo stojamojo konkursinio balo bei stojančiųjų ir numatytų valstybės finansuojamų vietų skaičiaus. Jeigu asmuo neturi galimybių mokėti už studijas iš asmeninių lėšų, tai jis galės rinktis tik iš valstybės finansuojamų studijų programų. Valstybinis studijų fondas ne vėliau kaip einamųjų metų rugpjūčio 20 dieną savo interneto svetainėje skelbia rudens semestro paskolų teikimo pradžią, prašymų teikimo termino pradžios ir pabaigos datas, numatomą pasiūlymo sudaryti paskolų sutartį datą. Valstybės remiamos paskolos stu-

dijų kainai sumokėti dydis per vienus studijų metus negali viršyti studento už einamuosius studijų metus mokamos studijų kainos ar jos dalies. Paskola gyvenimo išlaidoms – 3 920 eurų. Dalinėms studijoms pagal tarptautines (tarpžinybines) sutartis studentai gali pasiskolinti iki 2 940 eurų. Kredito grąžinimo terminas – 15 metų (Valstybės studijų fondas. Valstybės remiamos paskolos. 2023 06 14).

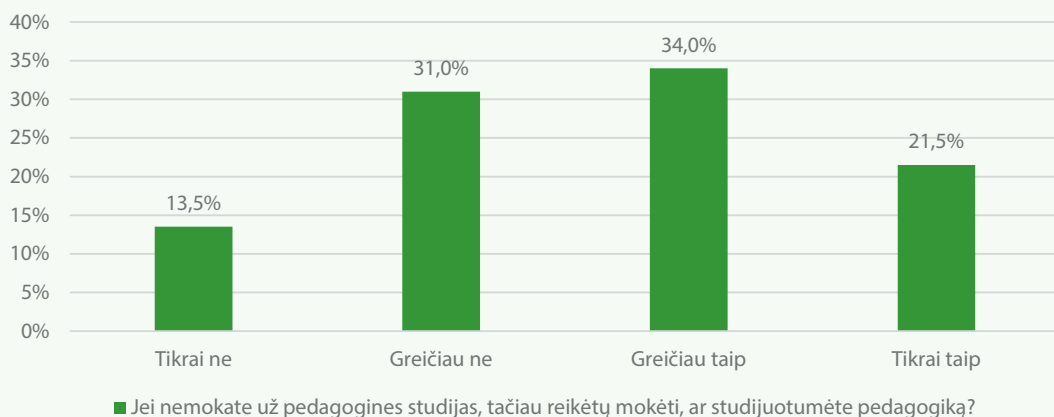
Nacionalinės švietimo agentūros vykdomo projekto „Profesinio mokymo ir mokymosi visą gyvenimą informacinių sistemų ir registrų plėtra“ analitikų parengtoje ataskaitoje „Motyvavimo priemonių renkantis pedagogikos studijas veiksmingumo analizė“ (NŠA, 2023) teigiama, kad valstybė, naudodama finansinius instrumentus (studijų valstybinį finansavimą ir stipendijas), gali reikšmingai veikti finansinius apribojimus, kuriuos patiria stojantieji. Jeigu asmuo negali rinktis pedagogikos studijų, nes neturi galimybių mokėti už studijas ar neturi pajamų pragyvenimui, tai valstybė, didindama valstybės finansuojamų vietų skaičių ir diegdama pragyvenimo lygį atitinkančias stipendijas, didina šių asmenų galimybes studijuoti pedagogiką ar kitą studijų programą.

Ekonominės asmens galimybės reikšmingai veikia asmens studijų pasirinkimus. Tyrimo metu buvo vertinama ekonominių galimybių įtaka pedagogikos studijų pasirinkimui – buvo siekiama atsakyti į klausimą, ar pedagogikos studentai buvo priversti rinktis studijuoti pedagogiką dėl savo ekonominių galimybių ribotumo. Kadangi didžiosios dalies pedagogikos studentų studijos yra finansuojamos iš valstybės biudžeto, be to, studentai gauna subsidiją stipendijos forma, tai didina tiek pedagogikos studijų patrauklumą, tiek galimybes apskritai studijuoti, jei asmuo turi ribotus finansinius išteklius. No-

rint įvertinti, kiek ekonominiai veiksniai buvo svarbus pedagogiką studijuojančiųjų studijų alternatyvų aibei, tyrimo dalyvių buvo klau-

siama, ar jie studijuotų pedagogiką, jei tektų mokėti už studijas. Respondentų atsakymų pasiskirstymas vaizduojamas 16 paveiksle.

16 paveikslas. Pedagogikos studentų atsakymai į klausimą „Jei nemokate už pedagogikos studijas, tačiau reikėtų mokėti, ar studijuotumėte pedagogiką?“ (proc.)

Kaip matyti iš 16 paveikslo, beveik pusė pedagogiką studijuojančiųjų šios studijų krypties nesirinktų, jeigu reiktų mokėti už studijas. Tačiau tai, kad valstybė dosniai finansuoja pedagogikos studijas, gali įvairiai veikti būsimų studentų studijų pasirinkimus. *Pirma*, pedagogikos studijų finansavimas gali atverti studijų galimybes tiems, kurie priešingu atveju apskritai negalėtų studijuoti. *Antra*, „palankus“ pedagogikos studijų finansavimas gali „suvilioti“ asmenis studijuoti pedagogiką, o ne kitą studijų programą, kuri galbūt labiau atitinka asmens norus, tačiau yra mažiau finansiškai patraukli esamoje situacijoje. *Trečia*, esamas pedagogikos studijų finansavimas gali pagerinti asmenų, kurie nori studijuoti pedagogiką, tačiau turi ribotas ekonomines galimybes, studijų galimybes.

Siekiant išsiaiškinti, kaip ekonominiai veiksniai veikė pedagogikos studentų studi-

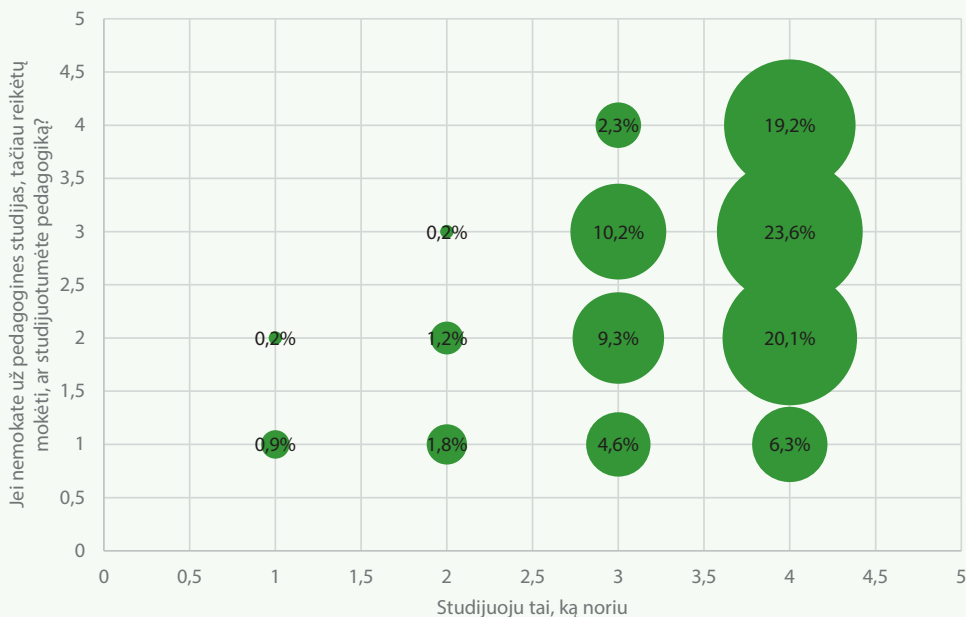
jų galimybes, buvo analizuojama priklausomybė tarp asmens noro ir galimybių mokėti už pedagogikos studijas ir to, kiek esamos studijos atitinka asmens norus. Jei asmens ekonominės galimybės atvirkščiai koreliuoja su tuo, kiek studentas vertina pedagogikos studijas kaip jo studijų norų realizaciją, tai asmens ekonominės galimybės sąlygoja asmens studijų pasirinkimus. Ir atvirkščiai – jei-gu stebima teigiama koreliacija ar koreliacija nestebima, tada asmens ekonominis pajėgumas nedaro poveikio jo studijų pasirinkimui. Tyrimo dalyvių ekonominių galimybių ir pedagogikos studijų, kaip asmens studijų norų realizacijos, ryšys vaizduojamas 17 paveiksle.

Žvelgiant į 17 paveikslą matyti, kad priklausomybė tarp asmens ekonominio pajėgumo ir to, ar asmuo studijuoja tai, ką nori, yra nestipri. Siekiant kiekybiškai įvertinti stebimą ryšį, buvo skaičiuojamas koreliaci-

jos koeficientas. Apskaičiuoto koreliacijos koeficiento reikšmė $r = 0,25$ – tai rodo silpną tarpusavio priklausomybę. Tuo remiantis

galima teigti, kad asmens ekonominės galimybės nesąlygojo asmens studijų pasirinkimų.

17 paveikslas. Ryšys tarp asmens ekonominių galimybių ir noro studijuoti pedagogiką

Pastaba: 1 atitinka įvertinimą „tikrai ne“, 4 – „tikrai taip“. Skritulio dydis ir skaičius atitinka pedagogikos studentų dalį, kurie atitinkamu balu įvertino teiginį: „Jei nemokate už pedagogikos studijas, tačiau reikėtų mokėti, ar studijuotumėte pedagogiką“ ir „Studijuoju, ką noriu“.

3.2.3. Sveikatos įtaka pedagogikos studijų pasirinkimui

Pasirinkta profesija turi įtakos žmogaus gyvenimui. Žmogaus gyvenimo stilius priklauso nuo pasirinktos profesijos; fizinei bei psichinei sveikatai įtakos turi žmogaus savijauta darbe (Lankelienė, 2017:13). Pasaulio sveikatos organizacija (angl. *World Health Organisation*) pateikia tokį sveikatos apibrėžimą: „Sveikata – tai fizinė, dvasinė ir socialinė gerovė, o ne tik ligos ar negalios nebuvimas“. Pagal LR sveikatos sistemos įstatymą, „Sveikata – asmens ir visuomenės fizinė, dvasinė

ir socialinė gerovė“. Fizinei sveikatai vertinti skirtos fizinio aktyvumo, veiklos apribojimo dėl fizinų problemų, skausmo, sveikatos vertinimo sritys (Rinkūnienė, Jurkutė, Laukaitienė, Bučytė, Laukevičius, 2014, 81–87 p.). Biologiniai apribojimai – tai asmens biologinės savybės, kurios apriboja jo galimybes studijuoti atitinkamas studijų programas ar apskritai studijuoti (Dunajevs ir Kašalynienė, 2020).

Asmens fizinė sveikata gali reikšmingai paveikti asmens studijų galimybes. *Pirmiausia*, esama atskirų studijų programų, kuriose

gali studijuoti tik atitinkamus sveikatos ar fizinio pasirengimo standartus atitinkantys asmenys (pvz., orlaivių pilotavimas). *Antra*, asmens sveikata gali sąlygoti asmens galimybes judėti, todėl, jei aplinka nepritaikyta, asmuo negalės dalyvauti studijų procese. *Trečia*, asmeniui gali reikti sveikatos poreikius atitinkančios terapijos, todėl jis rinksis tas studijas, kurios suteiks daugiau galimybių terapijai. Prancūzijos mokslininkų atliktas pirmųjų studijų metų studentų kohortos tyrimas, kuriame dalyvavo 556 studentai, parodė, jog studijų nutraukimui didelę įtaką turi emocinė sveikata: depresijos, nerimo,

nemigos, valgymo ar psichosomatiniai sutrikimai, nulemti adaptacijos universitete ar studijų procese aplinkybių (Boujut, Koleck, Bruchon-Schweitzer, Bourgeois, 2009).

Kadangi sveikatos veiksniai gali turėti reikšmingos įtakos asmenų studijų galimybėms, šiuo tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, ar pedagogiką studijuojantys asmenys buvo priversti studijuoti pedagogiką dėl savo sveikatos ir fizinių ypatumų. Tyrimo dalyvių buvo prašoma įvertinti, kiek jų studijų programų pasirinkimas buvo sąlygotas sveikatos ypatumų. Respondentų atsakymų pasiskirstymas vaizduojamas 18 paveiksle.

18 paveikslas. Pedagogikos studentų atsakymai į klausimą „Ar tai, kokias studijų programas įrašėte studijų prašyme, sąlygojo Jūsų fizinės sveikatos ypatumai?“ (proc.)

Kaip matyti iš 18 paveikslo, absoliučiai daugumai pedagogikos studentų sveikatos ypatumai neturėjo reikšmės renkantis studijų programas, todėl nebus analizuojama,

kaip konkrečiai sveikatos poreikiai paveikė pedagogikos studentų pedagogikos studijų pasirinkimą.

3.3. Racionalus pedagogikos studijų pasirinkimas

Racionalus pasirinkimas – tai toks sprendimas, kai abiturientas turi daugiau nei vieną studijų alternatyvą ir žino, kuo viena studijų programa skiriasi nuo kitos bei kurią studijų programą iš jam prieinamų studijų programų labiausiai nori studijuoti. Jeigu asmuo pasirenka studijuoti labiausiai trokštamą studijų programą, tai šis jo sprendimas yra racionalus. Racionalus asmuo turi elgtis taip, kaip numato racionalaus pasirinkimo teorija, t. y. „<...> racionalumas reiškia griežtą visuomenės nustatytų taisyklių laikymąsi. Atsakingam už sprendimų priėmimą asmeniui nėra jokio pagrindo ignoruoti sprendimų priėmimo teorijos taisykles“ (Teasly 1, 1907 p.: cit. Puškorius, 2006: 47).

Svarbu pažymėti, kad racionalus pedagogikos studijų pasirinkimas dar nereiškia, kad asmuo ateityje planuoja dirbti pedagogu. Jeigu pedagogikos studijos yra labiausiai trokštama ir prieinama studijų programa, ją pasirinkęs asmuo, labai tikėtina, ateityje dirbs pedagogu. Tačiau gali būti, kad asmuo teturi 2 studijų alternatyvas, iš kurių viena yra pedagogika, tačiau jo labiausiai trokštama studijų programa yra kita, pavyzdžiui, teisė. Šiuo atveju tikimybė, kad asmuo baigs pedagogikos studijas ir vėliau eis dirbti pedagogu, yra gerokai mažesnė nei pirmuoju atveju.

Kaip susiformuoja noras studijuoti pedagogiką? *Pirmiausia*, asmeniui turi patikti darbas su vaikais – jei asmuo jaučiasi gerai, leisdamas laiką su vaikais arba jaunesniais mokiniais, tai gali būti ženklas, kad jis gali ateityje tapti pedagogu. *Antra*, susidomėjimas tam tikru mokslu ir jo didaktika – jei asmuo yra susižavėjęs savo dalyku ir nori įgyti kuo daugiau žinių apie jį, jis gali apsispręsti

tapti pedagogu. *Trečia*, altruizmas – noras prisidėti prie kitų žmonių ugdymo arba padaryti socialinę įtaką dirbant švietimo įstaigoje.

Pagal išskirtas racionalaus pasirinkimo sąlygas tyrimo imtyje buvo identifikuoti 274 pedagogikos studentai (arba 45 proc. visų tyrimo dalyvių). Svarbu pažymėti, kad asmuo pretenduojantis į valstybės finansuojamas pedagogikos studijas, dalyvauja motyvaciniame pokalbyje. Savo lėšomis mokančių už pedagogikos studijas yra nedaug, o motyvacinis pokalbis suteikia galimybę „išfiltruoti“ tuos pretendentes, kurie galbūt nežino, ko nori gyvenime, arba kuriems pedagogikos studijos nėra svarbios. 2023 m. stojant į pedagogikos studijas nereikėjo dalyvauti motyvaciniame pokalbyje, tačiau ši priemonė dar egzistavo, kai buvo konstruojamas šio tyrimo klausimynas ir vykdomas tyrimas.

Atsižvelgiant į pedagogų rengimo kontekstą šiame tyrime buvo siekiama atsakyti į klausimą, ar yra skirtumų tarp pedagogikos studentų, kurie į pedagogikos studijas atėjo vedini racionalaus pasirinkimo, ir pedagogikos studentų, kurie į pedagogikos studijas atėjo kitaip, t. y. norėdami dirbti pedagoginį darbą po studijų.

Analizė parodė, kad studentai, kurie pedagogikos studijas pasirinko racionaliai, mažiau nei kiti studentai po studijų linkę dirbti pedagogais. Studentai buvo prašomi 4 balų skalėje įvertinti, kiek tikėtina, kad po studijų jie dirbs pedagoginį darbą. Pedagogikos studijas racionaliai pasirinkusių studentų įvertinimų vidurkis yra 3,8, o visų kitų – 3,4. Šiuos rezultatus galima generalizuoti, nes apskaičiuoto Studento *t* kriterijus $p < 0,05$.

Toliau aptarsime, kas turi įtakos pedagogikos studentų informuotumui apie studijų galimybes ir kaip pedagogikos studijų laiko-

tarpiu studentai atranda, kuo nori užsiimti gyvenime.

3.3.1. Informuotumas

Informacija apie studijas yra vienas iš veiksnių, reikšmingai diferencijuojančių asmens sprendimą studijuoti. Galima teigti, kad kuo geriau asmuo yra informuotas apie jam prieinamas studijų programų alternatyvas, tuo geresnį, naudingesnį sprendimą dėl studijų programos pasirinkimo jis gali priimti. Svarbu pažymėti, kad informuotumas yra viena iš kelių būtinų optimalaus sprendimo

priėmimo sąlygų, nes gali būti ir taip, kad asmuo gerai žino jam prieinamas studijų programas, jų tarpusavio skirtumus, tačiau nežino, ko nori jis pats.

Pirmiausia vertėtų pažvelgti, kiek pedagogikos studentai, rinkdamiesi pedagogikos studijas, gerai žinojo, kas tai yra. Siekiant išsiaiškinti, kiek dabartiniai pedagogikos studentai turėjo informacijos apie pedagogikos studijas, tyrimo dalyvių buvo klausiama, kiek rinkdamiesi pedagogikos studijų kryptį jie žinojo, kas tai yra. Respondentų atsakymų pasiskirstymas vaizduojamas 19 paveiksle.

19 paveikslas. Pedagogikos studentų teiginio „Rinkdamasis pedagogikos studijų kryptį, labai gerai žinojau, kas tai yra“ įvertinimas (proc.)

Kaip matyti iš 19 paveikslo, didžioji dalis tyrimo dalyvių, rinkdamiesi pedagogikos studijas, žinojo, kas tai yra. Pažymėtina, kad stojant į pedagogikos studijas kurį laiką buvo taikoma stojančiųjų atranka pagal motyvaciją. Motyvacinio pokalbio metu buvo vertinamos priežastys, kodėl kandidatas siekia pedagogo profesijos; kokia yra jo pedagogo vizija, pedagoginė patirtis, su pedagogo darbu susiję lūkesčiai (LAMA BPO, 2020). Motyvacijos vertinimas privalomas asmenims, stojantiems į pirmosios pakopos švie-

timo ir ugdymo kryptių grupės programų, kurias baigus suteikiama pedagogo kvalifikacija, valstybės finansuojamas studijų vietas. Stojant į valstybės nefinansuojamas vietas, motyvacijos įvertinimas neprivalomas (Jevsejaviėnė, 2015). Kaip minėta, 2023 m. motyvacinio pokalbio stojant į pedagogikos studijas buvo atsisakyta.

Asmens informuotumas apie studijų programas tiesiogiai priklauso nuo pastangų, įdėtų ieškant informacijos ir nuo informaciją skleidžiančių organizacijų veiksmų

(pavyzdžiui, studijas vykdančių organizacijų susitikimai su mokiniais ir pan.).

Informacijos paieškos pastangas tyrinėjantys mokslininkai aprašo holistinį informacijos paieškos modelį ISP (angl. *The Information Search Process*), kuris siejamas su trimis pagrindiniais informacijos paieškos aspektais: emociniu (jausmai), kognityviniu (norai) ir fiziniu (veiksmai). Šie aspektai būdingi kiekvienai informacijos paieškai. Juos sudaro keturi papildomi veiksmai: užduoties inicijavimas, pasirinkimas, tyrinėjimas ir sprendimo priėmimas (Kuhlthau, Bates, Maack Eds, 2016). Renkantis studijas, pirmiausia būtina žinoti jų pasiūlą, t. y. tikslinčiai ieškoti informacijos apie studijas. Informacijos apie studijų programas galima rasti internetinėje erdvėje, t. y. kiekvienos aukštosios, profesinės ar aukštesniosios mokyklos elektroniniame tinklalapyje, taip pat – kasmet leidžiamame žurnale „Kur stoti?“. Jame pateikiama detali tvarka, kaip einamaisiais metais priimama į universitetus, kolegijas ir profesinio mokymo įstaigas, publikuojamos visos specialybės, patvirtinta priėmimo į jas tvarka, ankstesnių metų konkursai, balo sandara, datos ir daug kitų dalykų, kurie padeda apsispręsti ir pasirinkti. Lietuvoje kasmet vyksta Aukštųjų mokyklų mugė, kurioje jaunuoliams suteikiama visa aktuali ir reikalinga informacija ateities karjeros vizijai puoselėti. Lietuvos aukštųjų mokyklų atstovai mugėje suteikia visą reikalingą informaciją ir patarimus apie aukštosiose mokyklose siūlomas studijų programas, priėmimo tvarką, stojimų eigą, pasirengimą studijoms ir patį studijų procesą (Ekspozicijų centras, internetinis tinklapis). Taip pat kiekviena studijas vykdanči mokykla kasmet vykdo atvirų durų dienas, kuriose, kaip ir jau minėtuose renginiuose, gali apsilankyti tiek būsimi studentai, tiek jų tėvai.

Vienas iš esminių informacijos šaltinių iki informacinių technologijų išplitimo buvo socialiniai santykiai arba socialinė tinklaveika, kurią sudaro stiprūs (šeima, artimi draugai) ir silpni (pažįstamų ratas) ryšiai. Silpni socialinės tinklaveikos ryšiai egzistuoja tarp toje pačioje erdvėje gyvenančių žmonių, kurie tarpusavyje stipriai nebendrauja, – tai gali būti kaimynai ar tos pačios gatvės, kvartalo gyventojai (Granowetter, 1973). Būtent silpni socialinės tinklaveikos ryšiai labiausiai praverčia ieškant darbo ar įsitraukiant į kitą tikslų siekiančią organizaciją – nauja informacija gali būti gauta iš atsitiktinių asmenų, su kuriais sieja silpni atskirų saitai. Taigi, „silpni ryšiai“ arba žmonės, kuriuos sieja tolimesni socialiniai santykiai, gali tapti esminiais ištekliais.

Siekiant paskatinti jaunos žmonės rinktis pedagogo profesiją, svarbu žinoti populiarius komunikacijos kanalus, kuriais galima pasiekti būsimus pedagogus – tiek tuos, kurie domisi, tiek tuos, kuriuos norima sudominti pedagogo profesija. Tokiu būdu potencialūs būsimi studentai tampa informuoti.

Ganos universiteto verslo mokyklos tyrimai analizavo vaizdo žaidimų poveikį studentų motyvacijos procesui. Tyrimo metu mokymo procese buvo naudojami žaidybinių elementai. Tyrimas parodė, jog studentai daug geriau suprato paskaitų reikšmę, kai naudojosi išmaniosiomis priemonėmis ir naudodamiesi programėlėmis bendravo su kurso draugais (Ofosu-Ampong, Boateng, Kolog, Anning-Dorson, 2021). Galima daryti prielaidą, jog informacijos apie pedagogo profesiją perteikimas išmaniais, jaunimui patraukliais būdais paskatintų juos rinktis pedagogo karjeros kryptį. Socialiniuose tinkluose vis dažniau galima aptikti mokytojų, kurie itin žaismingai dalijasi savo profesine patirtimi, su humoro elementais pasakodami istorijas iš mokyklos gyvenimo, pavyzdžiui,

ŠMSM tinklalaidė mokyziu.lt. Tai taip pat gali tapti paskata rinktis mokytojo profesiją.

Siekiant nustatyti, kaip ir iš kur pedagogiką studijuojantys asmenys gavo ir rinko informaciją apie pedagogikos studijas, buvo analizuojamos sąsajos tarp *asmens informuotumo apie pedagogikos studijas* ir įvairių informacijos šaltinių bei su informacijos gavimu susijusių veiksmų. Sąsajų įvertinimui buvo skaičiuojamas Spearmano koreliacijos koeficientas. Analizė parodė, kad vienintelė reikšminga sąsaja yra tarp asmens įdėtų pastangų ieškant informacijos ir jo informuotumo, $r = 0,4$.

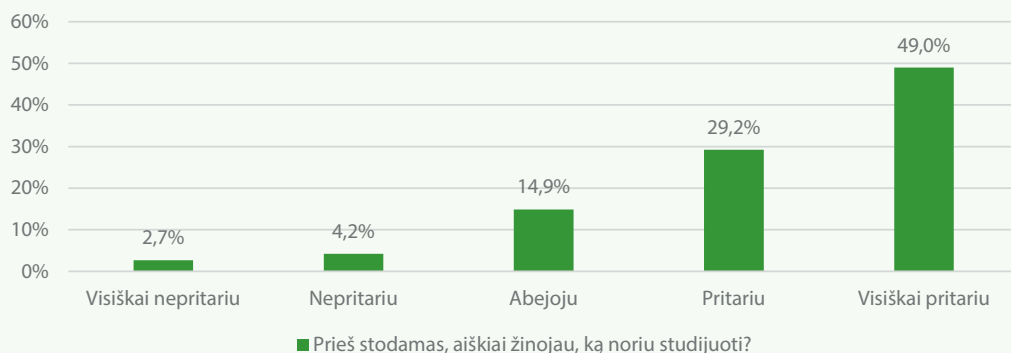
3.3.2. Žinau, ko noriu

Norint pasirinkti optimalią studijų programą neužtenka žinoti įvairių prieinamų studijų programų lyginamąsias naudas ir kaštus. Kita būtina sąlyga – neprieštaringos alternatyvų preferencijos. Kitaip tariant, asmuo turi aiškiai žinoti, ką nori studijuoti (pavyzdžiui, pedagogiką labiau nei fiziką), ir tie norai neturi vienas kitam prieštarauti (pavyzdžiui, pedagogiką labiau nei fiziką, fiziką labiau nei psichologiją, bet psichologiją labiau nei pedagogiką). Prancūzų mokslininkai (Biémar, Philippe, Romainville) 2003 m. atliko tyrimą, kuriuo siekė nustatyti, kas le-

mia abiturientų pasirinkimą tolesnių studijų atžvilgiu ir kiek jie aiškiai žino, ko nori. Tyrime dalyvavo 207 abiturientai, kurių 42 proc. deklaravo esantys tikri, jog nori siekti aukštojo mokslo būtent universitete; 33 proc. iš jų abejojo dėl universitetinio išsilavinimo pasirinkimo, 14 proc. dar nebuvo apsisprendę ir svarstė kelias skirtingas specialybes, o likusieji 13 proc. visiškai negalvojo apie studijų pasirinkimą ir tolesnę ateitį. Tyrimas atskleidė, kad renkantis studijas studentams buvo svarbiausia: 1) asmeninis interesas, norai, svajonės ir domėjimasis konkrečiu dalyku, kuris virsta studijų pasirinkimu; 2) asmeninis pasirengimas ir lankstumas, kurį lemia abiturientų turimos ir planuojamos įgyti kompetencijos; 3) studijų charakteristikos: studijų programa ir trukmė; 4) karjeros perspektyvos, galimybės atlikti praktiką ar dirbti studijų metais; 5) garantas, jog įgyta profesija suteiks norimą socialinį statusą, profesionalumą ir naudą visuomenei.

Siekiant išsiaiškinti, kiek būsimi pedagogikos studentai žinojo, ką nori studijuoti, tyrimo dalyvių buvo prašoma įvertinti, kiek stojimo metu jie žinojo, ką nori studijuoti. Respondentų atsakymų pasiskirstymas vaizduojamas 20 paveiksle.

20 paveikslas. Pedagogikos studentų teiginio „Prieš studamas, aiškiai žinojau, ką noriu studijuoti?“ įvertinimas (proc.)

Žvelgiant į 20 paveikslą matyti, kad tyrimo dalyvių atsakymų skirstinys aiškiai yra pasislinkęs į dešinę pusę – tai reiškia, kad būsimi pedagogikos studentai žinojo savo studijų norus. Šį rezultatą galima aiškinti tuo, kad būsimi pedagogikos studentai turėjo laikyti motyvacinį testą, o kitose studijų programose nežinojimo, ką studijuoti, problema yra gerokai aštresnė.

Kaip būsimas studentas gali išsiaiškinti savo studijų norus? JAV įsikūręs privatus ne pelno siekiantis nuotolinio mokymo „Žmonių universitetas“ (angl. *University of the people*) savo tinklalapyje dalijasi patarimais, kaip pasirinkti tinkamą profesiją. Tam, jog asmuo aiškiai žinotų, kokią profesiją jis norėtų pasirinkti ateityje, rekomenduojama atkreipti dėmesį į keletą svarbių dalykų: 1) prisiminti, apsvaistyti ir įvertinti savo vaikystės svajones, kurios galėtų tapti postūmiu renkantis studijų kryptį; 2) įvertinti, kas labiausiai teikia džiaugsmą atliekant vienas ar kitas veiklas – tai gali padėti nustatyti būsimos karjeros kryptį. Pavyzdžiui, jeigu patinka bendrauti su vaikais, savanoriauti vaikų stovyklose, tikėtina, jog asmuo turės noro rinktis pedagogikos studijas; 3) svarbu suprasti savo tikslą gyvenime. Pavyzdžiui, siekis gelbėti žmones nuo nelaimių skatins rinktis ugniagesio, mediko, policininko profesiją; 4) svarbu įvertinti, kiek uždirba potencialios profesijos atstovai. Tai padeda suprasti, kokių pajamų tikėtis ateityje ir įvertinti, kiek jos atitinka asmeninius poreikius; 5) domėtis platesnėmis karjeros perspektyvomis, kurios leistų įvertinti profesinio augimo galimybes, kopimą karjeros laiptais; 6) prieš nusprendžiant, kur teikti studijų prašymą, būtina susipažinti ne tik su siūlomomis studijų programomis universiteto tinklalapyje, bet ir įvertinti būsimos, pasirinktą studijų programą vykdančios, mokyklos lokaciją, fizinę aplinką, nes tiek dar-

bo, tiek studijų aplinka turi būti maloni – tai teikia papildomos motyvacijos studijuoti ar dirbti; 7) renkantis profesinę kryptį rekomenduojama pasitarti su artimais žmonėmis – draugais, šeima; 8) galima pasitelkti karjeros konsultantų pagalbą, atlikti įvairius karjeros testus ir pan. (University of the people. *Not sure how to choose what to study?*).

3.4. Ribotai racionalus sprendimas studijuoti pedagogiką

Profesinis apsisprendimas yra ypač atsakingas žmogaus gyvenimo momentas, nuo kurio priklauso jauno žmogaus gabumus, poreikius ir siekius atitinkančios profesijos pasirinkimas, socialinė ir ekonominė padėtis visuomenėje, saviraiškos poreikių realizavimas, pasitenkinimas gyvenimu ir pan. (Antanaitienė, Sajienė, 2011: 31). Tačiau ne visi asmenys, pabaigę mokyklą, aiškiai žino, ką jie nori veikti gyvenime ar kokią studijų programą studijuoti. Retas kuris iš studijuoti siekiančiųjų supranta, kuo skiriasi viena studijų programa nuo kitos. Šis supratimas būtinas norint priimti geriausią studijų sprendimą. Pagal šiuos požymius, galima išskirti 3 būsimų studentų grupes: 1) tie, kurie žino, ką nori studijuoti, tačiau nežino visų jiems prieinamų studijų programų ir jų tarpusavio skirtumų; 2) tie, kurie nežino, ką nori studijuoti, tačiau žino visas jiems prieinamas studijų programas, tačiau nežino jų tarpusavio skirtumų; 3) tie, kurie nežino, ką nori studijuoti, ir žino visas jiems prieinamas studijų galimybes bei jų tarpusavio skirtumus.

Nepaisant to, kad dalis asmenų aiškiai nežino, ką jie nori studijuoti ir (ar) neturi informuotumo apie jiems prieinamų studijų galimybes ar studijų programų skirtumus, jie vis tiek priima sprendimą studijuoti. Dalis

tokių asmenų gali studijuoti ir pedagogiką. Be to, studentai gali pervertinti save. Tyrimai rodo, kad studėdamas į universitetą būsimasis studentas, ranguodamas studijų programas, dažnai neadekvačiai įvertina savo sugebėjimus. Tokiu būdu dauguma profesijai nemotyvuotų studentų jau pirminiame etape, prieš priimdami sprendimą, lieka abejingi į studijų procesą orientuotiems tikslams (Adomaitienė, 2010:52).

Pagal ribotai racionalaus sprendimo požymius šiame tyrime buvo identifikuoti 227 tyrimo dalyviai ir tai sudarė 37,7 proc. visos tyrimo imties.

Pedagogų rengimo kontekste galima klausti, ar esama skirtumų tarp pedagogikos studentų pagal jų norą dirbti pedagoginį darbą po studijų. Tyrimo dalyvių buvo prašoma 5 balų skalėje įvertinti, kiek tikėtina, kad po studijų jie dirbs pedagoginį darbą. Studentų, kurie sprendimą dėl pedagogikos studijų priėmė ribotai racionaliu būdu, įvertinimų vidurkis yra 3,23, o visų kitų – 3,8. Galima prisiminti, kad racionaliu būdu sprendimą dėl pedagogikos studijų priėmusių studentų įvertinimų vidurkis yra 3,81, o tiems, kam pedagogikos studijos buvo vienintelė studijų alternatyva, – 3,86. Skirtumų tarp grupių statistiniam reikšmingumui įvertinti buvo skaičiuojamas Studento *t* kriterijus. Analizė parodė, kad skirtumai tarp grupių yra statistškai reikšmingi ir gali būti generalizuoti – apskaičiuoto Studento *t* kriterijaus $p = 0,000$.

Žvelgiant per ribotai racionalaus sprendimo priėmimo prizmę, svarbų vaidmenį atlieka euristikos. Viena iš euristikų, kuria dažnai vadovaujasi asmenys, rinkdamiesi, ką studijuos, yra vadinama *turima euristika* – kuomet naudojamos tik turima arba prieinama informacija ir sprendimas grindžiamas atmintyje laikoma informacija, o tai, kas nežinoma, ignoruojama (Kasiulevičius, 2012). Taip studi-

jų programos, kurios yra nežinomos, o praeityje su jų turiniu nebuvo susidurta, greičiausiai bus ignoruojamos, o žinomus mokslus ar žinių sistemas išreiškiančios studijų programos pateks į dėmesio lauką. Supratimas apie pedagogiką pirmiausiai įgyjamas per patirtį, stebint mokytojus ir bendraujant su jais, todėl asmeninė patirtis gali turėti reikšmingos įtakos pedagogikos studijų pasirinkimui. Jei asmuo žavėjosi mokytojais, labai tikėtina, kad nežinodamas savo norų ir galimybių, jis rinksis pedagogikos studijas.

3.5. Silpnavališkas sprendimas studijuoti pedagogiką

Supratimas, kokie suvaržymai riboja žmogaus racionalumą, padeda mums suprasti šio racionalumo prigimtį (Gigerenzer ir Sentel, Peter M. Told, 2002). Tyrinėtojų nuomone, mūsų protas yra pagrindinis racionalumą ribojantis veiksnys. Tikrovės suvokimas yra konstruojamas iš patyrimų gyvenamojoje aplinkoje ir tai daro tiesioginę įtaką sprendimų priėmimui.

Būtina pažymėti jog silpnavališkumas nėra situacija, kai asmuo nežino, ko nori ar nežino visų galimybių, kaip kad yra ribotai racionalaus pasirinkimo atveju. Pavyzdžiui, asmuo nori įsigyti kompiuterį, tačiau tiksliai nežino, kokio kompiuterio jam reikia, ir tiksliai nežino visų galimų kompiuterių konfigūracijų ir modelių. Taip pat tai nėra situacija, kai asmuo yra priverstas atitinkamai elgtis, nes neturi galimybių veikti kitaip. Pavyzdžiui, egzamino metu studentas turi tam tikras žinias ir gebėjimus – tai sudaro jo galimybę išspręsti užduotis, tačiau nėra galimybės išeiti iš egzamino ir pasimokyti papildomai.

Tačiau kartais asmuo aiškiai žino, ko nori, žino visas galimybes ir galimybės leidžia realizuoti norą, tačiau vis tiek pasielgia prieš-

gai. Pavyzdžiui, visi žino, kad darbų geriau neatidėlioti, o pradėti atlikti iš karto, nes taip bus patirta mažiau streso, darbų kokybė bus aukštesnė, tačiau tik nedidelė dalis žmonių taip daro. Tyrinėtojai (Elster, 2001) teigia, kad tais gyvenimo momentais, kai žinome, ko norime ir turime galimybes atitinkamai pasielgti, tačiau dėl kažkokių priežasčių pasielgiamo priešingai savo interesams, pasireiškia mūsų silpnavališkumas.

Galima išskirti 2 silpnavališkumo šaltinius – išorinį ir vidinį. „Vidinis“ silpnavališkumas pasireiškia tada, kai asmens sąmonėje „kovoja“ keli norai ar poreikiai. Pavyzdžiui, ryte dažnai mokiniai nori ilgiau pamiegoti ir sunku keltis į mokyklą. Šioje situacijoje vyksta kova tarp dviejų norų: noro išsimiegoti ir noro nepraleisti pamokų. Tie atvejai, kai „nugali“ noras, dėl kurio vėliau asmeniui kyla neigiamų pasekmių, yra silpnavališkumo apraiška. Pavyzdžiui, – pasirinkęs miegą, o ne pamoką, mokinys nepasiruoš jam svarbiam atsiskaitymui, todėl nukentės. „Išorinis“ silpnavališkumas pasireiškia tada, kai asmens norams susidūrus su kito asmens norais, laimi kito asmens norai. Pavyzdžiui, jaunas asmuo nori studijuoti pedagogiką ir jo galybės leidžia tai daryti, tačiau tėvai nori, kad jis studijuotų kažką kita. Jeigu tėvų noras laimi ir asmuo pasiduoda, tai yra išorinis silpnavališkumas. Silpnavališkai besielgiantis asmuo veikia prieš savo interesus ir dėl to gailisi.

Remiantis aukščiau aprašytais silpnavališkumo požymiais, visoje tyrimo imtyje buvo išskirta 57 studentų grupė – tai sudaro 9,4 proc. visų tyrimo dalyvių. Tyrimu siekiama išsiaiškinti, kiek pedagogikos studentai yra pasiryžę baigę studijas dirbti pedagoginį darbą ir ar yra skirtumų pagal norą baigus studijas dirbti pedagoginį darbą tarp studentų, kurie silpnavališkai priėmė sprendimą dėl pedagogikos studijų ir visų kitų stu-

dentų. Tyrimo dalyvių buvo prašoma 4 balų skalėje įvertinti, kiek tikėtina, kad jie baigę studijas dirbs pedagoginį darbą. Studentų, kurių sprendimas studijuoti pedagogiką buvo priimtas silpnavališkai, įvertinimų vidurkis yra 2,9. Racionaliu būdu sprendimą dėl pedagogikos studijų priėmusių studentų įvertinimų vidurkis yra 3,81, ribotai racionaliu – 3,23, o tiems, kam pedagogikos studijos buvo vienintelė studijų alternatyva, – 3,86. Analizė parodė, kad skirtumai tarp grupių yra statistiškai reikšmingi – apskaičiuoto Studento t kriterijaus $p = 0,000$, todėl gali būti generalizuoti.

Tyrimų apie silpnavališkus sprendimus renkantis studijas ar jas nutraukiant, sietinus su reikšmingų kitų asmenų įtaka galutiniam sprendimui, nėra gausu. Galima paminėti V. Kapočiūtės tyrimą, kurio metu buvo nagrinėjami motyvai, paskatinę studentus pasirinkti žemės ūkio srities specialybių universitetines studijas. Kiekybinis tyrimas parodė, jog renkantis specialybę draugų pagalba ir patarimai turėjo vidutinės įtakos studentų sprendimams (32,8 %) (Kapočiūtė, 2006:25). Tačiau taip pat yra tyrimų, kurių metu buvo padarytos priešingos išvados – nustatyta, kad kiti asmenys neturėjo įtakos studijų pasirinkimui arba ta įtaka buvo nereikšminga. Tyrimas apie motyvaciją mokytis Alytaus kolegijoje atskleidė, jog nereikšmingais motyvais, skatinančiais mokytis, buvo nurodyta tėvų pasirinkta profesija (0,2 proc.), <...> noras įtikti tėvams (0,4 proc.) (Leščinskienė, Balynienė, Kankevičienė, 2012).

Pažymėtina, jog santykiai su artimaisiais gali labiau riboti studijų pasirinkimą. Pavyzdžiui, ar artimą ryšį su vaiku turintys tėvai yra linkę išleisti jį studijuoti į kitą šalį, kad ir į labai prestižinę universitetą? Kiek pats vaikas, jau pakankamai suaugęs žmogus, siekia savo asmeninių tikslų kaip atskiras individas?

Tokia prieiga nereiškia absoliutaus egoizmo. „Žmogus, priimdamas sprendimą <...>, gali veikti ir altruistiškai“ (Petukienė, Tijūnaitienė, 2007: 91). Taigi, kokią įtaką studijų pasirinkimui daro artimieji? Žinių radijo laidoje „Karjeros akiniai“ (2019 04 15) kalbintas Edukacinių bendrovių grupės „Kalba“ kūrėjas, profesionalus karjeros ir vidurinio mokslo konsultantas, sertifikuotas „Morrisby“ ir „Multiple Natures“ specialistas R. Jurkėnas pristatė tarptautinės mokinių karjeros tyrimų grupės „GTI Media“, įsikūrusios Jungtinėje Karalystėje bei Airijoje, 2018–2019 m. m. vykdytą apklausą, kurioje dalyvavo daugiau nei 3 000 studentų ir 800 tėvų. Po studentų apklausos paaiškėjo, kad 54 proc. tėvų bandė daryti įtaką karjeros ir net 69 proc. – universiteto pasirinkimui. 66 proc. studentų mano, kad tėvai, patardami dėl karjeros krypties, elgiasi teisingai (Žinių radijas. Karjeros akiniai. „Ar tėvai turi įtakos renkantis karjerą?“, 2019 04 15). Suaugusiojo parama, pripažinimas ir įvertinimas, lygiavertis galios pasidalijimas yra labai svarbus jaunų žmonių įgalinimo procese (Imbrasaitė, Auglytė, Naudžiūtė. Jaunimo įgalinimo galimybės Lietuvoje).

Kaip jau minėta, studijų pasirinkimui ir nutraukimui įtakos turi ir buvimas bendruomenės nariu. Socialinė psichologija, tirianti grupių psichinius reiškinius ir žmonių elgesį jose, bendruomenėmis laiko tik tokius žmonių sambūrius, kuriuose tarp atskirų bendruomenę (grupę) sudarančių individų

yra bendrų psichinių reiškinių (Jacikevičius, 1995: 45). Buvimas bendruomenės nariu iš vienos pusės gali sumažinti asmens studijų galimybes. Pavyzdžiui, jei studijų programa nederą su bendruomenės idėjomis arba kaip tik – labai dera, asmuo yra skatinamas rinktis atitinkamą studijų programą. Simon'as (1990), analizuodamas administracinę individų elgseną, pažymi, kad „Jei individas labai lojalus organizacijai [kurią galima prilyginti ir bendruomenei – aut. past.], tai jo sprendimai liudys nuoširdų pritarimą organizacijos tikslams; jei lojalumo stokoje, asmeniniai motyvai trukdys jo administracinės veiklos efektyvumui“ (Simon, 1990) ar dalyvavimui bendruomenės veikloje. Tačiau bendruomenė gali ir išplėsti asmens studijų galimybes, pavyzdžiui, padėti išvykti studijuoti į kitas šalis.

3.6. Apibendrinimas

Analizuojant pedagogikos studentų pasirinkimą studijuoti pedagogiką, pagal metodologinėje dalyje išskirtas 4 sprendimo priėmimo situacijas buvo identifikuotos 4 studentų grupės. Analizuojant skirtingais būdais į pedagogikos studijas atėjusių studentų intencijas po studijų dirbti pedagoginį darbą, išryškėjo skirtumų. Pedagogikos studentų pasiskirstymas pagal pedagogikos studijų pasirinkimo būdą ir intencijas dirbti mokykloje pateikiamas 1 lentelėje.

1 lentelė. Pedagogikos studentų grupės pagal sprendimo studijuoti pedagogiką priėmimo būdą ir ketinimą baigus studijas dirbti pedagoginį darbą.

	1 alternatyva	Racionalus sprendimas	Ribotai racionalus sprendimas	Silpnavališkas sprendimas
Skaičius	44	274	227	57
Įvertinimai	3,86	3,8	3,23	2,9

Žvelgiant į 1 lentelę matyti, kad didžioji pedagogikos studentų dalis sprendimą studijuoti pedagogiką priėmė racionaliu būdu. Būtent racionalus sprendimas dėl studijų krypties pasirinkimo yra švietimo politikos siekiamybė.

Labai didelė pedagogikos studentų dalis pedagogikos studijas pasirenko ribotai racionaliai. Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad asmuo, tiksliai nežinantis, ką nori studijuoti ir (ar) kuo viena studijų programa skiriasi nuo kitos, susidurs su paskatų studijuoti ir po studijų dirbti pedagoginį darbą trūkumu. Tačiau tyrimas atskleidė, kad studentai, kurių sprendimas studijuoti pedagogiką nebuvo grįstas savo studijų preferencijų ir (ar) studijų galimybių žinojimu, labiau nei kiti studentai planuoja baigę studijas dirbti pedagoginį darbą.

Vertinant studijų efektyvumą, svarbus ne tik būdas, kaip asmuo patenka į konkrečią studijų programą, bet ir tai, ar įgytas žmogiškasis kapitalas bus panaudotas, t. y., šiuo atveju, kiek pedagogikos studentų po studijų ketina dirbti pedagoginį darbą. Lyginant skirtingas studentų grupes pagal intencijas

baigus studijas dirbti pedagoginį darbą matyti, kad daugiausiai abejonių kelia tie pedagogikos studentai, kurie sprendimą dėl pedagogikos studijų priėmė silpnavališkai. Tai studentai, kurie norėjo studijuoti ne pedagogiką ir turėjo galimybę tai padaryti, tačiau dėl aplinkos įtakos ir (ar) vidinių priežasčių priėmė sprendimą studijuoti pedagogiką. Investicijos į šios studentų grupės paruošimą, lyginant su kitomis studentų grupėmis, duoda santykinai mažiau naudos, nes šios grupės studentai mažiau nei kiti studentai nori dirbti pedagogais. Siekiant sumažinti šios grupės studentų skaičių, svarbu sudaryti sąlygas asmeniui savarankiškai priimti sprendimą dėl studijų, nepatiriant spaudimo studijuoti tai, ko nenori.

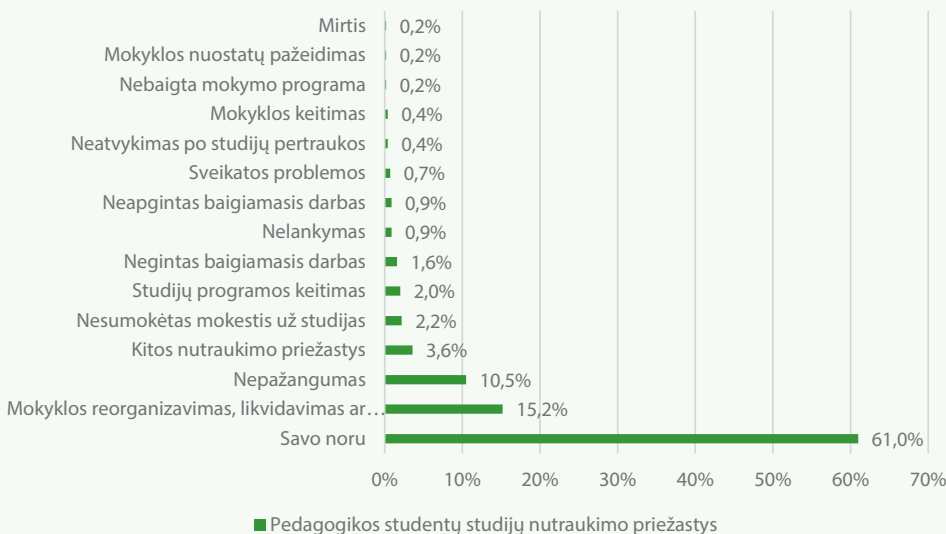

IV. Tęsti ar nutraukti pedagogikos studijas?

Studijų nutraukimas yra ne vien studento ir aukštosios mokyklos, bet ir visos visuomenės problema, susijusi su investicijomis į valstybės gerovę. Studijų nutraukimo problemos analizė padeda suvokti aukštojo mokslo sistemos sėkmes ir nesėkmes, suteikia informacijos apie teigiamus ir neigiamus su aukštos kvalifikacijos specialistų rengimu susijusius reiškinius, sudaro prielaidas operatyviau šalinti pasitaikančias negeroves (Marcinkevičienė, Morkūnienė, 2015: 102). Studentai susiduria su įvairiais gyvenimo iššūkiais, kurie gali paskatinti nutraukti studijas ir užsiimti kažkuo kitu. 2017 m. parengtoje Lietuvos švietimo būklės 2013–2016 m. apžvalgoje teigiama, kad būtent 2015 m. išryškėjo didžiulės pedagogų rengimo programų problemos: „*didelis mokytojus ren-*

giančių mokyklų ir programų skaičius kelia sunkumų: išsklaidomi mokytojų rengti tentantys žmogiškieji ir materialieji ištekliai, dėl mažo studentų skaičiaus sudėtinga tinkamai organizuoti kai kurių programų studijas, užtikrinti jų kokybę“. Nuo 2017–2018 m. fiksuojamas nuosekliai mažėjantis pedagogikos studijas nutraukusių studentų skaičius. Pedagogikos studijų nutraukimo priežasčių gali būti įvairių. Pirmiausia tai gali būti susiję su galimybių studijuoti apribojimais, pavyzdžiui, jaunas asmuo, sukūręs šeimą ir norėdamas ją išlaikyti, yra priverstas išeisti studijas į darbą. Lietuvoje dažniausiai nurodomos šios studijų nutraukimo priežastys: nutraukia savo noru; neatvyksta po pertraukos; ne(ap)gina baigiamojo darbo; nemoka studijų mokesčio; nelanko paskaitų; kitos akademinės priežastys; kitos neakademinės priežastys (ŠVIS). 2020–2022 m. pedagogikos studijų nutraukimo priežastys ir jų pasiskirstymas vaizduojamas 21 paveiksle.

21 paveikslas. Pedagogikos studentų studijų nutraukimo priežastys, 2020–2022 metai (proc.)

Šaltinis: ŠVIS.

Analizuojant pedagogikos studijų nutraukimo priežastis matyti, kad dažniausiai studijos nutraukiamos savo noru (61 proc. visų nutraukusiųjų). Maždaug 15 proc. studentų buvo priversti nutraukti studijas dėl jų nepriklausančių aplinkybių: aukštųjų mokyklų reorganizavimo, likvidavimo ar pertvarkymo; apie 11 proc. studentų nutraukė studijas dėl nepažangumo – tai studentai, neskiriantys studijoms pakankamai laiko, todėl negalintys įvykdyti atsiskaitymų reikalavimų.

Sprendimui nutraukti studijas savo noru įtakos gali turėti aplinkybių ir norų pokyčiai, atsivėrusios naujos galimybės, nusivylimas studijų kokybe ir pan. Suvokimas, kad pasirinktos studijos nebeatitinka asmens norų ir lūkesčių gali ateiti tiek reflektuojant studijų patirtį, tiek gaunant grįžtamąjį ryšį. Prancūzijoje atliktas tyrimas parodė, kad esminį vaidmenį teikiant grįžtamąjį ryšį atlieka dėstytojai (Duguet, 2014: 337). Jungtinėje Karalystėje, siekiant išsiaiškinti, kodėl studentai nori nutraukti studijas ir kas skatina jose pasilikti, buvo apklausti 174 psichologijos studentai (Xuereb, 2014). Duomenų analizės rezultatai atskleidė, jog dažniausia studijų nutraukimo priežastis yra per didelis studentų akademinis krūvis. Pagrindinės priežastys, sulaikančios nuo studijų nutraukimo, yra artimųjų palaikymas ir savo asmeninio tikslo – geresnio gyvenimo siekio – sąsajos su studijų baigimu (Xuereb, 2014, 145–156 p.). Morkevičiūtė ir Kravčenkienė (2019) atliko tyrimą, skirtą KTU Matematikos ir gamtos mokslų fakulteto studentų studijų nutraukimo priežastims nustatyti. Tyrimo metu apklausta 119 respondentų, kurių didžioji dalis – taikomios matematikos studentai (69,75 %). Rezultatai atskleidė, jog 21 (72 proc.) apklausoje dalyvavęs pirmakursis įvardijo, kad studijų programa jiems buvo

per sunki – net 11 studentų (iš 21) nurodė, kad noras nutraukti studijas kilo dėl tiesinės algebros studijų modulio (Morkevičiūtė ir Kravčenkienė, 2019:51). Norvegijos tyrėjai aiškinosi, kiek mokymosi aplinka sąlygoja laisvųjų menų studijų nutraukimą. Tyrimas parodė, jog laisvųjų menų studentai studijas dažniausiai nutraukia dėl prastų santykių su dėstytojais (Hovdhaugen, Aamodt, 2009, 177–189 p.).

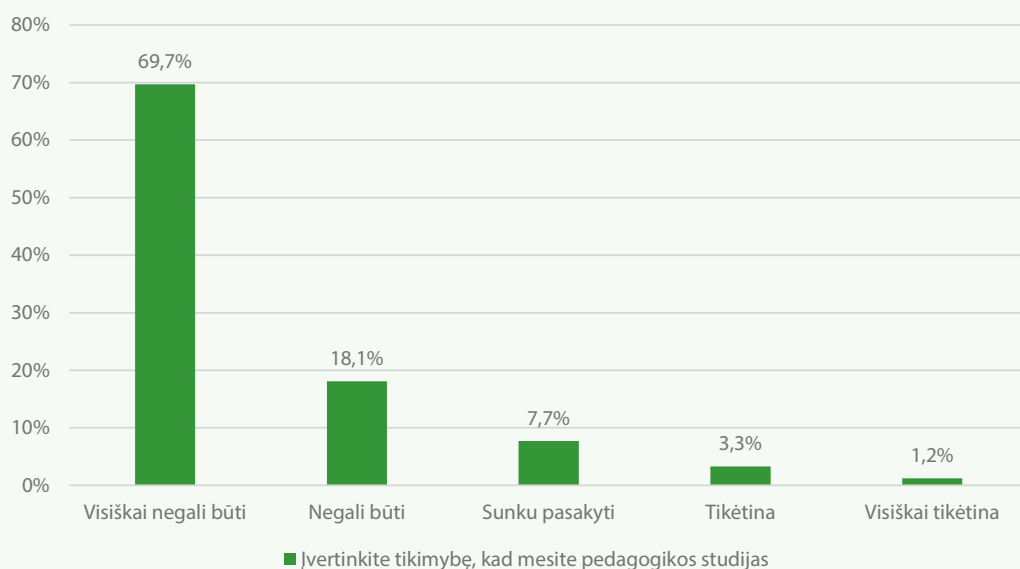
Vokiečių mokslininkai Baalmann ir kt. (2022) tyrinėjo tėvų, draugų bei esamų ir naujų romantinių santykių sukūrimo įtaką studijų nutraukimui aukštojoje mokykloje. Ketverius metus trukusio longitudinalio tyrimo metu keturis kartus buvo apklausti 7 169 vieno Vokietijos universiteto visų kursų studentai. Tyrimo duomenų analizės rezultatai atskleidė, kad universitete studijuojantys žemesnį išsilavinimą turinčių tėvų vaikai dažniau svarstė apie studijų nutraukimą nei tie studentai, kurių tėvai buvo įgiję aukštąjį išsilavinimą. Įdomu tai, jog, tyrimo duomenimis, studijų nutraukimo tikimybė priklausė ir nuo studentų romantiškų santykių trukmės: naujus romantiškus santykius užmezgę studentai buvo linkę kur kas dažniau nutraukti studijas nei ilgalaikius santykius palaikantys studentai. Draugų, su kuriais studijuojama universitete, įtaka studijų nutraukimui reikšmės praktiškai neturėjo, net jei pastarieji nutraukė studijas. Kur kas didesnę įtaką studijų nutraukimui turėjo tie draugai, su kuriais buvo bendraujama laisvu nuo studijų laiku.

Kardelis ir Morkūnienė savo tyrime ieškojo ryšio tarp nepažangaus mokymosi ir studijų nutraukimo neuniversitetinėje mokykloje (2002). Tyrime dalyvavo 136 Kauno kolegijos įvairių specialybių pirmakursiai. Fenomenologinė duomenų analizė atskleidė, jog pagrindinės studijų nutraukimo

priežastys buvo adaptacijos aukštojoje mokykloje problemos ir specialybės pasirinkimas ne dėl noro studijuoti, o, pavyzdžiui, vengiant karinės tarnybos ar norint įtikti tėvams. Tokios priežastys sąlygoja nesisteminę mokymąsi, neracionalų laiko naudojimą, klaidingą laisvės ir savarankiškumo suvokimą (Kardelis, Morkūnienė, 2002:119). Špauskienės (2008) atliktas aukštos kvalifikacijos gyvulininkystės specialistų dinamikos ir problemų tyrimas atskleidė svarbiausias respondentų nurodytas studijų nutraukimo priežastis: „per mažai dėjų pastangų“, „per sunki studijų programa“, „sunki materialinė padėtis“.

Vienas iš šios analizės uždavinių – atskleisti, kaip pedagogikos studentai priima sprendimą tęsti arba nutraukti studijas ir nustatyti šiam sprendimui įtakos turinčius veiksnius. Šioje dalyje atskirai analizuojamos dvi pedagogikos studentų grupės: 1) studentai, kurie svarsto pedagogikos studijų nutraukimo galimybę; 2) studentai, kurie yra apsisprendę tęsti pedagogikos studijas. Norint suskirstyti pedagogikos studentus į grupes, tyrimo dalyviai buvo prašomi penkiabalėje skalėje nurodyti, kokia, jų vertinimu, yra tikimybė, kad jie nutrauks pedagogikos studijas. Respondentų atsakymų pasiskirstymas vaizduojamas 22 paveiksle.

22 pav. Pedagogikos studentų studijų nutraukimo tikimybės įvertinimas (proc.)

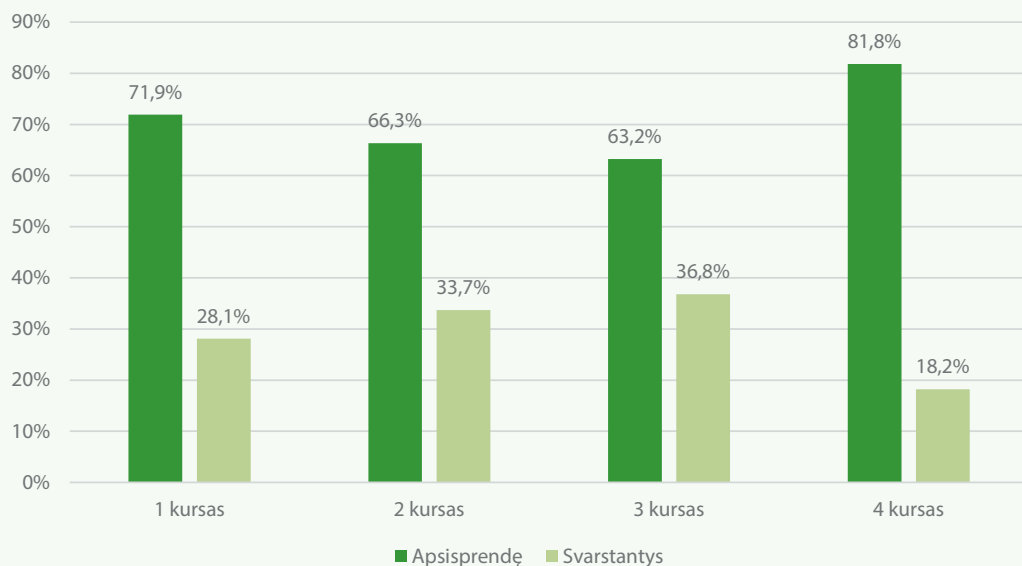
Tie studentai, kurie nurodė, kad yra visiškai tikri, jog tęs pedagogikos studijas, buvo priskirti apsisprendusių tęsti pedagogikos studijas grupei. Jų įsitikinimas dėl pedagogikos studijų tęstinumo rodo, kad jie nemąsto

apie kitas alternatyvas ir nesvarsto pedagogikos studijų nutraukimo galimybes. Visi kiti, kurie nėra visiškai tikri, kad tęs pedagogikos studijas, greičiausiai svarsto įvairias alternatyvas, todėl buvo priskirti svarstančiųjų

studentų grupei. Remiantis šiais požymiais, pirmajai grupei priskirti 181 tyrimo dalyviai (30 proc. viso tyrimo imties); antrajai grupei – 424 tyrimo dalyviai (70 proc. visos tyrimo imties).–Svarstančiųjų savo ateitį pedagogikos

studijose ir apsisprendusių dėl pedagogikos studijų tąsos tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal bakalauro studijų kursus vaizduojamas 23 paveiksle.

23 paveikslas. Pedagogikos studentų, svarstančių ir apsisprendusių dėl pedagogikos studijų, pasiskirstymas pagal kursus (proc.)

Kaip matyti iš 23 paveikslo, nuo pirmo kurso daugėja asmenų, kurie nėra tikri dėl savo pasirinkimo studijuoti pedagogiką. Didžiausias abejojančiųjų skaičius turėtų būti pirmame bakalauro studijų kurse, nes, kaip analizuota III skyriuje, didelė dalis mokyklų absolventų sprendimą studijuoti pedagogiką priima tiksliai nežinodami, kas tai yra ir (ar) kuo viena studijų programa skiriasi nuo kitų. Per pirmus studijų metus asmuo turėtų išsiaiškinti, ko nori gyvenime ir kuo studijų programos skiriasi tarpusavyje bei priimti racionalų sprendimą dėl savo ateities, tačiau analizės rezultatai rodo, kad taip nėra. Gilesnei šios problemos analizei reiktų atskiro

tyrimo. Pažymėtina, kad 4 kurso studentai tampa labiau tikri, kad tęs studijas, nei studijuojantieji žemesniuose kursuose. Greičiausiai ketvirtakursiai studentai jau nebesvarsto apie pokyčius gyvenime ir nori tiesiog pabaigti studijas. Toliau kiekviena – svarstančių ir užtikrintų – studentų grupė bus analizuojama atskirai.

4.1. Studijų nutraukimo galimybę svarstantys pedagogikos studentai

Griliauskaitės atlikto tyrimo metu išanalizuotos priežastys, skatinančios studentus

svarstyti studijų nutraukimo galimybę. Nustatyta, kad net 15 proc. visų apklaustųjų susiduria su akademiniiais iššūkiais, tačiau nė vienas nesvarstė studijų nutraukimo dėl turimų akademinių skolų; motyvą mokyti studentas gali prarasti suvokęs, jog studijuojama profesija nepaklausi darbo rinkoje. Svarstyti apie studijų nutraukimą gali paskatinti ir pernelyg lengvos studijos, nors toks atvejis gana retas – apie studijų nutraukimą dėl šios priežasties svarstė vos 1,7 proc. apklaustųjų. Lengvos studijos gali nepatikti iššūkius mėgstantiems ar mokslu besidomintiems studentams. Studentai, svarstę apie studijų nutraukimo galimybę, anketinėje apklausoje nurodė dvi pagrindines priežastis, paskatinusias tęsti studijas: į studijas investotas laikas; reikalavimas turėti išsilavinimą siekiant užimti atitinkamas pareigas (Grišiauskaitė, 2020: 57). Kitos tyrime minimos studijų tęsimą priežastys: finansiniai įsipareigojimai ar tėvų teikiama finansinė parama bei jų draudimas nutraukti studijas. Jaunuoliai, kurie gerai mokėsi vidurinėse mokyklose, yra pažangūs studentai, tačiau į universitetus ir kolegijas įstoja ir tie, kurie vidurinėse mokyklose mokėsi silpnai. <...> Pagal konkursinio balo skaičiavimus <...> į mažiau populiarias specialybes patenka ir labai motyvuoti asmenys, ir visiškai nemotyvuoti, pasirinkę vieną ar kitą studijų programą tik todėl, kad ten buvo mažas konkursas ir didesnis valstybės finansuojamų vietų skaičius. Tokiems studentams ypač sunku studijuoti pirmaisiais studijų metais (Padaigienė ir kt., 2007: cit. Marcinkevičienė, Morkūnienė, 2015:104). Malaizijos universiteto mokslininkų tyrimo rezultatai rodo, kad didžiausia studijų nutraukimo rizika pasižymi tie studentai, kurie turėjo neigiamas patirtis mokykloje arba buvo gavę žemus baigiamųjų egzaminų įvertinimus (Majzub, Rais, 2010:1036).

Remiantis Elster'io teorine prieiga ir metodologija, buvo išskirtos keturios studentų, svarstančių pedagogikos studijų nutraukimo galimybę, grupės. **Pirmoji grupė** – tai studentai, kurie dėl susiklosčiusių aplinkybių (ekonominių, laiko trūkumo, santykių ir pan.) yra priversti nutraukti pedagogikos studijas. Buvo identifikuoti 75 studentai, priklausantys šiai grupei. **Antroji grupė** – tai studentai, kurie įvertinę savo norus ir galimybes, mato geresnes gyvenimo alternatyvas nei studijos. Šiai grupei priskirti 92 tyrimo dalyviai. **Trečioji grupė** – tai studentai, kurie aiškiai nežino, ar pedagogikos studijos yra tai, kuo jie nori užsiimti, ir kokias galimybes jie gyvenime turi. Identifikuoti tik 8 tokie studentai, todėl detalesnė šios grupės analizė nebus atliekama. **Ketvirtoji grupė** – tai studentai, kurie pedagogikos studijose realizuoja savo norus ir gali jas tęsti, tačiau dėl vidinių (pavyzdžiui, tingėjimo) ar išorinių (pavyzdžiui, draugai įkalbinėja važiuoti uždarbiauti į kitą šalį) veiksnių atsisako tęsti studijas. Tokių studentų buvo 6. Ši grupė taip pat toliau nebus analizuojama.

4.1.1. Studijų nutraukimas kaip vienintelė alternatyva

Majzub, Rais, remdamiesi kitų autorių įžvalgomis, pagrindine studijų nutraukimo priežastimi įvardijo neigiamas patirtis mokykloje, užkertančias norą studijuoti. Turint neigiamą mokymosi patirtį, įstojus mokyti į aukštojo ar aukštesniojo mokslo įstaigą ir tarsi norint iš anksto apsisaugoti, pradeda dirbti arba labiau studentauti nei studijuoti, todėl vėliau studijos nutraukiamos. Vis dėlto, ši studijų nutraukimo priežastis labiau būdinga profesines studijas pasirinkusiems studentams nei universitetų studentams (Majzub, Rais, 2010: 1036). Tad siekiant skatinti tęsti studijas ar apskritai jas pasirinkti,

būtina dar mokykloje stiprinti gerąsias mokymosi patirtis ir santykius su mokytojais bei klasės draugais.

Marcinkevičienė ir Morkūnienė (2015) atliko tyrimą, skirtą nustatyti Kauno kolegijos Technologijų ir kraštotvarkos fakulteto studentų studijų nutraukimo priežastis. Tyrimui įgyvendinti buvo analizuojami 352 nutraukusių studijas studentų duomenys, esantys Kauno kolegijos Technologijų ir kraštotvarkos fakulteto (toliau TKF) duomenų bazėje, ir 134 respondentų atsakymai į anketos klausimus. Duomenų analizės rezultatai atskleidė, kad pagrindinės studijų nutraukimo priežastys, TKF administracijos nuomone, yra atsitiktinis studijų pasirinkimas (silpna motyvacija), prasti bendrieji gebėjimai ir nepakankamas pasirengimas studijoms, darbas studijų metu, materialinė padėtis ir gyvenamoji vieta. Jankauskienės ir Liepuonienės (2015) studentų pasitraukimo iš studijų Vilniaus kolegijoje tyrimas rodo, jog dominuoja pasitraukimas iš studijų savo noru, dažniausiai nurodant šias priežastis: išvykimas į užsienį, darbas ir gyvenimas užsienyje, finansinės problemos, sunkumai derinant studijas ir šeimyninį gyvenimą, pavėluotas supratimas, jog pasirinktos studijų programos ir lūkesčių neatitiktis, neįdomi studijų programa, savo galimybių neįvertinimas, tikėjimasis „lengvesnių“ studijų, mokymosi sunkumai, gebėjimų dirbti savarankiškai stoka, silpnas pasirengimas, baimė prarasti turimą darbo vietą, įsidarbinimas, ketinimas studijuoti kitur, studijų kaina, nepatogi fakulteto geografinė vieta. Tyrimo metu nustatyta, kad išbrauktųjų dėl nepažangumo dalis yra artima pasitraukimui savo noru.

Viena iš situacijų, kai studentas priima sprendimą nutraukti studijas, yra ekonominių sąlygų, santykių, sveikatos aplinkybių pokyčiai, kurie riboja studijų galimybes.

Pedagogikos studijų nutraukimo galimybę svarstantys studentai identifikuoti pagal du požymius. Pirmasis – tai studentai, svarstantys ir abejojančys dėl savo ateities pedagogikos studijose. Antrasis – studentai, kuriems pedagogikos studijos yra tai, ką jie nori gyvenime daryti. Pagal šiuos abu požymius buvo identifikuoti 75 studentai – 41,4 proc. visų studentų, svarstančių pedagogikos studijų nutraukimo galimybę.

Siekiant palyginti motyvacijos po studijų dirbti mokykloje skirtumus tarp studentų, kurie yra priversti persvarstyti savo ateitį pedagogikos studijose, ir kitų studentų, kurie dėl kitų priežasčių abejoja savo ateitimi pedagogikos studijose, – tyrimo dalyvių buvo prašoma 4 balų skalėje įvertinti savo ketinimus baigus studijas dirbti mokykloje. Pedagogikos studentų, priverstų svarstyti savo ateitį pedagogikos studijose, įvertinimų vidurkis yra 3,76, kitų svarstančių studentų įvertinimų vidurkis – 2,94, o studentų, kurie yra tikri dėl savo ateities pedagogikos studijose, įvertinimų vidurkis – 3,73. Matyti, kad studentai, priverstų persvarstyti savo ateitį pedagogikos studijose, pagal savo ketinimus baigus studijas dirbti pedagoginį darbą nenusileidžia dėl savo ateities pedagogikoje užtikrintų studentų ketinimams.

Skirtumų tarp grupių statistiniam reikšmingumui įvertinti buvo atliekama ANOVA analizė. Apskaičiuotos Fisherio statistikos p reikšmė $< 0,05$ – tai reiškia, kad stebimi skirtumai yra statistiškai reikšmingi ir gali būti generalizuoti.

Toliau detaliau aptariami svarbiausi veiksniai, galintys sąlygoti „priverstinį“ pedagogikos studijų nutraukimą.

4.1.1.1. Šeimos sukūrimas

Nepavyko aptikti Lietuvoje atliktų tyrimų, skirtų šeimos sukūrimo ir studijų nutraukimo

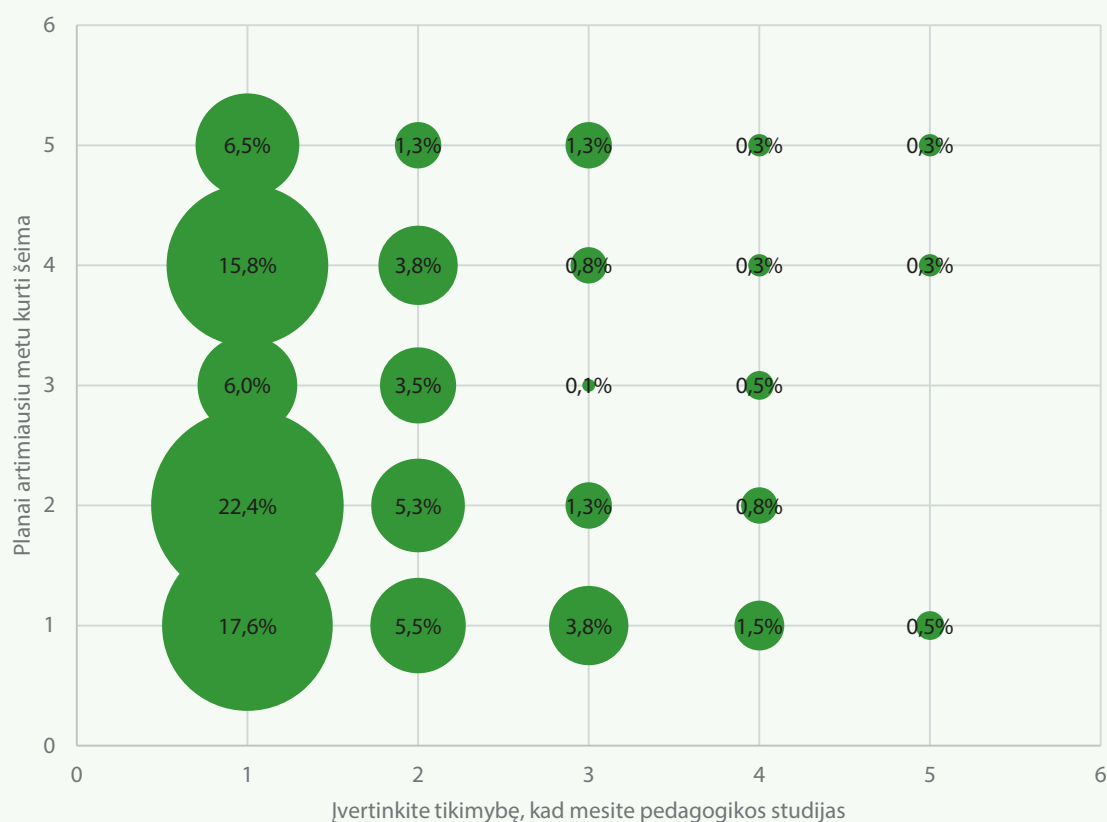
sąsajų analizei. Lietuvoje atliktas studijoms, darbui ir šeimai palankios aplinkos kūrimo universitete tyrimas (Šidlauskienė, 2011) atskleidė, jog 85 proc. apklausoje dalyvavusių asmenų pozityviai nusiteikę šeimos ir studijų universitete derinimo atžvilgiu. Studentai, šeimos ir studijų aplinkoje patiriantys socialinių vaidmenų (studento ir tėvo / motinos) konfliktą, jaučia dėstytojų pozityvias nuostatas, palaikymą ir supratimą.

Šeimos sukūrimo ir studijų nutraukimo sąsajų tyrimų aptikti nepavyko galbūt todėl, kad vaikų susilaukiama vis vėlesniame amžiuje, o nėštumas studijų metu ar gyvenant nesusituokus jau nėra laikomas stigma.

Užsienio šalyse šeimos kūrimas ar besimokančiųjų nėštumas, kaip studijų nutraukimą sąlygojantis veiksnys, yra aktualesnis ne aukštojo mokslo, bet bendrojo ugdymo kontekste.

Siekiant nustatyti, ar šeimos kūrimas riboja pedagogikos studentų studijų tęsimą galimybes, tyrimo dalyviai buvo prašomi penkiabalėje skalėje įvertinti, ar jie planuoja artimiausiu metu kurti šeimą. Respondentai taip pat buvo prašomi penkiabalėje skalėje įvertinti tikimybę, kad nutrauks pedagogikos studijas. Ryšys tarp planų artimiausiu metu kurti šeimą ir svarstymų nutraukti pedagogikos studijas vaizduojamas 24 paveiksle.

24 paveikslas. Ryšys tarp planų artimiausiu metu kurti šeimą ir tikimybės nutraukti pedagogikos studijas

Pastaba: Planų artimiausiu metu kurti šeimą įvertinimas (y ašis): 1 atitinka „tikrai ne“, 4 – „tikrai taip“, 5 – „yra sukūręs (sukūrusi) šeimą“. Pedagogikos studijas nutraukimo tikimybės įvertinimas (x ašis): 1 atitinka „visiškai negali būti“, 5 – „visiškai tikėtina“. Skritulio dydis ir skaičius atitinka pedagogikos studentų dalį, kurie atitinkamu balu įvertino savo planus.

Matyti, kad tyrimo dalyvių planai artimiausiu metu kurti šeimą nėra susiję svastytu nutraukti studijas. Siekiant kiekybiškai įvertinti ryšį, buvo skaičiuojamas Spearmano koreliacijos koeficientas, kurio reikšmė $r = 0,00$. Tai rodo, kad nėra ryšio tarp planų artimiausiu metu kurti šeimą ir svastytų nutraukti studijas. Galima teigti, kad šeimos santykių atsiradimas neriboja pedagogikos studentų studijų galimybių.

4.1.1.2. Finansinės galimybės

Mokykloje ar aukštojo mokslo institucijose įgyjamas žmogiškasis kapitalas yra pagrindinis socialinio mobilumo šaltinis ir socialinės nelygybės priežastis. Šiuolaikinėje visuomenėje į žmonių sprendimus, susijusius su išsilavinimo įgijimu, žvelgiama per racionalaus pasirinkimo prizmę (Boudon, 1974; Breen ir Goldthorpe, 1997; Erikson ir Jonsson, 1996, cit. Muler, Klein, 2023: 301). Visuomenė, kuri išlaidas švietimui ir aukštajam mokslui supranta kaip investicijas ir šalies ekonominio klestėjimo bei žmonių gerovės pagrindą, yra pažangi ir pereina prie kokybiškai naujo politinio, ekonominio, kultūrinio gyvenimo lygio. Individas (ar jo šeima), investuodamas į aukštąjį išsilavinimą tikisi, kad įgytos žinios ir kvalifikacija leis dirbti geriau mokamą ir sudėtingesnę darbą (Tamašauskienė, Šileika, Smolenskienė, 2008: 175).

Viena iš problemų, su kuria susiduriama studijų laikotarpiu, yra finansų trūkumas, ypač jeigu tenka mokėti už studijas ir nuomotis gyvenamąjį plotą. Žinoma, visuomet yra galimybė gauti studijų paskolą, tačiau ją taip pat reikia anksčiau ar vėliau grąžinti, ir dar kartu su palūkanomis. Skinderė L. (MRU, 2023) magistro baigiamajame darbe, vertindama studijų paskolų įtaką studijų prieinamumui ES šalyse teigia, jog

rengiamame Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakyme „Dėl aukštojo mokslo socialinės dimensijos 2023–2026 metų plėtros prioritetų patvirtinimo“ yra pabrėžiama aukštojo mokslo prieinamumo problema ir nepakankamas žemo socialinio-ekonominio statuso asmenų atstovavimas. „Patekimo studijuoti į aukštąją mokyklą per pastaruosius dešimt metų duomenų analizės pagrindu galima daryti prielaidą, kad aukštojo mokslo prieinamumas Lietuvoje mažėja“ (Lietuvos švietimo taryba, 2021) (Skinderė, 2023). Finansinės problemos dažnai prasideda kur kas anksčiau nei pradedama studijuoti. Jeigu šeima gyvena nepasiturimai, o jų atžala po mokyklos baigimo įstoja į mokamas studijas, dažnai dėl finansų trūkumo jų net nepasirenka arba stoja ten, kur mokėti nereikia. Grincevičienės (2002) atliktas tyrimas parodė, jog negalios paliesti asmenys kaip vieną iš studijų metu patiriamų problemų nurodė savo finansinių galimybių ribotumą – taip mano 33 proc. visų Lietuvos universitetuose studijuojančių fizinę negalią turinčių studentų (Grincevičienė, 2002: 87). Tačiau negalią turintys studentai ar studentai iš nepasiturinčių šeimų, gali gauti finansinę paramą.

Neįgaliųjų reikalų departamentas prie SADM, vadovaudamasis Finansinės pagalbos priemonių teikimo neįgaliesiems, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, tvarkos aprašu, nuo 2006 m. teikia finansinę pagalbą neįgaliesiems, studijuojantiems aukštosiose mokyklose ir kontroliuoja lėšų tikslinį panaudojimą. Finansinė pagalba teikiama neįgaliesiems studentams, kuriems nustatytas 45 proc. ar mažesnis darbingumo lygis arba sunkus ar vidutinis neįgalumo lygis, jų specialiesiems poreikiams, susijusiems su studijomis, tenkinti ir (ar) studijų išlaidoms iš dalies kompensuoti, po negalios nustaty-

mo aukštojoje mokykloje studijuojantiems pirmą kartą, t. y. nebaigusiems atitinkamos pakopos studijų. 2021 m. Neįgaliųjų reikalų departamentas prie SADM paraiškas finansinei pagalbai gauti gavo iš 29 aukštųjų mokyklų. Per minėtą laikotarpį buvo paremta 517 studentų su negalia (iš viso panaudota 437,5 tūkst. eurų): išmokas specialiesiems poreikiams tenkinti gavo 517 studentų, tikslines išmokas studijų išlaidoms iš dalies kompensuoti – 196 studentai. Pagal aukštųjų mokyklų pateiktą informaciją apie 2021 m. finansinę paramą gavusius studentus su negalia (informacija pateikiama tik apie neįgaliuosius, kuriems, vadovaujantis tvarkos aprašu, buvo mokėtos išmokos): 311 (60 proc.) studentų su negalia studijavo universitetuose, 206 (40 proc.) studijavo neuniversitetinėse aukštosiose mokyklose. Taip pat skiriama ir socialinė stipendija 318,50 Eur – gaunama tuomet, kai yra ne vyresni kaip 25 metų ir jiems iki pilnametystės įstatymų nustatyta tvarka buvo nustatyta globa (rūpyba) arba jų tėvai (turėtas vienintelis iš tėvų) yra mirę (VSF. Studentams. Socialinės Stipendijos 2023-01-18).

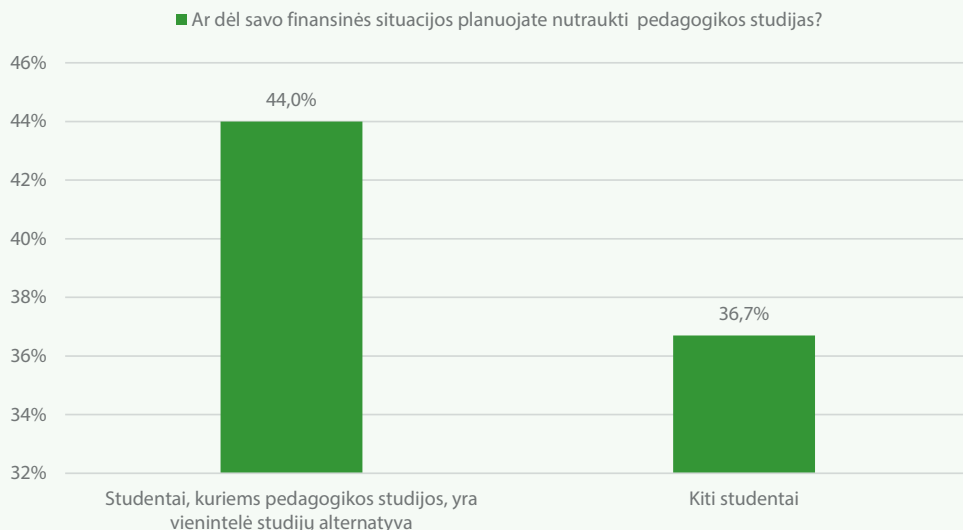
Remiantis apžvelgta medžiaga galima apibendrinti, jog pagrindinės finansinės problemos yra patiriamos šeimoje arba dėl negalios, tačiau jas galima eliminuoti gavus socialinę studijų paramą, paskolą arba dirbant. Vokietijos mokslininkų (Müller, Klein, 2023) tyrimas, paremtas Tinto akademinės ir socialinės integracijos modelio ir RTP derinimu, parodė, jog studentai, kilę iš nepalankios socialinės ir ekonominės aplinkos, turi didesnę riziką nutraukti studijas, nes jiems sunkiau adaptuotis mokymosi įstaigoje ir įveikti akademinis ir socialinius iššūkius. Tinto akademinės ir socialinės integracijos

modelis aukštojo mokslo institucijose išskiria akademinę ir socialinę sritį ir rodo, kad studijos nebaigiamos dėl nesugebėjimo integruotis į kurią nors iš šių dviejų sričių. Tyrime akcentuojama, kad studentai, kurių tėvai turi žemesnį išsilavinimą, yra labiau linkę nutraukti studijas nei tie, kurių tėvų išsilavinimas yra aukštas. Integraciją į akademinę sritį sudaro struktūriniai ir normatyviniai komponentai (Tinto, 1975, 104 p.). Be formalių veiklos reikalavimų, tokių kaip tam tikras pažymių vidurkis ar išlaikyti egzaminai, studentai turi prisitaikyti prie aukštųjų mokyklų taikomų normų ir pasiekimų orientacijų. Numanomas pasiekimų lūkesčių ir faktinių akademinų rezultatų neatitikimas skatina studentus apsvarstyti aukštojo mokslo alternatyvas ir nutraukti studijas. Taip pat pastebėta, kad studijas dažniau nutraukia tie studentai, kurie mažiau įsitraukia į mokymąsi ir akademinį gyvenimą (Tinto, 1987, 53–56 p.: cit. Muler, Klein 2023). Muler ir Klein (2023) atliktas studijų nutraukimo tyrimas parodė, kad mokantys už studijas studentai dažniau pasilieka studijose nei tie, kurie nemoka – už studijas mokantys studentai nori pateisinti studijų išlaidas.

Norėdami nustatyti, ar patiriami finansiniai studentų iššūkiai riboja pedagogikos studijų galimybes, tyrimo dalyvių buvo klausama: „Ar dėl savo finansinės situacijos planuojate nutraukti pedagogikos studijas?“ Respondentų atsakymų pasiskirstymas vaizduojamas 25 paveiksle.

Kaip matyti, pedagogikos studentai, kurie yra priversti svarstyti savo ateitį pedagogikos studijose, patiria daugiau finansinių iššūkių, ribojančių jų galimybes studijuoti pedagogiką, tačiau skirtumai nėra tokie ryškūs, kaip buvo galima tikėtis.

25 paveikslas. Pedagogikos studentų, svarstančių nutraukti studijas dėl finansinės padėties, dalis (proc.)

4.1.1.3. Darbo ir studijų derinimas

Darbas garantuoja finansinį studentų savarankiškumą, tačiau kartu atima dalį laiko, kuris galėjo būti skirtas studijoms. Jei darbas yra susijęs su studijų programos turiniu (pavyzdžiui, studijuojant socialinį darbą ir dirbant socialines paslaugas teikiančioje nevyriausybinėje organizacijoje), tuomet darbas nėra studijų kliuvinys, netgi priešingai – studijos papildomos praktikoje įgyta patirtimi. Tačiau jei darbas nėra susijęs su studijuojama programa, tai darbui skirtas laikas reiškia laiką, neskirtą studijoms, todėl mažėja įsitraukimas į studijas, motyvacija mokytis ir galimybės įvykdyti atsiskaitymų reikalavimus.

Mereškevičiūtė I. (2022), analizavusi dirbančių slaugos studentų psichoemocinės būklės pokyčius ir savipagalbos priemones akcentuoja, kad darbas studijų metu turi įtakos studentų emocinei būsenai. „Dirbantys studentai dažnai susiduria su stresu, jaučia nerimą, dažnai jaučiasi pavargę, nemotyvuoti. Tyrimas parodė, jog studentai savo emocinę būklę vertina vidutiniškai. Dauguma dirbančių studentų jaučiasi išsiblaškę, nega-

lintys sukoncentruoti dėmesio, jaučiasi nervingi, įsitempę, pavargę, mieguisti. Dirbantys studentai psichoemocinei korekcijai renkasi ramų laiką su šeima, aktyvų laisvalaikį, kokybišką miegą. Kas antras dirbantis studentas planuoja savo veiklos užduotis“ (Mereškevičiūtė, 2022). Trapulionytės E. (2021) studijų ir darbo derinimo patirties tyrimo duomenys rodo, jog dažniausios priežastys, dėl kurių studentai pradeda dirbti, – noras turėti savo pinigų ir įgyti profesinės patirties. Dažnai studentai renkasi dirbti, nes tenka patiems mokėti už studijas arba nori turimas žinias pritaikyti praktiškai. Taip pat studentai pradeda dirbti, kai po sėkmingai atliktos praktikos darbdavys pasiūlo darbą.

Atsižvelgiant į tyrimų trūkumą apie dirbančius pedagogikos studentus, verta paminėti kitų (ne pedagogikos) studijų studentų darbo ir studijų derinimo tyrimų rezultatus. Griliauskaitė R. (2020), analizuodama studentų ateities perspektyvų ryšį su jų turima mokymosi motyvacija ir užimtumu, apklausė 180 19–30 m. Vilniaus, Vilniaus Gedimino technikos, Kauno technologijos, Vytauto Di-

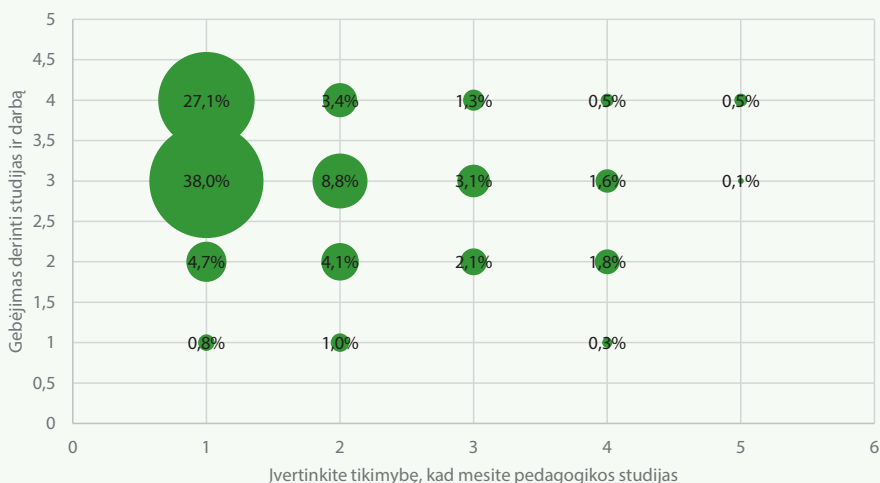
džiojo, Lietuvos sveikatos mokslų ir ISM ekonomikos ir verslo universitetų bakalauro ir magistrantūros studentų. Daugiau nei pusė iš 180 respondentų, t. y. 35 bakalauro ir 45 magistrantūros studentai (57,2 proc.) yra nedirbantys, o 42,8 proc. dirbantys. Nedirba 85 bakalauro (48,62 proc.) ir 16 (9,1 proc.) magistrantūros studentų. Tyrimo rezultatai parodė, kad bakalauro ir magistrantūros studentai nėra linkę dirbti studijų metu – tikriausiai tam įtakos turifaktas, jog net 55,6 proc. finansiškai remia tėvai. Dauguma dirbančių studentų, t. y. 31,2 proc. yra kvalifikuoti darbuotojai, taigi, geba išnaudoti savo potencialą ir tobulėti.

Pagrindinės priežastys, trukdančios dirbti kvalifikuotą darbą studijų metu, yra gebėjimų suderinti studijas ir darbą trūkumas. Tamulienė R. (2014) tyrime siekė atskleisti dirbančių ir nedirbančių studentų paramos poreikių skirtumus. Prieita išvados, jog dirbantys studentai jaučia universiteto administracijos teikiamos neakademinės paramos poreikį, kad būtų sudaryti darbai palankūs

paskaitų tvarkaraščiai. Dirbantiems studentams (nepriklausomai nuo darbo krūvio), lyginant su nedirbančiais, kur kas aktualesnės psichologinio konsultavimo paslaugos. Pažymėtina, kad akademinio konsultavimo poreikio skirtumas tarp šių grupių nebuvo statistiškai reikšmingas (Tamulienė, 2014).

Norėdami nustatyti, ar darbas riboja pedagogikos studentų studijų galimybes, buvo analizuojamas sąryšis tarp darbo ir studijų derinimo ir svarstymų nutraukti pedagogikos studijas. Siekiant atskleisti, kaip pedagogikos studentams pavyksta derinti darbą ir studijas, tyrimo dalyvių buvo prašoma 4 balų skalėje įvertinti, kiek jie sutinka su teiginiu, kad jiems pavyksta derinti darbą ir studijas (4 – tikrai taip; 1 – tikrai ne), o norint sužinoti, kokia yra tikimybė, kad studentai nutrauks pedagogikos studijas, respondentai buvo prašomi 5 balų skalėje įvertinti tikimybę, kad artimiausiu metu planuoja nutraukti studijas (5 – visiškai tikėtina; 1 – visiškai negali būti). Respondentų atsakymų pasiskirstymas vaizduojamas 26 paveiksle.

26 paveikslas. Ryšys tarp gebėjimo derinti darbą ir studijas bei pedagogikos studijų nutraukimo tikimybės

Pastaba: Gebėjimų derinti darbą ir studijas įvertinimas (y ašis): 1 atitinka „tikrai ne“, 4 – „tikrai taip“. Pedagogikos studijų nutraukimo tikimybės įvertinimas (x ašis): 1 atitinka „visiškai negali būti“, 5 – „visiškai tikėtina“. Skritulio dydis ir skaičius atitinka pedagogikos studentų dalį, kurie atitinkamu balu įvertino savo planus ir gebėjimus.

Žvelgiant į 26 paveikslą matyti, kad studentai, kuriems pavyksta derinti studijas ir darbą, mažiau svarsto studijų nutraukimo galimybę. Siekiant kiekybiškai įvertinti stebimą ryšį, buvo skaičiuojamas Spearmanno koreliacijos koeficientas. Apskaičiuoto koreliacijos koeficiento reikšmė – 0,24. Tai yra silpna atvirkštinė koreliacija, kuri patvirtina grafike stebimą ryšį – kuo prasčiau asmeniui pavyksta derinti darbą ir studijas, tuo labiau yra svarstoma pedagogikos studijų nutraukimo galimybė.

4.1.1.4. Sveikata

Kitas svarbus veiksnys, turintis įtakos sprendimui tęsti ar nutraukti studijas, yra studijuojančio asmens sveikata. Trumpai pristatysime teorinius sveikatos sampratos aspektus. Liga, kaip tam tikra rūsti realybė, sociologų vertinama kaip svarbus žmogaus gyvenimo veiksnys, darantis įtaką asmeniui, šeimai, darbo grupei, visuomenei (Maniukaitė, 2010), taip pat ir studijoms. Per pastaruosius dešimtmečius daug dėmesio buvo skiriama sveiko gyvenimo būdui, jaunystės ir grožio kultui, ekologiškų produktų vartojimui, nekreipiant dėmesio į pačią ligą. Tačiau nereikia pamiršti, jog sveikata ir liga eina kartu (Nettleton, 2006, cit. Gustafsson, 1992). Modernėjant visuomenei bei sveikatos klausimais bendradarbiaujant tarptautiniu lygmeniu, vykdant įvairias programas ir mokantis iš jų, požiūris į sveikatą ir socialinį ryšį po truputį keitėsi. Sveikatos priežiūros srityje mažėja neigiamas medicininio sveikatos apibrėžimo svarba (sveikata kaip ligos nebuvimas) ir didėja Pasaulinės sveikatos organizacijos (PSO) pasiūlyto pozityvaus sveikatos apibrėžimo reikšmė (sveikata kaip fizinė, psichinė ir socialinė individo gerovė (Nettleton, 2006). Pastaruoju metu visuomenės sveikatos tyrimai orientuojami į to-

kias inovatyvias sritis kaip sveikatos kokybė, sveikatos paslaugų efektyvumas, veiklos solidarumas, integralumas, sveikatos politikos elementų diegimas visose socialinės ir ekonominės veiklos srityse (Savičiūtė, 2013). Sociologai ir socialinės epidemiologijos specialistai (mokslininkai, tiriantys ligų ir sergamumo sklaidą, paplitimą bei dažnį visuomenėje) bando paaiškinti ryšį, siejantį sveikatą ir kintamuosius – socialinę klasę, lytį, rasę, amžių ir geografinę padėtį (Giddens, 2000). Todėl svarbu aptarti ir sveikatos reikšmę studijų tęstinumui ar nutraukimui.

Norint nustatyti, ar sveikatos iššūkiai riboja pedagogikos studentų galimybes studijuoti, tarpusavyje buvo lyginamos 3 pedagogikos studentų grupės: 1) studentai, kurie planuoja nutraukti studijas dėl socialinių, ekonominių priežasčių, 2) studentai, kurie planuoja nutraukti studijas dėl kitų priežasčių, ir 3) studentai, kurie neplanuoja nutraukti studijų. Šios studentų grupės buvo lyginamos tarpusavyje pagal tai, kiek patiriami sveikatos iššūkiai yra svarbūs priimant sprendimą dėl studijų tęsimo ar nutraukimo. Tyrimo dalyvių atsakymų procentinis pasiskirstymas vaizduojamas 27 paveiksle.

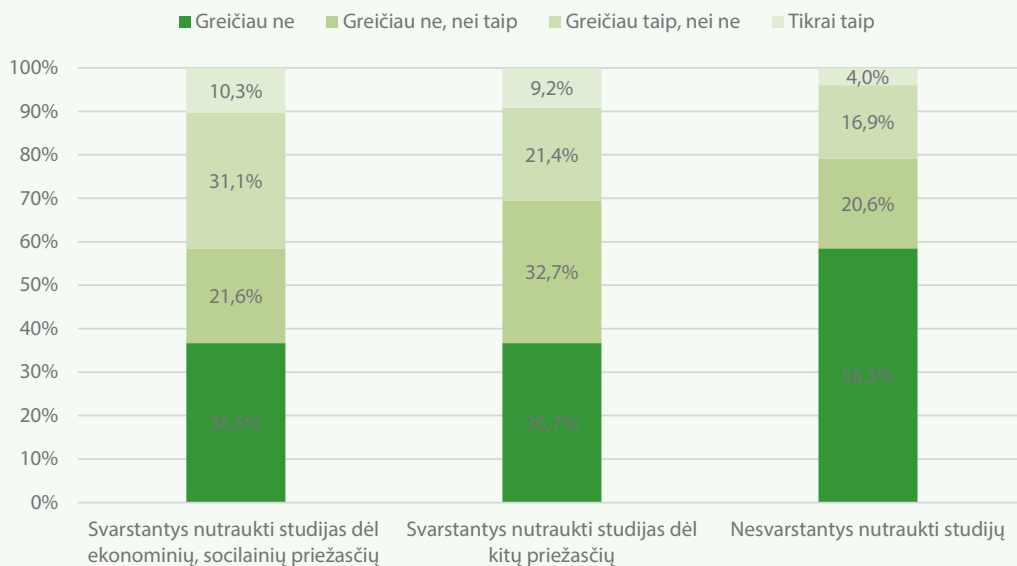
Lyginant minėtas tris studentų grupes matyti, kad sveikatos veiksniai aktualiausi tiems studentams, kurie dėl ekonominių, socialinių, sveikatos ir kitų iššūkių yra priversti persvarstyti savo ateitį pedagogikos studijose.

Pasak Kleinman (2000), būtent sveikata turi būti modernios visuomenės centre. Taip, kaip policininkas pagauna nusikaltėlį ar perspėja viršijus greitį, taip ir medicina turi išgydyti ligą (Kleinman, 2000). Studijų metais, nepriklausomai nuo studijuojamos specialybės, svarbu kaupti dėmesį ne tik į studijas ar jų rezultatus, bet ir skatinti sveiką gyvenseną, fizinį aktyvumą, atlikti studentų apklausas

apie jų fizinę ir psichinę sveikatą. Tai patvirtina „Pedagogo karjeros nutraukimo priežasčių ir tęstinumo veiksnių analizė“ (NŠA, 2023), kurioje keliama prielaida, kad pradėję dirbti pedagogai susiduria su dideliais iššūkiais, kurie tiesiogiai paveikia jų emocinę sveikatą. Norint išvengti mokytojų pasitraukimo iš pedagoginio darbo, reikėtų investuoti į pradėjusių dirbti pedagogų emocinės

sveikatos gerinimą. Taip pat tikslinga ieškoti priežasčių, lemiančių prastą emocinę sveikatą karjeros pradžioje ir jas spręsti (NŠA, 2023: 20). Didelis studijų krūvis, sunkumai derinant darbą ir studijas, emocinis perdegimas ar kiti sveikatos sutrikimai yra būdingi tiek studentams, tiek visiems kitiems intensyviai dirbantiems bei aktyviai gyvenantiems sociumo dalyviams.

27 paveikslas. Pedagogikos studentų pritarimo teiginiui „Sprendimas dėl studijų tęsimo ar nutraukimo yra sąlygotas Jūsų sveikatos poreikių“ pasiskirstymas (proc.)

4.1.2. Sprendimas nutraukti studijas kaip racionalus pasirinkimas

Profesijos pasirinkimas yra vienas iš svarbiausių ir reikšmingiausių žmogaus pasirinkimų, lemiančių tolesnio gyvenimo kokybę (Lisauskaitė ir kt., 2020: 59). Abiturientui, tapusiam aukštosios mokyklos studentu, suteikiama galimybė studijų metu įgyti ateičiai naudingų žinių ir kompetencijų, suprasti savo silpnybes ir jas paversti stiprybėmis, prisidėti prie įvairių projektų įgyvendinimo,

siūlyti savo idėjas ir jas realizuoti, tačiau vis tiek studijos kartais būna nutraukiamos (Grišauskaitė, 2020: 53). Verta panagrinėti, kodėl taip yra.

Didžioji dalis jaunų asmenų, studijuodami universitete, dėl įvairiausių aplinkybių neišnaudoja visų galimybių. Ypač tai aktualu bakalauro studijų studentams. Dažnai bakalauro studijas baigęs asmuo suvokia, jog baigta studijų kryptis jo nedomina ir jis neišsivaizduoja tolesnio karjeros kelio šioje srityje.

je, o persikvalifikuoti į kitą sritį sunku. Tokiu būdu jaunas asmuo neišnaudoja viso savo potencialo. Kitu atveju jaunas asmuo net negali baigti pradėtų studijų, nes susiduria su sunkumais (Grilaukaitė, 2020: 53). Asmens racionalų sprendimą nutraukti studijas lemia jo anksčiau priimtas ribotai racionalus studijų pasirinkimo sprendimas, t. y., pasak Marcinkevičienės ir Morkūnienės (2015), atsitiktinis studijų programos pasirinkimas (silpna motyvacija). Tyrėjos, analizavusios studijų nutraukimo priežastis Kauno kolegijos Technologijų ir kraštovaizdžio fakultete pastebi, jog fakultete realizuojamos technologinės studijų programos, kurios nėra populiarios visuomenėje, todėl į TKF stoja nemažai nemotyvuotų arba kitur neįstojusių abiturientų. Dažnai stojantieji stojimo metu nurodo visą eilę studijų programų ir pasirenka tą, į kurią įstoję gauna valstybinį finansavimą. Toks atsitiktinis pateikimas į vieną ar kitą studijų programą vėliau priverčia susimąstyti apie programos esmę ir turinį, tad studentas nusprendžia – „Ne ten pataikiau“, ir nutraukia studijas.

Sprendimas nutraukti pedagogikos studijas ir pasirinkti už pedagogikos studijas patrauklesnę alternatyvą gali būti priimtas įvertinus visas prieinamas gyvenimo kelio alternatyvas. Jeigu studentas pedagogikos studijose nemato prasmės, ateityje neplanuoja dirbti pedagogu ir todėl svarsto pedagogikos studijų nutraukimo galimybę, galima teigti, kad jis elgiasi racionaliai. Racionalų asmens sprendimą nutraukti pedagogikos studijas galima atpažinti pagal du požymius: 1) asmuo nemato pedagogikos studijų prasmės; 2) neplanuoja ateityje dirbti pedagogu. Pagal šiuos požymius iš visų tyrimo dalyvių, svarstančių savo ateitį pedagogikos studijose, buvo identifikuoti 92 studentai (50,8 proc.).

Buvo sudarytos trys studentų grupės: 1) studentai, kurie dėl ekonominių, sociali-

nių, sveikatos ir kitų aplinkybių yra priversti persvarstyti savo ateitį pedagogikos studijose, 2) studentai, kurie racionaliai svarsto savo ateitį pedagogikos studijose, ir 3) studentai, kurie yra tikri dėl savo ateities pedagogikos studijose. Šių trijų grupių studentai buvo lyginami pagal intencijas ateityje dirbti pedagoginį darbą. Tyrimo dalyvių buvo prašoma 4 balų skalėje įvertinti savo ketinimus baigus studijas dirbti mokykloje. Studentų, kurie yra priversti svarstyti savo ateitį pedagogikos studijose, įvertinimų vidurkis yra 3,76; studentų, racionaliai svarstančių savo ateitį pedagogikos studijose, įvertinimų vidurkis – 3,03, o tų studentų, kurie yra tikri dėl savo ateities pedagogikos studijose, įvertinimų vidurkis – 3,73. Matyti, kad studentai, kurie racionaliai svarsto savo ateitį pedagogikos studijose, mažiausiai nori baigę studijas dirbti pedagoginį darbą.

Skirtumų tarp grupių statistiniam reikšmingumui įvertinti buvo taikoma ANOVA analizė, kurios rezultatai parodė, kad skirtumai tarp grupių yra statistškai reikšmingi – apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

4.2. Studentai, apsisprendę tęsti pedagogikos studijas

Jei vieni studentai abejoja dėl savo ateities pedagogikos studijose ir svarsto alternatyvius gyvenimo kelius, tai kita dalis studentų yra tikri dėl studijų programos, kurią studijuoja. 2020–2022 m. tik apie 20 proc. pedagogikos studentų nutraukė ar pristabdė studijas, o maždaug 80 proc. studentų baigė pedagogikos studijas. Tyrimo imtyje buvo identifikuoti 407 studentai (67 proc. visos tyrimo imties), kurie yra apsisprendę tęsti pedagogikos studijas. – Reikia pažymėti, kad ne visi studentai, kurie yra neužtikrinti dėl savo ateities pedagogikos studijose, nutrau-

kia studijas. Morkevičiūtės ir Kravčenkienės tyrimas parodė, jog net 52 proc. studentų, kuriems kilo mintis nutraukti studijų sutartį, liko studijuoti toliau, nors ir manė, jog pasirinko ne tą specialybę. Studentai liko toliau studijuoti dėl finansinių įsipareigojimų ar noro įtikti tėvams (Morkevičiūtė ir Kravčenkienė, 2019: 51). Studijas nutraukusiųjų ar sustabdžiusiųjų studentų dalis yra mažesnė nei svarstančiųjų apie savo ateitį pedagogikos studijose.

Pedagogikos studentų sprendimas tęsti studijas gali būti sąlygotas įvairių veiksnių, pagal kuriuos studentus galima suskirstyti į keturias grupes:

1. Įvairūs veiksniai, kurie apriboja pedagogikos studento galimybes užsiimti kita veikla nei studijomis. Šios grupės požymiai: pedagogikos studijos nėra tai, ką asmuo labiausiai nori daryti, ateityje neplanuoja dirbti pedagogu, neturi galimybių užsiimti kita veikla nei studijomis. Visus šiuos požymius atitiko 1 tyrimo dalyvis.

2. Studentai, kuriems pedagogikos studijos yra optimalus gyvenimo kelio pasirinkimas. Šiai grupei priklauso 326 studentai – 80,1 proc. visų studentų, kurie yra tikri dėl savo ateities pedagogikos studijose. Ši grupė bus aptarta detaliau.

3. Studentai, kurių sprendimas tęsti pedagogikos studijas priimtas silpnavališkai. Šiai grupei priklausančių studentų požymiai – nemato pedagogikos studijų prasmės, ateityje neplanuoja dirbti mokykloje, turi įvairias kitų veiklų galimybes, tačiau tęsia studijas. Šiuos požymius atitiko 3 tyrimo dalyviai.

4. Studentai, kurių sprendimas tęsti studijas yra ribotai racionalus. Tai studentai, kurie nežino, ar pedagogikos studijos yra tai, ką jie nori daryti ir nėra tikri, ar ateityje dirbs mokykloje, taip pat nežino, kokias gyvenimo kelio alternatyvas jie turi šiame gyvenime eta-

pe. Pagal šiuos požymius buvo identifikuoti 77 studentai (20 proc. nuo tyrimo imties).

4.2.1. Sprendimas tęsti studijas kaip racionalus pasirinkimas

Studentai, kurie racionaliai priima sprendimą tęsti studijas, pasižymi tuo, kad turi kelias gyvenimo kelio alternatyvas ir šiame gyvenimo etape pedagogikos studijos jiems yra svarbiausia alternatyva.

Urbonienė (2015) tyrinėjo ištęstinių studijų studentų studijų programos pasirinkimo veiksnius ir studentų ateities karjeros planus. Respondentams buvo užduotas klausimas: „Kokie Jūsų karjeros planai po studijų baigimo?“ Tyrimas parodė, kad didžioji dalis (64,22 proc.) studentų norėtų dirbti pagal įgytą specialybę, 19,8 proc. – norėtų pagal specialybę tęsti studijas magistratūroje, 8,64 proc. planuoja išvykti iš Lietuvos, 4,14 proc. – pasirinktų dar vieną studijų programą Šiaulių valstybinėje kolegijoje, 3,2 proc. – kita. Tiriant pedagogikos studentus ir jų planus dirbti pedagogais, Petkaus ir Kursovos (2014) tyrimas, orientuotas į informacinių technologijų pedagogų rengimą parodė, kad tik apie 37,5 proc. studijuojančių IT mokytojų rengimo programas planuoja dirbti IT mokytojo darbą. Planuojantys po studijų dirbti kitą darbą dažniausiai nurodo, kad mokytojo darbo nesirinks dėl mažų mokytojų atlyginimų ir darbo su vaikais sudėtingumo. Dalį šios grupės studentų sudaro tie, kurie stojo į pedagogikos studijas, nes pedagogikos studijos buvo tai, ką jie labiausiai norėjo studijuoti iš jiems prieinamų studijų alternatyvų ir jų norai bei galimybės nepasikeitė. Dalis studentų, kuriems studijų pradžioje pedagogika nebuvo labiausiai trokštama studijų programa, studijuodami atrado save pedagogikoje, pamatė jos prasmę ir pan. Raščiuvienė (2013), tyrinėjusi studentų asmeninės karjeros valdymo

nuostatų kaitą mokymosi iš patirties procese, naudodama L. M. Spencer ir S. M. Spencer kompetencijos modelį („ledkalnio metaforą“), priėjo išvados, kad savęs pažinimo kompetencija yra neatsiejamas karjeros valdymo elementas. Karjeros valdymo procese ji leidžia adekvačiai suvokti savo asmenines savybes bei nuostatas ir, remiantis šiomis žiniomis, atlikti asmeniškai pritaikytus karjeros valdymo sprendimus, lemiančius sėkmingą karjerą. Patirtinis refleksyvus ugdymas(is) yra metodas, kurio pagalba siekiama teorines karjeros valdymo žinias integruoti į asmeninio gyvenimo kontekstą, pasitelkiant savo asmeninius patyrimus ir patyrimų refleksijas. Šis metodas padeda ugdyti savęs pažinimo kompetencijas bei kitas karjeros valdymo kompetencijas nuostatų lygmenyje (Raščiuvienė, 2013). Tai gi, savęs pažinimas studijų procese gali turėti įtakos ir karjeros pasirinkimui, ir studijų kaitai.

Studentai, kurių sprendimas tęsti pedagogikos studijas yra racionalus, pasižymi dviem savybėmis:

- turi daugiau nei vieną gyvenimo kelio alternatyvą;
- pedagogikos studijos ir yra tai, ką jie dabartiniame gyvenimo etape nori studijuoti labiausiai.

Pagal šiuos požymius buvo identifikuoti 326 studentai – tai sudaro 80,1 proc. visų studentų, kurie yra tikri dėl savo pedagogikos studijų pasirinkimo. Kokios yra šios grupės intencijos po studijų dirbti pedagogais? Tyrimo dalyvių buvo prašoma 4 balų skalėje įvertinti savo ketinimus baigus studijas dirbti mokykloje. Pedagogikos studentų, kurių sprendimas tęsti studijas yra racionalus, įvertinimų vidurkis yra 3,73.

4.2.2. Sprendimas tęsti studijas kaip ribotai racionalus pasirinkimas

Ribotai racionalų sprendimą priėmę studentai pasižymi šiomis savybėmis:

- Nežino, ką nori studijuoti, kas jiems būtų įdomiausia, ką nori daryti po studijų ir pan.

- Nežino, kokias gyvenimo kelio alternatyvas turi dabartiniame gyvenimo etape.

J. Roberge (2021) atkreipia dėmesį į mokymosi brandos problemą. Žurnale „Pedagoginės refleksijos“ (pranc. *Réflexion pédagogique*) J. Roberge kelia klausimą „Kaip mūsų studentams įdiegti mokymosi brandą?“ Mokslininko nuomone, studentai dažnai nesupranta mokymosi prasmės ir esmės, todėl studijuoja tik dėl to, jog reikia kažką veikti. Dėstytojų uždavinys studijų reikšmės nesuprantantiems studentams perteikti mokymosi prasmę ir būsimą realią studijų naudą. Tikslui pasiekti siūloma taikyti metakognityvinio mokymo metodus (Roberge, 2021).

Pagal aukščiau minėtas savybes šiame tyrime buvo identifikuoti 77 studentai (apie 20 proc. nuo tyrimo imties), kurių sprendimas tęsti studijas yra ribotai racionalus. Galima palyginti studentus, kurių sprendimas tęsti studijas yra racionalus, ir studentus, kurių sprendimas tęsti studijas yra ribotai racionalus, pagal ketinimus baigus studijas dirbti pedagoginį darbą. Tyrimo dalyvių buvo prašoma penkiabalėje skalėje įvertinti savo ketinimus baigus studijas dirbti mokykloje. Studentų, kurių sprendimas tęsti studijas yra ribotai racionalus, įvertinimų vidurkis yra 3,59, o racionaliai priėmusių sprendimą – 3,73. Įvertinimų skirtumų statistiniam reikšmingumui nustatyti buvo apskaičiuota Studento *t* statistika, kurios $p < 0,05$, o tai reiškia, kad stebimi skirtumai yra statistiškai reikšmingi ir gali būti generalizuoti.

Norint paaiškinti, kodėl studentai, kurie nežino, ką nori studijuoti kokios studijos jiems būtų įdomiausios, ir kokios yra galimos veiklos alternatyvos, visgi priima sprendimą

toliau tęsti pedagogikos studijas, reikia remtis euristikomis. Galima kelti hipotezę, kad šio tyrimo atveju ribotai racionalų sprendimą priėmę studentai gali naudoti *didėjančio įsipareigojimo euristiką* – asmuo jau yra įdėjęs daug laiko ir pastangų į savo studijas, todėl studijų nutraukimas ar pakeitimas kažkuo nauju atrodo rizikingas, tad renkiasi nedaryti staigių pokyčių gyvenime.

4.3. Apibendrinimas

Analizuojant antrąją pedagogo kelio „kryžkelę“, kurioje pedagogiką studijuojantys asmenys sprendžia, ar tęsti studijas ar rinktis kitą veiklą, tyrimo dalyviai buvo suskirstyti į 2 grupes: svarstančius savo ateitį pedagogikos studijose (181 studentas) ir ap-

sisprendusius tęsti studijas (424 studentai). Dalis studentų yra priversti svarstyti studijų nutraukimo galimybę dėl reikšmingai pasikeitusių socialinių, ekonominių ar kitų aplinkybių, o kitą dalį studentų permąstyti savo studijų ateitį verčia anksčiau priimti racionalūs ir ribotai racionalūs sprendimai.

Analizuojant studentus, kurie yra tikri dėl savo ateities pedagogikoje, jie buvo suskirstyti į dvi grupes pagal sprendimo tęsti studijas priėmimo pobūdį. Pirmoji grupė – studentai, kurie racionaliu būdu priėmė sprendimą tęsti studijas. Antroji grupė – tai studentai, kurių sprendimas tęsti studijas buvo ribotai racionalus. Aprašytų pedagogikos studentų pasiskirstymas pagal jų norą baigus studijas dirbti mokykloje pateikiamas 2 lentelėje.

2 lentelė. Apsisprendusių tęsti studijas ir svarstančių studijų nutraukimo galimybę studentų grupės ir noras baigus studijas dirbti pedagoginį darbą.

		Vienintelė alternatyva	Racionalus sprendimas	Ribotai racionalus sprendimas	Silpnavališkas sprendimas
Apsisprendę tęsti studijas	Skaičius	1	326	77	20
	Įvertis	...	3,73	3,59	...
Svarstantys studijų nutraukimo galimybę	Skaičius	75	92	8	6
	Įvertis	3,76	3,03	...	...

Žvelgiant į 2 lentelę matyti, kad studentai, kurie dėl ekonominių, socialinių, sveikatos ir kitų aplinkybių yra priversti svarstyti studijų nutraukimo galimybę, ir tie studentai, kurių sprendimas tęsti studijas yra grįstas racionaliu sprendimu, turi didžiausią norą po studijų dirbti pedagogais.

Šiuo atveju svarbu padėti studentams išspręsti problemas, dėl kurių jie yra priversti patirti netikrumą dėl savo ateities pedagogikos studijose, nes įvertinus jų ketinimą būti pedagogu, būtų nenaudin-

ga prarasti naujus potencialius mokytojus. Studentai, racionaliai svarstantys savo ateitį pedagogikos studijose, mažiausiai nori ateityje dirbti pedagogais. Galbūt yra prasminga padėti jiems apsispręsti tapti mokytojais ir tokiu būdu padidinti studijų finansavimo efektyvumą. Studentai, kurie savo sprendimą tęsti studijas priima ribotai racionaliu būdu, taip pat ateityje planuoja dirbti pedagogais. Pedagogikos studijų efektyvumo prasme šiai grupei papildomų investicijų nereikia.

V. Dirbti pedagogu?

Baigę studijas asmenys atsiduria gyvenimo kryžkelėje – jie turi nuspręsti, kuo užsiimti. Vieni kuria šeimas, kiti išvažiuoja sava-noriauti į tolimus kraštus, dar kiti eina dirbti pagal įgytą specialybę, renkasi studijuoti kitą studijų programą ar dirbti kitoje srityje. Šio skyriaus tikslas – išsiaiškinti, su kokiomis alternatyvomis po studijų susidūrė pedago-gikos studijų absolventai ir kas juos atvedė į mokyklą.

Remiantis pristatyta tyrimo metodolo-gija ir teorine prieiga, galima išskirti keturis būdus, kaip asmuo priima sprendimą dirbti mokykloje.

1. *Racionalus sprendimas*, kai asmuo, įver-tinęs visas jam prieinamas darbo ir veiklos alternatyvas, pasirenka pedagoginį darbą. Tokių pedagogų tyrimo imtyje buvo identi-fikuota 490.

2. *Silpnavališkai priimtas sprendimas*, kai asmuo iš jam prieinamų darbo ir veiklos alternatyvų dėl vieno ar kitų priežasčių pa-sirenka ne tai, ką labiausiai norėtų daryti gyvenime. Tyrimo imtyje identifikuoti 89 pe-dagogai, kurie silpnavališkai priėmė sprendi-mą dirbti mokykloje.

3. *Ribotai racionalus sprendimas*, kai as-muo, gerai nežinodamas visų kitų galimų darbo ir veiklos alternatyvų, pasirenka pe-dagoginį darbą. Ribotai racionalų sprendimą dėl darbo mokykloje priėmė 1 671 tyrimo dalyvis.

4. Pedagoginis darbas gali būti *vienintelė darbo galimybė* asmeniui, nes dėl ekonomi-nių, socialinių, sveikatos ir pan. apribojimų kitos darbo alternatyvos yra neprieinamos. Tokių pedagogų buvo identifikuota 1 125.

Esant pedagogų trūkumui svarbu išsiaiš-kinti, kas skatina dirbti pedagoginį darbą ir

tuo remiantis sukurti paskatų sistemą, kuri padėtų užtikrinti, kad kuo daugiau pedago-gų apsispręstų dirbti mokyklose.

Tyrimė dalyvavę pedagogai buvo su-skirstyti į 3 grupes pagal turimą darbo stažą:

Pirmoji grupė – pedagogai, turintys di-desnį nei 31 metų darbo stažą. Ši grupė yra išskirtinė, nes savo pedagoginę karjerą pra-dėjo esant kitoms ekonominėms ir instituci-nėms sąlygoms.

Antroji grupė – pedagogai, kurių darbo stažas yra nuo 15 iki 30 metų.

Trečioji grupė – pedagogai, kurių darbo stažas yra iki 15 metų. Ši 15 metų darbo sta-žo riba yra reikšminga, nes tuo metu išauga pedagogų noras keisti darbo vietą, o vėliau, darbo stažui didėjant, noras keisti darbą pra-deda mažėti.

5.1. Pedagogo darbas kaip vienintelė alternatyva

Šiuolaikinėje demokratijos ir liberalaus kapitalizmo sąlygomis gyvenančioje Lietu-voje galima dirbti darbą, nesusijusį su įgytu išsilavinimu, tačiau dalis dar tebedirbančių pedagogų savo karjerą pradėjo sovietinėje švietimo sistemoje, kurioje darbo pasirinki-mas buvo ribotas. Interviu su švietimo poli-tikos ekspertu metu (interviu vyko 2023 06 06) paaiškėjo, kad tarybiniais laikais baigus studijas dažnai nebūdavo pasirinkimo, kur dirbti – mokytojai, kaip ir kitų profesijų at-stovai, gaudavo darbo paskyrimus, t. y. jie negalėjo laisvai rinktis savo darbo vietos. Nutarimas skirstyti specialistus buvo priim-tas SSRS 1933 m. Paskyrimus dirbti moky-tojais duodavo pačios aukštosios mokyklos (pavyzdžiui, Vilniaus valstybinio pedagogi-nio instituto) sudaryta komisija. Supranta-ma, kad jai iš tuometinės ministerijos buvo aiškiai nurodomas specialistų poreikis mies-

tuose ir rajonuose. Studentų eilės pasirinkti paskyrimo vietą sudaromos pagal pažangumą – pirmiausiai rinkdavosi patys pažangiausi. Tačiau būta ir išimčių, pavyzdžiui, jei iš studentų šeimos vienas gaudavo paskyrimą į pasirinktą vietą, tai kitas šeimos narys turėdavo teisę gauti paskyrimą į tą patį rajoną. Beje, skiriama buvo ne tiesiogiai į mokyklas, bet „raiono (miesto) liaudies švietimo skyriaus žinion“. Pažymėtina, jog anuomet, priešingai nei šiais laikais, mažos kaimų mokyklos ilgą laiką nestokojo mokytojų, ypač vyrų. Pedagoginiuose institutuose nebuvo karinių katedrų, todėl studijas baigę vaikai turėjo pareigą atitarnauti sovietų kariuomenėje, tačiau jei pasirinkdavo paskyrimą į rajonus, o ten gaudavo konkretų nukreipimą dirbti kaimo (ne rajono centro) mokykloje, jų į karinę tarnybą kurį laiką nekviesdavo. Kai me reikėdavo dirbti tol, kol sulaukdavo 27 metų, nes vyresnių nei 27 m. amžiaus į tarnybą kariuomenėje visai nebekviesdavo. Kai kurie vyrai mokytojai įsitvirtindavo kaime ir likdavo jame visam gyvenimui. Tokia paskyrimų praktika tikrai dar egzistavo 8-ajame ir iš dalies – 9-ajame dešimtmetyje. Dažnai tokiu būdu ką tik specialybės įgiję asmenys atsidurdavo visiškai kituose Lietuvos miestuose, kaimuose ar miesteliuose ir ten kurdavo savo profesinį bei asmeninį gyvenimą. Konkrečių literatūros šaltinių ar tikslų duomenų apie paskyrimus dirbti aptikti nepavyko – galimai jie nugulę istoriniuose archyvuose, todėl šio skyriaus medžiaga paremta ekspertinio interviu su švietimo politikos ekspertu duomenimis.

Pedagogų tyrimo imtyje buvo identifiukuoti 1 125 pedagogai, kurių darbo stažas yra nuo 31 iki 56 metų. Galima daryti prielaidą, kad šie asmenys negalėjo laisvai iš kelių alternatyvų pasirinkti, ką dirbti – jie buvo ribojami sovietinių institucijų ir baigus studi-

jas pedagoginis darbas jiems buvo vienintelė alternatyva.

Pedagogų trūkumo kontekste būtina ieškoti būdų, kaip skatinti pedagogus dirbti mokykloje, todėl paskatų dirbti pedagoginį darbą analizė yra ypač aktuali. Pedagogų, kurių darbo stažas yra daugiau nei 31 metai, ir pedagogų, turinčių mažesnį nei 31 metų darbo stažą, paskatų skirtumai vaizduojami 28 paveiksle.

Piniginės paskatos arba darbo užmokes-tis dažniausiai yra svarbiausia paskata dirbti pedagoginį darbą (kaip ir bet kokią kitą darbą). Tai nereiškia, kad pedagogams svarbu tik pinigai, tačiau mokytojams turi būti sudarytos galimybės užsitikrinti orų pragyvenimo lygį (maistą, būstą, paslaugas, laisvalaikį ir t. t.)

Siekiant įvertinti pedagogų, kuriems mokytojo darbas buvo vienintelė darbo alternatyva, ir pedagogų, kuriems darbas mokykloje nebuvo vienintelė alternatyva, piniginių paskatų skirtumus, tyrimo dalyvių buvo prašoma įvertinti, kiek jie yra patenkinti gaunamu darbo užmokesčiu (28 pav. A). Įvertinimų vidurkių skirtumai yra nežymūs – tų, kurie neturėjo kitų darbo alternatyvų, įvertinimų vidurkis yra 2,87, o tų, kurie turėjo, – 2,91. Suskaičiuotos Studento *t* statistikos reikšmė $p = 0,3$ patvirtina, kad skirtumai nėra statistškai reikšmingi.

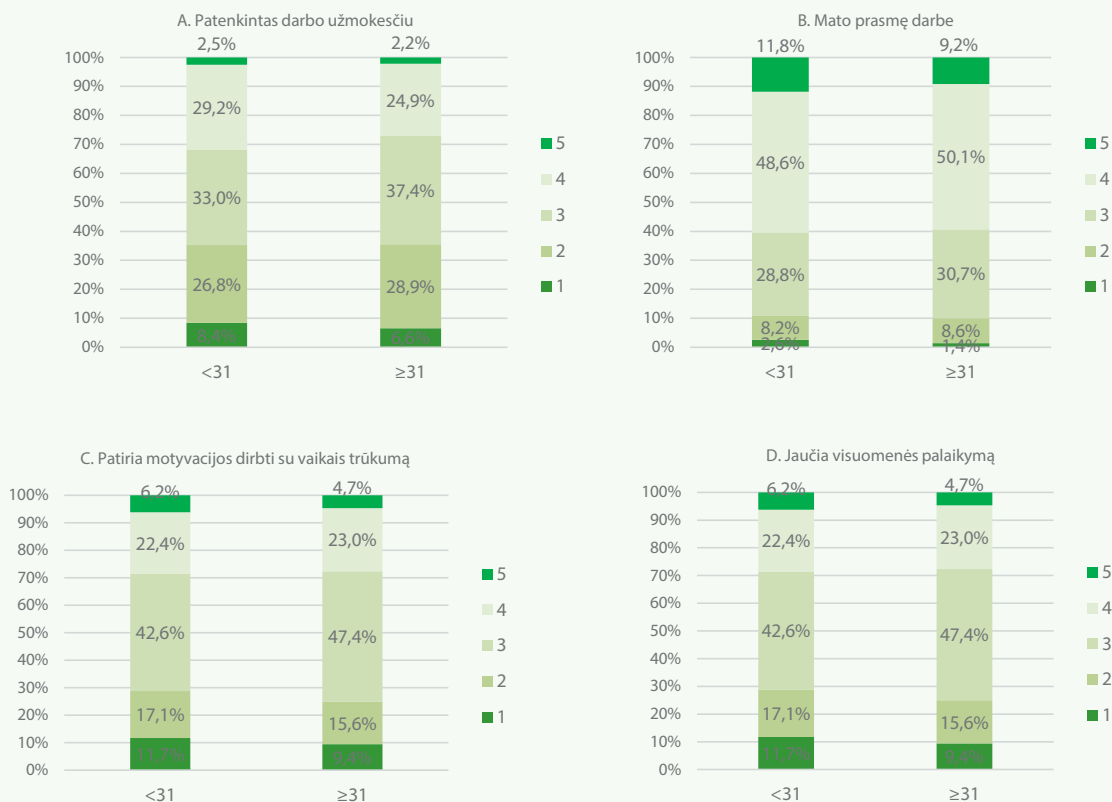
Reikšminga paskatų grupė – psichologinis pasitenkinimas arba asmens teigiami emociniai išgyvenimai, patiriami atliekant darbą, kurį asmuo laiko prasmingu. Tyrimo dalyvių buvo prašoma 5 balų skalėje įvertinti, kiek prasmės jie mato savo darbe (28 pav. B). Pedagogų, kurių darbo stažas yra didesnis nei 31 metai, įvertinimų vidurkis 3,96, visų kitų – 3,9. Norint įvertinti, ar stebimas skirtumas yra statistškai reikšmingas, buvo skaičiuojama Studento *t* statistika, kurios

reikšmė $p = 0,06$, o tai rodo, kad stebim skirtumai nėra statistiškai reikšmingi.

Dirbti pedagoginį darbą skatina ir visuomenės palaikymas. Siekiant nustatyti, kiek pedagogai jaučia visuomenės palaikymą, tyrimo dalyvių buvo prašoma jį įvertinti 5 balų

skalėje. Grupių įvertinimų vidurkiai statistiškai reikšmingai nesiskiria – pedagogų, kuriems pedagoginis darbas buvo vienintelė alternatyva, įvertinimų vidurkis – 2,84, o visų kitų – 2,83. Studento t statistikos reikšmė $p = 0,8$.

28 paveikslas. Pedagogų paskatų dirbti pedagoginį darbą pasiskirstymas pagal darbo stažą (proc.)

Pastabos:

<31 metų atitinka darbo stažą, mažesnę nei 31 metai; ≥ 31 metai – darbo stažas 31 metai ir daugiau.
1 – atitinka visiškai nepatenkinti arba visiškai nesutinka, 5 – visiškai patenkinti arba visiškai sutinka.

5.2. Pedagogų darbas kaip racionalus pasirinkimas

Galima teigti, kad asmuo racionaliai priima su darbu susijusį sprendimą tada, kai žino visas tuo metu egzistuojančias veiklos alternatyvas ir iš jų pasirenka tą, kuri labiau-

sia atitinka jo norus. Jei asmuo, žinodamas visas turimas veiklos galimybes pasirenko pedagogo darbą, nes jis buvo tai, ką asmuo tuo metu labiausiai norėjo daryti, jis priėmė racionalų sprendimą.

Pagal racionalaus sprendimo požymius (galimų alternatyvų ir savo norų žinojimą) ty-

rimo imtyje buvo identifikuota 490 pedagogų – 14,5 proc. nuo visos tyrimo imties. Šioje grupėje 146 pedagogai turi iki 15 m. darbo stažą, 344 – nuo 15 iki 30 m. darbo stažą. Daugiau nei 30 metų stažą turinčių pedagogų grupė nebuvo analizuojama pagal racionalaus sprendimo priėmimo požymius, nes jie negalėjo laisvai pasirinkti, kuo ir kur dirbti (pedagogo karjerą pradėjo sovietinėje švietimo sistemoje).

Galima palyginti skirtingų pedagogų grupių paskatas pedagoginiam darbui. 30 paveiksle nurodyti paskatų dirbti pedagoginį darbą skirtumai tarp 3 pedagogų grupių: pirmoji grupė – racionaliai sprendimą dirbti mokykloje priėmę pedagogai, kurių darbo stažas iki 15 metų; antroji – pedagogai, racionaliai priėmę sprendimą dirbti mokykloje ir turintys nuo 15 iki 30 metų darbo stažą; trečioji – visi kiti pedagogai.

29 paveikslas. Pedagogų, priėmusių racionalų sprendimą dirbti pedagoginį darbą, paskatų pasiskirstymas pagal darbo stažą (proc.).

Pastabos:

0–15 metų atitinka pedagogus, priėmusius racionalų sprendimą dirbti pedagoginį darbą ir turinčius 15 ir mažiau metų darbo stažą, 16–30 metų – pedagogus, priėmusius racionalų sprendimą dirbti pedagoginį darbą ir turinčius nuo 16 iki 30 metų darbo stažą, likusieji – visi kiti likę tyrime dalyvavę pedagogai.

1 – atitinka visiškai nepatenkinti arba visiškai nesutinka, 5 – visiškai patenkinti arba visiškai sutinka.

Lyginant pinigines paskatas dirbti pedagoginį darbą tarp 3 pedagogų grupių matyti tam tikrų skirtumų (29 pav. A). Pedagogų, kurie sprendimą dirbti pedagogu priėmė racionaliai ir kurių darbo stažas yra iki 15 metų, pasitenkinimo gaunamu užmokesčiu įvertinimų vidurkis yra 3,2. Pedagogai, kurie sprendimą dirbti pedagogu priėmė racionaliai ir turi 16–30 metų darbo stažą, yra mažiau patenkinti savo darbo užmokesčiu, – įvertinimų vidurkis 2,99; visi kiti pedagogai yra dar mažiau patenkinti – įvertinimų vidurkis 2,85. Kaip parodė atliktas ANOVA testas, skirtumai yra statistiškai reikšmingi – apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

Skirtingoms grupėms priskirti pedagogai savo darbo prasmę mato nevienodai (29 pav. B). Pedagogų, kurie sprendimą dirbti pedagogu priėmė racionaliai ir kurių darbo stažas yra iki 15 metų, pedagoginio darbo prasmingumo įvertinimų vidurkis yra 4,23. Pedagogai, kurie sprendimą dirbti pedagogu priėmė racionaliai ir turi 16–30 metų darbo stažą, mažiau mato prasmės darbe – įvertinimų vidurkis 4,12; visų kitų pedagogų, nepatekusių į racionaliai sprendimą priėmusiųjų grupę, įvertinimų vidurkis yra 3,82. ANOVA analizė parodė, kad skirtumai yra statistiškai reikšmingi – apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

Tarp išskirtų pedagogų grupių galima pastebėti motyvacijos dirbti su vaikais skirtumų (29 pav. C). Tyrimo dalyvių buvo klausiama, kiek jie yra motyvuoti darbui su vaikais. Pedagogai, kurie racionaliai priėmė sprendimą dirbti mokykloje ir turi iki 15 metų darbo stažą, yra labiausiai motyvuoti (įvertinimų vidurkis 2,93), racionalų sprendimą priėmę 16–30 metų darbo stažą turintys pedagogai yra mažiau motyvuoti (įvertinimų vidurkis 3,08), o nė venai iš aptartų grupių nepriskirti pedagogai susiduria su didžiausiomis moty-

vacijos dirbti su vaikais problemomis – įvertinimų vidurkis 3,3. Taikanti ANOVA analizę, nustatyta, kad stebimi skirtumai yra statistiškai reikšmingi: apskaičiuotas Fisherio statistikos $p < 0,05$.

Paskatos dirbti ateina ir jaučiant visuomenės palaikymą. Lyginant analizuojamas pedagogų grupes pagal tai, kiek jie jaučia visuomenės palaikymą, išryškėjo skirtumų. Didžiausią visuomenės palaikymą (įvertinimų vidurkis 3,13) jaučia pedagogai, kurių darbo stažas yra iki 15 metų. Pedagogai, kurių darbo stažas 16 – 30 metų, mažiau jaučia visuomenės palaikymą (įvertinimų vidurkis 2,97), o aptartoms grupėms nepriskirti pedagogai, mažiausiai jaučia visuomenės palaikymą (įvertinimų vidurkis 2,77). Stebimi skirtumai yra statistiškai reikšmingi. Taikant ANOVA analizę, apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

5.2.1. Karjeros galimybių žinojimas

Pirma racionalaus pasirinkimo sąlyga – žinoti visas konkrečioje situacijoje prieinamas veiksmo alternatyvas. Pasak Lamanausko ir Augienės (2014), tyrinėjusių universiteto karjeros sampratą, universitetinių studijų laikotarpis nėra vien tik profesinės kvalifikacijos ir atitinkamų kompetencijų įgijimas, bet ir nuoseklus žingsnis į būsimos karjeros aukštumas. Svarbu, kad studentai kuo anksčiau įvertintų atsirandančias galimybes ir kryptingai rengtųsi profesinei veiklai po universitetinių studijų baigimo. Nuo pat pirmųjų studijų dienų būtina padėti studentams planuoti karjerą, pateikti atsakymus į aktualius karjeros klausimus. Kita vertus, itin svarbus individualus kiekvieno studento karjeros supratimas, asmeninė motyvacija susikurti savo viziją bei numatyti strategiją sėkmingos karjeros link.

Trijų Australijos universitetų mokslininkai (Kinash ir kt., 2017), apklausę 22 uni-

versitetų, 28 studijų kryptių studentus ir absolventus, siekė išsiaiškinti, kiek apskritai žmonės žino apie karjeros galimybes po studijų baigimo. Tyrimo metu studentų buvo klausiama, ar jie žino, kuo norėtų dirbti baigę studijas? Jei taip, koku studijų momentu jie priėmė tą sprendimą? Tyrimas buvo paremtas Chaoso karjeros teorine prieiga. Tyrimo analizės rezultatai parodė, kad prieš įstodami į universitetą būsimieji studentai kritiškai vertino savo ateities karjeros galimybes, o studijų pabaigoje jau turėjo aiškesnį supratimą apie norimą karjeros kryptį. Pradėjus ieškoti darbo juos labiausiai nuvylė trumpalaikės darbo sutartys ir sudėtingas įsiliejimas į darbo rinką dėl praktinės darbo patirties stokos. Sprendimą dėl būsimos karjeros studentai priėmė praktikos arba darbo studijų metu (Kinash ir kt., 2017). Minėti mokslininkai savo tyrime aptaria Creed ir Hughes (2012) karjeros tyrimą, kuriame dalyvavo 130 vieno Australijos universiteto įvairių kryptių pirmakursių. Pagrindinė tyrimo išvada – priėmusieji kompromisinį karjeros sprendimą (pavyzdžiui, įstoję ne į pirmo pasirinkimo studijų programą) dažniau susidūrė su sunkumais įsidarbinant, tačiau palankios strategijos, tokios kaip profesinis orientavimas ir prisistatymo įgūdžių gerinimas šį poveikį gali sumažinti. Viena iš pagrindinių sąlygų, kad asmuo racionaliai pasirinktų pedagoginį darbą, yra savo veiklos galimybių žinojimas.

Norint nustatyti, kokie veiksniai turėjo įtakos būsimų pedagogų informuotumui apie įvairias jiems prieinamas veiklos galimybes, buvo analizuojamas ryšis tarp veiklų ir darbo alternatyvų žinojimo ir įvairių kintamųjų, susijusių su informacijos gavimo būdais ir šaltiniais. Ryšiams nustatyti buvo skaičiuojamas Spearmano koreliacijos koeficientas.

Analizė atskleidė, kad būsimų pedagogų informuotumas apie darbo ir veiklos galimybes tiesiogiai priklauso nuo to, kiek pastangų dedama į darbo paieškas. Jeigu ne pats būsimasis pedagogas susirado darbą, bet darbą pasiūlė kiti arba darbdavys, tokiu atveju asmuo prasčiau žino savo darbo ir veiklos galimybes. Koreliacijų analizė parodė, kad jei asmenį dirbti pedagoginį darbą pakvietė giminės, tai jis prastai žinojo jam tuo metu prieinamas darbo ir veiklos galimybes: pedagogų, turinčių iki 15 metų darbo stažą, $r = -0,43$, ir pedagogų, turinčių nuo 16 iki 30 metų darbo stažą, $r = -0,35$. Kuo labiau asmuo ieškojo informacijos apie pedagoginį darbą, tuo geriau jis žinojo apie įvairias darbo galimybes. Tai patvirtina asmeninių pastangų svarbą – pedagogų, turinčių iki 15 metų darbo stažą, $r = 0,24$, ir pedagogų, turinčių nuo 16 iki 30 metų darbo stažą, $r = 0,22$.

Analizė parodė, kad darbo su vaikais patirtis taip pat yra susijusi su įvairių darbo ir veiklos galimybių žinojimu, įgytu dar prieš pradėdant dirbti pedagogu. Kuo daugiau asmuo turėjo praktikos darbe su vaikais iki pradėdamas dirbti pedagogu, tuo geriau jis žinojo savo galimybes – pedagogų, turinčių iki 15 metų darbo stažą, $r = 0,26$, ir pedagogų, turinčių nuo 16 iki 30 metų darbo stažą, $r = 0,25$.

5.2.2. Norų žinojimas

Antra racionalaus pasirinkimo sąlyga yra savo norų žinojimas. Jeigu žinome įvairias veiklos galimybes, tačiau nežinome savo norų, negalėsime priimti geriausio sprendimo. Atitinkamai tie būsimi pedagogai, kurie sprendimą dėl pedagoginio darbo priėmė racionaliai, turi žinoti, ko jie nori.

Hapel B (2001) analizavo, kaip savo karjerą mato ir kur norėtų dirbti medicinos

slaugytojų studijų paskutinio kurso studentai. Tyrimas aiškiai parodė, jog visi studentai mato save tik medicinos srityje, tačiau skirtingose kryptyse. Labai palankiai vertinama ir labiausiai norima dirbti šiose medicinos slaugytojų darbo srityse: akušerija, pediatrija, operacinė ir intensyvioji ar kritinė terapija. Kur kas mažiau populiarius darbas su pagyvenusiais žmonėmis, psichiatrinė slauga bei bendruomenės sveikatos slauga (Hapel, 2001). Tyrimu nustatyta, jog būsimi medicinos slaugytojai aiškiai žino ne tik ką jie nori dirbti ateityje, bet ir tai, ko jie nenori daryti. Tą patį galima pasakyti ir apie kitas specialybes, įskaitant ir pedagogiką. Pedagogiką baigę studentai nebūtinai turi tapti bendrojo ugdymo mokytojais. Jie gali dirbti pedagoginę darbą suaugusiųjų mokyklose, profesinio ugdymo įstaigose, švietimo centruose, vaikų darželiuose ir pan.

Norint nustatyti, kokie veiksniai turi įtakos pedagogikos studentų su darbu susijusių norų žinojimui, buvo analizuojamas noro, ką nori dirbti baigus studijas žinojimo ir įvairių veiksmų (informacijos gavimo būdų, šaltinių ir socializacijos aplinkybių) ryšys. Ryšiui nustatyti buvo skaičiuojamas Spearmano koreliacijos koeficientas.

Analizė parodė, kad būsimio pedagogo žinojimas, ką jis nori daryti gyvenime baigus studijas, tiesiogiai priklauso nuo asmens pastangų išsiaiškinti darbo galimybes, išbandyti save pedagoginėje veikloje ir pan. Pavyzdžiui, kuo savarankiškiau asmuo susirado darbą, tuo geriau žino, ko nori gyvenime, – pedagogų, turinčių iki 15 metų darbo stažą, $r = 0,27$; kuo daugiau įvairių darbo galimybių svarstė, tuo geriau žinojo, ko nori, – pedagogų, turinčių iki 15 metų darbo stažą, $r = 0,27$, o pedagogų, turinčių nuo 16 iki 30 metų darbo stažą, $r = 0,34$; kuo daugiau papildomai asmuo domėjosi pedagoginio darbo ypatu-

mais, tuo geriau žinojo, ką nori daryti gyvenime, – pedagogų, turinčių iki 15 metų darbo stažą, $r = 0,26$, o pedagogų, turinčių nuo 16 iki 30 metų darbo stažą, $r = 0,22$.

5.3. Silpnavališkai priimtas sprendimas dirbti pedagogu

Dalis žmonių pasirenka dirbti darbą, kuris neteikia didelio džiaugsmo ir negarantuoja gero užmokesčio, nors yra kitų darbo alternatyvų. Ne išimtis ir pedagoginę darbą dirbantys asmenys. Pavyzdžiui, atlikus pedagogikos studijų metu privalomą praktiką, mokyklos administracija prašo likti dirbti mokykloje. Kai asmuo priima sprendimą žinodamas kitas alternatyvas ir suvokdamas, kad tai nėra geriausia jo norų realizacija, – toks sprendimas laikomas silpnavališku.

Pagal silpnavališko sprendimo požymius buvo identifikuoti 55 pedagogai, priklausantys iki 15 metų darbo stažą turinčiųjų grupei ir 34 pedagogai, priklausantys 15–30 metų darbo stažą turinčiųjų grupei. Daugiau nei 30 metų stažą turinčių pedagogų grupė nebuvo analizuojama pagal silpnavališko sprendimo priėmimo požymius, nes jie negalėjo laisvai pasirinkti, kuo ir kur dirbti (pedagogo karjerą pradėjo sovietinėje švietimo sistemoje).

Galima palyginti skirtingų silpnavališkai sprendimą dirbti pedagoginę darbą priėmusių pedagogų grupių paskatas pedagoginiam darbui. Pagal paskatas pedagoginiam darbui lyginamos 3 pedagogų grupės: 1) pedagogai, turintys darbo stažą iki 15 metų ir silpnavališkai priėmę sprendimą dirbti pedagoginę darbą; 2) pedagogai, turintys 16–30 metų darbo stažą ir silpnavališkai priėmę sprendimą dirbti pedagogais; 3) visi kiti pedagogai (30 paveikslas).

30 paveikslas. Pedagogų, priėmusių silpnavaikišką sprendimą dirbti pedagoginį darbą, paskatų pasiskirstymas pagal darbo stažą (proc.).

Pastabos:

0-15 metų atitinka pedagogus, priėmusius silpnavaikišką sprendimą dirbti pedagoginį darbą ir turinčius 15 ir mažiau metų darbo stažą, 16-30 metų – pedagogus, priėmusius silpnavaikišką sprendimą dirbti pedagoginį darbą ir turinčius nuo 16 iki 30 metų darbo stažą, likusiai – visi kiti likę tyrime dalyvavę pedagogai.

1 – atitinka visiškai nepatenkinti arba visiškai nesutinka, 5 – visiškai patenkinti arba visiškai sutinka.

Pastebimi skirtumai tarp skirtingų pedagogų grupių pagal piniginių paskatų vertinimą (30 pav. A). Darbo užmokesčiu labiausiai patenkinti pedagogai, turintys darbo stažą iki 15 metų – jų pasitenkinimo gaunamu užmokesčiu įvertinimų vidurkis yra 3,22. Pedagogai, turintys 16–30 m. darbo stažą, reikšmingai mažiau patenkinti darbo užmokesčiu – įvertinimų vidurkis 2,82; į šias grupes nepatekusių pedagogų įvertinimų vidurkis – 2,9. Atlikus ANOVA testą nustatyta, kad skirtumai yra statistiškai nereikšmingi: apskaičiuotos Fisherio statistikos $p > 0,05$.

Paskatos dirbti pedagoginį darbą kyla matant atliekamo darbo prasmę (30 pav. B). Iki 15 metų darbo stažą turinčių pedagogų, priėmusių silpnavaikišką sprendimą dirbti mokykloje, darbo prasmingumo įvertinimų vidurkis yra 4,15. Pedagogai, kurių darbo stažas 16–30 metų, mato mažiau prasmės darbe – įvertinimų vidurkis 3,9. Į minėtas grupes nepatekusių pedagogų įvertinimų vidurkis yra 3,89. ANOVA analizė parodė, kad skirtumai yra statistiškai nereikšmingi – apskaičiuotos Fisherio statistikos $p > 0,05$.

Tarp išskirtų pedagogų grupių galima pastebėti darbo su vaikais motyvacijos skirtumą (30 pav. C). Pedagogai, kurių darbo stažas iki 15 metų, yra labiausiai motyvuoti dirbti su vaikais (įvertinimų vidurkis 3,18), o pedagogų, turinčių 16–30 metų darbo stažą, įvertinimų vidurkis 3,27. Nei vienai grupei nepriskirtų pedagogų įvertinimų vidurkis 3,24. Atlikus ANOVA analizę nustatyta, kad stebimi skirtumai nėra statistiškai reikšmingi – apskaičiuotas Fisherio statistikos $p > 0,05$.

Paskatoms dirbti įtakos turi ir visuomenės palaikymas. Lyginant analizuojamas pedagogų grupes pagal tai, kiek jie jaučia visuomenės palaikymą išryškėjo, kad didžiausią visuomenės palaikymą jaučia iki 15 metų darbo stažą turintys pedagogai (įvertinimų vidurkis 3,3). Pedagogai, kurių darbo stažas siekia 16–30 metų (įvertinimų vidurkis 2,84) ir aptartoms grupėms nepriskirti pedagogai visuomenės palaikymą vertina panašiai (įvertinimų vidurkis 2,82). Stebimi skirtumai yra statiškai reikšmingi. Taikant ANOVA analizę, apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

5.4. Pedagogo darbas kaip ribotai racionalus pasirinkimas

Sprendimas dirbti konkretų darbą gali būti priimtas ne tik racionaliu būdu ar silpnai, bet ir ribotai racionaliu būdu. Kai asmuo, baigęs studijas ar (ir) įgijęs profesinę kvalifikaciją nežino, kur galėtų save realizuoti ir dirbti, ir (arba) nežino, ką labiausiai norėtų daryti šiame gyvenimo etape, jo pasirinkimas laikomas ribotai racionaliu

Pagal ribotai racionalaus sprendimo požymius buvo identifikuotas 1 771 tyrimo dalyvis (iš jų darbo stažą iki 15 metų turėjo 524

pedagogai; 16–30 metų darbo stažą – 1 247 pedagogai) – tai sudaro 52,4 proc. nuo visų tyrime dalyvavusių pedagogų.

Išskirtos trys pedagogų grupės: 1) pedagogai, kurių sprendimas dirbti pedagogu buvo ribotai racionalus, o darbo stažas siekė iki 15 metų; 2) pedagogai, kurių sprendimas dirbti pedagogu buvo ribotai racionalus, o darbo stažas sudarė 16–30 metų; 3) visi kiti likę pedagogai. Galima palyginti šių trijų pedagogų grupių paskatas pedagoginiam darbui (31 paveikslas).

Lyginant tris skirtingas pedagogų grupes pagal pasitenkinimą gaunamu darbo užmokesčiu galima pastebėti skirtumą (31 pav. A). Iki 15 metų darbo stažą turintys pedagogai, priėmę sprendimą dirbti pedagoginį darbą ribotai racionaliu būdu, yra mažiau patenkinti gaunamu darbo užmokesčiu – įvertinimų vidurkis 2,91; ribotai racionaliu būdu sprendimą dirbti mokykloje priėmusių 16–30 metų stažą turinčių pedagogų įvertinimų vidurkis 2,82; į šias grupes nepatekusių pedagogų įvertinimų vidurkis yra 3. Stebimi skirtumai yra statistiškai reikšmingi. Taikant ANOVA analizę, apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

Darbo prasmės suvokimas yra svarbus paskatų dirbti pedagoginį darbą šaltinis (31 pav. B). Iki 15 metų pedagoginio darbo stažo turinčių asmenų, priėmusių sprendimą dirbti pedagoginį darbą ribotai racionaliu būdu, darbo prasmingumo įvertinimų vidurkis yra 3,88. Pedagogai, kurių darbo stažas sudaro 16–30 metų, prasmės darbe jausena yra panaši – įvertinimų vidurkis 3,78. O visi kiti į šias grupes nepatekę pedagogai prasmės darbe mato daugiausia – įvertinimų vidurkis yra 4,07. ANOVA analizė parodė – skirtumai yra statistiškai reikšmingi – apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

31 paveikslas. Pedagogų, priėmusių ribotai racionalų sprendimą dirbti pedagoginį darbą, paskatų pasiskirstymas pagal darbo stažą (proc.).

Pastabos:

0-15 metų atitinka pedagogus, priėmusius ribotai racionalų sprendimą dirbti pedagoginį darbą ir turinčius 15 ir mažiau metų darbo stažą, 16-30 metų – pedagogus, priėmusius ribotai racionalų sprendimą dirbti pedagoginį darbą ir turinčius nuo 16 iki 30 metų darbo stažą, likusieji – visi kiti likę tyrime dalyvavę pedagogai.

1 – atitinka visiškai nepatenkinti arba visiškai nesutinka, 5 – visiškai patenkinti arba visiškai sutinka.

Išskirtų trijų pedagogų grupių paskatos dirbti su vaikais skiriasi (žr. 31 pav. C). Tyrimo dalyviai buvo prašomi nurodyti, kiek jie susiduria su motyvacijos dirbti su vaikais trūkumu. Ribotai racionaliai priėmusių sprendimą dirbti mokykloje ir iki 15 metų darbo stažo turinčių pedagogų įvertinimų vidurkis – 3,18. Pedagogų, turinčių 15–30 metų darbo stažą, įvertinimų vidurkis 3,32, o nei vienai iš aptartų grupių nepriskirti pedagogai patiria mažesnį motyvacijos dirbti su vaikais trūkumą – įvertinimų vidurkis 3,1. Taikant ANOVA

analizę, nustatyta, kad stebimi skirtumai yra statistiškai reikšmingi – apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

Visuomenės palaikymas taip pat gali būti paskata dirbti. Lyginant analizuojamas pedagogų grupes pagal tai, kiek jie jaučia visuomenės palaikymą, išryškėjo skirtumų. Pedagogų, turinčių darbo stažą iki 15 metų, įvertinimų vidurkis 2,86. Pedagogų, turinčių 16–30 metų darbo stažą, įvertinimų vidurkis 2,68. Aptartoms grupėms nepriskirti pedagogai jaučia didesnę visuomenės palaikymą

(įvertinimų vidurkis 3,02). Stebimi skirtumai yra statistiškai reikšmingi. Taikant ANOVA analizę, apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

5.5. Apibendrinimas

Analizuojant trečiąją pedagogo kelio „kryžkelę“, kai pedagogikos studijų absolventas nusprendžia eiti dirbti į mokyklą arba užsiimti kita veikla, buvo siekiama išsiaiškinti, kokių būdu dabartiniai pedagogai priėmė sprendimą dirbti pedagoginį darbą. Buvo identifikuoti 490 tyrimo dalyviai, kurie sprendimą dirbti pedagogu priėmė įvertinę galimas darbo alternatyvas; 89 tyrimo dalyviai sprendimą dirbti mokykloje priėmė silpnavališkai. Didelė dalis pedagogų – 1 125 tyrimo

dalyviai – sprendimą dirbti mokykloje priėmė patirdami veiksmus ribojantį sovietinių institucijų poveikį. Didžiausia tyrimo dalyvių dalis – 1 671 pedagogai – sprendimą dirbti pedagogu priėmė gerai nežinodami savo darbo galimybių ir ką nori daryti gyvenime.

Išskirtos pedagogų grupės buvo lyginamos tarpusavyje pagal pedagoginio darbo paskatas: *pinigines, psichines ir socialines*. Svarstymai nutraukti pedagogo darbą (NŠA, 2023) intensyvėja tarp pedagogų, kurių darbo stažas iki 15 metų, todėl pedagogai buvo suskirstyti į 2 grupes – pedagogai, turintys darbo stažą iki 15 metų, ir pedagogai, turintys darbo stažą nuo 16 iki 30 metų.

Buvo išskirtos 7 pedagogų grupės, kurių paskatų įvertčiai pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė. Pedagogų paskatos dirbti pedagoginį darbą priklausomai nuo darbo stažo ir sprendimo dirbti pedagogu priėmimo būdo.

	Vienintelė alternatyva	Racionalus sprendimas		Ribotai racionalus sprendimas		Silpnavališkas sprendimas	
		0–15 m.	16–30 m.	0–15 m.	16–30 m.	0–15 m.	16–30 m.
Skaičius	1125	146	344	524	1247	55	34
Piniginės pajamos	2,87	3,20	2,99	2,91	2,82	3,22	2,82
Darbo prasmingumas	3,9	4,23	4,12	3,88	3,78	4,15	3,9
Darbas su vaikais	3,08	2,93	3,08	3,31	3,32	3,18	3,27
Visuomenės palaikymas	2,84	3,13	2,97	2,86	2,68	3,3	2,84

Analizuojant piniginių pajamų svarbą matyti, kad esamomis pajamomis labiausiai patenkinti tie pedagogai, kurie sprendimą dirbti pedagogu priėmė įvertinę jiems prieinamas darbo alternatyvas ir aiškiai žinoję, ką nori veikti tuo gyvenimo momentu. Mažiau-

siausias pinigines paskatas dirbti pedagoginį darbą jaučia tie pedagogai, kurie sprendimą dirbti pedagogu priėmė ribotai racionaliu būdu bei pedagogai, kurių sprendimas dirbti kitus darbus buvo ribojamas sovietinių institucijų.

Pedagoginiame darbe didesnę prasmę jaučia tie pedagogai, kurių sprendimas dirbti pedagogu buvo racionalus. O tie pedagogai, kurie buvo institucijų kreipiami dirbti pedagoginį darbą ar sprendimą dirbti pedagogu priėmė ribotai racionaliu būdu, savo darbe mato gerokai mažiau prasmės.

Žvelgiant į motyvacijos dirbti su vaikais trūkumą, vėlgi tie pedagogai, kurie sprendimą dirbti mokykloje priėmė racionaliai, turi daugiau motyvacijos dirbti su vaikais. Pedagogai, kurie sprendimą dirbti pedagoginį darbą priėmė ribotai racionaliai, susiduria su didžiausiais motyvacijos dirbti su vaikais iššūkiais.

Visuomenės palaikymo vertinimas pedagogų grupėse reikšmingai skiriasi. Pedagogai, kurie racionaliai priėmė sprendimą dirbti mokykloje, labiausiai jaučia visuomenės palaikymą, o ribotai racionalų sprendimą dirbti pedagogais priėmusieji jaučiasi mažiausiai palaikomi visuomenės.

Skirtingą pedagoginio darbo stažą turinčių mokytojų paskatos dirbti mokykloje yra nevienodos – pedagogai, turintys mažesnę darbo stažą, turi didesnes paskatas dirbti pedagoginį darbą nei pedagogai, turintys didesnę darbo stažą.

Apibendrinant galima teigti, kad didžiausias paskatas dirbti pedagoginį darbą turi tie pedagogai, kurie sprendimą dirbti pedagogu priėmė racionaliai, o tie, kurie priėmė ribotai racionaliu būdu ar buvo institucijų ribojami renkantis karjerą, turi mažesnes paskatas dirbti pedagoginį darbą. Paskatų skirtumai turi įtakos darbo kokybei bei norui tobulėti, keistis, adaptuotis prie besikeičiančių socialinių ir kultūrinių visuomenės pokyčių. Kaip rodo tyrimai (Barrière, 2017), didelį pedagoginį darbo stažą turintys mokytojai patiria frustraciją, nes modernėjančioje visuomenėje jaučiasi labiau prarandantys savo žinias bei sunkiau jas įgyja, dėl ko gali arba nutraukti pedagoginį darbą, arba atvirkščiai – tvirtai laikytis jo įsikibę, juolab kad vyresniame amžiuje darbą susirasti yra vis sunkiau. Pedagogų darbo politikoje svarbu sudaryti sąlygas, kad asmenys sprendimą dirbti pedagoginį darbą priimtų įvertinę įvairias veiklos galimybes, kurias jie turi po studijų, ir aiškiai žinodami, ko jie nori gyvenime.

VI. Toliau dirbti pedagogu ar ieškoti laimės kitur?

Dalis dirbančiųjų yra tvirtai apsisprendę dirbti pasirinktą darbą, tačiau kita dalis abejoja, ar tai, ką jie dirba, iš tiesų ir yra tai, ką jie nori dirbti: galbūt kitur yra geresnės darbo galimybės ir sąlygos. Pedagogams abejonių dėl savo ateities mokykloje kyla dėl daugybės priežasčių.

Austrijos ir Didžiosios Britanijos mokslininkų grupė (Babic, Mairitsch, Mercer, Sullis, Jin, King, Lanvers, Shin, 2022) tyrinėjo vėlyvosios karjeros mokytojus, norėdami išsiaiškinti, kokie asmeniniai ir socio-ekonominiai veiksniai lemia sprendimą nutraukti ar tęsti mokytojo darbą. Buvo nustatyta, kad didžiausią įtaką su pedagoginiu darbu susijusiems sprendimams turi pasitenkinimas mokytojo darbu, mokytojo darbo prasmės pojūtis ir patiriamas stresas.

Atkreiptinas dėmesys į kai kuriuos JAV tyrimus, kuriuose teigiama, kad mokytojo atlyginimas daro tiesioginį poveikį priimant sprendimą dėl mokytojų darbo keitimo, tačiau kiti tyrimai (Kim ir kt., 2008) to nepatvirtina. Pavyzdžiui, Indonezijoje atlikto tyrimo metu nebuvo nustatyta ryšio tarp darbo užmokesčio ir karjeros nutraukimo arba ryšys buvo labai ribotas (De Ree ir kt., 2017).. Baležentienė (2023), analizuodama mokytojo profesinį identitetą pabrėžia, kad pedagogo darbe iškylančios problemos, konfliktai ir nesusipratimai sukelia mokytojų profesinį nusivylimą, mažina vidinę motyvaciją, savivertę, sukelia nepasitikėjimą savimi. Mokytojas susiduria su ugdymo programų kaita, nuotolinio mokymo(si) ir pamokų integravimo

iššūkiais, o tai turi įtakos ne tik ugdymo(si) proceso kokybei, bet ir ugdytinių mokymosi pasiekimams. Tyrinėtojai taip pat išskiria ir socialinio palaikymo svarbą priimant sprendimą tęsti ar išeiti iš pedagoginio darbo (Goldhaber ir kt., 2007; Haltiwanger ir kt., 2014; Britton ir kt., 2016; cit. Qin, 2020: cit. NŠA, 2023: 12).

Svarstymų išeiti iš pedagoginio darbo kyla dėl tarpusavio nesusikalbėjimo, ilgų darbo valandų ar laikinos darbo sutarties mokykloje. Pasak Barrière, mokytojai išgyvena „bejėgiškumą“ (Barrière, 2005; Barrière, 2017; Monin, 2017). Be to, nuolat auga mokytojams ir mokyklų vadovams keliami reikalavimai (TALIS, 2018). Modernėjant visuomenei, viena iš svarbiausių kompetencijų – mokėjimas dirbti su naujausiomis informacinėmis technologijomis, o šių kompetencijų stoka gali lemti pedagogų pasitraukimą iš darbo rinkos (Aracil, Velden, 2008, cit. Hartog, 1992; Sianesi ir Van Reenen, 2003). Darbo su informacinėmis technologijomis kompetencijų stoka gali tapti veiksniumi, sąlygojančiu pedagoginio darbo nutraukimą. XXI amžiuje daug diskutuojama apie dirbtinio intelekto galimybes, tačiau kompiuteris tikrai dar ilgai neatstos pedagogo, o dirbtinis intelektas atliks tik tam tikras pasikartojančias užduotis, tokias kaip įvairių testų tikrinimas. Užduotis vis dar turi rengti pedagogas (*BNS. Pranešimas spaudai* 2023 06 12).

Prancūzijos nacionalinė švietimo, jaunimo ir sporto ministerija pateikia bendrųjų ir asmeninių kompetencijų, kurias turi atitikti pedagogas, sąrašą bei aprašą. Prancūzų požiūriu, mokytojas turi skatinti mokinių patriotizmą, tačiau nediskriminuoti nė vieno kitos tautos ar rasės mokinio. Mokytojas turi gerai išmanyti šalies švietimo politines gaires bei laikytis švietimo politikos įgyvendinimo principų. Pedagogas privalo gerai išmanyti vaikų

ir paauglių psichologiją, suvokti žinių įgijimo koncepcijas, įvertindamas kiekvieno mokinio individualius (ne)gebėjimus. Mokytojas turi sugebėti parinkti mokymo priemones ir jas pritaikyti tiek visiems bendrojo ugdymo mokiniams, tiek mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių. Mokytojas turi stebėti mokinių ugdymosi pažangą, bendradarbiauti su mokinių tėvais bei kitais mokyklos mokytojais („La liste des compétences que les professeurs, professeurs documentalistes et conseillers principaux d'éducation. Ministère de l'éducation nationale de la jeunesse et des sports“, 2013).

Svarbu pažymėti, kad valstybės imasi priemonių, kuriomis siekiama spręsti pedagogų darbo iššūkius. Lietuvos Respublikos Seime atstovaujamų politinių partijų, bendradarbiaujant su Lietuvos savivaldybių asociacija ir Lietuvos švietimo taryba, susitarimuose dėl Lietuvos švietimo politikos (2021–2023 m.) nurodomos priemonės, kaip bus siekiama didinti pedagogo profesijos patrauklumą ir kurti pedagogų karjeros galimybes: nuo 2027 m. mokytojų kvalifikacinės kategorijas planuojama susieti su mokytojų veiklos vertinimu ir aukštojo mokslo kvalifikaciniais bei mokslo (meno) laipsniais; priešpensinio amžiaus pedagogams ir švietimo pagalbos specialistams sudaryti orias sąlygas pasitraukti iš pedagogo profesijos, įteisinant galimybes išlaikyti socialines garantijas; užtikrinti mokytojo kompetenciją ir diskreciją spręsti, vertinti bei parinkti mokymo(si) būdus ir apimtis, mažinant smulkmenišką biurokratinę priežiūrą, tačiau didinant ilgalaikę atsakomybę už rezultatus; iki 2024 m. sudaryti kuo palankesnes sąlygas kitų profesijų atstovams persikvalifikuoti ir dirbti mokytoju, profesijos mokytoju ar švietimo pagalbos specialistu; valstybės lėšomis finansuoti galimybes jau dirbantiems pedagogams įgyti

papildomą pedagogo kvalifikaciją; kompensuoti su kvalifikacijos tobulinimu ir tiesiogiai su profesine veikla susijusias išlaidas; nuolat tobulinti mokyklų vadovų lyderystės gebėjimus, teikiant tikslinės pagalbos priemones, vykdam vadovų kompetencijų stiprinimo programas, plėtojant mentorystės sistemą, stiprinant jų karjeros planavimą (LRV. Susitarimai dėl Lietuvos švietimo (2021–2030 m.)).

Šio skyriaus tikslas yra išanalizuoti dvi pedagogų grupes: tuos, kurie yra apsisprendę toliau dirbti pedagoginį darbą ir tuos, kurie abejoja savo ateitimi pedagoginiame darbe ir svarsto darbo keitimo galimybę. Siekiant įvertinti, kiek atskiras pedagogas yra tikras dėl savo ateities pedagoginiame darbe, respondentams buvo užduotas klausimas „Kaip dažnai susimąstote apie darbo keitimą“. Visi pedagogai, kurie į šį klausimą atsakė „labai retai“ ir „retai“, buvo priskirti pedagogų, kurie yra tikri dėl savo ateities pedagoginiame darbe, grupei. Į šią grupę pateko 1 362 tyrimo dalyviai, t. y. 42,49 proc. nuo visų tyrimo dalyvių. Visi kiti pedagogai buvo priskirti pedagogų, kurie nėra tikri dėl savo ateities pedagoginiame darbe, grupei – į šią grupę pateko 2 013 tyrimo dalyvių, t. y. 57,51 proc. nuo visos tyrimo imties.

Pirmiausia buvo siekiama nustatyti, kokiais būdais asmuo priima vieną ar kitą sprendimą, taip pat buvo atlikta paskatų dirbti pedagoginį darbą analizė. Svarbu išsiaiškinti paskatas dirbti pedagogu norint priimti sprendimus, skatinančius pedagogus likti mokykloje ir dirbti pedagoginį darbą, o tai ypač aktualu esant pedagogų trūkumui.

Pagal turimą darbo stažą tyrimo dalyviai buvo suskirstyti į 3 grupes. **Pirmoji grupė** – pedagogai, turintys didesnę nei 31 metų darbo stažą. Ši grupė yra išskirtinė, nes ją sudarantys pedagogai savo karjerą pradėjo kitomis ekonominėmis ir institucinėmis

sąlygoms (sovietinėje švietimo sistemoje) ir patyrė ribojantį sovietinių institucijų poveikį.

Antroji grupė – pedagogai, turintys 15–30 metų darbo stažą. **Trečioji grupė** – pedagogai, turintys darbo stažą iki 15 metų. Ši 15 metų darbo stažo riba yra ypatinga, nes būtent tuo metu išauga pedagogų noras keisti savo darbo vietą, o vėliau, darbo stažui didėjant, noras keisti darbą pradeda mažėti.

6.1. Sprendimas tęsti pedagogo darbą

Pedagogus, apsisprendusius tęsti pedagogo darbą, remiantis įvade pristatyta metodologija ir teorine prieiga, galime suskirstyti į 3 grupes pagal sprendimo priėmimo būdą. **Pirmoji grupė** – tai pedagogai, kurie priėmė racionalų sprendimą, t.y. įvertinę visas tuo metu prieinamas darbo ir veiklos alternatyvas, pasirinko pedagoginį darbą kaip didžiausią naudą teikiančią veiklą ar darbą. Racionalaus sprendimo požymius atitiko 607 tyrimo dalyviai.

Antroji grupė – tai pedagogai, kurie priėmė silpnavališką sprendimą tęsti pedagogo darbą, t.y. iš tuo metu prieinamų darbo ar veiklos alternatyvų dėl vieno ar kitų priežasčių pasirinko ne naudingiausią sau veiklą. Silpnavališko sprendimo požymius atitiko tik 29 pedagogai, todėl jie atskirai nebus analizuojami.

Trečioji grupė – tai pedagogai, kurie priėmė ribotai racionalų sprendimą tęsti pedagoginį darbą, t.y. gerai nežinojo, kur dar galėtų dirbti ir ką tuo metu labiausiai norėjo daryti gyvenime. Pagal ribotai racionalaus sprendimo požymius buvo identifikuotas 541 tyrimo dalyvis.

Hipotetiškai egzistuoja galimybė, kad asmuo priima sprendimą dirbti pedagoginį darbą, nes neturi kitų darbo ar veiklos al-

ternatyvų, tačiau tokia situacija yra sunkiai įsivaizduojama šiuolaikinėje demokratinėje visuomenėje.

Švietimo politikai aktualus klausimas, ar skiriasi skirtingais būdais sprendimą toliau dirbti pedagoginį darbą priėmusių pedagogų paskatos pedagoginiam darbui.

6.1.1. Sprendimas tęsti pedagogo darbą kaip racionalus pasirinkimas

ŠMSM tinklalaidėje *Mokysiu.lt*, aptariant mokytojo pašaukimo temą (2020 m. liepos 31 d.), pedagogai pasakojo, kodėl jiems patinka jų darbas. Pedagogai teigė, kad dar besimokydami mokykloje pajuto norą padėti kitiems bei patyrė džiaugsmą, kai su jų pagalba klasės draugai, o vėliau – mokiniai, pasiekė geresnių rezultatų. Apžvelgus su pedagogų darbu susijusius tyrimus galima konstatuoti, kad stinga teigiamų pedagogų darbo patirčių ir pasitenkinimo mokytojo darbu analizių – tai galėtų būti postūmis naujiems tyrimams. Galima paminėti R. Kontautienės 2002 m. atliktą tyrimą, kurio rezultatai parodė, jog dauguma pedagogų patenkinti savo profesija. Mokytojai savo užimamas pareigas laiko naudingomis realizuojant asmenybės augimo poreikį, nes skatina nuolat tobulėti ir mokytis. Be to, dauguma pedagogų įsitikinę savo darbo reikšmingumu ir svarba (Kontautienė, 2002: 31).

Racionalų sprendimą tęsti pedagoginį darbą priėmę pedagogai žinojo visas tuo metu jiems prieinamas darbo ir veiklos alternatyvas ir nusprendė, kad iš visų prieinamų darbo ir veiklos alternatyvų pedagoginis darbas jiems yra patraukliausia ir labiausiai pageidaujama veikla (galimybių ir norų žinojimas plačiau aptartas 5.2.1 ir 5.2.2 skyreliuose).

Pagal racionalaus pasirinkimo požymius buvo identifikuoti 607 tyrimo dalyviai (17,9

proc. nuo tyrimo imties), priėmę racionalų sprendimą tęsti pedagoginį darbą. Iš šios tyrimo dalyvių aibės 170 pedagogų turi darbo stažą iki 15 metų, 214 pedagogų darbo stažas yra nuo 16 iki 30 metų, 223 pedagogų darbo stažas – didesnis nei 31 metai.

Norint palyginti šios pedagogų grupės paskatas dirbti pedagoginį darbą, ji buvo lyginama su pedagogų grupe, kuri neatitinka racionalaus sprendimo požymių. Išskirtų pedagogų grupių paskatų dirbti pedagoginį darbą skirtumai vaizduojami 32 paveiksle.

32 paveikslas. Pedagogų, priėmusių racionalų sprendimą toliau dirbti pedagoginį darbą, paskatų pasiskirstymas pagal darbo stažą (proc.)

Pastabos:

0-15 metų atitinka pedagogus, priėmusius racionalų sprendimą toliau dirbti pedagoginį darbą ir turinčius 15 ir mažiau metų darbo stažą, 16-30 metų – pedagogus, priėmusius racionalų sprendimą toliau dirbti pedagoginį darbą ir turinčius nuo 16 iki 30 metų darbo stažą, >30 – pedagogus, priėmusius racionalų sprendimą toliau dirbti pedagoginį darbą ir turinčius daugiau nei 30 metų darbo stažą, likusieji – visi kiti likę tyrime dalyvavę pedagogai. 1 – atitinka visiškai nepatenkinti arba visiškai nesutinka, 5 – visiškai patenkinti arba visiškai sutinka.

Lyginant pinigines paskatas dirbti pedagoginį darbą tarp jau minėtų trijų pedagogų grupių matyti, kad esama skirtumų (32 pav. A). Iki 15 metų darbo stažą turintys pedagogai yra labiausiai patenkinti darbo paja-

momis – įvertinimų vidurkis 3,4. Pedagogai, turintys 16–30 m. darbo stažą, yra mažiau patenkinti darbo užmokesčiu (įvertinimų vidurkis 2,82). Pedagogai, turintys didesnę nei 30 metų darbo stažą, yra dar mažiau pa-

tenkinti (įvertinimų vidurkis 3,18). Visų kitų tyrimo dalyvių įvertinimų vidurkis – 2,81. Stebimi skirtumai yra statistiškai reikšmingi. Taikant ANOVA analizę, apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

Pedagoginio darbo prasmės suvokimas yra svarbus paskatų šaltinis (32 pav. B). Iki 15 metų pedagoginio darbo stažo turinčių pedagogų darbo prasmingumo įvertinimų vidurkis yra 4,31. Pedagogų, kurių darbo stažas 16–30 metų, darbo prasmės pojūtis yra didžiausias – įvertinimų vidurkis 4,46, o turinčiųjų didesnę nei 30 metų darbo stažą įvertinimų vidurkis – 4,31. Visi kiti pedagogai, nepatekę į šias grupes, prasmės darbe mato mažiausiai – įvertinimų vidurkis yra 3,82. ANOVA analizė parodė, kad skirtumai yra statistiškai reikšmingi: apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

Išskirtos pedagogų grupės skiriasi pagal motyvaciją dirbti su vaikais (žr. 32 pav. C). Pedagogai, priėmę racionalų sprendimą tęsti darbą mokykloje ir turintys iki 15 metų darbo stažą, susiduria su didžiausiais motyvacijos dirbti su vaikais iššūkiais – įvertinimų vidurkis 2,89. Pedagogų, turinčių 15–30 metų darbo stažą, įvertinimų vidurkis 2,80. Pedagogai, turintys daugiau nei 30 metų darbo stažą, turi didžiausią motyvaciją dirbti su vaikais – jų įvertinimų vidurkis 2,6. Lyginant šias grupes su visais kitais tyrimo dalyviais (įvertinimų vidurkis 3,29) matyti, kad racionalų sprendimą tęsti savo darbą mokykloje priėmę pedagogai mažiausiai susiduria su motyvacijos problemomis darbe su vaikais. Taikant ANOVA analizę, nustatyta, kad stebimi skirtumai yra statistiškai reikšmingi – apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

Visuomenės palaikymas atlieka svarbią funkciją paskatų struktūroje dirbti pe-

dagoginį darbą. Lyginant analizuojamas pedagogų grupes pagal tai, kiek jie jaučia visuomenės palaikymą, išryškėjo skirtumų. Pedagogai, kurie yra priėmę racionalų sprendimą tęsti darbą mokykloje (turinčiųjų darbo stažą iki 15 metų įvertinimų vidurkis – 3,37, turinčiųjų darbo stažą 15–30 metų – 3,23, o turinčiųjų daugiau nei 30 metų darbo stažą – 3,08), jaučia didesnę visuomenės palaikymą nei kiti tyrimo dalyviai, kurių įvertinimų vidurkis yra 2,75. Stebimi skirtumai yra statistiškai reikšmingi. Taikant ANOVA analizę, apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

6.1.2. Ribotai racionalus sprendimas tęsti pedagogo darbą

Ribotai racionalų sprendimą tęsti pedagoginį darbą priėmę pedagogai nežinojo visų tuo metu jiems prieinamų darbo ir veiklos alternatyvų ir (arba) nežinojo, ar pedagoginis darbas jiems yra patraukliausia ir labiausiai pageidaujama veikla šiame gyvenimo etape (galimybių ir norų žinojimas plačiau aptartas 5.2.1 ir 5.2.2 skyreliuose).

Pagal ribotai racionalaus sprendimo požymius buvo identifikuotas 541 tyrimo dalyvis (16,3 proc. nuo visų tyrimo dalyvių), priėmęs ribotai racionalų sprendimą tęsti pedagogo darbą. Iš šios tyrimo dalyvių aibės 90 pedagogų turi darbo stažą iki 15 metų, 188 pedagogai turi 16–30 metų darbo stažą ir 263 pedagogai turi darbo stažą, didesnę nei 31 metai. Norint palyginti šios pedagogų grupės paskatas dirbti pedagoginį darbą, ji buvo lyginama su pedagogų grupe, kuri neatitinka ribotai racionalaus sprendimo požymių. Išskirtų pedagogų grupių paskatų dirbti pedagoginį darbą skirtumai vaizduojami 33 paveiksle.

33 paveikslas. Pedagogų, priėmusių ribotai racionalų sprendimą toliau dirbti pedagoginį darbą, paskatų pasiskirstymas pagal darbo stažą (proc.)

Pastabos:

0-15 metų atitinka pedagogus, priėmusius ribotai racionalų sprendimą toliau dirbti pedagoginį darbą ir turinčius 15 ir mažiau metų darbo stažą, 16-30 metų – pedagogus, priėmusius ribotai racionalų sprendimą toliau dirbti pedagoginį darbą ir turinčius nuo 16 iki 30 metų darbo stažą, >30 – pedagogus, priėmusius ribotai racionalų sprendimą toliau dirbti pedagoginį darbą ir turinčius daugiau nei 30 metų darbo stažą, likusieji – visi kiti likę tyrime dalyvavę pedagogai.

1 – atitinka visiškai nepatenkinti arba visiškai nesutinka, 5 – visiškai patenkinti arba visiškai sutinka.

Nustatyti skirtumai tarp analizuojamų keturių pedagogų grupių pagal pinigines paskatas (33 pav. A). Pedagogai, turintys iki 15 metų darbo stažą, yra labiausiai patenkinti darbo pajamomis – įvertinimų vidurkis 3,37. Pedagogai, turintys 16–30 metų darbo stažą, yra mažiau patenkinti darbo užmokesčiu – įvertinimų vidurkis 3,26, o pedagogai, kurių darbo stažas didesnis nei 30 metų, yra mažiausiai patenkinti – įvertinimų vidurkis 3,08. Visgi, lyginant su visais kitais tyrimo da-

lyviais (įvertinimų vidurkis – 2,8) matyti, kad šiai pedagogų grupei piniginės paskatos dirbti pedagoginį darbą yra svarbios. Stebimi skirtumai yra statistiškai reikšmingi. Taisant ANOVA analizę, apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

Kuo daugiau asmuo mato prasmės savo atliekamame darbe, tuo turi didesnes paskatas dirbti pedagoginį darbą. Pedagoginio darbo prasmės suvokimo skirtumai vaizduojami 33 pav. B. Iki 15 metų pedagoginį dar-

bo stažą turinčių pedagogų darbo prasmės įvertinimų vidurkis yra 4,39. Pedagogai, kurių darbo stažas nuo 16 iki 30 metų, prasmės darbe mato mažiau – įvertinimų vidurkis 4,17; turinčių didesnę nei 30 metų darbo stažą įvertinimų vidurkis – 4,21. Visi kiti pedagogai, nepatekę į šias grupes, prasmės darbe mato mažiau – įvertinimų vidurkis yra 3,86. ANOVA analizė parodė, kad skirtumai yra statistiškai reikšmingi – apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

Analizuojamos pedagogų grupės skiriasi pagal paskatas dirbti su vaikais (žr. 33 pav. C). Tyrimo dalyvių, turinčių iki 15 metų darbo stažą, įvertinimų vidurkis 2,94. Panašią motyvaciją dirbti su vaikais turi ir pedagogai, turintys 15–30 metų darbo stažą, – įvertinimų vidurkis 2,97 bei pedagogai, turintys daugiau nei 30 metų darbo stažą, – įvertinimų vidurkis 2,8. Apskritai pedagogai, kurių sprendimas tęsti pedagoginį darbą buvo priimtas ribotai racionaliu būdu, yra motyvuoti dirbti su vaikais lyginant su šiai grupei nepriklausančiais pedagogais, kurių motyvacijos dirbti su vaikais sunkumų įvertinimų vidurkis yra 3,25. Taikant ANOVA analizę, nustatyta, kad stebimi skirtumai yra statistiškai reikšmingi – apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

Visuomenės pritarimas, pagarba ir palaikymas skatina pedagogus kokybiškiau dirbti ir tobulėti. Lyginant analizuojamas pedagogų grupes pagal tai, kiek jie jaučia visuomenės palaikymą, matyti skirtumai (33 pav. D). Pedagogai, priėmę ribotai racionalų sprendimą tęsti pedagogo darbą, jaučia didesnę visuomenės palaikymą (turinčiųjų darbo stažą iki 15 metų įvertinimų vidurkis 3,18, turinčiųjų darbo stažą 15–30 metų – 2,92, o turinčiųjų daugiau nei 30 metų darbo stažą – 3,03) nei kiti tyrimo dalyviai, kurių įvertinimų vidurkis yra 2,8. Stebimi skirtumai yra statis-

tiškai reikšmingi. Taikant ANOVA analizę, apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

6.2. Abejonės dėl savo ateities pedagogo kelyje

Dalis pedagogų abejoja savo, kaip pedagogo, darbo ateitimi ir susimąsto apie alternatyvias užimtumo galimybes. Pedagogus, kurie svarsto išėjimo iš pedagoginio darbo galimybę, remiantis įvade pristatyta metodologija ir teorine prieiga, galima suskirstyti į 3 grupes:

Pirmoji grupė – tai pedagogai, kurių abejonės gali būti racionaliai pagrįstos. Jei pedagogas jaučia, kad pedagoginis darbas nėra tai, ką jis nori daryti, ir jis žino, kokias alternatyvias galimybes turi, tai jo abejonės dėl savo ateities pedagogo kelyje yra racionalios. Remiantis šiais požymiais, buvo identifikuoti 362 tyrimo dalyviai.

Antroji grupė – tai pedagogai, kurių abejonės gali būti nulemtos silpnavališkumu. Jei pedagogas dėl vieno ar kelių priežasčių pradeda galvoti apie pedagoginio darbo alternatyvas, nors iš jam prieinamų veiklos ir darbo alternatyvų pedagoginis darbas yra tai, ką jis labiausiai nori daryti, jo abejonės kyla iš silpnavališkumo. Šiuos požymius atitiko 347 pedagogai.

Trečioji grupė – tai pedagogai, kurių abejonės gali būti laikomos ribotai racionaliomis. Jei pedagogas pradeda abejoti savo ateitimi pedagoginiame darbe tiksliai nežinodamas, ko nori gyvenime ir kokių veiklos ir darbo alternatyvų šiuo metu turi, tokios abejonės yra ribotai racionalios. Pagal šiuos požymius buvo identifikuota 614 tyrimo dalyvių.

Švietimo politikos kontekste svarbu žinoti ne tik tai, kokio pobūdžio yra abejonės dėl savo ateities pedagogo kelyje, bet ir tai, kokių

pasekmių tai turi pedagogų skaičiaus kaitai. Tai bus atskleista analizuojant išskirtų pedagogų grupių paskatas pedagoginiam darbui.

6.2.1. Racionaliai pagrįstos abejonės dėl tolimesnio pedagoginio darbo

Abejonės dėl savo ateities pedagogo kelyje gali būti racionaliai pagrįstos. Jeigu pedagogas savo pozicijoje nesijaučia gerai ir turi kitų veiklos ir darbo galimybių, jo abejonės dėl savo ateities pedagogikoje yra racionaliai pagrįstos. Tyrinėtojai išskiria įvairius veiksnius, keliančius mokytojų abejonės ir nepasitenkinimą savo darbu. Poteliūnienė ir kt. (2019), tirdami mokytojų patirtis įgyvendinant ugdymo turinį nustatė, kad dauguma mokytojų nesijaučia aktyviais švietimo politikos dalyviais – dažniausiai jie jaučiasi švietimo politikos vykdytojais, privalančiais kokybiškai įgyvendinti ugdymo turinį. Dalyvaudami bendrųjų programų kūrimo procese mokytojai priima pasyvią poziciją ir yra linkę ugdymo praktikoje iškilusias problemas spręsti individualiai. Pasak Baležentienės (2023:19) švietimo sistemos iššūkiai tiesiogiai veikia mokytojus ir koreguoja mokytojams keliamus reikalavimus. JAV mokslininkų Everson ir Ko informacinių technologijų mokytojų tyrimas parodė, jog mokytojai blogai jaučiasi ne tik dėl nedidelių atlyginimų, pervargimo ir perdegimo, bet ir dėl baimės, kad nuolat tobulėjant informacinėms technologijoms gali nesugebėti gerai išmokyti mokinių (Everson ir Ko, 2022).

Pagal racionalaus pasirinkimo požymius buvo identifikuoti 362 tyrimo dalyviai (10,7 proc. nuo visų tyrimo dalyvių), kurių abejonės dėl savo ateities pedagogo kelyje yra racionaliai pagrįstos. Iš šios tyrimo dalyvių aibės 74 pedagogai turi darbo stažą iki 15 metų, 189 pedagogai – 16–30 metų darbo stažą; 99 pedagogai – didesnę nei 30 metų darbo stažą.

Norint palyginti racionalias abejonės dėl pedagogo darbo turinčių pedagogų grupės paskatas dirbti pedagoginį darbą, ji buvo lyginama su pedagogų grupe, kurios narių abejonės dėl savo ateities pedagogo kelyje nėra racionaliai pagrįstos. Išskirtų pedagogų grupių paskatų dirbti pedagoginį darbą skirtumai vaizduojami 34 paveiksle.

Apžvelgsime skirtumus pagal pasitenkinimą gaunamu darbo užmokesčiu (34 pav. A). Pedagogai, turintys iki 15 metų darbo stažą, yra mažai patenkinti darbo pajamomis – įvertinimų vidurkis 2,24. Pedagogai, turintys 16–30 metų darbo stažą, yra daugiau patenkinti darbo užmokesčiu – įvertinimų vidurkis 2,41, o pedagogai su didesniu nei 30 metų darbo stažu, yra mažiausiai patenkinti – įvertinimų vidurkis 2,2. Lyginant su visais kitais tyrimo dalyviais (įvertinimų vidurkis – 2,96) matyti, kad šios pedagogų grupės piniginės paskatos dirbti pedagoginį darbą yra mažiausios. Stebimi skirtumai yra statistiškai reikšmingi. Taikant ANOVA analizę, apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

Antras paskatų dirbti pedagoginį darbą šaltinis – darbo prasmės matymas. Pedagogų grupių skirtumai pagal darbo prasmės įvertinimus pateikti paveiksle 34 B. Iki 15 metų pedagoginio darbo stažo turinčių pedagogų darbo prasmės įvertinimų vidurkis yra 3,19. Pedagogai, kurių darbo stažas nuo 16 iki 30 metų, prasmės darbe mato panašiai – įvertinimų vidurkis 3,25; pedagogai, turintys didesnę nei 30 metų darbo stažą, savo darbe mato daugiau prasmės – įvertinimų vidurkis 3,4. Visi kiti pedagogai, nepatekę į šias grupes, turi didesnes prasmingo darbo paskatas dirbti pedagoginį darbą – įvertinimų vidurkis yra 4,01. ANOVA analizė parodė, kad skirtumai yra statistiškai reikšmingi: apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

34 paveikslas. Pedagogų, turinčių racionalių abejonių dėl tolimesnio pedagoginio darbo, paskatų pasiskirstymas pagal darbo stažą (proc.)

Pastabos:

0-15 metų atitinka pedagogus, turinčius 15 ir mažiau metų darbo stažą bei racionalių abejonių dėl tolimesnio pedagoginio darbo, 16-30 metų – turinčius nuo 16 iki 30 metų darbo stažą bei racionalių abejonių dėl tolimesnio pedagoginio darbo, >30 – turinčius daugiau nei 30 metų darbo stažą bei racionalių abejonių dėl tolimesnio pedagoginio darbo, likusieji – visi kiti likę tyrime dalyvavę pedagogai.

1 – atitinka visiškai nepatenkinti arba visiškai nesutinka, 5 – visiškai patenkinti arba visiškai sutinka.

Trečias paskatų dirbti pedagoginį darbą šaltinis – motyvacija dirbti su vaikais (žr. 34 pav. C). Tyrimo dalyviai, turintys iki 15 metų darbo stažą, patiria didžiausias su motyvacijos stoka susijusias problemas – įvertinimų vidurkis 3,8. Panašią motyvaciją dirbti su vaikais turi pedagogai, kurių darbo stažas 15–30 metų – įvertinimų vidurkis 3,66 bei daugiau nei 30 metų darbo stažą turintys pedagogai – įvertinimų vidurkis 3,78. Žvelgiant bendrai, pedagogai, kurių abejonės dėl savo ateities pedagogo kelyje yra racionaliai pagrįstos,

yra mažiau motyvuoti darbui su vaikais, nes šiai grupei nepriklausančių pedagogų motyvacijos dirbti su vaikais sunkumų įvertinimų vidurkis yra žemesnis – 3,12. Taikant ANOVA analizę, nustatyta, kad stebimi skirtumai yra statistškai reikšmingi – apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

Visuomenės pritarimas ar pagarba yra svarbi paskata dirbti pedagoginį darbą. Lyginant analizuojamas pedagogų grupes pagal visuomenės palaikymo vertinimą, matyti skirtumų (34 pav. D). Pedagogai, kurių abe-

jonės dėl savo ateities pedagogo kelyje yra racionaliai pagrįstos, jaučia mažesnę visuomenės palaikymą: turinčiųjų darbo stažą iki 15 metų įvertinimų vidurkis – 2,3, turinčiųjų 15–30 metų darbo stažą – 2,31, turinčiųjų daugiau nei 30 metų darbo stažą – 2,43, o šiai grupei nepriklausančių pedagogų jaučiamo visuomenės palaikymo įvertinimų vidurkis yra 2,9. Stebimi skirtumai yra statistškai reikšmingi. Taikant ANOVA analizę, apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

6.2.2. Silpnavališkumo nulemtos abejonės dėl pedagoginio darbo

Abejonės dėl savo ateities pedagogo kelyje gali kilti dėl silpnavališkumo. Jei pedagogui darbas mokykloje yra tai, ką jis labiausiai nori daryti, t. y. pedagoginis darbas yra jo didžiausia preferencija, tačiau dėl tam tikrų priežasčių, nesusijusių su ekonominiais, sveikatos ar socialiniais veiksniais, jis pradeda ieškoti kito darbo (pavyzdžiui, sunku ryte anksti keltis į darbą; aplinkiniai įkalbinėja keisti darbą; trūksta pasitikėjimo savimi), tokias abejones dėl tolimesnio darbo mokykloje galima laikyti nulemtomis silpnavališkumo

Jenšena (2021) atliko Vokietijos pradinių klasių matematikos mokytojų savęs vertinimo tyrimą lyties aspektu. Jame dalyvavo 310 mokytojų: 82,9 proc. moterų ir 17,1 proc. vyrų. Tyrimo rezultatai parodė, jog emocinė sveikata yra svarbus pedagogikos studijų, o vėliau ir mokytojo darbo ar netgi jo nutraukimo veiksnys. Įtakos mokytojo darbo nutraukimui turi žemas savęs vertinimas, neretai įgytas dar pačiam būnant mokiniu ir nepasitikėjimas savo kompetencijomis (Kurtz-Costes ir Schneider, 1994; Lohbeck ir kt., 2017: cit. Jenšena, 2021: 13).

Pagal išskirtus silpnavališkumo požymius buvo identifikuoti 347 tyrimo dalyviai

(10,3 proc. nuo visų tyrimo dalyvių), kurių abejonės dėl savo ateities pedagogo kelyje yra nulemtos silpnavališkumo. Iš šios tyrimo dalyvių aibės 121 pedagogas turi darbo stažą iki 15 metų, 153 pedagogai turi darbo stažą nuo 16 iki 30 metų ir 73 pedagogai turi didesnę nei 30 metų darbo stažą.

Vertinant šios pedagogų grupės paskatas dirbti pedagoginį darbą, analizuojamos grupės buvo lyginamos su pedagogų grupe, kuriai abejonės dėl savo ateities pedagogo kelyje kyla ne dėl silpnavališkumo. Išskirtų pedagogų grupių paskatų dirbti pedagoginį darbą skirtumai vaizduojami 36 paveiksle. Nenustatyta didelių piniginių paskatų skirtumų (35 pav. A). Pedagogų, turinčių iki 15 metų darbo stažą, įvertinimų vidurkis 3,05; pedagogų, turinčių 16–30 metų darbo stažą, įvertinimų vidurkis 2,98; pedagogų su didesniu nei 30 metų darbo stažu įvertinimų vidurkis 2,92. Lyginant su visais kitais tyrimo dalyviais (įvertinimų vidurkis 2,88), piniginių pajamų, kaip paskatų dirbti pedagoginį darbą, skirtumai nežymūs ir statistškai nereikšmingi. Taikant ANOVA analizę, apskaičiuotos Fisherio statistikos $p > 0,05$.

Prasmingas darbas yra paskata dirbti pedagoginį darbą (35 pav. B). Iki 15 metų pedagoginio darbo stažo turinčių pedagogų darbo prasmės įvertinimų vidurkis yra 4,13. Pedagogai, kurių darbo stažas nuo 16 iki 30 metų, prasmės darbe mato daugiau – įvertinimų vidurkis 4,04, panašiai vertina ir pedagogai, turintys didesnę nei 30 metų darbo stažą, – įvertinimų vidurkis 4,05. Į šias grupes nepatekusių pedagogų darbo prasmės įvertinimų vidurkis yra 3,91. ANOVA analizė parodė, kad skirtumai yra statistškai reikšmingi – apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

35 paveikslas. Pedagogų, turinčių silpnavališkumo nulemtų abejonių dėl tolimesnio pedagoginio darbo, paskatų pasiskirstymas pagal darbo stažą (proc.).

Pastabos:

0-15 metų atitinka pedagogus, turinčius 15 ir mažiau metų darbo stažą bei silpnavališkumo nulemtų abejonių dėl tolimesnio pedagoginio darbo, 16-30 metų – turinčius nuo 16 iki 30 metų darbo stažą bei silpnavališkumo nulemtų abejonių dėl tolimesnio pedagoginio darbo, >30 – turinčius daugiau nei 30 metų darbo stažą bei silpnavališkumo nulemtų abejonių dėl tolimesnio pedagoginio darbo, likusieji – visi kiti likę tyrime dalyvavę pedagogai. 1 – atitinka visiškai nepatenkinti arba visiškai nesutinka, 5 – visiškai patenkinti arba visiškai sutinka.

Motyvacija dirbti su vaikais taip pat yra paskata dirbti pedagoginį darbą (žr. 35 pav. C). Tyrimo dalyviai, turintys iki 15 metų darbo stažą, patiria mažiausias motyvacijos problemas – įvertinimų vidurkis 2,99. Pedagogai, turintys 15–30 metų darbo stažą, susiduria su motyvacijos problemomis – įvertinimų vidurkis 3,18, o pedagogai, turintys daugiau nei 30 metų darbo stažą, patiria didžiausias su motyvacija susijusias problemas – įvertinimų vidurkis 3,33. Visų kitų pedagogų, kurie nepatenka į šią grupę, motyvacija dirbti

su mokiniais yra panaši – įvertinimų vidurkis 3,19. Taikant ANOVA analizę nustatyta, kad stebimi skirtumai yra statistiškai nereikšmingi – apskaičiuotos Fisherio statistikos $p > 0,05$.

Visuomenės pritarimas ir pagarba yra svarbi paskata dirbti pedagoginį darbą. Lyginant analizuojamas pedagogų grupes pagal jaučiamą visuomenės palaikymą matyti skirtumų (35 pav. D). **Pedagogai, kurių abejonės dėl savo ateities pedagogo kelyje kyla dėl silpnavališkumo, jaučia didesnę**

visuomenės palaikymą – turinčiųjų iki 15 metų darbo stažą įvertinimų vidurkis – 3,05, turinčiųjų 15–30 metų darbo stažą – 2,97, turinčiųjų daugiau nei 30 metų darbo stažą – 2,88, o šiai grupei nepriklausančių pedagogų įvertinimų vidurkis yra 2,8. Stebimi skirtumai yra statistiškai reikšmingi. Taikant ANOVA analizę, apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

6.2.3. Ribotai racionalios abejonės dėl pedagoginio darbo ateities

Abejonių dėl savo ateities pedagogo kelyje gali kilti ir tada, kai asmuo aiškiai nežino, ko nori ir (ar) kokių darbo ir veiklos galimybių turi šiame gyvenimo etape. Ribotai racionalios abejonės dėl savo ateities pedagogo darbe kyla tada, kai pedagogas nežino, ar pedagoginis darbas yra tai, ką iš jam prieinamų veiklos ir darbo alternatyvų jis labiausiai nori daryti, taip pat nežino, kokių veiklos ar darbo galimybių turi.

Pagal aukščiau aprašytus ribotai racionalių abejonių požymius buvo identifikuoti 614 tyrimo dalyvių (18,2 proc. nuo visų tyrimo dalyvių), kurių abejonės dėl savo ateities pedagogo kelyje kyla ribotai racionaliai, t.y. aiškiai nežinant savo norų ir galimybių. Tai didžiausia savo pedagoginio darbo ateitimi abejojančių pedagogų grupė. Iš šios tyrimo dalyvių aibės 98 pedagogai turi darbo stažą iki 15 metų, 302 pedagogai turi 16–30 metų darbo stažą ir 214 pedagogų turi didesnę nei 30 metų darbo stažą.

Vertinant šios pedagogų grupės paskatas dirbti pedagoginį darbą, ji buvo lyginama su pedagogų grupe, kuriai priskirtų pedagogų abejonės dėl savo ateities pedagoginiame darbe nėra ribotai racionaliai pagrįstos. Išskirtų pedagogų grupių paskatų dirbti pedagoginį darbą skirtumai vaizduojami 36 paveiksle.

Pirmiausia vertėtų apžvelgti pasitenkinimo darbo užmokesčiu skirtumus (36 pav. A). Šioje grupėje pedagogai, turintys iki 15 metų darbo stažą, yra labiausiai patenkinti gaunamu darbo užmokesčiu – įvertinimų vidurkis 2,72. Pedagogai, turintys 16–30 metų darbo stažą, yra mažiau patenkinti darbo užmokesčiu – įvertinimų vidurkis 2,64, o pedagogai su didesniu nei 30 metų darbo stažu yra mažiausiai patenkinti už darbą gaunamu atlyginimu – įvertinimų vidurkis 2,55. Lyginant su visais kitais tyrimo dalyviais (įvertinimų vidurkis – 2,95) matyti, kad ši pedagogų grupė turi mažesnes pinigines paskatas dirbti pedagoginį darbą. Stebimi skirtumai yra statistiškai reikšmingi. Taikant ANOVA analizę, apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

Antrasis paskatų dirbti pedagoginį darbą šaltinis yra prasmės darbe matymas (36 pav. B). Iki 15 metų pedagoginio darbo stažo turinčių pedagogų darbo prasmingumo įvertinimų vidurkis yra 3,74. Pedagogai, kurių darbo stažas nuo 16 iki 30 metų, prasmės darbe mato mažiau – įvertinimų vidurkis 3,66, o pedagogai, turintys didesnę nei 30 metų darbo stažą, prasmės mato panašiai – įvertinimų vidurkis 3,61. Visi kiti pedagogai, nepatekę į šias grupes, turi didesnes darbo prasmės paskatas dirbti pedagoginį darbą – įvertinimų vidurkis yra 3,98. ANOVA analizė parodė, kad skirtumai yra statistiškai reikšmingi – apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

Trečiasis paskatų dirbti pedagoginį darbą šaltinis yra motyvacija dirbti su vaikais (žr. 36 pav. C). Tyrimo dalyviai, turintys iki 15 metų darbo stažą, patiria didžiausias motyvacijos problemas – įvertinimų vidurkis 3,62. Panašią motyvaciją dirbti su vaikais turi pedagogai, kurių darbo stažas 15–30 metų – įvertinimų vidurkis 3,5 bei pedagogai, turintys daugiau nei 30 metų darbo stažą – įvertinimų vidurkis 3,47. Žvelgiant bendrai, pedagogai, kurių

abejonės dėl savo ateities pedagogo kelyje yra ribotai racionalios, yra mažiau motyvuoti darbui su vaikais, nes šiai grupei nepriklausančių pedagogų motyvacijos dirbti su vaikais patiriamų sunkumų įvertinimų vidurkis

yra žemesnis – 3,11. Taikant ANOVA analizę, nustatyta, kad stebimi skirtumai yra statistiškai reikšmingi – apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

36 paveikslas. Pedagogų, turinčių ribotai racionalių abejonių dėl tolimesnio pedagoginio darbo, paskatų pasiskirstymas pagal darbo stažą (proc.)

Pastabos:

0-15 metų atitinka pedagogus, turinčius 15 ir mažiau metų darbo stažą bei ribotai racionalių abejonių dėl tolimesnio pedagoginio darbo, 16-30 metų – turinčius nuo 16 iki 30 metų darbo stažą bei ribotai racionalių abejonių dėl tolimesnio pedagoginio darbo, >30 – turinčius daugiau nei 30 metų darbo stažą bei ribotai racionalių abejonių dėl tolimesnio pedagoginio darbo, likusieji – visi kiti likę tyrime dalyvavę pedagogai.

1 – atitinka visiškai nepatenkinti arba visiškai nesutinka, 5 – visiškai patenkinti arba visiškai sutinka.

Visuomenės palaikymas yra svarbi pasakata dirbti pedagoginį darbą. Lyginant analizuojamas pedagogų grupes pagal visuomenės palaikymo vertinimą, matyti skirtumų (36 pav. D). Pedagogai, kurių abejonės dėl savo ateities pedagogo kelyje yra ribotai raciona-

lios, mažiau jaučia visuomenės palaikymą – turinčiųjų iki 15 metų darbo stažą įvertinimų vidurkis – 2,79; turinčiųjų 15–30 metų darbo stažą – 2,54; turinčiųjų daugiau nei 30 metų darbo stažą – 2,55, o šiai grupei nepriklausančių pedagogų visuomenės palaikymo įverti-

nimų vidurkis yra 2,89. Stebimi skirtumai yra statistiškai reikšmingi. Taikant ANOVA analizę, apskaičiuotos Fisherio statistikos $p < 0,05$.

6.3. Apibendrinimas

Analizuojant trečiąją pedagoginio kelio „kryžkelę“ – pedagogikos studijų absolvento sprendimą eiti dirbti į mokyklą ar užsiimti kita veikla, buvo siekiama, išsiaiškinti, koku būdu dabartiniai pedagogai priėmė sprendimą dirbti pedagoginį darbą. Buvo identifikuoti 490 tyrimo dalyvių, kurie sprendimą dirbti pedagogu priėmė įvertinę prieinamas darbo alternatyvas; 89 pedagogai, priėmę silpnavališką sprendimą dirbti mokykloje. Didelė dalis pedagogų – 1125, sprendimą dirbti pedagogu priėmė patirdami veiksmus ribojantį sovietinių institucijų poveikį. Didžiausia

tyrimo dalyvių dalis – 1671, sprendimą dirbti pedagogu priėmė gerai nežinodami savo darbo galimybių ir ką nori daryti gyvenime.

Išskirtos grupės buvo tarpusavyje lyginamos pagal paskatas dirbti pedagoginį darbą. Išskiriamos 3 paskatos: *piniginės, psichinės ir socialinės*.

Svarstymai nutraukti pedagogo darbą (analizė „Pedagogo karjeros nutraukimo priežasčių ir tęstinumo veiksmų analizė“ NŠA, 2023) yra intensyviausi tarp pedagogų, turinčių iki 15 metų darbo stažą, todėl pedagogai buvo suskirstyti į 2 grupes – turinčius darbo stažą iki 15 metų ir turinčius darbo stažą nuo 15 iki 30 metų.

Taip buvo išskirtos 7 pedagogų grupės, kurių paskatų dirbti pedagoginį darbą įvertiai pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė. Pedagogų paskatos dirbti pedagoginį darbą priklausomai nuo darbo stažo ir sprendimo dirbti pedagogu priėmimo būdo

Sprendimo būdai	Vienintelė alternatyva	Racionalus sprendimas		Ribotai racionalus sprendimas		Silpnavališkas sprendimas	
Stažas		0-15	16-30	0-15	16-30	0-15	16-30
Skaičius	1125	146	344	524	1247	55	34
Piniginės pajamos	2,87	3,2	2,99	2,91	2,82	3,22	2,82
Darbo prasingumas	3,9	4,23	4,12	3,88	3,78	4,15	3,9
Darbas su vaikais	3,08	2,93	3,08	3,31	3,32	3,18	3,27
Visuomenės palaikymas	2,84	3,13	2,97	2,86	2,68	3,3	2,84

Ketvirtoje pedagogo karjeros kelio „kryžkelėje“ buvo analizuojami pedagogų sprendimai tęsti pedagoginį darbą ar keisti darbo (veiklos) pobūdį. Šioje tyrimo ataskaitos dalyje bandoma atsakyti į klausimus, kaip

pedagogai priima sprendimą tęsti pedagoginį darbą ir kaip, priklausomai nuo to, koku būdu jie priėmė sprendimą tęsti darbą mokykloje, skiriasi jų paskatos dirbti pedagoginį darbą (4 lentelė).

4 lentelė. Pedagogų paskatos dirbti pedagoginį darbą priklausomai nuo darbo stažo ir sprendimo toliau dirbti pedagogu priėmimo būdo

Sprendimo būdai		Racionalus sprendimas			Ribotai racionalus sprendimas			Silpnavališkas sprendimas		
Stažas		0–15 m.	16–30 m.	30+ m.	0–15 m.	16–30 m.	30+ m.	0–15 m.	16–30 m.	30+ m.
Sprendimas dirbti pedagogu	Skaičius	170	214	223	90	188	263	3	9	17
	Piniginės pajamos	3,4	3,27	3,18	3,37	3,26	3,08	...	...	...
	Darbo prasmė	4,31	4,46	4,31	4,39	4,17	4,2	...	...	...
	Darbas su vaikais	2,89	2,8	2,6	2,94	2,98	2,8	...	...	...
	Visuomenės palaikymas	3,37	3,23	3,08	3,2	2,9	3,03	...	...	...
Abejonė dėl pedagogo darbo	Skaičius	74	189	99	98	302	214	121	153	73
	Piniginės pajamos	2,24	2,41	2,2	2,72	2,64	2,54	3,05	2,98	2,92
	Darbo prasmė	3,19	3,25	3,4	3,74	3,66	3,6	4,13	4,04	4,05
	Darbas su vaikais	3,8	3,66	3,78	3,62	3,5	3,47	2,99	3,18	3,33
	Visuomenės palaikymas	2,3	2,31	2,43	2,79	2,54	2,55	3,05	2,97	2,88

Buvo identifikuoti 1 177 tyrimo dalyviai, kurie tvirtai žengia pedagogo keliu. Iš jų 607 savo sprendimą priėmė racionaliai, 541 – ribotai racionaliu būdu, o 29 – priėmė silpnavališką sprendimą. Lyginant šių pedagogų grupių paskatų dirbti pedagoginį darbą skirtumus matyti, kad piniginės paskatos reikšmingai nesiskiria (4 lentelė). Pedagogų grupės skirtingai mato pedagoginio darbo prasmę. Pedagogai, kurie turi didesnę darbo stažą ir racionaliai priima sprendimą tęsti pedagoginį darbą, mato didesnę prasmę pedagoginiame darbe.

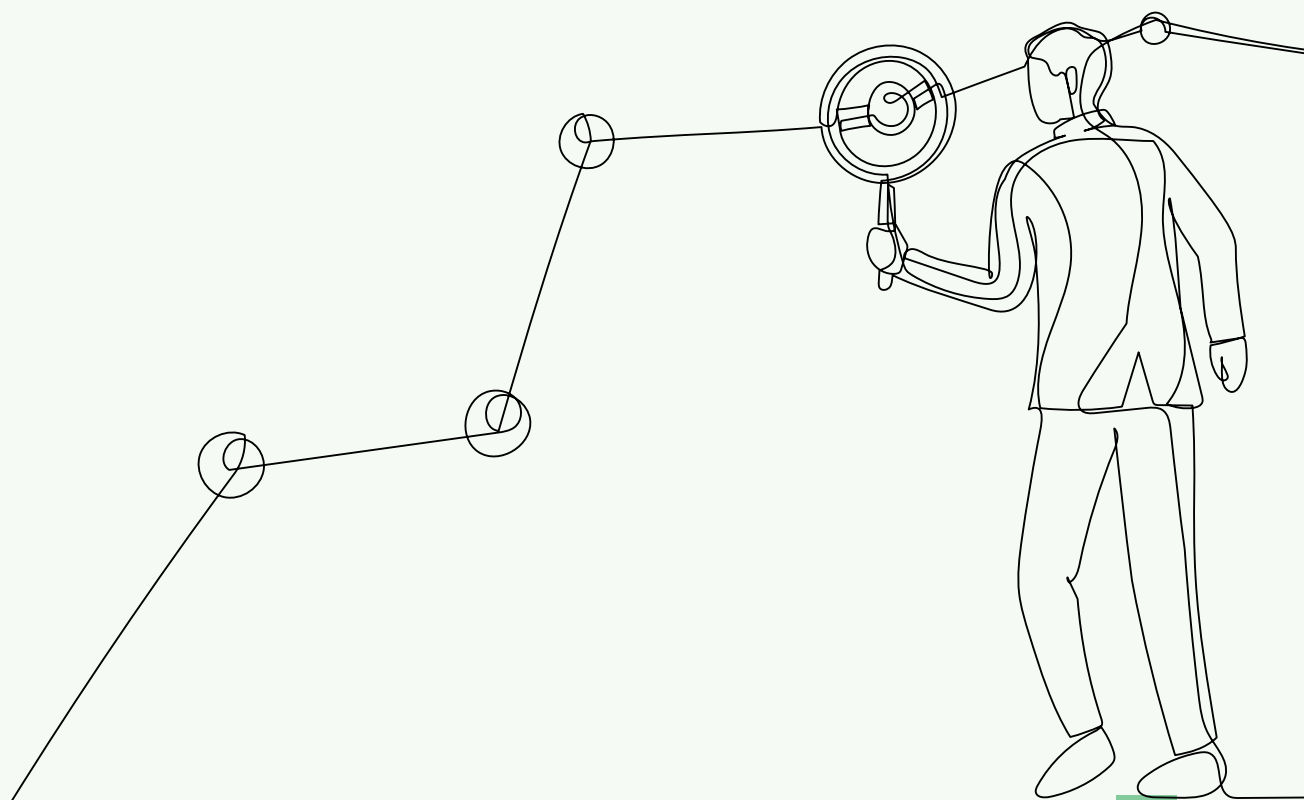
Pedagogai skiriasi pagal motyvą dirbti su vaikais. Racionaliai sprendimą tęsti mokytojo darbą priėmę pedagogai turi didesnę

motyvą dirbti su vaikais, nepriklausomai nuo turimo darbo stažo; jie taip pat jaučia didesnę visuomenės palaikymą nei priėmusieji ribotai racionalų sprendimą. Galima teigti, kad pedagogai, kurie racionaliai priima sprendimą tęsti pedagogo darbą, turi didesnes paskatas (išskyrus pinigines) dirbti pedagoginį darbą, tobulėti ir pan. Jei mokytojams kyla abejonių dėl savo darbo, mokyklos, savivaldybės ar centrinio lygmens organizacijos turėtų skatinti mokytojus priimti racionalius sprendimus dėl savo ateities pedagogo kelyje.

Taip pat buvo siekiama nustatyti, kokių mechanizmu yra grįsta abejonė dėl savo ateities pedagogo kelyje. 1 323 tyrime dalyvavę

pedagogai turi abejonių dėl savo ateities pedagogo kelyje. Iš abejojančių pedagogų aišbės 362 tyrimo dalyvių abejonės yra racionaliai pagrįstos, 614 – ribotai racionalių ir 347 tyrimo dalyvių abejonės kyla dėl silpnavališkumo. Pedagogai, abejojančios savo, kaip pedagogo darbo ateitimi, buvo lyginami pagal paskatas dirbti pedagoginį darbą (4 lentelė). Lyginant skirtingas pedagogų grupes paaiškėjo, kad didžiausias pinigines paskatas dirbti pedagoginį darbą turi pedagogai, kuriems abejonės dėl tolesnio darbo mokykloje kyla dėl silpnavališkumo, o mažiausios paskatos tų pedagogų, kurių abejonės yra racionaliai pagrįstos. Tie patys skirtumai stebimi ir analizuojant pedagoginio darbo prasmės vertinimą, darbo su vaikais motyvaciją bei jaučiamą visuomenės palaikymą.

Mažai tikėtina, kad galima išsklaidyti racionalias pedagogų abejones dėl savo, kaip pedagogo darbo ateities, tačiau, pasitelkus įvairias priemones, nesunkiai galima pakeisti silpnavališkumo nulemtas pedagogų abejones dėl darbo mokykloje į sprendimą likti pedagogo kelyje.

Išvados

Pedagogo karjeros kelias nuo studijų pasirinkimo ir tapimo mokytoju iki išlikimo pedagogo profesijoje:

1. Pirmoji pedagoginio kelio kryžkelė – asmens sprendimas studijuoti pedagogiką ar daryti ką nors kita yra priimamas pasitelkiant atitinkamą sprendimo priėmimo mechanizmą (racionalų, ribotai racionalų, silpnawališką).

- a. Tyrimas atskleidė, kad didžioji dalis pedagogikos studentų studijas pasirinko racionaliai: 1) gerai žinodami savo studijų galimybes, 2) žinodami, ką nori studijuoti ir 3) žinodami, kuo viena studijų programa skiriasi nuo kitos.
- b. Intencijų baigus studijas dirbti pedagoginį darbą analizė parodė, kad labiausiai ateiti dirbti į mokyklą yra linkę tie pedagogikos studentai, kurie aiškiai nežinojo, ką nori studijuoti ir nežinojo visų tuo metu jiems prieinamų studijų galimybių, t.y. rinkdamiesi pedagogikos studijas priėmė ribotai racionalų sprendimą. Galima daryti prielaidą, kad ne visi pedagogikos studentai, žinantys ko nori gyvenime, nori būti pedagogais, nes žinant savo norus ir galimybes, kitos veiklos ar darbo alternatyvos gali atrodyti patrauklesnės. Studentai, kurie aiškiai nežino, ko nori ir kokių galimybių turi, yra tarsi minkštas molis, kuris gali būti lengvai formuojamas.
- c. Nustatyta, kad baigę studijas mažiausiai mokykloje nori dirbti tie studentai, kurie rinkdamiesi studijų programą priėmė silpnawališką sprendimą, t.y. iš tiesų nenorėjo studijuoti pedagogikos, bet dėl vieno ar kitų priežasčių negalėjo studijuoti ar daryti to, ko nori labiausiai. Sil-

pnawališką sprendimą priėmę studentai mažiausiai nori dirbti pedagogais, todėl reiktų siekti, kad tokių studentų būtų kuo mažiau.

2. Antroji pedagoginio kelio kryžkelė – pedagogikos studento sprendimas tęsti pedagogines studijas arba jas nutraukti ir užsiimti kita veikla.

- a. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad studento pasirinkimas tęsti studijas yra daugiau ar mažiau pagrįstas sprendimas, padarytas apgalvotai, įvertinus įvairias alternatyvas. Studento abejones ir svarstymą nutraukti pedagogikos studijas stipriai sąlygoja ekonominės ir socialinės aplinkybės.
- b. Nustatyta, kad studentų, apsisprendusių tęsti pedagogikos studijas ir studentų, dėl sudėtingų socialinių ir ekonominių aplinkybių privestų svarstyti pedagogikos studijų nutraukimo galimybę, intencijos baigus studijas dirbti pedagoginį darbą nesiskiria.
- c. Paaiškėjo, kad studijų nutraukimo galimybę svarstantys studentai turi racionalių ir pagrįstų argumentų, kodėl reiktų nutraukti pedagogikos studijas ir yra mažiausiai motyvuoti baigus studijas dirbti mokykloje, todėl studijų efektyvumo prasme būtų tikslinga šią studentų grupę mažinti.

3. Nustatyta tendencija, kad nuo pirmojo iki trečiojo bakalauro studijų kurso didėja savo pasirinkimu studijuoti pedagogiką abejojančių studentų dalis. Atliekant tolimesnius tyrimus reikia ieškoti priežasčių, kodėl didėja abejojančių studentų dalis.

- a. Trečioji pedagoginio kelio kryžkelė – pedagogikos studijas baigusio asmens sprendimas pradėti dirbti mokykloje ar užsiimti kita veikla. Nustatyta, kad pedagogai, kurie sprendimą dirbti peda-

- gogu priėmė įvertinę jiems prieinamas darbo alternatyvas ir aiškiai žinoję, ką nori veikti tuo gyvenimo momentu, yra labiausiai patenkinti savo gaunamomis pajamomis.
- b. Pedagogai, kurie sprendimą dirbti mokykloje priėmė racionaliai, yra labiau motyvuoti dirbti su vaikais. Pedagogai, kurie sprendimą dirbti pedagoginį darbą priėmė aiškiai nežinodami, ko nori gyvenime ir kokių galimybių turi, susiduria su didžiausiais motyvacijos dirbti su vaikais iššūkiais.
 - c. Pedagogai, kurie racionaliai priėmė sprendimą dirbti mokykloje, labiausiai jaučia visuomenės palaikymą. Mažiausiai visuomenės palaikymą jaučia ribotai racionalų sprendimą dirbti mokykloje priėmę mokytojai.
 - d. Nustatytas ryšys tarp turimo pedagoginio darbo stažo ir paskatų dirbti pedagoginį darbą: mažesnę darbo stažą turintys pedagogai turi didesnes paskatas dirbti pedagoginį darbą nei pedagogai, turintys didesnę darbo stažą.
4. Ketvirtoji pedagoginio kelio kryžkelė – asmens sprendimas toliau tęsti pedagogo darbą ar užsiimti kita veikla.
- a. Pedagogai, kurie sprendimą dirbti pedagogu priėmė įvertinę jiems prieinamas darbo alternatyvas ir aiškiai žinoję, ką nori veikti tuo gyvenimo momentu, yra labiausiai patenkinti savo gaunamomis pajamomis.
 - b. Pedagogai, kurie racionaliai priėmė sprendimą tęsti pedagoginį darbą, turi didesnes paskatas (išskyrus pinigines) dirbti pedagoginį darbą, tobulėti ir pan. Tai reiškia, kad racionalus, sąmoningas sprendimas tęsti pedagoginį darbą turėtų būti skatinamas mokyklos, savivaldybės ar centrinio lygmens organizacijų.
 - c. Lyginant skirtingas pedagogų grupes paaiškėjo, kad didžiausias pinigines paskatas dirbti pedagoginį darbą turi tie pedagogai, kurių abejonės dėl tollesnio darbo mokykloje kyla dėl silpnavališkumo, o mažiausios paskatas turi tie pedagogai, kurių abejonės yra racionaliai pagrįstos. Tokie patys skirtumai stebimi ir vertinant pedagoginio darbo prasmės suvokimą, motyvaciją dirbti su vaikais bei visuomenės palaikymą.
 - d. Mažai tikėtina, kad galima išsklaidyti racionalias pedagogų abejones dėl savo, kaip pedagogo darbo ateities, tačiau, pasitelkus įvairias priemones, nesunkiai galima pakeisti silpnavališkumo nulemtas pedagogų abejones dėl tolimesnio darbo mokykloje į sprendimą likti pedagogo kelyje.

Rekomendacijos

1. Daliai pedagogikos studentų pedagogikos studijos nėra tai, ką jie nori daryti tame gyvenimo etape ir beveik neturi ketinimų baigę studijas dirbti mokykloje, todėl prasminga tokią situaciją keisti. Reikia pažymėti, kad tokia situacija universitetams yra naudinga, nes jų biudžetas tiesiogiai priklauso nuo studentų skaičiaus. Žvelgiant iš viešojo intereso perspektyvos, studentų, ateityje nenorinčių dirbti pagal baigtą studijų programą, studijų finansavimas viešaisiais ištekliais yra nenaudingas. Todėl nacionaliniu lygiu rekomenduojama sudaryti kompetetingą darbo grupę, kuri ieškotų būdų, kaip sudaryti sąlygas tokiems studentams pakeisti studijų programą ar užsiimti kita veikla.

2. Dalis pedagogikos studentų, susidūrę su socialiniais ir ekonominiais sunkumais, yra priversti svarstyti pedagogikos studijų nutraukimo galimybę. Kadangi ši studentų grupė turi tokias pačias aspiracijas baigus studijas dirbti pedagoginį darbą kaip ir studentai, kurie yra tvirtai nusprendę tęsti pedagogikos studijas, yra prasminga šią studentų grupę „išsaugoti“ studijose:

2.1. reikėtų ieškoti sprendimų, kaip būtų galima spręsti studentų patiriamus ekonominius ir socialinius studijų tęsimo apribojimus. Būtina plačiau komunikuoti ir informuoti studentus apie galimas finansinės paramos studijoms sąlygas (stipendijas, studijų paskolas, paramą netekusiems tėvų ar sunkią materialinę padėtį turintiems studentams).

2.2. svarbu motyvuoti pirmo – trečio bakalauro studijų kurso pedagogikos studentus tęsti studijas ir jas baigus dirbti pedagoginį darbą, kadangi būtent šių kursų studentams kyla daugiausia abejonių dėl

studijų tąsos. Reikėtų į pedagogikos studijų programą įtraukti profesinio orientavimo kursą, kad studentai būtų geriau supažindinti su karjeros galimybėmis. Vertėtų parengti pedagogo karjeros galimybių žemėlapi, kuriame atspindėtų galimos karjeros kryptys ir mokytoju ar pedagogikos studijų absolventui tinkančios veiklos, tiesiogiai nesusijusios su pedagoginiu darbu.

3. Norint, kad mokyklose dirbtų motyvuoti ir tobulėti pasirenkę pedagogai, reikėtų siekti, kad į mokyklą ateinantys dirbti asmenys žinotų, ko jie nori ir kokias galimybes turi. Vertėtų investuoti į ateinančių ir pradedančių mokykloje dirbti pedagogų sąmoningumo stiprinimą ir savo veiklos refleksiją.

- Reikėtų pasistengti išsklaidyti silpnavališkus sprendimus priėmusių pedagogų abejones dėl tolesnio darbo mokykloje, nes šie pedagogai turi dideles paskatas dirbti pedagoginį darbą. Reikia išsiaiškinti abejones keliančias priežastis ir jas eliminuoti ar užkirsti joms kelią. Tam galėtų pasitarnauti komandos, bendruomenės stiprinimo mokykloje priemonės, supervizijos ir pedagoginių darbuotojų psichologinis konsultavimas.

- Svarbu užtikrinti, kad pedagogai gautų konkurencingus atlyginimus, tokiu būdu formuojant stabilias mokytojų darbo vietas ir sudarant galimybes gauti orų atlyginimą dirbant vienoje darbovietėje, o ne keliuose. Jeigu tokių galimybių nėra, vertėtų pritaikyti kitas skatinimo priemones, pavyzdžiui suteikti pedagogams kūrybines ir sveikatinimosi atostogas, sudaryti galimybes stažuotis ir kelti kvalifikaciją užsienio šalyse, organizuoti komandos stiprinimo renginius.

Literatūra

Abraitytė, M. (2009). Sovietinės ideologijos diegimas Kauno mokyklose XX a. 7–9 dešimtmečiais. *Darbai ir dienos*, (52), 187-216.

Adamonienė, R. (2010). Studentų motyvacijos procesas ir jo kaitos galimybės. *Ugdymo psichologija*, (21), 49-55.

AIKOS. Apie AIKOS. Prieiga internete: <https://www.aikos.smm.lt/Puslapiai/Pradinis.aspxA> (žr. 2023 06 15).

Antanaitienė, A., Sajienė, L. (2011). Profesinio apsisprendimo formavimo (si) išorinės ir vidinės prielaidos. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, (21), 30-42.

Augienė, D., Malinauskienė, D. (2007). Pedagogų karjeros pokyčiai socialinių transformacijų kontekste. *Pedagogika*, 30-35.

Baalmann, T., Brömmelhaus, A., Hülsemann, J., Feldhaus, M., & Speck, K. (2022). The Impact of Parents, Intimate Relationships, and Friends on Students' Dropout Intentions. *Journal of College Student Retention: Research, Theory & Practice*, 0(0).

Babic, S., Mairitsch, A., Mercer, S., Sulis, G., Jin, J., King, J., ... & Shin, S. (2022). Late-career language teachers in Austria and the UK: Pathways to retirement. *Teaching and Teacher Education*, 113.

Barrère, A. (2005). *Travailler à l'école: Que font les élèves et les enseignants du secondaire ?*. France: Presses universitaires de Rennes.

Barrière, A (2017). *Le métier d'enseignant et ses transformations*. Pranešimas konferencijoje „Conférence du cycle 2017-2018 des Matinales de l'ESPE LNF“. Prieiga internete <https://www.youtube.com/watch?v=lc5HgtIElgQ> (žr. 2023 08 15).

Biémar S., Philippe M. Ch. ir Romainville M. (2003). L'injonction au projet : paradoxale et infondée? *L'orientation scolaire et professionnelle*, 32/1.

Boujut, M. Koleck, M. Bruchon-Schweitzer, M.-L. Bourgeois. (2009). La santé mentale chez les étudiants: suivi d'une cohorte en première année d'université. *Annales Médico-psychologiques, revue psychiatrique*, 167(9), 662-668.

Carver-Thomas D. ir Darling-Hammond L. (2019). The trouble with teacher turnover: How teacher attrition affects students and schools. *Education Policy Analysis Archives*, 27 (36).

Cornel J. (2014). *Choisir sa carrière et réussir ses études supérieures*. Édition Publibook, 2014.

Dikčius, V. (2011). *Anketos sudarymo principai*. VU.

Duguet, A. (2014). *Les pratiques pédagogiques en première année universitaire: description et analyse de leurs implications sur la scolarité des étudiants*. Doctoral dissertation, Université de Bourgogne.

Dunajevs E., Buzaitytė-Kašalynienė J. (2020) Kas, kaip ir kodėl ateina į socialinio darbo studijas. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 25 (1).

Dunajevs E., Buzaitytė-Kašalynienė J. Kutkaitė - Petkevič E. (2019). Kodėl socialinio darbo absolventai išeina iš socialinio darbo? *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 24 (1), 85-106.

Ekspozicijų centras. *Aukštųjų mokyklų mugė 2022*. Prieiga internete: <https://www.parodos.lt/parodos/aukstuju-mokyklu-muge-2022/> (žr. 2022 03 05).

Elster J. (2000). *Socialinių mokslų elementai*. Vilnius: Vaga.

Europos Komisija. (2018). *Mokytojo karjera Europoje: galimybės tapti mokytoju, karjeros raida ir parama*. „Eurydice“ ataskaita. Prieiga internete: http://publications.europa.eu/resource/cellar/435e941e-1c3b-11e8-ac73-01aa75ed71a1.0006.01/DOC_1 (žr. 2023 06 06).

Everson, J., Ko, A. J. (2022). “I would be afraid to be a bad CS teacher”: Factors Influencing Participation in Pre-Service Secondary CS Teacher Education. *In Proceedings of the 2022 ACM Conference on International Computing Education Research*, 1, 237-246.

Giddens A. (2000). *Modernumas ir asmens tapatybė*. Vilnius. Pradai.

Gigerenzer, G., Selten, R. (2001). Rethinking rationality. In G. Gigerenzer & R. Selten (Eds.), *Bounded rationality: The adaptive toolbox* (pp. 1–12). The MIT Press.

Granovetter, M. S. (1973). The strength of weak ties. *American journal of sociology*, 78(6), 1360-1380.

Grilauskaitė, R. (2020). Lietuvos universitetų studentų užimtumas, motyvacija mokytis bei ateities perspektyvos. In *Mokslas ir praktika: aktualijos ir perspektyvos* (pp. 53-61).

Holme, J. J., Jabbar, H., Germain, E., Dinning, J. (2018). Rethinking Teacher Turnover: Longitudinal Measures of Instability in Schools. *Educational Researcher*, 47(1), 62–75.

Hovdhaugen, E., Aamodt, P. O. (2009). Learning environment: Relevant or not to students' decision to leave university?. *Quality in higher education*, 15(2), 177-189.

Imbrasaitė, J., Auglytė, V., Naudžiūtė, I. (2015). *Jaunimo įgalinimo galimybės Lietuvoje*. Tyrimo ataskaita. VDU.

Interviu su švietimo politikos ekspertu duomenys. Interviu vyko 2023 06 06

Jenßen, L. (2021). What affects the arrogant, proud or ashamed pre-service teacher in mathematics? Effects of social comparison, gender and self-concept on self-conscious emotions. *Soc Psychol Educ*, 24, 1105–1123.

Jovaiša: nuo pedagogikos edukologijos link, 203–231. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Juškytė, I. (2010). *Pradedančio pedagogo karjeros tyrimas*. Magistro darbas. VDU.

Kahneman D., Tversky A., (1979). Prospect theory: An analysis of decision under risk, *Econometrica*, 47, 263–291.

- Kapočiūtė, V. (2006). Žemės ūkio specialybių universitetinių studijų pasirinkimo motyvai ir veiksniai. Magistro darbas. LSMU.
- Kasiulevičius, V. (2012). *Racionalios diagnostikos pagrindai*. Pranešimo skaidrės. VU.
- Kelpšaitė I. (2019). *Jauno žmogaus pasaulėvaizdis XIX a. pab.–XX a. pr. lietuvių poezijoje*. Bakalauro darbas. ŠU.
- Kinash, S., Crane, L., Capper, J., Young, M., Stark, A. (2017). When do university students and graduates know what careers they want: A research-derived framework. *Journal of Teaching and Learning for Graduate Employability*, 8(1), 3–21.
- Kleinman, A. (2002). Santé et stigmat. Note sur la danger, l'expérience morale et les sciences sociales de la santé. *Actes, de la recherche en sciences sociales*, 143, 97.
- Klizaitė, D. (2006). *Pirmojo kurso būsimųjų pedagogų adaptacijos ypatumai*. Magistro darbas. VPU.
- Kontautienė, R. (2002). Pedagogų pasitenkinimo darbu motyvuojančių ir higienos veiksnių raiška. *Tiltai*, 2 (19), 27 – 32.
- Kuhlthau, C. C. (2005). *Information search process*. Hong Kong, China.
- LAMA BPO. (2022). *Bendrojo priėmimo į Lietuvos aukštąsias mokyklas apžvalga*. Projektas „Bendrojo priėmimo į aukštąsias mokyklas sistemos plėtojimas“ (Nr. 09.3.2-ESFA-V-710-01-0003). Prieiga internete: <https://lamabpo.lt/wp-content/uploads/2023/04/2022-m.-bendrojo-priemimo-rezultatu-apzvalga.pdf> (žr. 2022 09 21).
- LAMA BPO. (2023). *Į Lietuvos aukštąsias mokyklas jau užsiregistravo 24,5 tūkst. Stojančiųjų* Pranešimas spaudai. Prieiga internete <https://lamabpo.lt/i-lietuvos-aukstasias-mokyklas-jau-uzsi-registravo-245-tukst-stojanciuju/> (žr. 2023 08 02).
- LAMA BPO. (2023). *Prašymus mokytis profesinio mokymo įstaigose pateikė per 16 tūkst. asmenų*. Pranešimas spaudai. Prieiga internete <https://lamabpo.lt/prasymus-mokytis-profesinio-mokymo-istaigose-pateike-per-16-tukst-asmenu/> (žr. 2023 08 02).
- Lankelienė I. (2007). *Socialinės aplinkos veiksniai, darantys įtaką abiturientų profesijos pasirinkimui*. Magistro darbas. MRU.
- Lazauskaitė R. (2006). *Pedagogo vaidmenys šiandieninėje visuomenėje*. Magistro darbas. ŠU.
- Leonavičius V., Norkus Z., Tereškinas A. (2005). *Sociologijos teorijos*. VDU.
- Leščinskienė, D., Balynienė, R., Kankevičienė, L. (2012). *Studentų mokymosi motyvacijos tyrimas: Alytaus kolegijos atvejis*. Tyrimo ataskaita. Alytaus kolegija.
- Lietuvos švietimo taryba. (2017). *Lietuvos švietimo būklės 2013–2016 apžvalga*. Prieiga internete: https://www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=3446 (žr. 2023 08 24).
- Lileikienė T. (2009). Aukštesniųjų klasių mokinių požiūris į karjeros sėkmingumą lemiančius veiksniai. *Pedagogika*, 93, 54-60.

Lisauskaitė E., Galkontas A., Grünovienė D. (2020). Profesinio pasirinkimo motyvacijos raiška skirtingose kultūrose, renkantis vaistininko arba vaistininko padėjėjo (farmakotechniko) profesiją.

LR ŠMM. (2015). Įsakymas V-1308 „Dėl Geros mokyklos koncepcijos patvirtinimo“, 2015). Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/46675970a82611e59010bea026bd-b259?jfwid=32wf90sn> (žr. 2023 05 24).

LRS. (2009). Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, Nr. XI-242, Valstybės žinios, 2009 m. gegužės 12 d., Nr. 54-2140.

LRT. (2023). *Kaip plėtojantis dirbtiniam intelektui ir daliai specialybių prarandant perspektyvas pasirinkti ateities specialybę?* Radijo laida „Dešimt balų“. Prieiga internete: <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000287752/desimt-balu-kaip-pletojantis-dirbtiniam-intelektui-bei-daliai-profesiju-prarandant-perspektyvas-pasirinkti-ateities-specialybe> (žr. 2023 08 10).

LRT. (2023). *Kiek besirenkančiųjų studijas girdi analitikų prognozes?* Radijo laida „Dešimt balų“. Prieiga internete: <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000288365/desimt-balu-kiek-besirenkantieji-studijas-girdi-analitiku-prognozes-kokiu-specialistu-reikes-rinkai-artimiausius-desimtmecius> (žr. 2023 08 10).

LRV. (2021). *Susitarimas dėl Lietuvos švietimo politikos (2021–2023)*. Prieiga internete: <https://lrv.lt/uploads/main/documents/files/Susitarimas%20d%C4%97l%20Lietuvos%20%C5%A1vietimo%20politikos.pdf> (žr. 2023 06 09).

Mačiulis D., (2005). Kaimo mokytojas tarpukario Lietuvoje: lojalus valdžiai ir autoritetas visuomenėje. *Lituanistica*, 61(1), 1–24.

Majzub R., Maisarah M. R. (2010). Teachers' and parents' perception on effective strategies for dropout prevention. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 9, 1036-1041.

Maniukaitė, G. (2010). Negalės žmonių raiškos aspektai: interesai ir galimybės. In *Visuomenė: įvairovės link* (red. Anelė Vosyliūtė), 83-94. Vilnius: Spaudmeta.

Marcinkevičienė, V. (2013). *Socialinių ryšių įtaka akademinio jaunimo socializacijai (LEU atvejis)*. Magistro darbas. LEU.

Marcinkevičienė, V., Morkūnienė, J. (2015). Studijų nutraukimo Kauno kolegijos Technologijų ir kraštotvarkos fakulteto priežasčių analizė. In *Aukštųjų mokyklų vaidmuo visuomenėje: iššūkiai, tendencijos ir perspektyvos* (No. 1, pp. 102-109).

Maslauskaitė, A. (2005). Šeimos sociologija. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 1, 122–134.

Merckle P. (2016). La sociabilité, l'amitié et le capital social. *La sociologie des réseaux sociaux*, 37–54.

Milanowski, A., Odden, A. (2007). *A new approach to the cost of teacher turnover* (Vol. 13). Seattle, WA: School Finance Redesign Project, Center on Reinventing Public Education.

Monin, N. 2016. Barrère, A. (2017). Au cœur des malaises enseignants, *Recherche et formation*, 82, 93-94.

- Morkevičiūtė M., Kravčenkienė V. (2019). KTU Matematikos ir gamtos mokslų fakulteto studentų studijų nutraukimo priežasčių analizė. *Lietuvos Matematikos Rinkiny*, 60 (B), 46–54.
- MOSTA. (2018). *Pedagogų darbo jėgos prognozavimas Lietuvoje*. Prieiga internete: <https://strata.gov.lt/images/pedagogai/Pedagogu-darbo-jegos-prognozavimas-Lietuvoje-v1.pdf> (žr. 2023 06 18).
- Müller, L., Klein, D. (2023). Social Inequality in Dropout from Higher Education in Germany. Towards Combining the Student Integration Model and Rational Choice Theory. *Res High Educ* 64, 300–330.
- Nazelskis, E. (2013). Ūkio subjektų dalyvavimas profesinio orientavimo veikloje – reikiamų darbuotojų užsitikrinimo priemonė organizacijose. *Profesinis rengimas. Tyrimai ir realijos*, 24, 86–99.
- Nettleton, S. (2006). *The Sociology of Health and Illness*. Cambridge: Polity Press.
- Nisbet, R. A. (2000). *Sociologijos tradicija*. Vilnius. Pradai.
- Norvaišienė, L. (2010). Ikimokyklinių įstaigų pedagogų karjerą įtakančių veiksnių vertinimas. *Ekonomikos ir vadybos aktualijos*, 582–592.
- NŠA. (2023a). *Motyvacijos priemonių rinktis pedagogikos studijas veiksmingumo analizė. Nacionalinė švietimo agentūra*. Projektas „Profesinio mokymo ir mokymosi visą gyvenimą informacinių sistemų ir registrų plėtra“ (Nr. 09.4.1-ESFA-V-713-02-0001). Prieiga internete: https://www.nsa.smm.lt/projektai/wp-content/uploads/2023/02/A8_Motyvacijos-priemones-pedagoginia-me-darbe.pdf (žr. 2023 08 03).
- NŠA. (2023b). *Mokytojų profesijos prestižo vertinimas: mokytojų požiūris. Nacionalinė švietimo agentūra*. Projektas „Profesinio mokymo ir mokymosi visą gyvenimą informacinių sistemų ir registrų plėtra“ (Nr. 09.4.1-ESFA-V-713-02-0001) (2023). Prieiga internete https://www.nsa.smm.lt/projektai/wp-content/uploads/2023/06/A4_Mokytojo-profesijos-prestizo-vertinimas_mokytoju_pozuriu_NSA.pdf (žr. 2023 06 15).
- OECD. (2018). TALIS 2018 Results (Volume I): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners. Prieiga internete: <https://doi.org/10.1787/1d0bc92a-en> (žr. 2023 06 18).
- Oficialiosios statistikos portalas. (2021). *Rugsėjo 1-osios skambutis sveikina vis mažiau mokytojų*. Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/straipsnis-vis-maziau-mokytoju> (žr. 2022 06 08).
- Ofosu-Ampong K., Boateng R., Kolong E. A., Anning-Dorson T. (2021). Motivation in Gamified Social Media Learning: A Psychological Need Perspective, *Journal of Information Systems Education*, 32(3), 199–212.
- Pociūtė, B. (2013). Profesinio orientavimo modelis: teorinės įžvalgos ir praktinis taikymas. In *Leonas*
- Poteliūnienė S., Ustilaitė S., Sabaliauskas S., Česnavičienė J., Juškevičienė A. (2019). Mokytojų patirtys įgyvendinant ugdymo turinį: mokytojas, kaip švietimo politikos dalyvis, mokyklos bendruomenės narys ir profesionalas. *Pedagogika*, 133 (1), 78–104.

- Puškorius, S. (2006). Risk Assessment of Decisions Making. *Viešoji politika ir administravimas*, 1(16), 46-52.
- Putnam, R. D. (2001). *Kad demokratija veiktų: pilietinės tradicijos šiuolaikinėje Italijoje*. Vilnius: Margi raštai.
- Raščiuvienė, O. (2013). Studentų asmeninės karjeros valdymo nuostatų kaita mokymosi iš patirties procese. *Profesinės studijos. Teorija ir praktika*, 11, 95-100.
- Rinkūnienė D., Jurkutė J., Laukaitienė J., Bučytė S., Laukevičius R. (2014). Pacientų, sergančių sunkiu širdies nepakankamumu, gyvenimo kokybės vertinimas. *Visuomenės sveikata*, 2 (65), 81–87.
- Roberge, J. (2021). La maturité d'apprentissage : comment la susciter chez nos étudiants ? *Pédagogie collégiale*, 34 (3), 11-16.
- Savičiūtė, R. (2013). *Sveikatos ir socialinių veiksnių sąsajų tyrimas*. Daktaro disertacija. VU.
- Simon, H.A. (1990). Bounded Rationality. In: Eatwell, J., Milgate, M., Newman, P. (eds) *Utility and Probability*. The New Palgrave. Palgrave Macmillan, London.
- Stanišauskienė V. (2022). *Kodėl tampama mokytoju? Mokytojo karjeros trajektoriją brėžiantys veiksniai*. Mokslo studija. KTU.
- STRATA. (2018). *Pedagogų poreikio planavimo sistemos tobulinimas*. Prieiga internete: <https://strata.gov.lt/apie-mus/projektai/pedagogu-poreikio-planavimo-sistemos-tobulinimas/> (žr. 2023 06 17).
- Sveikatos mokslai*, 30 (6), 59-64.
- Šidlauskienė, V. S. (2011). Studijoms, darbui ir šeimai palankios aplinkos kūrimas universitete: studentų požiūris. *Lyčių studijos ir tyrimai*, 9, 29-52.
- Šinušienė, A. (2020). *Mokytojo profesinio prestižo ir jam įtakos turinčių veiksnių vertinimas Lietuvoje*. Magistro darbas. KTU.
- ŠMSM. (2015). Kaip rengiami mokytojai? Švietimo problemos analizė, 15(139). Prieiga internete: <http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2012/12/Kaip-rengiami-mokytojai.pdf> (žr. 2022 06 01).
- ŠMSM. (2020). *Kas tas mokytojo pašaukimas? Tinklaidė „Mokysiu.lt“*. Prieiga internete: <https://www.youtube.com/watch?v=DwUfjBphMI0> (žr. 2023 08 17).
- ŠMSM. (2022). Mokytojų rengimas ir kvalifikacijos tobulinimas: poreikis ir galimybės, Švietimo problemos analizė, 1. Prieiga internete: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2022/04/Mokytoju-rengimas.pdf> (žr. 2022 05 11).
- ŠMSM. (2023). *Ministras įvertino priėmimo į aukštąsias mokyklas rezultatus: pamažu ima keistis daug metų vyravusios tendencijos*. Pranešimas spaudai. 2023 08 02. Prieiga internete: <https://smsm.lrv.lt/lt/naujienos/ministras-ivertino-priemimo-i-aukstasias-mokyklas-rezultatus-pamazu-ima-keistis-daug-metu-vyravusios-tendencijos> žr. (2023 08 02).

ŠMSM. (2023). *Noriu tapti mokytoju – kokį kelią pasirinkti?* Švietimo naujienos. Prieiga internete: https://www.svietimonaujienos.lt/noriu-tapti-mokytoju-koki-kelia-pasirinkti/?fbclid=IwAR2H5Ch0sN148Q5oRsAQSU2E_yiEdj5vD8GBAYQ1DvcvO4nMd2QoOWtl (žr. 2023 06 09).

ŠMSM. *Nacionalinis švietimo sistemos raportas*. Prieiga internete: https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/kiti/RAPORTAS__taisymai_.pdf (žr. 2023 07 11).

Špakauskienė, R. (2008). *Aukštos kvalifikacijos gyvulininkystės specialistų rengimo dinamika ir problemos*. Magistro darbas. LSMU.

ŠVIS. Prieiga internete. <https://www.svis.smm.lt/pagrindinis/> (žr. 2023 06 19).

Tamašauskienė, Z., Šileika, A., & Smolenskienė, F. (2008). Lietuvos aukštojo mokslo finansavimo problemos ir jų sprendimo kryptys. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, (1), 175-185.

Tamulienė, R. (2014). Dirbančių ir nedirbančių studentų paramos poreikių skirtumai: koleginių studijų atvejis. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*, 1 (10), 76-82.

Tijūnėlienė, O. (2000). Sovietinių laikotarpiu keltų reikalavimų mokytojo asmenybei problematiškumas. *Pedagogika*, 59-68.

Todd, P. M. (2001). Fast and frugal heuristics for environmentally bounded minds. In G. Gigerenzer & R. Selten (Eds.), *Bounded rationality: The adaptive toolbox* (pp. 51–70). The MIT Press.

Trapulionytė, E. (2021). *Studijų ir darbo derinimo patirtis studijų metu, tarp Farmakotechnikos, Socialinio darbo ir Bendrosios praktikos slaugos studijų programos studentų*. Tyrimo ataskaita. Kauno kolegija.

UAB „Leidybos studija“. *Kur stoti 2023? Žurnalas*. Prieiga internete: <https://www.kurstoti.lt/?eshop> (žr. 2023 06 17).

University of the people. *Not sure how to choose what to study?* Prieiga internete: <https://www.uopeople.edu/blog/how-to-choose-what-to-study-9-strategies-to-simplify-your-process/> (žr. 2023 07 04).

Urbonienė, L. (2015). Studijų programos pasirinkimas kaip sėkmingos karjeros prielaida. *Profesinės studijos: teorija ir praktika: mokslinių straipsnių žurnalas*, (15), 143-146.

Ustinavičiūtė, L., Katkonienė, A., & Žemaitaitytė, I. (2011). Veiksniai, susiję su sėkmingu karjeros planavimu ir profesijos pasirinkimu paauglystėje. *Social Inquiry into Well-Being*, 10(2), 169-180.

Užimtumo tarnyba. *Laisvo darbo vietos pedagogams*. Prieiga internete: <https://portal.uzt.lt/LD-BPortal/Pages/PositionOpeningPublic/QuickPOSearch.aspx?branch=POSearch&pageId=994ecfba-ce4b-4bc4-a6d1-825eb11a6b17> (žr. 2023 08 02).

Valstybės studijų fondas. *Valstybės remiamos paskolos*. Prieiga internete: <https://vsf.lrv.lt/lt-studentams/vrpaskolos> (žr. 2023 06 26).

VU. Gamtos mokslų modulių studijos mokytojams. Prieiga internete: <https://www.fsf.vu.lt/studentams/pedagogines-studijos-visos/modulio-studijos-pedagogams/gamtos-mokslu-dalyko-moduliai#prasymu-studijuoti-pateikimas> (žr. 2023 06 17).

Walker, A. (2008). *Le rôle des réseaux sociaux dans le processus d'insertion professionnelle des jeunes diplômés du secondaire professionnel et du collégial technique au Québec*. Magistro darbas. Université LAVAL.

World Health Organisation. *WHO remains firmly committed to the principles set out in the preamble to the Constitution*. Prieiga internete: <https://www.who.int/about/governance/constitution> (žr. 2023 08 30).

Worth J. (2017). *Teacher Retention and Turnover Research. Research Update 2: Teacher Dynamics in Multi-Academy Trusts*. Slough: NFER

Worth J. (2017). *Teacher Retention and Turnover Research. Research Update 2: Teacher Dynamics in Multi-Academy Trusts*. Slough: NFER. Prieiga internete: <https://www.nfer.ac.uk/publications/NUFS02/NUFS02.pdf> (žr. 2022 02 07).

Xuereb S. (2014). Why students consider terminating their studies and what convinces them to stay. *Active Learning in Higher Education*, 15(2), 145–156.

Žinių radijas (2019). *Ar tėvai turi įtakos renkantis karjerą?* Prieiga internete: https://www.youtube.com/watch?v=dr_dOw-z7hg (žr. 2023 06 17).

Žvikevičienė, V. (2007). *Bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų kvalifikacijos tobulinimas decentralizacijos sąlygomis: poreikiai, prielaidos, problemos*. Magistro darbas. VPU.

1 priedas Pedagogikos studentų apklausa

Gerbiamas respondente,

Nacionalinės švietimo agentūros projekto „Profesinio mokymo ir mokymosi visą gyvenimą informacinių sistemų ir registrų plėtra“ (Nr. 09.4.1-ESFA-V-713-02-0001) komanda atlieka nacionalinį tyrimą „Pedagogų karjerą sąlygojantys veiksniai“, kuriuo siekiama identifikuoti veiksnius, lemiančius asmens tapimą pedagogu. Prašome Jūsų užpildyti toliau esančią keturių dalių apklausą, pažymint tinkamą atsakymo variantą X ženklu. Jūsų nuomonė itin svarbi ir reikalinga objektyviems tyrimo rezultatams gauti. Apklausa anonimiška.

I) Sociodemografinė charakteristika.

1. Jūsų amžius: (įrašykite).
2. Jūsų lytis:
 - ☐ Vyras
 - ☐ Moteris
 - ☐ Kita
3. Jūsų gimtoji vietovė: (įrašykite savivaldybę).
4. Jūsų šeiminė padėtis:
 - ☐ Vedęs / ištekęjusi
 - ☐ Nevedęs / netekėjusi
 - ☐ Gyvenu su partneriu nesusituokęs / nesusituokusi
5. Kelintame kurse studijuojate?
 - ☐ 1 kursas
 - ☐ 2 kursas
 - ☐ 3 kursas
 - ☐ 4 kursas
 - ☐ 5 kursas
 - ☐ 6 kursas
6. Kur studijuojate?
 - ☐ Kolegijoje
 - ☐ Universitete
 - ☐ Kita (įrašykite)

II) Mums svarbu išsiaiškinti, kokios sąlygos ir veiksniai lėmė tai, jog pasirinkote pedagogikos studijas.

1. Ar Jūs turite artimų draugų, su kuriais galite būti savimi?
 - ☐ Tikrai taip
 - ☐ Greičiau taip
 - ☐ Greičiau ne
 - ☐ Tikrai ne

2. Įvertinkite savo santykius su šeimos nariais (tėvais, broliais, seserimis ir pan.): *geri, labiau geri, labiau blogi, blogi.*

4 (geri)	3 (labiau geri)	2 (labiau blogi)	1 (blogi)

3. Ar šiuo metu priklausote kokiai nors bendruomenei, būreliui, organizacijai?

- ☐ Tikrai taip
- ☐ Greičiau taip
- ☐ Greičiau ne
- ☐ Tikrai ne

4. Ar tai, kokias studijų programas įrašėte studijų prašyme, sąlygojo jūsų finansinė padėtis?

- ☐ Tikrai taip
- ☐ Greičiau taip
- ☐ Greičiau ne
- ☐ Tikrai ne

5. Ar Jūsų šeima gauna socialinę paramą?

- ☐ Taip
- ☐ Ne
- ☐ Nežinau

6. Kur ketinate gyventi studijų laikotarpiu?

- ☐ Studentų bendrabutyje
- ☐ Nuomojamame bute
- ☐ Savo namuose

7. Įvertinkite, kiek Jums buvo svarbi Jūsų finansinė padėtis, renkantis gyvenamąją vietą mieste, kuriame studijuosite:

- ☐ Labai svarbi
- ☐ Svarbi
- ☐ Nesvarbi
- ☐ Visiškai nesvarbi

8. Ar šiuo metu mokate už studijas? (papildomas klausimas)

- ☐ Taip
- ☐ Ne

**Jeigu į šį klausimą atsakėte teigiamai, pereikite prie 10 klausimo.*

9. Jei nemokate už pedagogikos studijas, tačiau reiktų mokėti, ar studijuotumėte pedagogiką?

- ☐ Tikrai taip
- ☐ Greičiau taip
- ☐ Greičiau ne
- ☐ Tikrai ne

10. Ar tai, kokias studijų programas įrašėte studijų prašyme, sąlygojo Jūsų fizinės sveikatos ypatumai (regos problemos, judėjimo sunkumai ir t. t.)?

- ☐ Tikrai taip
- ☐ Greičiau taip
- ☐ Greičiau ne
- ☐ Tikrai ne

11. Įvertinkite, kiek pritariate teiginiui, jog pedagogikos studijos buvo vienintelė alternatyva studijuoti universitete:

- ☐ Visiškai pritariu
- ☐ Pritariu
- ☐ Abejoju
- ☐ Nepritariu
- ☐ Visiškai nepritariu

12. Ar pildydami studijų prašymą pedagogikos studijas įrašėte pirmu numeriu?

13. Įvertinkite nuo 1 iki 10, kaip Jums sekėsi mokytis mokykloje (iš akademinės pusės) (1 – labai prastai; 10 – puikiai).

III) Toliau norime Jūsų paklausti apie veiksnius, kurie galėjo turėti poveikį Jūsų studijų pasirinkimui.

1. Įvertinkite, kiek pritariate šiems teiginiams:

Eil. Nr.	Teiginys	5 (visiškai pritariu)	4 (pritariu)	3 (abejoju)	2 (nepritariu)	1 (visiškai nepritariu)
1.	Rinkdamasis pedagogikos studijų kryptį, labai gerai žinojau, kas tai yra					
2.	Rinkdamasis, ką studijuoti, intensyviai ieškojau informacijos, susijusios su ugdomo mokslų studijų kryptimi					
3.	Buvau visiškai tikras, rinkdamasis šią studijų kryptį					
4.	Prieš stodamas, aiškiai žinojau, ką noriu studijuoti					
5.	Buvau motyvuotas rinktis šią studijų kryptį					
6.	Studijuodamas dalyką (pvz., istoriją, lietuvių k. ar kt.), supratau, kad lygiagrečiai noriu įgyti ne tik dalyko, bet ir didaktinių žinių					
7.	Visuomet domino temos, susijusios su vaiko raida					

2. Ar esate turėjęs pedagoginės patirties (savanoriavote, dirbote mokykloje, darželyje ir t. t.)?

- ☐ Tikrai taip
- ☐ Greičiau taip nei ne
- ☐ Greičiau ne nei taip
- ☐ Tikrai ne

3. Ar esate dirbęs su vaikais?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

**Jeigu į šį klausimą atsakėte neigiamai, pereikite prie 5 klausimo.*

4. Įvertinkite nuo 1 iki 5, kiek darbas su vaikais darė įtaką Jūsų apsisprendimui studijuoti pedagogiką (1 – visiškai neturėjo įtakos, 5 – darė didelę įtaką).

5. Jeigu buvote užtikrintas dėl pedagogikos studijų pasirinkimo, norime sužinoti, kas Jums buvo svarbu, studijų prašyme nurodant pedagogikos studijas.

Eil. Nr.		Visiškai nesvarbu	Labiau nesvarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Labiau svarbu	Labai svarbu
1.	Būsimas darbo užmokestis					
2.	Visuomenės gerovė					
3.	Užauginti išsilavinusių ateities kartą					
4.	Patinka darbas su vaikais					
5.	Lengva studijuoti					
6.	Aukštojo mokslo diplomas					
7.	Tęsti šeimos tradiciją būti mokytoju					
8.	Stoti ten, kur stojo mano draugas					
9.	Stengtis tapti tokiu pat geru mokytoju, kokį turėjau mokykloje					
10.	Savirealizacija					
11.	Stipendija					
12.	Aukštosios mokyklos lokacija					

13.	Profesijos stabilumas (pedagogo profesija niekada neišnyks, ji visuomet bus reikalinga visuomenėje)					
14.	Pedagogų trūkumas					
15.	Svajonės studijuoti pedagogiką įgyvendinimas					

6. Taip pat norime išsiaiškinti, kiek Jūsų pasirinkimui studijuoti pedagogiką darė poveikį:

Eil. Nr.		Visiškai nesvarbu	Labiau nesvarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Labiau svarbu	Labai svarbu
1.	Mama / tėtis / globėjai / rūpintojai					
2.	Broliai / seserys					
3.	Močiutė / senelis					
4.	Giminės (išskyrus paminėtas pirmiau)					
5.	Aš pats					
6.	Draugai					
7.	Visuomenės nuomonė					
8.	Mano buvę mokytojai					
9.	Mokykloje vykusių profesinio orientavimo renginių dalyviai					
10.	Kaimynai					
11.	Žiniasklaida					
12.	Socialiniai tinklai					
13.	Nuomonės formuotojai („influence-riai“)					
14.	Filmai					

15.	Knygos					
16.	Naujos pažintys					
17.	Politikai / valstybės tarnautojai, dirbantys švietimo srityje					
18.	„Youtube“ filmukai apie pedagogiką					

IV) Toliau norime Jūsų paklausti apie tai, kaip Jums sekasi studijuoti pedagogiką.

1. Studijuoju tai, ką noriu:

- ☐ Tikrai taip
- ☐ Greičiau taip nei ne
- ☐ Greičiau ne nei taip
- ☐ Tikrai ne

2. Nuo 1 iki 5 skalėje įvertinkite tikimybę, kad mesite pedagogikos studijas (1 – visiškai negali būti, 5 – visiškai tikėtina).

1 (visiškai negali būti)	2 (negali būti)	3 (sunku pasakyti)	4 (tikėtina)	5 (visiškai tikėtina)

3. Įvertinkite, kiek sutinkate su tuo, jog Jūsų sprendimas dėl studijų tęsimo / metimo, yra sąlygojamas toliau išvardytų teiginių:

Eil. Nr.	Teiginys	Tikrai taip	Greičiau taip nei ne	Greičiau ne nei taip	Tikrai ne
1.	Noras būti šalia Jums svarbių žmonių				
2.	Būtinybė būti šalia Jums svarbių žmonių				
3.	Poreikis būti šalia Jums svarbių žmonių				

4. Ar greitai metu planuojate kurti šeimą?

- ☐ Tikrai taip
- ☐ Greičiau taip
- ☐ Greičiau ne
- ☐ Tikrai ne
- ☐ Esu sukūręs / sukūrusi šeimą
- ☐ Nežinau / neapsisprendęs

5. Ar jaučiate iš aplinkinių žmonių (šeimos narių, draugų ir t. t.) pritarimą dėl Jūsų studijų pasirinkimo?

- ☐ Tikrai taip
- ☐ Greičiau taip
- ☐ Greičiau ne
- ☐ Tikrai ne

6. Ar dėl savo finansinės situacijos planuotumėte nutraukti pedagogikos studijas?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

7. Ar turite akademinių skolų?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

8. Ar gaunate studijų stipendiją ar kitas studijų išmokas?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

9. Ar mokate už studijas?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

10. Ar dirbate?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

(Jeigu į šį klausimą atsakėte neigiamai, prašome pereiti prie 12 klausimo.)

11. Ar pavyksta derinti darbą ir studijas?

- ☐ Tikrai taip
- ☐ Greičiau taip nei ne
- ☐ Greičiau ne nei taip
- ☐ Tikrai ne

12. Kiek sutinkate su šiais teiginiais:

Eil. Nr.	Teiginys	Tikrai taip	Greičiau taip nei ne	Greičiau ne nei taip	Tikrai ne
1.	Studijos užima daugiau laiko, nei galėčiau joms skirti				
2.	Sprendimas dėl studijų tęsimo ar metimo yra sąlygojamas Jūsų sveikatos poreikių				
3.	Studijuojate tai, ką iš tiesų ir norite studijuoti				
4.	Po studijų ketinate dirbti pedagogu				
5.	Domitės kitų studijų alternatyvomis				
6.	Studijuoti yra sunku				

Dėkojame už dalyvavimą apklausoje!

Gerbiamas respondente,

Nacionalinės švietimo agentūros projekto „Profesinio mokymo ir mokymosi visą gyvenimą informacinių sistemų ir registrų plėtra“ (Nr. 09.4.1-ESFA-V-713-02-0001) komanda atlieka nacionalinį tyrimą: „Pedagogų karjerą sąlygojantys veiksniai“, kuriuo siekiama identifikuoti veiksnius, lemiančius asmens tapimą pedagogu. Prašome Jūsų užpildyti toliau esančią anketą, pažymint tinkamą atsakymo variantą. Jūsų nuomonė itin svarbi ir reikalinga objektyviems tyrimo rezultatams gauti.

I) SOCIODEMOGRAFINĖS CHARAKTERISTIKOS KLAUSIMAI

1. Jūsų amžius: (rašykite).

2. Jūsų lytis:

- ☐ Vyras
- ☐ Moteris
- ☐ Nenoriu nurodyti

3. Pedagoginio darbo stažas (rašykite).

4. Pedagogų kvalifikacinės kategorijos:

- ☐ Mokytojas
- ☐ Vyresnysis mokytojas
- ☐ Mokytojas metodikas
- ☐ Mokytojas ekspertas
- ☐ Kvalifikacinės kategorijos neturiu, bet žadu įgyti
- ☐ Kvalifikacinės kategorijos neturiu ir nežadu įgyti

II. DARBO PAIEŠKA

1. Kaip susiradote darbą? Pažymėkite vieną atsakymo variantą:

- ☐ Susiradau pats (siūliau savo kandidatūrą, ieškojau savarankiškai, be kitų pagalbos)
- ☐ Dirbti pakvietė (draugai, giminės, darbdaviai ar kiti)

2. Jeigu darbą susiradote patys, tai kuriuos iš išvardytų būdų naudojote? Pažymėkite visus galimus variantus. Jeigu dirbti buvote pakviestas – pereikite prie 4 klausimo.

1.	Socialiniai tinklai („LinkedIn“, „Facebook“, „Instagram“ ir kt.)	
2.	Darbo paieškų portalai internete („CV Online“, „CV Market“, dirbu.lt ir kt.)	
3.	Draugai, pažįstami	
4.	Šeima	
5.	Giminės	
6.	Užimtumo tarnyba	
7.	CV siuntimas siūlant savo kandidatūrą į potencialias darbovietes (kuomet nėra darbo skelbimo)	

8.	Karjeros centras universitete	
9.	Praktikos vadovas	
10.	Pedagoginė praktika	
11.	Baigiamojo darbo vadovas	
12.	Mokyklų internetiniai puslapiai	
13.	Skelbimai savivaldybės tinklalapyje	
14.	Asociacijos	
15.	Dėstytojai	
16.	Bendruomenės skelbimai	
17.	Kita (įrašykite)	

3. Įrašykite, kuris iš būdų padėjo susirasti darbą:

4. Jeigu darbdavys susirado Jus, pažymėkite, koku būdu buvote pakviestas. Pažymėkite visus galimus variantus.

1.	Socialiniai tinklai („LinkedIn“, „Facebook“, „Instagram“ ir kt.)	
2.	Darbo paieškų portalai internete („CV Online“, „CV Market“, dirbu.lt ir kt.)	
3.	Draugai, pažįstami	
4.	Šeima	
5.	Giminės	
6.	Užimtumo tarnyba	
7.	Karjeros centras universitete	
8.	Praktikos vadovas	
9.	Pedagoginės praktikos vieta	
10.	Baigiamojo darbo vadovas	
11.	Dėstytojai	
12.	Mokyklos vadovas (po atliktos praktikos)	
13.	Mokyklos vadovas (po mokytojo padėjėjo / mokinio asistento darbo)	
14.	Kita (įrašykite)	

III. DARBO PATIRTIS IKI PRADEDANT DIRBTI PEDAGOGU

- Po kiek laiko baigęs studijas pradėjote dirbti? (įrašykite apytikslį mėnesių skaičių)
- Kiek laiko skyrėte savo pirmojo darbo paieškoms: (įrašykite apytikslį mėnesių skaičių)
- Ar po studijų iškart pradėjote ieškoti darbo?
 - ☐ Taip
 - ☐ Ne

Jeigu atsakėte neigiamai, įrašykite, ką veikėte baigęs studijas (pvz., savanoriavote, keliavote, išėjotės ir pan.). _____

4. Ar ieškojote tik pedagoginio darbo?

☐ Taip

☐ Ne

Jeigu atsakėte neigiamai, įrašykite, kokio kito darbo ieškojote. _____

5. Ar iškart po studijų dirbote pedagogu?

☐ Taip

☐ Ne

Jeigu į klausimą atsakėte neigiamai, nurodykite, kuo dirbote (įrašykite pareigas).

6. Jeigu iškart po studijų nedirbote pedagogu, kokius darbus dirbote? (įrašykite)

7. Kaip manote, kokiose srityse galėtumėte dirbti? (įrašykite)

IV. PEDAGOGO DARBAS KAIP RACIONALUS PASIRINKIMAS

1. Ar prieš įsidarbindamas pedagogu aiškiai žinojote, kur norite dirbti?

☐ Taip

☐ Ne

2. Ką žinojote apie pedagogo darbą, prieš pradėdamas jį dirbti?

Eil. Nr.	Teiginys	1 – visiškai nesutinku	2 – nesutinku	3 – nesutikras	4 – sutinku	5 – visiškai sutinku
1.	Pedagogo darbas atitiko mano susikurtą pedagoginio darbo įvaizdį					
2.	Iki pradėdamas dirbti pedagogo darbą, turėjau pakankamai darbo su vaikais praktikoje					
3.	Papildomai domėjausi apie pedagogo darbo ypatumus (reikalingos kompetencijos, veiklos turinys, darbo sąlygos ir t. t.)					

3. Ar prieš įsidarbindamas pedagogu, aiškiai žinojote apie įvairias darbo galimybes?

☐ Taip

☐ Ne

Jeigu į klausimą atsakėte neigiamai, pereikite prie 5 klausimo

4. Kokias?

5. Ar prieš įsidarbindamas pedagogu, po studijų baigimo dirbote ne pedagogo darbus?

6. Ar turite draugų / artimųjų, kurie dirba pedagogo darbą?

☐ Taip

☐ Ne

Jei atsakėte neigiamai, pereikite prie 8 klausimo.

7. Kiek įtakos tai turėjo Jūsų sprendimui dirbti pedagogo darbą? Įvertinkite nuo 1 iki 5.

8. Kuomet rinkotės tarp pedagogo darbo ir kitų alternatyvų, įvertinkite, kiek svarbūs Jums buvo šie veiksniai:

		1 – visiškai nesvarbu	2 – labiau nesvarbu	3 – nei svarbu, nei nesvarbu	4 – labiau svarbu	5 – labai svarbu
1.	Pajamų poreikis					
2.	Atlyginimo dydis					
3.	Aktyvus prisidėjimas prie visuomenės gerovės augimo					
4.	Užauginti išsilavinusią ateities kartą					
5.	Pomėgis dirbti su vaikais					
6.	Tęsti šeimos tradiciją būti mokytoju					
7.	Stengtis tapti tokiu pat geru mokytoju, kokį turėjau mokykloje					
8.	Savirealizacija					
9.	Profesijos stabilumas (pedagogai visuomet bus reikalingi)					
10.	Pedagogų trūkumas					
11.	Norėjau išbandyti kažką naujo					
12.	Stipendijos					

PATERNALIZMAS

9. Įvertinkite, kiek Jūsų sprendimui dirbti pedagogo darbą turėjo įtakos (kalbino, įtikinėjo ir t. t.) šie asmenys (1 – neturi įtakos, 5 – turėjo didelę įtaką):

	Aspektai	1	2	3	4	5
1.	Mama / tėtis / globėjai / rūpintojai					
2.	Broliai / seserys / įsėsėrės / įbroliai					
3.	Močiutė / senelis					
4.	Draugai					
5.	Giminės (išskyrus paminėtus pirmiau)					
6.	Aš pats					

7.	Mano buvę dėstytojai					
8.	Sutuoktinis / partneris (antra pusė)					
9.	Bendradarbiai					
10.	Žinomi žmonės (charizmatiškos asmenybės)					
11.	Buvę mokytojai / dėstytojai					
12.	Naujos pažintys					
13.	Mentorius					
14.	Profesinėje praktikoje sutikti žmonės (mokiniai, mokytojai, kt. mokyklos darbuotojai)					

10. Įvertinkite, kiek Jūsų sprendimui dirbti pedagogo darbą turėjo įtakos šios visuomenės informavimo priemonės (1 – neturi įtakos, 5 – turi didelę įtaką):

	Aspektai	1	2	3	4	5
1.	Socialiniai tinklai („Facebook“, „Instagram“, „LinkedIn“ ir kt.)					
2.	Knygos, žurnalai					
3.	Filmai					
4.	„Youtube“ vaizdo įrašai					
5.	Kita (įrašykite)					

V. PEDAGOGIKA AR KAŽKAS KITA

1. Įvertinkite nuo 1 iki 5, kaip dažnai susimąstote apie darbo keitimą (1 – niekada, 2 – retai, 3 – kartais, 4 – dažnai, 5 – labai dažnai).

2. Ar be pedagogo darbo dar dirbate kur nors kitur?

- ☐ Taip
☐ Ne

Jeigu atsakėte teigiamai, įvardykite kitas savo pareigas ____ ir atsakykite į 3 ir 4 klausimus. Jei atsakėte neigiamai – pereikite prie 5 klausimo.

3. Ar be pedagogo darbo dar dirbate kitur dėl to, jog siekiate uždirbti daugiau?

- ☐ Taip
☐ Ne

4. Ar be pedagogo darbo dar dirbate kitur dėl to, jog taip siekiate save realizuoti?

- ☐ Taip
☐ Ne

5. Ar norėtumėte tęsti su pedagogika susijusias studijas aukštesnėje pakopoje?

- ☐ Taip
☐ Ne

6. Ar norėtumėte dirbti pedagogo darbą ir studijuoti su pedagogika **susijusiose** studijose aukštesnėje pakopoje?

- ☐ Taip

☐ Ne

7. Ar norėtumėte dirbti pedagogo darbą ir studijuoti su pedagogika **nesusijusiose** studijose aukštesnėje pakopoje?

☐ Taip

☐ Ne

8. Ar norėtumėte dirbti pedagogo darbą ir studijuoti su pedagogika **nesusijusiose** bakalauro studijose?

☐ Tikrai taip

☐ Taip

☐ Nei taip, nei ne

☐ Ne

☐ Tikrai ne

9. Ar esate dalyvavęs tarptautinėse pedagoginėse stažuotėse?

☐ Taip

☐ Ne

10. Jeigu galėčiau rinktis iš naujo – dirbčiau mokytoju.

☐ Tikrai taip

☐ Taip

☐ Nei taip, nei ne

☐ Ne

☐ Tikrai ne

11. Pažymėkite, kiek Jums svarbūs šie su darbu susiję veiksniai (piniginiai):

	Veiksny	Visiškai nesvarbu	Nesvarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Svarbu	Labai svarbu
1.	Darbo užmokestis					
2.	Kylantis darbo užmokestis					
3.	Stabilios pajamos					
4.	Finansinė paskata už papildomą darbo krūvį					
5.	Higiena ir sauga					
6.	Pietų pertrauka					
7.	Darbo valandos					
8.	Darbo krūvis					
9.	Atostogos					
10.	Galimybė dirbti ne visu etatu					
11.	Poilsio galimybės (atskiri kambariai)					

12.	Darbovietės lokacija					
13.	Darbas, nesusijęs su pagrindine veikla					
14.	Kita (įrašykite)					

12. Pažymėkite, kiek esate patenkinti šiais veiksniais, dirbdami pedagogo darbą (piniginiai):

	Veiksniai	Labai nepatenkintas	Nepatenkintas	Nei patenkintas, nei nepatenkintas	Patenkintas	Labai patenkintas
1.	Darbo užmokestis					
2.	Kylantis darbo užmokestis					
3.	Stabilios pajamos					
4.	Finansinė paskata už papildomą darbo krūvį					
5.	Higiena ir sauga					
6.	Pietų pertrauka					
7.	Darbo valandos					
8.	Darbo krūvis					
9.	Atostogos					
10.	Galimybė dirbti ne visu etatu					
11.	Poilsio galimybės (atskiri kambariai)					
12.	Darbovietės lokacija					
13.	Darbas, nesusijęs su pagrindine veikla					
14.	Kita (įrašykite)					

13. Kiek, dirbant pedagogu, Jums yra svarbūs šie veiksniai (nepiniginiai, individualūs):

	Veiksnys	1 (visiškai nesvarbu)	2 (nesvarbu)	3 (nei svarbu, nei nesvarbu)	4 (svarbu)	5 (labai svarbu)
1.	Santykiai su administracija					
2.	Santykiai su kolegomis					
3.	Santykiai su šeima					

5.	Jūsų emocinė sveikata					
6.	Prasmė					
7.	Santykiai su mokiniais					
8.	Santykiai su mokinių tėvais					
9.	Dėstomo dalyko turinio išmanymas					
10.	Siekis išbandyti save					
11.	Poilsis nuo darbo su vaikais					
12.	Motyvacija dirbti su vaikais					
13.	Pagalba socialiai atskirtiems asmenims					
14.	Dalyvavimas tarptautiniuose projektuose					
15.	Kitų kultūrų pažinimas					
16.	Galimybė augti, tobulėti					
17.	Klasės drausmė					
18.	Konsultacijos su kolegomis, kilus problemų					
19.	Pagarba mokiniams					
20.	Mokytojo ir mokinio bendradarbiavimas					
21.	Vertybių ugdymas					
22.	Kvalifikacijos kėlimas					
23.	Pagalba mokiniams					
24.	Mokymas dalyko, kurį mėgstate					

14. Kiek, dirbdamas pedagogu, sutinkate su tuo, jog įgyvendinate šiuos veiksnius (nepiniginiai individualūs):

	Veiksniai	1 (visiškai nesutinku)	2 (nesutinku)	3 (iš dalies sutinku)	4 (sutinku)	5 (labai sutinku)
1.	Palaikote gerus santykius su administracija					
2.	Palaikote gerus santykius su kolegomis					

3.	Palaikote gerus santykius su šeima					
4.	Palaikote stabilią emocinę sveikatą					
5.	Matote prasmę darbe					
6.	Palaikote gerus santykius su mokiniais					
7.	Palaikote gerus santykius su mokinių tėvais					
8.	Gera išmanote dalyko turinį					
9.	Išbandote save norimoje veikloje					
10.	Patiriate nuovargį dėl darbo su vaikais					
11.	Patiriate motyvacijos dirbti su vaikais trūkumą					
12.	Padedate socialiai atskirtiems asmenims					
13.	Dalyvaujate tarptautiniuose projektuose					
14.	Susipažįstate su įvairiomis kultūromis					
15.	Turite galimybę augti, tobulėti					
16.	Susitvarkote su klasės drausme					
17.	Turite galimybę konsultuotis su kolegomis, iškilus problemų					
18.	Jaučiate pagarbą mokiniams					
19.	Bendradarbiaujate su mokiniais					
20.	Turite galimybę ugdyti vertybes					
21.	Turite galimybę kelti kvalifikaciją					

22.	Teikiate pagalbą mokiniams					
23.	Mokote dalyko, kurį mėgs- tate					

15. Įvertinkite, kiek Jums svarbūs yra šie veiksniai:

	Teiginys	1 – visiškai ne-svarbu	2 – ne-svarbu	3 – nei svarbu, nei ne-svarbu	4 – svarbu	5 – labai svarbu
1.	Profesijos patrauklumas					
2.	Studijų populiarumas					
3.	Orus atlyginimas					
4.	Politikų palaikymas profesijai					
5.	Bendruomenės palaikymas					
6.	Visuomenės palaikymas					
7.	Pagarba iš aplinkinių					
8.	Pozityviai atsiliepti apie profesiją					

16. Įvertinkite, kiek pritariate šioms teiginiam:

	Teiginys	1 – visiškai nepri-tariu	2 – nepri-tariu	3 – nei pritariu, nei nepri-tariu	4 – prita-riu	5 – visiškai prita-riu
1.	Manau, kad mokytojo profesija yra patraukli Lietuvoje					
2.	Manau, kad pedagogikos studijos yra populiarios Lietuvoje					
3.	Manau, kad mokytojo atlyginimas yra orus					
4.	Jaučiu palaikymą mokytojo darbui iš švietimo politikos atstovų					
5.	Jaučiu palaikymą mokytojo darbui iš švietimo bendruomenės					

6.	Jaučiu palaikymą iš vi-suomenės, kuomet dirbu pedagogo darbą					
7.	Jaučiu nusivylimą, dirbdamas mokytojo darbą					
8.	Kuomet pasakau, jog dirbu pedagogo darbą, jaučiu pagarbą iš aplinkinių (manęs klauso)					
9.	Kuomet manęs paklausia apie pedagogo darbą, atsiliepiu pozityviai apie mokytojo profesiją					

17. Įvertinkite nuo 1 iki 5, kiek, Jūsų nuomone, viešosios nuomonės formavimo šaltiniai prisideda prie **pozityvaus** požiūrio į mokytojo profesiją:

- ☐ Televizija
- ☐ Žiniasklaida
- ☐ Socialiniai tinklai
- ☐ Kita (*įrašykite*)

18. Įvertinkite nuo 1 iki 5 (1 – visiškai neturi prisidėti, 5 – labai turi prisidėti), kiek, Jūsų nuomone, valstybė turėtų prisidėti prie mokytojo prestižo kėlimo.

19. Įvertinkite nuo 1 iki 5 (1 – visiškai neturi prisidėti, 5 – labai turi prisidėti), kiek, Jūsų nuomone, pedagogai turėtų prisidėti prie mokytojo prestižo kėlimo.

20. Įvertinkite, kiek, Jūsų nuomone, studijavimas su pedagogika susijusiose studijose aukštesnėje pakopoje (magistro) pakeltų mokytojo prestižą.

21. Įvertinkite, kaip dažnai dalyvaujate renginiuose, streikuose, demonstracijose, kuriose atstovaujate mokytojų teisėms, interesams (retai, kartais, dažnai, labai dažnai, niekada).

22. Prašome Jūsų nurodyti mokyklos, kurioje šiuo metu dirbate, pavadinimą. Ši informacija mums būtų naudinga siekiant palyginti skirtingų mokyklų tyrimo rezultatus.

Dėkojame už dalyvavimą apklausoje!

Summary

The study “The career path of a teacher: from choosing studies and becoming a teacher to staying in the teaching profession” was conducted as a part of project “Pro-fesinio mokymo ir mokymosi visą gyvenimą informacinių sistemų ir registrų plėtra” (Nr. 09.4.1-ESFA-V713-02-0001)”, that was implemented by National Agency for Education. The project is financed by the European Social Fund.

The goal of the study is to identify and describe the career path of a teacher: from study choice and becoming a teacher to remaining in school.

The tasks of the study are: 1. To identify the ways school graduates come to pedagogical studies and what are the differences in aspiration to work as a teacher after studies; 2. To identify the ways pedagogical students chose to stay in studies or drop it and what are the differences in motivation to work in school after studies; 3. To identify the ways the graduates of pedagogical studies come to work at school; 4. To identify the ways teachers choose to stay in school or leave it and how they differ in motivation to be a teacher.

In order to reach the goal and fulfill the tasks the quantitative research strategy was employed. Teachers and students of pedagogical studies were interviewed. The questionnaires for students and teachers were distributed through Microsoft forms tool. The links to the questionnaires and invitation letter to participate in study signed by the director of National Agency for Education were sent to all public schools and universities and universities of applied sciences where the study programs of pedagogy ex-

ist. Only the students at bachelor level were interviewed.

There were 602 students in the sample of pedagogical students. There were 3375 teachers in the sample of teachers.

The first crossroads of the pedagogical path is when the graduate of school makes the decision about what to study. The data analysis shows that the majority of pedagogy students chose the study program rationally; study options were well known, the preferences for study programs were clear, and the differences between different study program options were known to future pedagogy students. For education policy actors, it is important to know how the acquired human capital will be used. In this case, how many students of pedagogy have aspirations to work as teachers after graduation? The analysis of the intentions to work as a teacher after graduation showed that there are statistically significant differences between students. Those who did not clearly know what they wanted to study and did not know all the options available to them have the biggest aspirations to work at the school after graduation. On the other side, the fewest aspirations to work in the school have students for whom studying pedagogy is not what they want to do now.

The second crossroads of the pedagogical path is whether to continue pedagogical studies, stop them, leave to study something else, or maybe engage in another activity. The data analysis showed that the decision to continue studies is more or less justified, and doubts about continuing studies are strongly conditioned by economic and social circumstances. It was also revealed that the number of doubting pedagogy students rises with the first year and continues to grow until the third year.

At the third crossroads, the graduate of pedagogy studies chooses between working at a school or other activities. The data analysis shows that teachers who make the decision to work in school without clearly knowing what they want to do in life and what opportunities they have face the biggest motivational challenges to work in school later.

At the fourth crossroads, the choice is whether to continue working as a teacher or look for other activities. Teachers whose choice to look for other work options is rationally based can't be affected by changing their minds. On the other side, the decision to leave the school can be easily affected if the choice to look for other life options is the result of their weakness of will.

There has to be a political decision in order to address the economic and social factors that limit students' opportunities to continue their studies. A possible solution is to improve communication and the dissemination of information to the students of pedagogy about possible financial support: scholarships, study loans, and support for students who have lost their parents or are in difficult financial situations. Additional research has to be done in order to find out the reasons why students of pedagogy lose their motivation for the studies and find out measures to solve the motivational issues. Also, mentoring and supervision measures have to be implemented and extended in order to provide professional guidance and increase knowledge of career opportunities.

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Finansuojama Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis.

© Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija

© Nacionalinė švietimo agentūra

Vilnius, 2023